Eadem explicatio Claudij. Dionysij, Cornelij Arrêa. [illegible] Vatab. et textus Syriaci, dum reddit non ab homine, pro, non secundum hominem.

Constat vero egregie henius hic cum mente D. Pauli, qui ut August. maxime omnium indicauit dilucide, in hoc ver-

Pseudoapostoli notati.

bo Pseudoapostolos notatos esse voluit, qui euangelium humanum afferebant ad Galatas; atque adeo non euangelium sed nugas affere-bant, ipsius autem euangelium nullo modo humanum sed omnino diuinum erat; non hominis euangelium sed Dei; ~~non hominis euangelium sed Dei~~, quale praedicabant summi Apostoli. Quod tamen ipse non accepit, non modo ab homine peccatore, hoc est non habente Spiritum Dei, ut loquitur Hieronymus; sed neque ab ullo alio vel sanctissimo apostolo: sed immediate à Iesu Xpo qui dignatus est per se reuelare.

Est itaque vera etiam aliorum interpretatio, qui cum Chrysostomo dicunt euangelium Paulo non communicatum aut traditum interuentu alicuius hominis; nec hominem ullum ei

Paulus non habuit praeceptorem, nisi Xpum. Theoph. Adamus

praeceptorem ac doctorem fuisse praeter unum Xpum Dominum ut ait Theoph. Adam. Verum est etiam quod dicit Vazq. non more humano didicisse aut accepisse. Nec repugnat huic explicationi illa quam habet interl. Lomb. Hugo. Card. S. Thom. secundum hominem docentem vel mittentem.

Theoria 4

Trexo. Euangelium Pauli non subiectum mutationi.

Nota 1° Euangelium Pauli, quia non secundum hominem, ideo non esse mutationi subiectum ut notat Trexo. Nota 2° quod euangelium amplectebant Galatae suadentibus pseudo apostolis, esse mendax, ut notat August. quia erat secundum hominem. 2o

Euangelium Pseudoapostolorum mendax.

3° nota. Non esse Paulum missum ad euangelium annunciandum ab homine, siquidem eius euangelium non erat secundum hominem. Nam is dat mandata missionis, qui mittit. quare

Idem dat mandata et mittit.

sequitur ut non sit ab eo missus, à quo mandata non accepit.

Interlinearis. Interl. 4° Nota. Plus dixere Paulum, cum addit non accepi ab homine, quam dixerat, non secundum hominem. Nam 1. licet esset euangelium non secundum hominem idest, non humanum, sed diuinum, poterat accepisse ab homine, nempe à Petro Apostolo. vel ex Mathei scriptis etc. Hoc igitur

negat, non solum suum euangelium non esse secundum hominem id est, non esse humanum, atque adeò mendax vel mutabile sed neque, licet diuinum, acceptum ab aliquo homine vel docente ore tenus, vel per scripta. Vnde discere posset. 5º Nota. Non satis per haec tria, non est secundum hominem, non ab homine accepi, non ab homine didici, vel edoctus sum, constare euangelium Pauli esse diuinum, sed necessario addendum fuit sed per reuelationem Iesu Xpi. Aliàs dicerent calumniatores ipsum excogitasse aut magicis artibus inuenisse et composuisse, vel accepisse et didicisse à daemone. 6º Nota Christum in statu immortalitatis non dici hominem, sed Deum ut supra V. 1 explicuimus ex Augustino, Theoria 3. N. 145.

textus

V. 13 Audistis enim conuersationem meam aliquando in Iudaismo, quoniam supramodum persequebar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam.

V. 14 Et proficiebam in Iudaismo supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum.

scholia

Connexio Quod quasi in summa narrauit his duobus versibus, deinceps ab altiori principio rem ducens, enarrat apertius, et enucleatius explicat, ut notius fiat. Prosequitur autem varia temporis spatia, ut ex singulis constet euidentius, quod maxime intendit probare, non se ab homine sed à Deo accepisse euangelium. Id primum à tempore ante conuersionem manifestum facit. Post tempora reliqua percurrit. Catharinus Probat ostenditque veritatem euangelii sui 1º ex miraculo suae conuersionis.

1. Audistis enim. Crebra de me fama vniuersas ecclesias peruadente.

Theoria

Baronius anno Domini trigessimo quinto narrat post necem Sancti Stephani proto Martyris, ingentem numerum

Iudaeo

358

Iudæorum, qui Xpo nomen dederant Ierosolymis ejectum migrasse
in Asiam, qui dicti sunt Hebræi aduenæ dispersionis, ad quos
S. Petrus scribens. sic ait. Petrus Apostolus Iesu Xpi electis adue-
nis dispersionis Ponti Galatiæ Cappadociæ Asiæ et Bithiniæ.
Si igitur hi Xpiani, qui nouerant Paulum, peruenerunt, vt constat,
in Galatiam, quis dubitat ab eis accepisse Galatas de Saulo auditi-
onem. Conuersationem meam, tractandæ vitæ rationem
αναστροφην seriem gerendæ vitæ. Aliquando
Syrus, quondam in Iudaismo. Qualis tunc essem, et quarum maxi
mè studio ducerer actionum, dum in Iudæorum legibus, et reli
gione versarer, à fide Xpi alienissimus; quoniam supra modum
et supra seuitiam aliorum omnium, immoderatè ac nimium distur
bare studebam. Gr. καθ' ὑπερβολὴν Vltra quàm credi posset; vehemen
tius quàm vt esset ferendum; maioribus Xpi sectatores afficiens
malis, quàm exaggerari queat; persequebar Ecclesiam Dei, tam
etiam acerbus credentium in Xpum hostis, Vt nemo magis. Hoc
dicit, quia non modo iussus, sed sua sponte Xpi nominis extin
guendi author esset; ipseque principes accenderet synagogæ
aduersus illud. Et expugnabam illam magis et quam oppug
nabam; ad interitum, inquam, et vastitatem vocabam; instar
eorum, qui hostium vrbes expugnando capiunt, et diripiunt,
incendunt, populantur. Eam vim habet Gr. ἐπόρθουν per
dere conabar, et funditus euertere, exscindere, et abolere. Ps.
128 Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, sæpe expugnauerunt
me: Etenim non potuerunt mihi. Paulus expugnabat, sed
non potuit tandem præualere. Non expugnauit, licet ex
pugnare contenderit, eodem verbo vtitur infra. et Act. 9.
Et proficiebam, progressus in dies faciens maiores, non 2.
solum Iudaicas disciplinas religionemque profitebar, sed colebam
studiosissimè, et ab omni iniuria vindicabam. In Iudais
mo, quod opponitur euangelio, in lege nempe Moysis graui,
et carnaliter intellecta. Supra multos coætaneos meos, ita
Vt æqualibus, condiscipulisque in ea lege discenda, et obser
uanda anteirem. In genere meo. Syr. in cognatione mea
Vat. in natione mea Iudaica. Quidam iungunt cum præce
dentibus, quasi dicat. studio legis vincebam æquales gentis meæ
i. Iudæos alios. Alij cum sequentibus sic in genere meo

Marginalia: Hebræi aduenæ dispersionis Petri. 1. 1. — αναστροφη — Conuersatio Pauli antiqua. — ὑπερβολη superatio — hostis Xpi. Paulus. — expugno & oppugno differunt. — V. Baronium An. Xi 35. N. 5. — Ps. 128 — Studiosus legis Pharisæus — Paulus ingenii præstantia. — Syr. transl. — Vatablus — 14

idest inter contribules ex tribu eadem generis mei Iudaeos
Abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum.
Nemo, inquit, tanto studio atque ego instituta complectebatur,
quae à maioribus acceperamus; nemo maiori cura religionem avitam
observabat; nemo industria et fervore mentis acriori aemulari le
gem videbatur.

Theoria. 1. De Traditionibus.

3 Traditiones generaliter, appellari solet omne genus praecepti Traditio
seu instituti à maioribus acceptum, et sic dicitur hîc lex ve que appel...
tus traditio, vt docet Belarmin. 1. tom. Con. 1. L. 4. c. 2. Ita 1. Pet. Belarm.
1. 18. scientes quod non corruptibilibus auro, vel argento redem
pti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis. Vana 1. Pet.
erat conversatio iuxta legem Mosaycam; vt pote invalida
ad vitae aeternae consecutionem; vana omnis traditio, quae Xpi
doctrinae adversatur.

Traditiones quaedam sunt laudabiles, et gratiosae 2. Thessal. 2. Thes.
2. 14. 1. Cor. 11. 23. Quaedam verò odiosae Matth. 15. 2. Hae ab 2. 14. 1 Cor. 11. 23.
hominibus profectae δευτερώσεις appellant Graeci. Apud quos πα Matth. 15.
ράδοσις est traditio, at δευτέρωσις traditio altera seu constitutio δευτέρωσις
ore tradita, vtraque institutum potest dici. Secundum Augustinum παράδοσις
hîc intelligendae sunt traditiones oppositae euangelio, nimirum lex Augustin.
vicio Iudaeorum carnaliter intellecta; et alia mandata quae ipsi
addiderant legi, quae damnat Xpus Matth. 15. 3.] Hieronym. Math. 15.
4 Non tam, inquit, Dei se servisse legi, quam paternis, idest, Hieronym.
Pharisaeorum traditionibus, qui docent doctrinas, et mandata
hominum, et reijciunt legem Dei; vt statuant traditiones suas.]
Hugo Card. sequitur Hieronymum. Mihi videtur (quidquid Hugo Card.
senserit Adamus) non esse Sanctum Hieronymum diversum ab Adamus
5 Augustino, sed legem carnaliter intellectam appellari à Hiero
nymo hominum traditionem. Lyra similiter intelligit de Lyra
traditionibus Mosaicis; idest, lege scripta, et de seniorum tra
ditionibus Iustin. Dionys. Salm. Claud. qui citat Phil. 3. 5. 6. Phil. 3.
Vide; secundum legem Pharisaeus. Pharisaeorum secta probatissima
inter Iudaeos. idem Caiet. Glos. interl. de traditionibus expli Glossa.
cat, quas boni, inquit, Patres addiderant, sed imperfectè expo
nunt. S. Thom. de vtrisque etiam explicat, de lege nempe et S. Thom.
Patrum traditionibus, quas tamen bonas fuisse dicit, sed dam
nari à Xpo, quia praeponerentur à Pharisaeis Dei mandatis.

Vide

Iustinianus
Epiphanius.
Vat. [illegible]

Vide apud Iustinian. quae de traditionibus refert ex Epiphanio.
Vat. Pagn. et alij generaliter dicunt tradita à maioribus instituta, ~~[illegible]~~ abundantius, Pagn. exuberantem, Vat. vehementius, Pagnc. to. Plus aequo studiosus eram; Syrus, quae supra modum zelaueram. Vat. quorum amator, et imitator eram: sic etiam August. zelum, imitationem intelligit.

August

Theoria 2.

5 Hinc vult colligi Apostolus se neque ocium nactum, nec animum habuisse euangelij edicendi, antequam ad fidem vocatus est. Nam tempus omne in persequenda Ecclesia Christiana, atque Mosaicis institutis edicendis consumpserat; animum verò tam alienum habuerat ab euangelio, vt nihil magis odisset, nihil magis extinctum cuperet. Inferri praeterea vult, ne se odio incensum ~~[illegible]~~, nec ignoratione ductum, instituta rejicere Mosaica; quippe qui in ijs discendis, obseruandisque reliquos suae aetatis, ac generis adolescentes superasset. Nec verò ijs detrahere, quod seruare nequiret, qui tam ijs obseruandis fuisset assuetus. Denique ex hac vitae suae anteactae commemoratione illud perspicuum fit, quod probare in primis conatur, se non ab homine accepisse euangelium sed à Deo, cuius diuina virtute tam subitò ipse ex acerrimo hoste maximus fidei propugnator extitisset. 1 Reg. 10. 16 insiliet in te spiritus Domini, et prophetabis cum eis, et mutaberis in virum alium. Haec mutatio, tam subito dexterae excelsi. Constare etiam hinc potest vt notant Graeci, qui tanto zelo fuerit legis promouendae, etiam nunc solam veritatem sequi in euangelio zelando, non aurae popularis flatum tanti facere. Zelus me Dei et tunc incitabat, sed absque scientia, et nunc ducit, sed diuinitus ablato ignorantiae velamine; vt maiora subire nunc velim pericula pro fide, quam vnquam pro lege subierim, sic ex Chrysost.º Oecum. Theoph.

Mens Pauli indicatur.
Non potuit euangelium edicere qui Christianos persequendo tempus occupatum habebat.

Pauli mutatio à Deo.
1 Reg. 10. 16.

Zelus Apostoli.

Chrysostom. Oecum. Theoph.

Scholia

6 Totus hic locus vt Hieronymus annotat, exaggerationem habet, et pondus in singulis ferè dictionibus. Audistis licet longè dissiti à Palestina conuersationem meam, cuius fama cuncta peruaserat, quod signum atrocitatis, quam exercebat aduersus Christianos. ~~[illegible]~~ Bruno. Conuersationem meam idest, quibus occupationibus distentus essem, quibus rebus vacarim quid gesserim, quid contenderim aliquando, certo tempore. Conuersationem, inquit, non gratiam aliquando non modò in

Hiero. 6
[illegible]

Iudaismo, non in lege Dei; cum scilicet essem infidelis, et
iudaice viuerem; quoniam supramodum, non vt caeteri iussa
principum exequentes, sed iniussus, et mea sponte incitatus prin
cipum iram accendens, et ab eis mandata extorquens; nec tan
tum in ciuitate Ierusalem, sed per omnes vicos, et vrbes vbi
cumque inuenirentur Xpiani: persequebar, non contentus qua
libet persecutione, sed instar grassatoris, praedonis, incendiarij. Ec
clesiam Dei, non Xpi, inquit, quem tunc contemptui ducebat, sed
Dei, vel ipsum Xpum Deum esse significans; vel eiusdem Dei
esse ecclesiam, qui quondam dator legis fuit, [illegible], et
expugnabam ecclesiam .i. congregationem paucorum Aposto
lorum et discipulorum, qui Xpi nomen profitebantur. Coetum
nempe fidelium. Expugnabam alios quidem tanquam reos in
carcerem contrudens; aliorum lapidationi, et neci consentiens; non
nullos armis repellens, ac fugans; multos in latebras, quibus se occul
tarent, impellens. testis Ananias Act. 9. 13. Christo respondens
Testis ipse met Paulus Act. 26. 9. 10. Vide Baron. anno Xi
35. V. Expugnabam, inquam, quoniam multos deijciebam de statu
fidei, multos poenarum acerbitate ad mortem vsque trahebam; sed
quamuis non omnino euerterem, tamen is meus erat conatus, vt
funditus totam ecclesiam abolerem. Expugnabam S. Thom. et
Caiet. nō quoad spiritum sed quoad corpus; imò et quoad corpus
partialiter. Nam et ipse vnus fuit ex ijs qui non poterant re
sistere spiritui, qui loquebatur in Stephano. Stabat ergo spiritus
ecclesiae, licet nonnulla corpora caderent in expugnationem. Alij
fere omnes expugnandi conatum, non effectum intelligi volunt.
Cathar. Theoph. suffodere, diruere, excindere, tentabam, hoc opus
depopulantis est.

7 V. 14. Et proficiebam, non in lege Dei, inquit, sed in Iudais
mo, in carnali scilicet obseruantia legalium. Proficiebam in
legis schola, nam vult se literis tinctum fuisse cognoscant, quod
infra de alijs negat Apostolis. iiij. Proficiebam autem in bello
promouendo aduersus Xpum, et in honoribus promerendis
inter legis obseruatores, multum feruoris ostendebam, ac
promouebam bellum, vel celebrior eram apud Iudaeos; hoc
autem non inani gloria, non odio, sed zelo ductus faciebam.
Proficiebam idest, exemplo praeibam meis coaequalibus in lege

obser

Paulus quo persecutus Ecclesiam.
Act. 9.
Act. 26.
Baron. To. 1. an. 35
S. Thom.
Caietanus
Act. 6. 10.
Cathar.
Paulus excultus
Caietanus
Zelus

exemplum Pauli observanda, et promouenda; licet multis tamen omnibus antece
Ambr. debam. Ambr. Proficiebam. Magis se deuotum, quam illos
in vindicanda lege fuisse designat, non tamen propter hominum
fauorem, sed hoc putans vtile apud Deum. Proficiebam
exterius, quod auget ex tribus, quia inter multos, non paucos
coetaneos iuuenes aptos disciplinae, non senes ineptos. in genere meo,
Iudaeos ab ortu, non proselytos, nuper adductos ad Iudaismum:
et interius, abundantius aemulator existens, causa huius profectus
Expandit erat studium imitandi ritus, et mores patrios.

Supra multos, non supra omnes coetaneos adolescentes, non
Modestia Pauli senes, vt arrogantiam vitet, et studium legis ostendat. In ge
nere meo, non inter proselytos, sed inter eos qui erant eiusdem
Claudius linguae. Claud. in genere meo non in gentilibus, vt 2. Cor. 11. 26.
periculis ex genere periculis ex gentibus, idest ab Iudaeis, et gen
Corinth. 11. 26. tilibus. Abundantius, omni industria et feruore mentis id
Feruor studij agebat, vt caeteris coaequalibus sibi aemulatione legis praestantior
Irexo videretur aemulator. Irexo. ab immodico, et superstitioso
studio legis mosaicae zelotem se appellauit.

In genere meo abundantius aemulator. explicat in quo profe 8.
cerit supra aequales in Iudaismo, nimirum inter Iudaeos seu
contribules zelo legis patriae palmam extollens, idest, pertina
citer instituta defendens patrum. Mea. idest Phariseorum
10. Arias vel mea qui Phariseus eram, et meae gentis propria. Arias.
Nec solum a maioribus et magistris, et scribis, sed et do
mesticae disciplinae exemplo a patre meo, etiam Phariseo, acce
peram, ideoque magis studiose curabam. Abundantius idest,
vehementius aemulator, zelator, amator, imitator existens; ar
traditiones quic quid ad Iudaismum pertinebat dentius nempe zelans, ac propugnans, quidquid ad Iudaismum
pertinere arbitrabar; hoc est, quod appellat non Domini
Anselmus mandata, sed paternas traditiones. Ita enim, vt ait Ansel.
carnales caeremoniae legis post Christi euangelium nuncupantur.
Hieronym. Ita etiam inquit Hieronym. se Phariseum ex Phariseis
indicauit; et habuisse quidem zelum Dei, sed non secundum
qui sinistre interpretantur scripturam persequuntur Ecclesiam scientiam. Vsque hodie autem qui Iudaico sensu scripturas
intelligunt, persequuntur Ecclesiam Christi, et populantur illam non
studio legis Dei, sed traditionibus hominum depravati.

9. Plurimum prodest Galatis ista narratio, quomodo Paulus vastator quondam Ecclesiae, et iudaismi acerrimus defensator ad Xpi fidem repente conuersus sit. Et hoc eo tempore, quo crucifixus primum annunciabatur in mundo, quo nouum dogma, et à gentibus, et à Iudaeis totius orbis finibus pellebatur. Si ille qui à parua aetate Phariseorum institutus est disciplinis, qui omnes coetaneos suos in iudaica traditione superabat, nunc defendit Ecclesiam, quam olim validissime persequebatur, et magis Xpi gratiam, et nouitatem vult habere cum inuidia omnium, quam vetustatem legis cum laude multorum: quid, dicerent Galatae, nos facere oportet, qui ex gentilitate esse coepimus Christiani. Haec etiam infert Ambros. inter narrandum moueri vult Galatas ad odium Iudaismi, et Xpi fidem comendari. — Utilitas huius narrationis. / Ambrosius

Explanauit hunc locum Guterius Trexo non ineruditè in hunc modum. — Trexo

10 Audistis enim; non potuit vos latere, quae vltimos terrae angulos vsque penetrauit, fama non pastoris, sed grassatoris conuersationem: qualem: Saulum adhuc spirantem ignes minas et caedem in discipulos Domini.

Quid est. Adhuc spirans: quasi non satiatus caede Stephani, persecutione Apostolorum et Ecclesiae; adhuc, velut tigris saeuiens, insiliensque in ouium caulas, inde rapiens agnum, audacior fit, et vires acquirit ex praeda; sic Paulus in chorum insiliens apostolorum, Stephanum rapuit, tuncque audacior factus, et ferocior, adhuc spirans ignei furiarum inferni, accepit epistolas, et ibat in Damascum. Haec Pauli conuersatio in Iudaismo. Vt sequitur, quoniam supramodum etc.
Apostrophem elegantem ad Paulum, dum Xpum persequitur et eius Ecclesiam lege apud Trexum hic n. 11. — Trexo

Expugnabam quantum in ipso erat animo et studio radicitus de terra tollere, et abolere nomen Xpi conabatur. Deuastabat igitur quasi aper de silua, et more ferae omnia populans singularis ferus depascebat Ecclesiam. Ignorans tamen hic Rhinoceros, qui cornu gerebat in fronte, ventilabat Ecclesiam; sed nunc mutatus fidelius congregat mirabiliter, et proficiebat. — Saeuitia persecutoris Pauli / Rhinoceros

quasi

quasi recens testa imbibere cupiebam instituta à maioribus tradita
supra ~~cetera~~ coaevos eoque sanctior habebar, quo iis pertinacius adhae
rebam. Denique in sacco Beniamin minimi inter fratres in
Sciphus Josephi in sacco Beniamini. uentus est argenteus Sciphus, quo significatum est doctrinam Xpi
in corde Pauli adhuc legalibus + latuisse. Zelus nempe legis + addicto
in Paulo quasi sylvestre erat vitium: sed magnae feracitatis
indicium, ut in Petro cum ~~...~~ exemit gladium, in Moyse
Vita nomenque Vitae insinuat cum occidit, sabuloque condidit occisum Aegyptium. Sed dum Xpo non
erat subiectus Paulus sciphus erat in sacco, gladius in vagina, doctri
na in lege, lucerna sub modio, vas admirabile intra sportam. Sol
Ananias ut Ananias sacculum squamis quasi vinculis detractis splenduit ar
gentum, refulsit gladius, detecta est lucerna, vas emicuit, abla
Virtus Pauli Vasis collata similibus. to nimirum velamine legis, et zelo, quo aemulabatur iudaicas
traditiones, coepit in libertatem gratiae prosiliens, euangelium prae
dicare, ut sequitur v. 15.

Ambrosius ¶ Ambros. sic. Propositum suum, quo prius iuxta car 11.
nem vigebat repugnans ecclesiae, breviter memorat. Sed hoc se,
ut Xpi famulus esset, libenter reliquisse. Nesciens enim eum
tempus afferendae legis non esse, doctrinam secutus Patrum, aut
in errore aut malevolentia constitutorum, omni industria, et
fervore mentis id agebat; ut caeteris coaequalibus sibi aemulatio
ne legis praestantior videretur; sic insaniens contra disciplinam
Xpi, ut nulli hominum parceret fidei foedera assecuto. Sed
cum revelatione Xpi laborem hunc inanem esse didicisset,
et magis contrarium, destitisse ab eo, et se fidei gratiae subdidisse;
ut profectus ei esset apud Deum. Si ergo hic, qui Israelita
est, et qui dignitate Doctoris fultus erat apud Iudaeos, eru
Gamaliel magister Pauli. ditus à Gamaliele viro prudentissimo, locum habens cum optimis
vita hominibus, reliquit legem; quanto magis ii, qui extra legem
Suo exemplo vult Paulus Galatas ab legis iugo ablegare. erant, legi se subiicere non debuerant; et si hic gaudet erasse
se de subiugo servitutis, quid est, ut hi libertatem suam
obligaverint vinculis legis? Hac Ambros.

N. 15.

CAP. I. V. 15. 16. 17.

Textus

V. 15. Cum autem placuit ei, qui me segregauit ex utero matris meæ, et vocauit per gratiam suam.

V. 16. Ut reuelaret filium suum in me, ut euangelizarem illum in gentibus; continuo non acquieui carni, et sanguini.

V. 17. Neque veni Ierosolymam ad antecessores meos apostolos; sed abij in Arabiam, et iterum reuersus sum Damascum.

Scholia

1 Audestis quis fuerit Paulus ante conuersionem, mimè ipsius conuersionem planè diuinitus factam agnoscite. Atque sicut manifestum est priori tempore, dum in Iudaismo versaretur, neutiquam didicisse euangelium; ita ex conuersione apparebit a Deo illud accepisse, nec ullum alium sibi fuisse doctorem, à quo vel primò disceret, vel in eo, quod didicisset, confirmaretur. Ergo duo tempora ætatis, quod præcessit conuersionem, et quod mox eam consequutum est, excluduntur ab opportunitate discendi euangelium. Prius quia totum dabat legis æmulationi, posterius quia ex præscripto Dei, nullo homine consulto ad euangelium dissseminandum in Damasco et Arabiæ partibus consumpsit. Quod triium fuit annorum spacium. Medium verò, idest, tempus conuersionis vocatione diuina, et reuelatione euangelij translatum est, vocante nimirum Deo pro suo beneplacito, et reuelante filij sui euangelium, ad hoc ut inter gentes annunciaret, sicut, et sine ulla mora, nulloque homine adhibito in consilium, exequutus est. Sed illud animaduersione dignum, præcipuum Apostoli conatum eo tendere, ut reuelationem patefaciat, qua diuinitus instructus ad gentes missus est conuertendas; quare non tam narrat, quam factam supponit suam ad fidem vocationem.

2 Cum autem. Ornat, et continuat orationem hac parti

ticula. Placuit ei. Gr. εὐδόκησεν ὁ θεός. Arias M. pro-
Arias. bauit Deus. Syra editio voluit. Heb. [illegible] chapets. Erasmus,
Syra. *Erasmus.* Vat. visum est a Deo. Sanctes Pag. At ubi bene placuit Deo
Vatablus. εὐδοκία beneplacitum, beneuolentia, amor spontaneus. εὐδοκέω
Pagninus. enim eam vim habet, ut significet probare gratumque habere aliquid
Eudocia. ex propensa ad benefaciendum voluntate. Qua ergo ex hoc amore
Eudokeo. Dei et beneplacito omne ducitur nobis benefaciendi principium, id
circo dicitur pater in Xpo collocasse huiusmodi εὐδοκίαν, tanquam
Ephes. 1.3. in quo benedixit nos omni benedictione Ephes. 1.3. itaque Matth. 17.5.
Math. 17.5. pro in quo mihi bene complacui. Gr. ἐν ᾧ εὐδόκησα. Erasmus reddit
Erasmus. in quo mihi bene complacitum est. idest in quo amorem seu benepla-
citum collocaui; quippe cum Dei Patris omnia erga homines bene-
placita ex hoc uno, ortum ducant, beneplacito, quod Pater in
Beneplacitum Dei initium beneficiorum. Filio locauit, per quem omnibus benefacit. Igitur hoc significat
Apostolus ex Dei beneplacito, et ex spontanea voluntate,
non vero ex merito ipsius, ipsum fuisse, vel vocatum ad fi-
dem, vel ad Apostolatus munus illuminatum, et institutum
Lombardus. missumque ad gentes. Lomb. Placuit ei, inquit, qui pro suo pla-
Meriti exclusio. cito fecit non pro meo merito. Ita Hugo Card. Anselm. Com.
et reliqui communi intelligentia. Eleganter Iustin. Cum me bona
Iustinian. Dei voluntas celitus aspexit, cum Dei Optimi Maximi
S. Thomas. bonitati placuit. S. Thom. non cum ego, sed cum Deus voluit; quia non
Rom. 9.16. volentis, neque currentis sed miserentis est Dei Rom. 9. 16.

B. Qui me segregauit et vocauit, ὁ ἀφορίσας καὶ καλέ- 3.
Arias M. σας. participia sunt. Arias M. ille separans me et vocans,
que veluti apposita seu attributa Dei ob maiorem declaratio-
nem premisit Apostolus; et in latina editione, ubi pro Deo
ponitur ei, quasi periphrasim Dei faciunt. Non est tamen
Questio, que Mater Pauli. facile explicare, quando, quoue modo dicatur Paulus segregatus
Opinio 1a. ab utero matris. Que nam ista mater? Illa opinio refer-
Mater ecclesia Antiochena. tur hic, nec refutatur à S. Thom. Matrem appellasse
Ecclesiam Antiochenam ex cuius utero, idest, ex cetu docto-
rum, iussus est ab Spiritu sancto segregari cum Barnaba ad pre-
Salmeron. dicandum gentibus euangelium. Hec opinio non placet Salmeroni
Act. 9. nostro, eo quod multis annis antea fuisset vocatus Act. 9.
Hic autem prius dicitur segregatus quam vocatus. Sed quid si
dixerimus per histeron proteron hec esse intelligenda; qua-

figura prius posterius ponitur. Et quidem, si allusio sic admittatur ad illud Rom. 1. 1. segregatus in euangelium Dei non caret magna probabilitate, ibi enim allusionem agnoscit Anselm ad Act. 13. 2. Vbi dixit Spiritus sanctus, Segregate mihi Saulum et Bernabam ad opus ad quod assumpsi eos. Et si segregatus dicitur à cæteris apostolis, vt interpretatur Tolet. ibi cum Sedulio et alijs, ad euangelizandum gentibus, relictis alijs, qui prædicarent Iudæis, quid huic opinioni obstat, quominus vera sit? — Rom. 1. 1. Anselm Act. 13. 2. Toletus Sedulius

Est verò 2.ª multorum et magnorum authorum, matrem dictam hic Synagogam, cuius vterus fuerit collegium Pharisæorum qui eius principes erant, è quorum numero segregatus est Paulus, vt qui prius fuerat in synagoga, et Iudaismo segregatus à plebe, id enim significat Pharisæus, iam per Deum segregatus esset à lege et iudaicis ritibus; quam allusionem affert Ambr. Hanc opinionem tenet Glossa Lyra. S. Thom. Anselm. Gandius. Salmer. Dimasij. Cathar. פרש Separo segrego. Synagoga idest, congregatio, qui in ea separabantur, segregati dicebantur. — Augus. refertur in hanc sententiam. — Opinio 2. Synagoga mater. Pharisæus Ambros. Glossa S. Thom. Anselm et alij Synagoga significat

פרש scindere diuidere

~~Augus. refertur in hanc sententiam~~. Qui segregauit me ex gremio Synagogæ, siue ex cæcitate gentis iudaicæ. Hanc expositionem habet Augus. Ps. 21. non de Paulo loquens sed de omnibus, qui de Iudaismo veniunt ad Xpum et non admittitur ab Adamo, quod sit longe petita hæc expositio. Cornelius dicit esse mysticam, Claudius allegoricam sed certè non est abre proposita aliena. Siquidem id erat institutum Pauli, vt doceret se, vt primum à Deo vocatus est, ita vale dixisse carni et sanguini, hoc est, suis omnibus consanguineis atque propinquis carnalibus, vt longe ab eorum consuetudine deinceps segregatus vitam transegerit. Intelligendus est autem per vocationem segregatus; ex quo enim illam vocem protulit respondens vocanti Act. 9. Domine quid me vis facere; nusquam amplius ad Synagogam, ex cuius visceribus auulsus dici potuit, reuersus est. Synagoga mater erat et ancilla; Ecclesia autem mater et libera infra. c. 4. V. 23. 26. — Augustin. Adamus. Cornel. Claudius

4. 4. 3.ª expositio est Gloss. interl. S. Brunonis Carthusiensium Patriarchæ S. Anselm. S. Thom. Caiet. Hugo. Card — Opinio

Dio

Interlinealis
Bruno.
Anselmus
S. Thom.
Caietanus.
Theocrita mater pauli.
Catharinus.
Seripandus

Dionys. Corn. et aliorum qui dicunt ad literam de propria et naturali matre Pauli hunc locum intelligi; quam refert noster P. Salmer. nuncupatam fuisse Theocritam. Hic sensus non videtur illustris Catharino. Segregari autem ab utero matris proprie idem aiunt esse atque hominem nasci, in lucem prodire. Seripando me nihil adhuc sentientem, tantique beneficij ignarum in lucem edidit; quod opus, inquit S. Thom. Deo attribuitur quasi authori naturæ; qui ea ut instrumento utitur, imo sicut effectus tribuunt principali agenti, ita omnia opera nostra Deo tribuuntur, qui est prima, et præcipua causa omnium. Uti dicit Isai 26.12 Omnia opera nostra

Isai 26.12.
Job. 10.11.
Effectus Deo attribuuntur

Domine operatus es in nobis et Job 10.11. Pelle et carnibus vestisti me. quod opus est naturæ, sed datur tanquam principali agenti. Iunxit autem segregationem ex utero. i. nativitatem et vocationem, ut utramque referat ad Xρum; quippe cuius sit eius condere et iustificare; et qui in conditione naturæ suam ostendit potentiam, in vocatione, et iustificatione declarat suam misericordiam. Lomb. Qui præscit futuros antequam sint, cum vult nasci, facit ut sint, et iam natos quos vult, per gratiam vocat ut iusti sint.) Ut ergo totum ostenderet esse à Deo, quod est, et quod iustus est, ait segregavit et vocavit. Videtur autem Apostolus præmisisse Deum suæ nativitatis authorem esse, ut postea constaret se non iniuste fecisse, qui non acquieverit proprijs parentibus, quos nomine carnis et sanguinis exprimit; magis enim tenemur obsequium præstare Deo, qui præcipuè est pater est. imo à quo temporales patres nomen paternitatis habent.

Lombardus
totum Deo tribuit Paulus, et quod est, et quod iustus est.

Deus initium omnis Paternitatis.

Opinio 4a.
Theodoretus
Chrysostomus
Theophilatus
Œcumenius
Claudius
Adamus
Legionensis
Iustinianus
Vazquez

5. 4a Expositio distincta est à præcedenti; licet à quibusdam, ut Seripando, Cornel. Brun. cum illa misceatur seu confundatur. Hanc tenet esse Græcorum Theodoreti Chrysost. Theophi. Œcumeni. eam aperte docent recentiores Claud. Adam. Legion. Iust. Corn. Vazqz Salmeron; imo Ambr. Hiero. Brun. Hi dicunt ex utero seu ab utero idem esse quod latine dicitur à primo ortu, ab incunabulis, à teneris unguiculis, idest, ab infantia, sive ex quo esse cœpi, à

principio, cum primum natus vel conceptus sum. Ps. 21. 11 In te proiectus sum ex utero. Ps. 57. 4. Alienati sunt peccatores a vulva, errauerunt ab utero etc.ª Ps. 70. 6. De ventre matris meæ, tu es protector meus. August. Ps. 70 Domine spes mea à iuventute mea, idest. ex quo in te cœpi sperare. Segregatus verò dicitur Paulus à Deo ex utero, quia cum primum esse habuit, Deus sua præscientia agnouit ac probauit; et in vas electum organumque eximium præsignauit, ac prædestinauit; ut in tempore, quo ei placitum fuisset vocaret et iustificaret: Quos præsciuit enim, et prædestinauit, et quos prædestinauit, hos et vocauit, quos autem vocauit et iustificauit etc.ª Rom. 8. 29.

Psal. 21. Psal. 57. Psal. 70. Augustin. Rom. 8.

Notat verò acutè Gabriel Vazqz noster Complutensis hoc loco, non dictum ex utero, ut ostenderet decreto Dei segregatum solum ex utero, cum ab æterno fuerit segregatus; sed ut intelligatur sine meritis proprijs segregatus et electus. sicut dicitur Rom. 9. 11 de Iacob et Esau. Cum non dum enim nati fuissent, neque aliquid boni egissent, aut mali etc.ª

Vazquez. Merita excluduntur à vocatione. Rom. 9.

Theoria 1ª. circa vocem Segregauit.

6. Quærunt nonnulli. Unde segregatus fuerit Paulus? Authores primæ expositionis dicunt segregatum à cœtu Apostolorum et Doctorum, quia dum alij relicti sunt, ut euangelizarent Iudæis, ipse ab eis separatus est et assumptus, ut euangelizaret gentibus. Sic placuit Tolet. Rom. 1. 1. qui citat pro hac explicatione Sedulium et Chrysostomum. Arias Mont.us eiusdem esse videtur sententiæ, cum hic notat segregatum in Apostolatum nimirum gentium.

Quæst. Toletus. Rom. 1.

In 3ª opinione non est locus huic dubitationi cum dicatur ex utero matris separatus, idest, eductus. Authores 2ª expositionis dicunt segregatum non ex sinu aut gremio sed ex intimis visceribus Synagogæ, idest, à lege et paternis traditionibus carnaliter intellectis; siue à cœcis tenebris iudaismi, ad lucem euangelij et fidei christianæ, hoc est, in admirabile lumen cognitionis Christi.

Anselmus In 4ª tandem expositione dicendum cum Anselm.
Augustinus segregatum à massa perditionis. Idest à ciuitate Iudaica, et consuetu-
Lombardus dine parentum carnalium, Vt ait August. à via mala in bonam. Vt
S. Thom. dicit Lomb. S. Thom. Denique ab omnibus his quæ illum impedire poterant,
quominus vocanti Deo responderet, et præcipienti obtemperaret.

Theodoretus Notat Theod. ad Rom. 1. 1. Paulum segregatum à Patre vt
ibi dicit segregatus in euangelium Dei. A Filio Act. 9. 15. qui dixit
Ananiæ Vade quia vas electionis est mihi iste etc. A Spiritu Sancto,
Quomodo Paulus segregatus et vocatus Act. 13. 2. segregate mihi Saulum etc. Hoc loco persona Patris sig-
nificatur, cui attribuitur hæc segregatio, vt et vocatio. Notant multi
verbum Gr. ἀφορίζω cuius participium Aoristi primi hic ponitur,
ἀφορίζω ὁ ἀφορίσας qui segregauit, vel ille segregans, significare non quomo-
modo separare, sed quod eximium præcipuum ac excellens est in
rebus seligere, et seponere. Quare et ἀφορισμοὺς vocant sententias
selectas eximias, et memoria perpetua dignas, quales edidit de re
Aphorismus quid sit? medica Hyppocrates Græcis, et de re morali, seu de quæstionibus
ad mores pertinentibus, Emanuel Saa Latinis Societatis Iesu non
Paulus vas admirabile segregatus poenitendus author. Vnde colligunt Paulum segregatum à Deo, tan-
quam qui futurus esset vas electionis admirabile; hoc est, Dei
seu Iesu Xpi domini nostri instrumentum selectissimum ad con-
Etymon nominis Pauli uertendas gentes. Itaque ducunt nomen Pauli ab Hebr. פלא Pele
Pele פלא quod significat mirabile (estque nomen illius Angeli, qui paren-
Iudic. 13. 18 tibus Sansonis aparuit Iud. 13. 18 quod etiam Isa. 9. 6. Xpo datur)
Isai. 9. 6. sicut Saul, Vnde Saulus dicitur quasi postulatus. Fuit itaque
Sauli interpretatio. Paulus admirabilis inter Apostolos, vt per excellentiam Apo-
S. Stephanus stolus dictus fuerit, et ab Stephano protomartyre postulatus
à Deo.

Theoria 2ª Confertur Paulus cum Hieremia.

7. Quæri hic potest, quid minus habuerit Paulus, quam Hieremias;
quos hoc loco nonnulli videntur æquiparare. Nam de Hieremia
Hieremias 1. 5. ipsemet scribit sua prophetia c. 1. 5. Priusquam te formarem
in vtero, noui te, et antequam exires de vulua, sanctificaui te
et prophetam in gentibus dedi te. Paulus autem dicit de se
ipso, Cum placuit ei, qui me segregauit ab vtero matris meæ, et
vocauit per gratiam suam vt reuelaret filium suum in me, vt
euangelizarem illum in gentibus. Quæ duo loca æquiparare vi-
Hieronymus detur Hieronym. vtroque in loco, nempe dum explicat Hieremiam
profert locum Pauli, et similiter explicans Paulum profert
locum Hieremiæ. Scimus autem in Sacra Scriptura sanctifi-

care idem esse quod separare, et segregare aliquid ad Dei cultum Sanctifico
vel usus sacros: Vt Hier. 12. 3. sanctifica eos in die occisionis, Hierem. 12
i. segrega sicut oues ad victimam. Deut. 15. 19. de primogenitis Deut. 15
quidquid est sexus masculini sanctificabis; idest, separabis domino.
Et Orig. Hom. 11 in Leuit. Sanctus est, inquit, qui segregat se à Origenes
malis actibus, et mancipatur, ac dedicatur est Deo. Quare sanctifi
cari Hieremiam quid aliud significat, quam separari, segregarique,
et consecrari Deo, ad munus propheticum. Vt explicat Theodoret. Theodoret.
Hier. 1. 5. Illud, inquit, verbum sanctificaui, posuit pro segregaui.
Ita etiam Maldonatus noster. Sanctificare, inquit, hoc loco non Maldonatus
videtur significare sanctum facere, aut iustificare; sed designare
ad publicum officium, Vt August. epist. 57. et Hiero. hoc loco August.
interpretantur; quod frequentius dicitur segregare; res enim sanctas Hieron.
ac dicatas Deo segregare solemus à prophanis. Sic Act. 13. 2 Act. 13.
Rom. 1. 1. Gal. 1. 15. Similiter autem dicitur Paulus segregatus Rom. 1.
in euangelium Dei, siue ad euangelizandum in gentibus Xpum Galat. 1 Hier. 1. 5.
et de Hieremia dictum est, antequam exires de vulua, quod idem
de Paulo dicitur his verbis ex vtero matris meæ. Atque nem
pe explicare illa videntur. Si vero afferas illud antequam non
diffinire certum punctum temporis à parte anteriori, sed idem esse
atque ab omni æternitate, sicut in præcedenti loco, antequam
te formarem in vtero, denotat æternitatem, similiter dicen
dum est ex vtero, à vulua, de ventre, et eiusmodi phrases
æternitatem significare, Vt illa à constitutione, idest, ab
origine mundi, in quibus ponitur certum ac definitum tempus
pro indefinito, et incerto.

Itaque existimare licet idem dixisse Paulum atque Hieremiam,
sed Paulum modestiæ causa texuisse allusionem, quam faciebat
ad locum Hieremiæ, verbo vtens segregandi, et non sanctifi
candi. Siquidem, Vt diximus supra in 4. expositione segregatio
Pauli facta est in præscientia Dei, sicut et Hieremiæ sanctificatio.
immo credibile est in hoc Hieremiam typum fuisse Pauli de
vtroque enim verum est. Notum fuisse Deo, sanctificatum seu
segregatum, ac deputatum in ministerio prædicandi, datumque
ad hoc gentibus. Quod in præscientia et voluntate Dei ante
quam crearetur vel conciperetur, immo ante mundi consti
tutionem ita fuit. Vt constat explicatione Chrysost. Rom.
1. 1. in illa verba segregatus in euangelium Dei. Mihi vero,
inquit, hoc loco non videtur vocationis duntaxat sortem

in

insinuare, sed magis quod olim et è supernis ad hoc Apostolicae functionis munus sit praeordinatus; quemadmodum et Hieremias Dominum de se afferentem induxit. Antequam exires de ventro matris sanctificavi te, et prophetam in gentibus posui te. Clem. Alex. Pedag. lib. 1. c. 7. eandem propheticam applicat omnibus, qui ad fidem vocantur. Haec inquit, prophetia apud nos potest significare eos, qui ante mundi constitutionem Deo ad fidem sunt cogniti, nunc autem sunt infantes propter impletam nuper Dei voluntatem quatenus ad vocationem et salutem recens nati sunt. S. Ireneus etiam lib. 5. adversus haereses c. 15. eodem modo intelligit Hieremiam ex vulva sanctificatum, quo Paulus se dicit Galat. 1. 15. et ex utero segregatum.

[margin: Clemens Alex.] *[margin: Ireneus]*

Theorema 3.a

Quomodo intelligenda loca praedicta Scripturae Sacrae.

8 Notandum ex dictis. Omnia fere loca quae in Scriptura Sacra sunt similia his Pauli et Hieremiae, licet nonnumquam aliter exponantur, tamen aptissime exponi posse eodem modo, ut hic exposuimus de aeterna Dei praecognitione, ac praescientia. Sic August. illud Ps. 57. 4. Alienati sunt peccatores à vulva: erraverunt ab utero, locuti sunt falsa. Fortassis, inquit, illud dicit, quia Deus praecognovit homines peccatores etiam in utero matrum. Nam unde cum adhuc praegnans esset Rebecca et geminos in utero portaret dictum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui? Eodem modo haec loca intelligit Hieronymus hic, et illud Ps. 21. 11. in te proiectus sum ex utero, dictum sive in persona Xpi, sive cuiusvis iusti. Similiter explicantur illa Apoc. 13. 8. Agni occisi ab origine mundi. i. ab aeternitate secundum praecognitionem, et acceptationem aeterni Patris, qui futuram aliquando filij mortem praescivit, et praedestinavit ad humani generis redemptionem. quod aperte testatur 1. Pet. 1. 18. Non corruptibilibus etc. sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Xpi, et incontaminati; praecogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus. Ita etiam illud Eph. 1. 4. Elegit nos in ipso Xpo ante mundi constitutionem. Igitur hae phrases à vulva ex utero, ab origine mundi, ante mundi constitutionem, ut superius dixi, aeternitatem insinuant, certumque et definitum tempus pro indefinito et incerto ponunt. imo et metonymiam continent. Verba illa alienati sunt, erraverunt, locuti sunt, quia res ponitur pro signo vel contra. Sicut prophanus author

[margin: Duo loca Scripturae SS. Praescien. Dei intelligantur. August. Psalm. 57. 4. Malach. 1. 2. Rom. 9. 13. Psalm. 21. 11. Apocal. 13. 8. 1 Petri 1. 18 Ephes. 1. 4. Phrases à Vulva ab Utero, ante mundi constitutionem, ab origine mundi, aeternitatem significant.]

dixit. Tunc Phaetontiadas musco circumdat amarae corticis idest, cantu significat circumdatas; sic diuinus Vates dicere potuit. Alienati sunt peccatores à vulua. i. significati sunt vel praecogniti sunt alienati, à vulua. i. ab aeternitate. Sic Paulus segregatus ex vtero, idest, ab aeternitate praecognitus est, selectus à massa perditionis, et deputatus ad Apostolicum munus. ~

9. Me segregauit ex vtero matris meae (scholia), idest antequam natus essem, iam eram Deo notus, et ad munus apostolicum designatus, tempore autem praescripto ac definito idest, cum iam grandior essem vir et aetate robustior, Dei bona in me voluntas et misericordia per vocationem gratuitam declarata est, palamque in mundo facta. Breuiùs, in oculis Dei semper, in oculis hominum ex tempore factus sum seruus et Apostolus Xpi. ~ — Scholia

Et vocauit. Duplex est vocatio, externa et interna, vt hic S. Thom. exponit; de externa Act. 9. 4. Saule, Saule etc. et 7. surge et ingredere ciuitatem, et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. De interna quae fit per instinctum quemdam interiorem, quo Deus cor tangit ac mouet, trahitque ad se potest intelligi illud Isa. 45. 13. Ego suscitaui eum ad iustitiam idest, ad iustificationem. Et Amos 5. 8. qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terrae, Dominus nomen est eius. Hoc facit cum doctores, vt Paulum, de mundo assumptos tanquam salsi maris vapores aethereo calore suspensos excolat et eliquat in dulcem pluuiarum saporem; vt coelum, idest, Ecclesiam operiat nubibus, et paret terrae pluuiam verbi coelestis, ita explicat Ribera. ~ — Vocatio. S. Thom. Act. 9. Isai. 45. Amos 5. Paulus nubibus aquarum ... Ribera

Per gratiam suam. non autem per merita mea. Maximus gratiae diuinae assertor noster diuinus Apostolus, cui acceptum refert, non solum quod vocatus est, sed quidquid vnquam boni operatus est; sed praecipuè hoc loco expressit gratiam, ne quis forte putaret, ex quo segregatus est ex vtero, potuisse mereri, vel meritum fuisse, vt à Deo vocaretur. Gratuita, inquit, vocatio sicut et segregatio fuit. Ita Anselm. Inuerso modo dixit Rom. 1. 1. Vocatus Apostolus, segregatus in euangelium Dei. ~ — Non solum vocatio, omnia opera gratiae erant. Anselm. Rom. 1.

Theoria 4a. De vocatione Pauli duplici.

10. Nota tamen cum Chrysost. Rom. 1. cit. Alios credentes eo vsque vocatos, vt crederent; Paulum vero etiam, vt fungeretur Apostolatu; de hoc munere maximè hic intelligendus — Chrysost. Vocatio Pauli duplex

et

 159 2374

est loqui; sed eius utraque vocatio et ad fidem, et ad Apostolatum simul eodemque tempore facta est Act. 9. cit. Arias M. hic Vocavit per gratiam suam ad cognitionem ipsius primum, deinde ad Apostolatum) Lorin. Act. 9. 15. ideo dictum Vas electionis, quia praedestinatus, et ad magna electus.

Ariasi. Lorinus.

Iterum nota cum eodem Chrysost. cum dicit se vocatum etiam ambitionis suspicionem excludere; neque enim ambijt, nec meruit dignitatem Apostoli, ad quam à Deo segregatus, vocatus, assumptusque est, tanquam Aaron. ibidem ex Procopio affert Lorinus, sicut Aaron pro Mose loquebatur, ita etiam Xpum docuisse sibi Paulum, qui pro se gentibus loqueretur, ideo dixisse Vas electionis est mihi iste etc. tanquam Hieremias, tanquam reliqui prophetae et Apostoli, ut supra diximus v. 1. cum praerogativas exponeremus.

Chrysost. Ambitio fugienda. Aaron Typus Pauli. Procopius. Lorinus. Paulus collatus cum Alijs Apostolis et Prophetis.

Theoria 3. De Vocatione Pauli absque eius meriti

11.

Nota 3.° Chrysost. Theoph. et reliquos Patres Graecos, qui Chrysost. consequuti sunt, modestiae et humilitati Pauli tribuere, quod asserat se per Dei gratiam vocatum, cum ob virtutem, inquiunt, vocatus sit, uti vas electionis; non nego humilitatem Pauli in confitenda sua indignitate, et asserenda Dei gratia et misericordia; sed te o Lector admonitum volo Semipelagianos initium bonorum operum labori nostro tribuisse, gratiamque Dei non ad inchoandum bonum opus, sed ad illud promouendum posuisse. quam haeresim contra Massilienses, qui eam defendebant, acerrimè impugnavit August. illi autem authoritatem Chrysost. et aliorum Graecorum Patrum pro se allegabant, quippe qui hoc loco et alijs hanc doctrinam docuerunt. Nec mirum: primus enim Augustinus in hac re facem praetulit, fontes gratiae in epistolis D. Pauli latentes aperuit, et indicauit. quare Patres Graeci in hac re caute legendi. Tu verò si splendidiorem hac de re cognitionem desideras lege P. Gabrielem Vazquez Velmontanum nostrae societatis Doctorem eximium, qui Compluti Romaeque Theologiam scholasticam professus pene triginta aut plures annos publicè docuit, 1a. in materia de Praedestinatione in 1. p. S. Thom. disp. 89. praesertim c. 4. et 5. egregiè sicut alius hac de re tractat. Unde ~~[illegible]~~ valde apposite et congruenter Sanctus Bruno, per gratiam suam non quia zelum legis habueram,

Chrysost. Theophil. et Alij Graeci Patres caute legendi, et quando. Massilienses Semipelagiani. Augustinus. Augustinus facem praetulit gratiae Dei. Gabriel Vazquez laudatus.

p. 375

quod satis prudenter annotatum est contra Chrysost, ut infra patebit. Cathar singularem et eximiam gratiam intelligit, quia ex magno et flagranti scelere degressensis, tamen vocatus est. Communis quippe gratia vocationis omnibus, sed quibusdam peculiaris. Bruno Catharinus

P. Iustinianus Chrysostomum liberat ab omni nota, quia hoc loco non loquatur de vocatione ad fidem, sed ad munus Apostolicum. quae posterior vocatio cum alteram supponat, non mirum si ad eam spectet Dei aliquam virtutem, quae ex gratia Dei insit ei, quem Deus ad tale munus vocat. Sed quantum valeat haec responsio Iustiniani inferius videbimus; interim mihi persuaserim simul eodemque actu Paulum ad fidem vocatum, et ad Apostolatum; siquidem statim ut baptizatus est, caepit Xpi nomen annunciare in urbe Damasco tanta virtute, ut Iudaeos maxime confunderet. Sed P. Tol. Rom. 1. ann. 3. vocationem ad apostolatum distincto tempore dicat factam, nimirum, quo refertur Act. 13. 2. et si ita esset quis dubitat aliquid ex gratia tamen potuisse inesse in Paulo quod redderet idoneum ad munus Apostoli. Iustinianus excusans Chrysostom Toletus 11.

Lorinus Act. 9. 15. Chrysost aliter explicat dicentem lib. 1 de comp. cord. ad finem, Christum testatum fuisse de Paulo, Vas electionis et mihi iste est, priusquam ei gratia daretur; intelligit enim Lorinus de visibili signo baptismi et de restituta visiua facultate. Neque enim dubium esse, quin iustificantem gratiam adeptus sit, cum vocanti se praebuit obsequentem. Sed si attente legas Chrysostomi verba, initium conuertendi ad Dominum in Saulo ponit adhuc persequente Ecclesiam, quia (inquit) proposito recto et zelo Dei hoc agebat, dicit de illo Dominus Vas electionis est mihi. In quo quis non animaduertit doctrinam Massiliensium et Semipelagianorum vide supra Bruni annotationem. Lorinus aliter explicans Chrysostom

Lectio 6a. De eodem.

12. ~~12~~ Sed libet Ambrosij doctrinam, quam in explicatione huius loci affert, aequo examine ponderare, ut lectori diligenti innotescat, quantum accedat ad veritatem et sanam doctrinam: an vero aliquid habeat quod etiam caute legi necesse sit? Videns Deus (inquit Ambros) aemulationem eius (Pauli ni- Ambros. discutitur ... doct...

mitum (bonam) sed scientiam ei deesse, placuit ei vocare illum ad gratiam suam. Sciens iam idoneum hunc esse ad praedicandum euangelium filij eius gentibus.) Hic aliquis quaerat, si Paulus placuit Deo sua idoneitate ad praedicandum, quam in lege defendenda ostenderat; ergo aliquid in eo fuit, quod Dei beneplacitum excitaret; ergo non vocauit merè gratis, sed propter illud, quo erat idoneus. Ergo iam datur in Paulo causa primae vocationis, atque adeò praedestinationis; quod cum tota schola Theologorum apertè pugnat. quae nullam causam vel minimam, neque disponentem concedit; nec solum merita excludit condigna, sed etiam impetratoria, sive (ut appellant) de congruo. —

[Margin: Vocationis nulla datur causa.]

Addit Ambros. Quia si in re minima tam velox et fidus erat audacia conscientiae, non adulatione cuiusquam; quanto magis in praedicando dono Dei futurus esset constantior spe futuri praemij.) Ecce virtutes, quas habere dicitur Paulus ante vocationem, velocitatem, fidelitatem, audaciam non temerariam et ambitiosam, sed bona conscientia nixam. Ast non hae disponebant ad gratiam Apostolicam?

18 = Respondeo tamen, nihil in his verbis contineri, quod ullo 13.
modo Dei gratiae praeiudicet. Haec enim dicitur dari sine meritis ex libero nostro arbitrio profectis; dona autem naturalia quae cum natura ipsa dantur in hominis creatione, ut ingenij capacitas, indoles bona, acris animus ad obtemperandum, promptus ad opus exequendum, non hae sunt causa diuinae vocationis. Multi enim qui his praediti sunt virtutibus naturalibus relinquuntur in massa perditionis, neque à Deo vocatio congrua eis praedestinata est; cum tamen alij hebeti, et prauo ingenio praediti, gratia Dei praeuenti, et vocati, tandem saluationem consequantur. Non ergo gratiae Dei aduersantur, qui huiusmodi virtutes aptas esse ad respondendum diuinae vocationi dicunt; sed qui asserunt earum exercitatione praeparari et disponi hominem ad gratiam; ita ut intuitu earum, vel merito saltem impetratorio Deus, vel excitetur, vel moueatur illi gratiam conferre. Itaque non dicit Ambros. Paulum aliquo bono opere se ad vocationem disposuisse, nam nullum habuit huiusmodi ante vocationem, sed multa potius habuit demerita et peccata, quae possent diuinam misericordiam non

[Margin: Virtutes naturales non merentur vocationem]

[Margin: Explicatur Ambrosius [illegible]]

modò retardare, sed etiam repellere ac fugare ab illo. Solum er
go dicit, quod non negat August, neque ullus alius Patrum
in ipsis vicijs ostendisse naturalia quædam dona, quæ apta erant
ad munus Apostolicum, ad quod vocandus erat; non tamen illis
meruisse vocationem. Nam posset Deus illa contemnere, aliumq;
deligere, qui illis careret, quem tamen ipse sua gratia idoneum
efficeret. qui idoneos facit ministros noui testamenti 2 Cor. 3. 6. 2. Cor. 3. 6
Audi Augustinum hac de re acute disserentem lib. 1. ad Simplicia Augustin
num. Non enim, inquit, habeo, quod intuear in eligendis hominibus
ad gratiam salutarem, si ad examen huius electionis aliqua cogita
tione præmittor; nisi vel maius ingenium, vel minora peccata, vel
utrumque; addamus etiam, si placet, honestas, utilesque doctrinas.
et paulo post, sed cum hoc, inquit, statuero ita me ridebit ille,
qui infirma mundi elegit, ut confundat fortia; conuersus ego
irridebam multos, et præ quibusdam peccatoribus castiores, et
præ quibusdam piscatoribus oratores.] Nonne vides desinien Libere Deus
tem Augustinum, quod in euangelio etiam habemus, per gra Vocat quos
tiam Dei elegi publicanos, meretrices, stultos, idiotasque, re Vult
lictis ijs quos mundus iustos, sapientesque reputabat; ita Matth Math.
11. 25. Gratias agit Xpus Patri, quod spretis sapientibus sæculi,
mysteria regni coelorum reuelauerit paruulis; hoc est, ijs qui in
mundo nihili fiebant, quia nullis florerent vel ingenij, vel
corporis, vel fortunæ bonis. Hoc autem factum, inquit Xpus
quia ita placitum est æterno Patri. Concedere itaque dispositio
nem naturalem ex nobis, aut ex bona indole naturali, ut
gratia ex misericordia collata facilius operetur, nullus error est
ut ostendit P. Gab Vazqz 1. p. D. 93. c. 4. Tolet etiam Vazq
in illud Rom. 8. ijs qui secundum propositum vocati sunt Tolet.
ann. 31. affirmat non desinere esse beneficium et gratiam,
quando aliquis donat pecunias manum porrigenti; quia manum porri
git, quia hoc non habet rationem meriti, quod solum opponi
tur gratiæ; sed est causa sine qua non, voluntaria autem
ex parte dantis.

Ergo licet bona indole, et magnis à natura dotibus
præditus homo sit, nisi gratia Dei præueniatur, excitetur,
moueatur, trahaturque ad cognitionem fidei, nihil illi proderunt
runt suæ bonæ partes naturales ad salutem. Hoc enim

ha

Bona naturalia indigent Dei gratia. *Similitudo*

Habet animus hominis, ut quemadmodum silex, nisi ferro percussus, ignem non profert; ita ille nisi gratia Dei, hoc est, bona cogitatione excitatus et commotus ad Dei cognitionem, et amorem non assurgit licet igniculos virtutis plurimos à natura insitos ostendat. Est etiam bona indoles, velut torris ignitus, qui nisi flatu adiutus flammam non emittit; sic necesse est ut spiritu gratiae Dei excitetur cor nostrum, ut flammam boni desiderij eliciat, initiumque boni operis proferat.

14 Sed quidquid subiungit Ambr. Apostolum Paulum, sciens Deus quid esset futurus, adhuc ex utero, sicut Hieremiam novit antequam formaret, praevenit: [ut antequam converteretur, vocaret eum; quia erat necessarius]. nimirum ad munus Apostolatus. *Hieronymus* Hanc doctrinam habet Hieronymus in commentarijs parvis huius loci, vel certè eam insinuat. Si Ambr. et Hieronym. voluerunt significare ideò vocatum Apostolum, quia bene usurus praesciebatur gratiâ, et munere illi à Deo collato; non est eorum doctrina in hoc admittenda; iam enim inde sequeretur propter merita saltem futura vocatum, quod contra rationem gratiae est. Ut contra Orig. et Sedul. ostendit P. D. Franciscus *Toletus* *Vazquez* Tolet. Rom. 2 ann. 4. et late etiam probat P. Gab. Vazq. 1 p. d. 91. c. 6. Si tamen hi Doctores velint docere, ideò à Deo vocatum Paulum, ut esset vas electionis, quod futurum praescivit; non est doctrina repellenda, siquidem praedestinatos omnes ideò vocat Deus, ut sancti sint. *Ephe. 1.4* Ephe. 1. Elegit nos in ipso (Christo) ante mundi constitutionem ut essemus sancti *Rom. 8. 30.* et Rom. 8. 30. quos praedestinavit, hos et vocavit. Sed magis crediderim hos hic Patres iuxta doctrinam Graecorum locutos, quos idem Vazq. eadem disp. c. 18 in responsione ad 2. testimonium Scripturae dicit ita docuisse, sed eorum in hac re doctrinam iam fuisse damnatam.

15. Ex his quae diximus intelliges, quomodo intelligendus *1 Thimot. 1.13* sit ille locus 1. Timoth. 1.13. Qui blasphemus fui, et persecutor, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea. Videtur hic Paulus causam dare ex sua parte, ob quam misericordiam, et gratiam consequutus sit à Deo. Sed dicendum nihil praestitisse Paulum, quod ullo modo esset

causa gratiae aut vocationis; non peccasse vero ex malitia, gra-
tiae Dei referendum est; cui debemus quaecumque peccata non
fecimus: ut August. ait 2. Conf. c. 7. et lib. 50. Hom. hom. Augustin.
27. ipse enim sua protectione, et gratia impedimenta tollit, quae Sentent.
obstare possent quominus misericordia vocationis alicui tribuatur.
Peccata igitur Pauli, licet minora, ut pote ex ignoratione profecta,
nulla ratione possunt esse causa, ob quam Deus vocavit eum; po- Vocatio
test vero fortasse esse causa per accidens, hoc est, impedimenta Pauli
removens, non peccasse ex malitia; a qua malitia, quod abfuit, omnino
nonnisi per Dei gratiam et protectionem abfuit. Unde constat vo- gratuita
cationem eius gratuitam omnino fuisse, ut ipse ingenue fatetur
cum ait, Et vocavit per gratiam suam.

14

=16= Similiter intelligenda sunt illa verba Parabolae evangelicae, Math.
in qua significari videntur talenta gratiae data secundum pro- 25.
priam cuiusque virtutem et vires arbitrii; ut ita negotientur
suam salutem. Hanc enim virtutem intellexit D. Tho. 2. 2ae q. 23. (S). Th.
a. 3. ad 1m. esse dispositionem cuiusque ex auxilio gratiae proce-
dentem; iuxta quam Deus unicuique dividit gratiam remissionis
peccatorum, seu habitualem. Et ita crediderim intellexisse Hiero-
nymum, licet non de gratia habituali, sed de evangelica predi-
catione loquatur, Apostolis, inquit, doctrinam evangelicam
tradidit, pro accipientium viribus. intelligit gratia instructis, do-
nisque suis. itaque uni, hoc est, Petro, aut Paulo, maius mi-
nisterium dedit, quam alijs.

Scholia

.17. V. 16. Ut revelaret etc. Varij sunt authores in ordi- Varietas
nando hoc inciso cum superioribus. Quidam sic Vocavit ut interpretum
revelaret, facientes revelationem vocationis causam finalem, quasi
dicat, ideo vocatus sum, ut revelaretur filius Dei in me. D. Tho.
ita S. Thomas, Seripand., ~~Theod.~~ Salmeron, et Theodoretus. Theod. Serip.

Duas autem causas vocationis, seu conversionis indicant fina- Salmer.
les, altera est revelatio sibi facta, altera evangelizatio in
gentibus, quas particula Ut utrique inciso praeposita videtur

15

significare. Huic expositioni favet translatio Erasmi, quae Erasm.
sic ait Et vocavit per gratiam suam in hoc, ut revelaret
Sanctes pagninus, Tigur. et Vat., parenthesi includunt tria S. Pagn. Tigur.
illa verba segregavit, vocavit, revelavit. At ibi beneplacuit Vatab.

aut Deo

183580

cuit Deo. Pag. At ubi visum est Deo, Tigur. deinceps cum nota parenthesis sequitur, (qui me segregaverat ex utero matris meae et vocavit per gratiam suam, ut revelaret filium suum per me.) ut evangelizarem ipsum inter gentes etc. Ex quo aparet hos interpretes intellexisse verbum ut evangelizarem pendere ex verbo placuit, et verbum revelaret ex verbo vocavit.

Oecumenius. Lombardus. Magis miror Oecumenium qui sic legit, et vocavit revelando filium suum in me, quo declarat revelationem fuisse non finalem, sed potius instrumentalem vocationis; siquidem revelando filium suum vocavit ad se. Singularis est Lombard. qui sic ordinat, Cum placuit ut revelaret, vocavit, ut evangelizarem.

Vatab. Iustinianus Adamus Gagneius Mariana. Verum magis probo eorum interpretationem, qui verbum, ut revelaret referri volunt ad verbum placuit, ut facit Vatab. Iustin. Adam. Gagn. Mariana.

Arias Mont. Et Graeca maximè favent, quae non per ut cum subiunctivo sed per infinitivum ita habent ὅτι δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί. Sic reddit Arias M. Cum autem probavit Deus ille segregans me ab utero matris meae, et vocans per gratiam suam revelare filium suum in me. In qua ordinatione verborum mihi dubium non est, verbum revelare regi pendereque à verbo probavit, quod interpres Vulgatis reddit placuit

Erasmus. etiam visum est.

Syra editio. Syra autem editio sic cum autem voluit, qui me segregaverat etc. ut revelaretur filius eius in me. verbo passivo usus est, quod cum verbo voluit non ineleganter coniungitur.

S. Thom. Hinc infero non tam solicitum fuisse hoc loco Paulum de sua conversione describenda, ut interpretatio S. Thom. supponit, quam de exponenda et narranda revelatione de qua precedenti v. mentionem fecit. Unde non improbandi, qui ibi revelationem Iesu Xρi ita intelligunt, ut gignendi casum non active, sed passive sumant, per revelationem, inquam, per quam mihi revelatus est Xρus Iesus; sic enim posterior locus illum explicat.

Revelat. Pauli quo facta. Placuit igitur Deo revelare Paulo filium suum Iesum Xρum eo tempore, quo is persequebatur illum, et Ecclesiam eius; revelatus est autem illa terribili voce emissa de coelo Act. 9. 4. 5 Saule

Act. 9. 4. 5. Saule quid me persequeris? Ego sum Iesus, quem tu persequeris etc. simul autem se revelavit, et illum vocavit, subycit enim surge et ingredere civitatem, et ibi dicetur tibi, quid te oporteat

facere. Cum verò Xpus se revelarit, tribuitur sic Deo Patri revelatio; quia opera ad extra Trinitatis communia sunt tribus personis; vel quia quod divinitatis, et potentiae, Patri tribuitur. Revelatio tribuitur Utrique

18- **In me.** Haec particula magnum negotium attulit interpretibus, non dubium quin in me pro mihi intelligatur. ita Chrysost. Pagnin. Vazq. Hugo Card. Iust. Sed an illa phrasi usus est Apostolus merito in dubium vocatur. Nam Patres Chrysost. et alij non solum per sensus exteriores, aures, oculos, sed multo magis per interiores animae potentias acceptam fuisse revelationem significari volunt. non solum enim luce subita de coelo fulgurante perstricti sunt oculi, et vocis tonitru aures contusae, sed intus mens illuminata, ut loquentem cognosceret, et voluntas excitata et commota, ut Dominum pertimesceret, illique tremens, et stupens sese subiectum ostenderet, et ad obediendum promptum. itaque in me dictum est, quasi in anima mea vel intra me. Sensit igitur Paulus intra se Xpum loquentem, et plura explicantem, quam vox externa sonabat. Sic prophetae in se loquentem sentiebant, vel Deum, vel angelum, ut Zach. 2. 3. Et ecce angelus, qui loquebatur in me et c. et reversus est angelus, qui loquebatur in me. Caietan. hic.

Chrysost. Pagnin. Vazq. Hugo Iustin. Chrys. Revelatio interius et exterius facta. Zach. 2. et 4. 1. Caietan.

Ergo in me magis exprimit efficacitatem revelationis, in ipso enim non modo infusione caelestis luminis, sed impressione etiam imaginis Xpi, non divina voce tantum, sed et experimento spiritus Xpi, à quo regeretur, effectum est, ut apertissimam de Xpo cognitionem haberet. Unde ipsi dicitur revelatus Xpus; quia perfectè cognovit; caeteris, ab ipso evangelizatus; quia quantum satis erat; sed non adeo perfectè cognoverunt. Alijs enim voce tantum Xpum annunciabat Paulus, Paulo autem non voce tantum, sed ut diximus, miris modis declaratus est.

Perfectè Xpus Paulo, ... evangelizat.

Anselm. M. ut revelaret i. mihi virtutem filij sui communicaret, qua ego cognoscere possem illum, et societatem passionum illius, et virtutem resurrectionis ex mortuis, atque hoc testari etiam possem, et confiteri palam.+ Theoph. et ut ego agnoscam et ut alijs depromam, revelavit.) itaque non solum fuit credere, sed eligi à Deo.) Primasius revelavit non solum in via, sed etiam in caeteris locis.) Si Pater revelavit filium in me ut evangelizarem illum in gentibus, ergo (infert Oecumenius) ipse me

+ Deinde placuit ut huius maximi doni hominibus allati, hoc est, Xpi nuncium bonum ad gentes deferrem)

Anselmus. Theoph. Primas. Oecumen.

docto

Doctorem et Apostolum ordinauit. non autem homines docuerunt,
aut potestatem dederunt.

S. Thos. — S. Thom. in me exponit vel ex me, vel exemplo mei
ut scilicet proponeret me in exemplum bonitatis sapientiæ ac
1. Timoth. 1. 16. — potentiæ suæ Xpus dominus 1. Timoth. 1. 16. ideo misericordi
am consecutus sum, ut in me primo ostenderet Xpus Iesus omnem
patientiam ad informationem eorum qui credituri sunt illi ad
Interlinealis — vitam æternam. Interl. in me, quem erectum prostrauit, su
perbum humiliauit, ostendit potentiam etc. Ps. 88. humiliasti
Ps. 88. 11. — sicut vulneratum superbum.

Alij cum Erasmo Vat. Pag. Tigur. pro in me ex
ponunt per me id est mea prædicatione ac voce. sed de præ
dicatione mox sequitur. Vt euangelizarem idest, annunciarem
Missio Pauli ad euangelizandum gentibus — illum in gentibus. Pagn. inter gentes. Reliqui enim duodecim
Apostoli Iudæis iussi erant euangelizare. Paulus vero ad gen
tes ex ipsa prima vocatione, imo ex utero matris, atque adeo
ab æterna Dei præscientia, et immutabili voluntatis proposito
deputatus est. imo cæteris in varias prouincias postea dis
Isai. 49. 6. et 55. 4. — cedentibus, Paulus non unam, sed omnes complexus est. Isai.
49. 6. Parum est, ut sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob,
et fæces Israël conuertendas; Ecce dedi te in lucem gentium, ut
sis salus mea usque ad extremum terræ. Et c. 55. 4. Ecce testem
populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. Quæ dicta de Xpo
Act. 13. 2. — accommodantur egregiè Paulo, per quem et effectum habuerunt.
Act. 13. 2. dixit eis Spiritus sanctus, segregate mihi Saulum
et Barnabam ad opus ad quod assumpsi eos, idest, ad euange
lizandum gentibus.

Hieronym. — Quæ hoc loco notat Hieronym. ut explicet illud in me dif
ficultatem habent. Quare à quibusdam ea doctrina non ad
mittitur; quia germana non est; præsertim in eo quod dicit
nec quemquam sine Xpo nasci, et non habere semina in se sa
pientiæ et iustitiæ cæterarumque virtutum; Vnde multi absque
Hieronymus vindicatur ab errore à Salmerone et Iustiniano contra Prosper. Cassianum. — fide et euangelio Xpi aliqua sapienter faciunt et sanctè.
Hæc inquam difficilia sunt, sed ea pie explicat P. Alphonsus
Salmer. et P. Iust. qui vendicant Hieronymum in hac parte
ab errore semipelagianorum, quem Prosper obijcit Cassiano;
qui semina virtutum à natura hominis insita dicebat gratiæ Dei
occasionem esse; eamque præuertere, et inuitare. Præuenit enim
in omnibus Dei gratia; et quidquid homo boni facit, quod ad

-19-

suam salutem pertineat, licet infidelis adhuc sit, vt Cornelius Centurio, Sergius Paulus, ex Dei gratia praeveniente facit. vt P. Vazq. praeclare ostendit.

Non est omittenda explicatio Catharini non dixit mihi, sed in me, quia Xpus cum revelatur à Patre sanctis suis, miro modo interne sese insinuant, vt in illis existens appareat etiam alijs, tum innocentia vitae, tum puritate doctrinae et sic euangelizant illum opere et sermone, imitantes Xpum qui coepit facere et docere, potens opere, et sermone.

-19- Continuò posse construi cum praecedentibus, ait Hieronym. vt effugiat calumniam Porphyrij, euangelizare gentibus continuò post acceptam revelationem iussus Paulus, non debuit immorari conferendo cum Apostolis; ne dum cum alijs hominibus, revelationem; sed quam primum, vti et fecit, ad euangelium praedicandum abire. Sed non est cur hanc particulam à sequentibus divellamus. Continuò igitur, idest, statim, protinus, è vestigio, ductum spiritus divini teneo. Non acquieui. Gr. προσανεθέμην Syrus non patefeci, Chrysostomi interpres non communicaui infra c. 2. 2. ἀνεθέμην αὐτοῖς contuli cum illis et v. 6 προσανέθεντο nihil contulerunt. Verbum προσανατίθεσθαι, seu ἀνατίθεσθαι teste Budaeo significat consilia et arcana in amicorum sinum effundere ac communicare, diiudicandaque proponere, vt eorum sincero iudicio vel probem, vel improbem, sequar, aut fugiam, teneam seu abijciam. Ait ergo Apostolus certus de revelatione, quam à Deo esse ambigere non poteram, nemini eam patefeci, aut communicaui, cum nullo hominum contuli; vt in eius responso conquiescerem; nec fas erat Deum non sequi doctorem, et ductorem viae indubitatum non comitari praeeuntem. Erasmus, si legas προσανέθεμην idest prius contuli, scilicet, quam irem in Arabiam, significari non sequisse aliorum consilio, vt in Arabia doceret Xpum.

ἀνατίθεσθαι

Carni et sanguini. Hebraea phrasis, qua significatur homo, et saepius, in malum pronus, seu vitijs addictus vt 1 Cor. 15. 50. Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit. sic infra ad Galat. c. 5. 17. caro enim concupiscit adversus spiritum. et etiam pro natura humana abstrahendo à vitijs. Heb. 2. 14. Quia ergo pueri communicarunt carni et sanguini, et ipse similiter participauit eisdem. Idest, quia homines erant, ipse

Lectio pri... nit quid... Homo... facit
Matth...
Vazq.
Catharin.
S. Th... Caiet.
Hieron... Porph...
Vatabl... Bud...
Caro et sa... Hebraism.
1 Corinth.
Gal. 4
Heb. 2

fi

Gen. 37.27. Math. 16.17. Ephes. 16.12.

similiter homo esse dignatus est, Pro cognatis et consanguineis Gen. 37. 27. Caro nostra est. Pro homine qui ex se non assurgit ad caelestia Matth. 16. 17. Caro et sanguis non revelavit tibi sed Pater meus qui in coelis est. Pro homine visibili Ephes. 16. 12. Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem.+ Hic positis sic explicatur hic locus.

+ Carnis nomen exactius explicatur infra c. 5. v. 17. n. 21.

S. Thom. Cait. Corn. Psal. 44. 11.

Non acquievi carni et sanguini. S. Thom. nec mei affectus et viciosae prius voluntatis, nec meorum propinquorum et consanguineorum ullam rationem habendam arbitratus sum, eos qui mihi erant sanguine iuncti Iudaeos nempe oblitus sum: ut monet Ps. 44. Obliviscere populum tuum, et domum patris tui; quasi dicat non amplius ad meos redij, nec paternarum traditionum studium tenere potui, ex quo intellexi per revelationem inanitatem Iudaicarum caeremoniarum et caecam vanitatem zeli et aemulationis meae pro lege iam mortua seu abrogata. Caiet. Bruno Lomb. Theophyl. Lyra Interlin. Primas. Oecum. nec molitiem ocium[que] secutus sum, sed fortem evangelij cursum arripui. Primas. Continuo non fui incredulus caelesti visioni, quia non carnis et sanguinis vocem audivi, sed Domini.

Chrysostomus. Chrysost. restringit ad Apostolos, quos nulla ratione consuluit; unde quod sequitur. Neque veni Ierosolymam ad antecessores meos Apostolos, explicandi causa additum iudicat. Excusat vero ab arrogantia Paulum, quam obiecerat Porphyrius, quod non dignatus fuisset consulere principes Ecclesiae; asserens id non ob gloriam humanam, quam despectui habebat, divinum Apostolum commemorasse, sed tantum ut pseudoapostolis vere constaret, non ipsum ab hominibus, sed a Xpo evangelium didicisse. Authoritas Chrysostomi magna est, eamque hoc loco defendit Adamus, et P. Iustin. huic expositioni lucem afferens novis argumentis. Oecum. utramque expositionem habet.

Adamus. Oecumenius.

Hieronymus.

Sed Hieronymus non vult Apostolos nomine carnis et sanguinis indicari; quippe qui a vitijs carnis alieni iam supra homines sint. Insinuat itaque semper vicium sapere, aut olere nomen carnis et sanguinis, magisque terrena sapientes, quam caelestium rerum indagatores et conscios significare. Sed ego non video quid absurdi contineat hec expositio, si nimirum dicamus illa periphrasi carnis et sanguinis (ut intelligunt Chrysost. Theoph. Anis M ~~[illegible]~~

348

[struck-through lines]

Omnem hominem exclusum esse; parentes, consanguineos, eiusdem gentis seu nationis contribules, Iudaeos, Christianos &c. Deinde (ut magis rem exageraret) addidisse: Neque veni Hierosolymam &c. Tantum abest ut hominem ullum in consilium adhibuerim, quin imo ipsam Hierosolymam unde egressus fueram cum mandatis, minime reviserim: non solum ad colloquendum cum amicis, aut eiusdem instituti consortibus Pharisaeis, sed neque, ut conferrem, iam Christianus, cum Apostolis, quos Christus ante me creaverat, ea praecepta, seu consilia et arcana, quae mihi fuerant revelata. + Confirmat hoc Ambros. Omni postposita, inquit, circa carnali; nec enim consilium cuiusque pretii, aut ad aliquem detulit quid esset facturus; sed statim coepit dispensationem doni Dei, et praedicavit Christum esse filium Dei.

V. 17. Neque veni Hierosolymam ad antecessores meos Apostolos. (scholia in ver. 17) Erant et aliae translationes. Neque redii Hierosolymam ad eos qui ante me fuerunt Apostoli. Gr. πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους ad illos ante me Apostolos. Non ergo fide solum, ut dicit Hugo cum Lomb., sed munere Apostolatus antecessores.+ Non igitur venit ad spirituales patres ut ab eis disceret, inquit Primas, neque erat opus electo atque instructo a Deo, ut notat Lomb. imo habenti mandatum ab Spiritu sancto. Itaque non patrocinatur hic locus Haereticis, ut sine apostolica benedictione praedicent ut notat Salm.

Sed abii in Arabiam, ubi nulli erant fideles Christi a quibus aliquid de fide disceret, ut advertit S. Thom. De hac profectione Arabica nulla fit mentio in Act. Apost., neque enim omnia, sed fere ea tantum quae ipse vidit solet d. Lucas in illa acta referre; ut Baronius notavit. Neque quid ibi egerit, ipse hic commemorat. Chrysost. dicit factum a Paulo modestiae causa, quamvis ibi fructus collegerit verbi Dei, quod annunciaturus abiit; ut impleretur illud Ps. 71 Reges Arabum dona adducent. ut notat Hugo Card. Praeterea nihil forte ibi gestum memorabile. Culpa Arabum, inquit Hiero., gentis indomitae. Pereira hoc confirmat, interl. Lyra, ex Act. 26. 20, tacet enim Arabicam praedicationem; vel brevi tempore imbi commoratus est.

Lorin

+ Catharinus carnem et sanguinem vocari dicit, vel homines, qui secundum carnem ambulant; vel Iudaeos, quibus Paulus legis vinctus erat ob carnis eius dem coniunctionem, vel forte cognatos, et propinquos. Ideo autem non aquievisse, seu non contulisse cum illis: quia doctore Spiritu iam veritatem illam noverat, et certe, Inimici hominis domestici eius.

20.

+ Antecessores inquam non quibus ipse successerit, in illorum locum et munus substitutus, et pro illorum decessione creatus; sed qui a Christo prius tempore Apostoli instituti sunt.

Ambr. Erasm. Hugo Lomb. Primas. Lomb. Salm. S. Thom. Baron. Chris. Psal. Hugo Hieron. Pereira interl. Lyra

Lorinus Lorinus in Act. 9. 23. Equidem disputationem Sauli cum Iudaeis non dubito mox à conversione, paucisque dumtaxat interiectis, diebus, factam fuisse; id enim perspicue sibi vult v. 20. adverbium Continuo Eudeos, et expressius Syrum verbum שעתה schahatheh, quod est eadem hora, vel hora hac; deinde stupor et

Causae et utilitates arabicae profectionis à Paulo susceptae

commemoratio literarum, cum quibus venerit ad vinciendos fideles idem suadet, unà cum ea adiectione, quod is nihilominus magis convalescebat etc.ª Credibile autem est Iudaeos per literas Ierosolymam scriptas voluisse certiores reddere principes sacerdotum de Sauli mutatione, interim Saulum, hac, aliave occasione in Arabiam discessisse.

Claudius Gagnius Claudius hoc loco et Gagnaeus, in Arabiam ivit Paulus, non solum docturus, sed etiam persecutionis à se factae opinionem extincturus; et ut agnosceretur ab omnibus Christi apostolis non persecutor.

Chrisost. Chrysost. Ferventi spiritui Pauli tribuit hanc Arabiam profectionem, qui incultas vastasque regiones, barbaras gentes et agrestes protinus aggressus, vitae genus periculis et laboribus plenum suscepit ut eos homines ad Christum vocaret.

Lombardus Et iterum reversus sum Damascum. Lomb. Ubi antea

Damascus urbs descripta

iudaeis praedicaveram. Damascus civitas Syrophoenicis, caput olim Syriae, sita inter Libanum, et Antelibanum montes. Distat ab Ierusalem septem mansionibus dumtaxat, ut refert Lorinus contra

Lorinus contra Paulinum et Salmeronem.

Paulinum et Salmeronem dicta sic à famulo Eliezer Gen. 15. 2. recedit in Arabiam; rigua est amne Chrysorhoa, ut ait Plin. lib. 5. cap. 29. in hac Rex erat Aretas tempore conversionis Pauli

Genes. 15. 2. Plinius Aretas Rex.

et reversionis ex Arabia, ut statim patebit.

– Digressio ex Baronio –

Libet autem hic nonnulla praelibare, quae maiorem huic loco lucem afferre possunt ex Baronii annalibus. Anno 36. à Christo nato sic habet. Anno Domini trigesimo sexto Paulo

Quo Anno Saulus profectus fuerit Damascum

Fabio Persico, et L. Vitellio Nepote Cons. Octavo Kal. Februarii. Saulus cum adversus Christianos, qui erant Damasci literas accepisset, et iam ad locum appropinquasset, caelestis luce perfusus, et Christi voce perculsus, atque prostratus à coepto desistens ad Christum convertitur. Rei gestae seriem Lucas in

Act. 9. 22.

Act. 9. et ipse Paulus Act. 22. 26. suam causam agens diligenti studio est iterum prosecutus. Haec autem facta esse hoc ipso anno nempe secundo ab Ascensione Domini Romana

21.

ecclesia profitetur. Non enim assentimur illis, qui eodem anno, Vide ... Cap. 2. ...
(nempe ut antea ipse assignavit, tricesimo quarto Domini) quo la
pidatus est Stephanus tradunt Paulum ad Xpum conversum. Neque V. V. 1 sequen...
in illorum imus sententiam, qui id factum dixerunt anno septimo N. 1.
à Domini passione, quorum opinionem refellimus, cum actum est
de Martyrij Stephani tempore, ubi etiam, cum perspicue osten
derimus, non Augusti mense, (ut aliqui existimarunt) sed
vigesima sexta Decembris Stephanum consumasse Martyrium,
nulla prorsus ratio persuadet, ut non nisi post dies, qui medij
sunt à nece Stephani usque ad conversionem Pauli, id acciderit;
quandoquidem multa interim facta esse noscuntur, quae tam brevi
temporis spatio minime arctari possunt) Quae postquam narra
vit adiungit: Huic sententiae de conversione Pauli facta anno
secundo astipulatur Oecumenius. Hactenus num. 1; Postea
num. 9; Quod vero pertinet ad Pauli tunc temporis
res gestas Damasci, postquam ab Anania est initiatus sacro
Baptismate, Lucas eas his verbis narrat. Fuit autem cum Act. 9. 19. 20. 21. 22.
discipulis, qui erant Damasci per dies aliquot V. 20. Et
continuo ingressus in Synagogas praedicabat Iesum, quoniam
hic est Filius Dei V. 21. Stupebant autem omnes, qui audie
bant, et dicebant, nonne hic est, qui expugnabat in Ierusa
lem eos, qui invocabant nomen istud, et huc ad hoc venit
ut vinctos illos duceret ad principes sacerdotum? V. 22.
Saulus autem multo magis convalescebat, et confundebat Iu
daeos, qui habitabant Damasci, affirmans, quoniam hic est
Xpus. Haec Lucas, quem aliqua Pauli, ut profectionem
21 eius in Arabiam, reditum in Damascum, et post annos tres
eius accessum Hierosolymam, praetermisisse certum est).
22. Deinde anno 37 inquit. Praesenti anno, qui numeratur
Domini trigesimus septimus C. Cassio Gallo et Servilio Rufo Quis An... Paulus
Cons. Paulus cum iam Damasci primo euangelium praedi abit in
casset, in Arabiam profectus; iterum est reversus Damascum. Arabiam
Haec enim ipse Paulus scribens ad Gal. 1. testatur his ver
bis, Cum placuit etc. usque videre Petrum. Lucas vero
his de Arabia, et triennij tempore praetermissis tantummodo
insidias Iudaeorum in illum fabricatas, eiusque clandestinum
discessum Damasco, et Hierosolymas accessum recenset. Quae
quidem in Paulum Iudaeorum molitiones non cum primum

recessit

recessit Damasco iturus in Arabiam, sed cum illuc reversus est, antequam inde iterum recessisset contigerunt: quod et Sancto Hieronymo magis probari videtur super ad Gal. 1. Ratio enim iam nullo modo patitur ut unde clanculum recessit, eo manifeste rursus accesserit —)

Scholia

Et iterum reversus sum Damascum. Ubi cum rursus praedicaret Iesum, commovit in se animos hostium Xpi, ut conati fuerint ipsum de medio tollere, quod narrat D. Lucas Act. 9. 23. 23.

Act. 9. 23. 24. 25. Cum autem, inquit, implerentur dies multi (idest fere tres anni, ut mox constabit) consilium fecerunt in unum Iudaei, ut eum interficerent V. 24. Nota autem facta sunt Saulo insidiae eorum. Custodiebant autem portas die ac nocte, ut eum interficerent 25. Accipientes autem eum discipuli nocte per murum dimiserunt eum submittentes in sporta. Idem commemorat ipsemet Apostolus 2 Cor. 11. 32. 33. (2 Corinth. 11. 32. 33.) Damasci praepositus gentis Aretae regis custodiebat civitatem Damascenorum ut me comprehenderet et per fenestram in sporta demissus sum per murum, et sic effugi manus eius. His adde ex Baronio, cum ut nuper dictum est acre bellum inter Romanos et Aretam regem conflatum esset, facile fuit dicto regi ac ministris eius à Iudaeis Pauli hostibus suaderi de Paulo, quod civitatem ac regiones alterius praetextu occasionis, idem venisset exploraturus; quippe qui non modo Damascum, sed et Arabiam, in quam vis belli converti videbatur, invisere abiisset. Sicque Regis ministri adeo in eum concitati omni studio invigilarint, ut eum caperent atque necarent. —

(Cur Aretas Rex insidias struxit Paulo)

Textus

V. 18 Deinde post annos tres veni Ierosolymam videre Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim ~

~~V. 19 Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Dni.~~

Scholia

1. Deinde Damasco, ut dictum est, exclusus, consilium iniit eundi Ierosolymam, ut salutaret honoris causa principem Apostolorum; cuius et videndi desiderio flagrabat. — 1.

(Paulus pergit Ierosolimam)

Post annos tres. quos, sive a reditu de Arabia, sive

3289

à conuersione eius ad Xpum numeres parum interest; Vt ait Baro- Baronius
nius anno 39. quem dicit esse tertium à Pauli conuersione, eundemq.
quo Damasco Ierosolymam venit. Hanc summam annorum sic
collige. Anno trigesimo quarto à Xpi natiuitate mensis Decembris
die vigesima sexta, Stephanus protoMartyr passus est. Transacto
trigesimo quinto et ineunte trigesimo sexto, hoc est, post annum et Computatio
mensem à passione Stephani, accidit conuersio Sauli in via pro Annorum
pe Damascum, Vbi mansit aliquot dies, seu menses præ Trium
dicans Xpum confundensq. Iudæos. Sic fere transactus est annus Examinatur
ille; Anno sequenti idest, trigesimo septimo profectus est in Ara
biam; Vnde rediens Damascum consumptus est annus trigesi
mus octauus, et ingressus trigesimus nonus, quo currente Da
masco pulsus venit Ierosolymam. Vt hic dicitur. Siue ergo
numeres triennium à conuersione, siue à reditu de Arabia, ne
cesse est dicere venisse Ierosolymam anno 39.

Henricus Spondanus hanc Baronij opinionem correxit, et Spondan.
conuersionem Pauli anno Xpi trigesimo quinto attribuit ex sen
tentia eiusdem Baronij, qui diligentius, quæ in contrarium
obijciebantur, considerans, liberum reliquit vnicuique sic vel
contra opinandi. Et si adhuc spirans minarum et cædis vocatus est in
via Damasci, quis dicet eius furorem post tredecim menses
ab Stephani nece perdurasse! præsertim cum persecutionis ar
dore iam post fugam Xpianorum Ierosolymis pene extinctus
esset; Et sane communis sensus Doctorum tenet, Vt statim Eusebius
post necem Stephani Paulus fuerit ad Xpum conuersus. Huic
sententiæ astipulatur Euseb. dum ponit conuersionem Pauli Chrysost.
anno 19. Tiberij, et Chrysost. hom. de principibus Apost. Serm. D.
ibi dicit Paulum seruisse Dno 35. annos, tot enim sunt vsq. Trin.
ad 69. quo à Nerone trucidatus est. Cum igitur hic di
cat Apostolus se prius abijsse in Arabiam, quam ad
antecessores Apostolos Ierosolymam, nemo iure dixerit eum
antequam proficisceretur in Arabiam Ierosolymam venisse;
Vt quidam perperam dixerunt, existimantes id Lucam Act. 9.
significasse, cum illius accessum in Arabiam prætermisit.
prætermisit enim Vt plura alia, vel quia ei ipse non interfuit,
vel quia exigui et momenti, et temporis res forte visa est, Vt
sentit Baronius anno citato.

a conuersione

Post annos tres, quos fere omnes numerant scilicet

S. Tho

S. Thos. Adamus Catharing Hugo Anselmus. S. Tho. Adamus Cathar. Hugo Card. Anselm. Quæ cum accide rit anno Xpi 36. mense Ianuario die 25. Triennium attin git annum 39 inchoatum, ergo si post triennium à conversione sua venit Ierosolymam, necesse est ut venerit adminus translato primo mense anni 39. Anno tertio post predicatum à me evangelium, et varias cum Iudeis et gentibus disceptationes, cum nemo suspicari posset me aliorum doctrina egere, Hiero solymam reverti; unde cum potestate egressus fueram etc. Sensu si ante comparatam idoneam fidei doctrinam, non est cuiquam attentandum predicationis munus, quis dixerit Paulum adeo temerè usum hoc munere, ut tres annos sine sufficienti doctri na predicaret? ergo satis instructus venit ad Petrum post triennium.

Act. 9. 26. 27. 28. 29. 30. Veni Ierosolymam. Et tunc ei evenit, quod narrat Lucas Act. 9. per v. 26. 27. 28. 29. 30. Cum autem inquit ~~Luca~~, venisset in Ierusalem tentabat se iungere dis cipulis, et omnes timebant eum non credentes, quod esset dis cipulus. Timor hic significat tum primum post suam conver sionem Paulum Ierosolymam concessisse. Nam si ut nonnulli putarunt, iam antequam in Arabiam proficisceretur, Ierosoly mam venisset; quænam timoris nova causa illos afficere po tuisset; quem iam ante Christianum esse experimento cognovissent? Baronius. Sic Baronius. Deinde prosequitur Lucas v. 27. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos, et narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, et quia locutus est ei, et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Iesu. A Barnaba (inquit Baronius) introducitur ad Aposto los, Petrum nempè et Iacobum; Neque enim alium vidisse se fatetur, ex antiquo enim familiaritatis usu, quæ inter Stephanus Barnabas et Paulus simul discipuli Gamalielis. utrumque olim, cum ambo unà cum Stephano à Gamaliele erudiretur, intercesserat, pre cæteris id Barnabas facere aggressus est.

2. Videre Petrum. Ne hæreas dubius, cur Damasco fugiens Paulus Ierosolymam contenderit; ubi maius sanè peri culum sibi imminere intelligere potuisset; quippe qui fuisse pa ternæ legis, desertor videretur, et transfuga: nulla sanè alia causa se ad hoc impulsum ~~fu~~ fuisse, quam ut Petrum principem Aposto lorum inviseret, ipse, ut vides, testatur. S. Ambr. Dignum 2.

391

quippe fuit ut cuperet videre Petrum, quia primus erat inter Apostolos: cui delegaverat Salvator curam Ecclesiarum. Rursum Chrysost. Accessit, inquit, velut ad maiorem et seniorem. Vides quam maiorem benevolentiam habuerit erga Petrum. Huius enim causa peregrinationem susceperat, et apud eundem commoratus est. Theodoretus sic ait. Etenim cum Paulus humana doctrina non indigeret, ut qui ab universorum Deo illam accepisset, tamen Apostolorum principi honorem, quem par est tribuit. Item Ecum. Per tot tantaque certamina abijt, ut videret Petrum, tanquam maiorem; aut etiam manaret causa honoris, quem Petro deferebat. Hieronym. Non ut oculos, genas vultumque aspiceret; inquit, [struck through] utrum macilentus aut pinguis, adunco naso esset, an recto; et utrum frontem vestiret coma, an (ut Clemens in periodis eius refert) calvitium haberet in capite; nec puto Apostolicae fuisse gravitatis, ut post tantam triennij praeparationem aliquid humanum in Petro voluerit aspicere, subdit postea. Ad hoc ipse, ut videret Apostolum, non discendi studio, qui et ipse eundem praedicationis haberet authorem; sed honoris priori Apostolo deferendi.

S. Ambros. / S. Chrysost. / S. Theodoret. / Ecumen. / Hieron.

a Videre. Gr. non ἰδεῖν cernere simpliciter, et utcumque; sed ἱστορῆσαι percontandi et interrogandi causa invisere, et convenire aliquem; ut nos sanctos et eximios viros solemus invisere; seu communicandi causa, aut experimento tenendi, qui sint; ut nobiles urbes ait Chrysost. soliti sumus invisere. Quare ἱστορίαν vocat Galenus cognitionem et [struck through] experientiam propriam; Gelliusque illum dicit historiae scriptorem, qui rebus, quas narrat, interfuerit. Vide Lorinum Act. 9. 26.

Rationes cur Paulus invisit Petrum / Chrysost. / Galen. / Gellius

Videre Petrum idest, invisere et rationem Apostolatus atque officij illius cognoscere. Arias M. (como a summo Pontifice) Invisit itaque Paulus Petrum Apostolorum coryphaeum et Ecclesiae pastorem universae; primo benevolentiae et charitatis affectu, S. Thom. ut fraternam charitatem corporali notitia cumularet; August. Et mansisse cum Petro 15. dies charitatis summae argumentum est. 2.o etiam honoris ergo, non doctrinae gratia, sed reverentia et observantia, adversus principis Apostolorum summam dignitatem. Seripand. 3.o ut nosset etiam tantum virum, tantisque divinisque donis a Xpo honestatum. 4.o ut vult Baronius et Lorinus ex August. contra

S. Thom. / August. / Seripand. / Baron. / Lorinus August.

Faustum

 168

Faciebam etiam vt communicaret cum eo; vt sequenti capite post annos quatuordecim fecit, de rebus euangelicis; non tamen vt ab eo, vel ab altero quidquam disceret. 2º Vt ait Lomb et interl vt agnosceretur à Petro, vt co Apostolis.

D. Ambros quaecumque ab aliis sparsim dicta, si complexus est. Dignum fuit, vt cuperet videre Petrum, qui primus erat inter Apostolos; cui delegauerat Saluator curam Ecclesiarum; non vtique vt aliquid ab eo disceret, qui iam ab authore didicerat: à quo et ipse Petrus fuerat instructus: sed propter affectum apostolatus, et vt sciret Petrus hanc illi datam licentiam, quam et ipse acceperat. Veniens ergo ad eum Sollicito receptus est; et apud eum mansit diebus quindecim, quasi vnanimis coapostolus. Haec ideo manifestat, vt ostendat concordiam se cum Apostolis habuisse: nec in aliquo dissensisse: sicut susurrabant de eo pseudoapostoli; vt eum apud Ecclesias gentium deformarent, et sua mala simplicioribus insererent, dicentes ea conuenire cum doctrina Apostolorum maiorum. Hos pseudoapostolos Baronius dicit fuisse Cherintum et sectatores eius, qui in Galatia circumcisionem praedicabat.

Theoria 1ª

Hugo Card. Hinc ortum habet, quod episcopi et archiepiscopi profitentur de visitatione Papae, vel per singulos annos, vel alternos, vel de tertio in tertium. Consuetudo addidit illud Deut 16. 16 et Ecclesiast. 35. 6. Non apparebis ante conspectum domini vacuus. Vide praeterea quae in morum aedificationem hic doctor affert; vt exemplo Apostoli more suo se inuisarint doctores et pastores nostri, vt alter ab altero proficiant in domino. Prouerb. 1. 5. Audiens sapiens sapientior erit.

Scholia

4. Mansi apud eum diebus quindecim. Pauci hi quidam ad discendum euangelium, etiam si quis acris celerisque ingenio esset, Lyra Adamus Caiet Claud. Primas, Ansel Bruno Salm. Vt ait Hieronym, nec grandi indiguit magisterio, qui tanto se ad videndum Petrum tempore praeparauit; quasi dicat, si indiguisset, citius ad illum venisset. Verum non indigebat, qui totum triennium libere, et magna cum fiducia, partim Iudaeis Damasci; partim gentilibus in Arabia praedicarat.) Adamus. Haec commoratio apud Petrum

Margin notes: Lombardus — Ambrosius — Baronius — Cherintus et sectatores — Hugo. — Visitandi Papam mos antiquus — Deuteron. 16. 16. — Ecclesiastici 35. 6 — Prouerb. 1. 5. — Lyra et alii. — Hieronymus — Adamus

ostendit Paulum in nullo dissensisse à cæteris Apostolis; ut insimulabant aemuli eius; aliter enim non fuisset à Petro receptus, tanquam verax, et coapostolus. Sic Lomb. et interl. S. Thom.

Mansi apud eum diebus quindecim. hoc spatio temporis quid gesserit narrat Lucas c. 9. v. 28. Et erat cum illis (apostolis) intrans et exiens, et fiducialiter agens in nomine Domini. v. 29. Loquebatur quoque gentibus, et disputabat cum Græcis. illi autem quærebant occidere eum. v. 30. quod cum cognovissent fratres deduxerunt eum Cæsaream, et dimiserunt Tarsum. Ideo autem tantum hos quindecim dies mansit Hierosolymis apud Petrum; quia ne turbaretur Ecclesia in illis partibus tunc pacifice agens (ut notavit Caiet.) coactus est à christianis inde exire alioque proficisci. Act. 9. 29. 30. Caietanus

Theoria 2a.

De mysterio dierum quindecim apud Petrum

5. Mansi apud eum diebus quindecim. Nulla bonæ disciplinæ tam brevi temporis periodo solent addisci. Nec tamen tantum dierum spacium suo hospitio dignatus esset Petrus eum, cuius doctrina et fides non esset suæ concors et uniformis. Nec reliqui sive Apostoli sive fideles tolerarent, si dissentire illum in aliquo ab appostolica doctrina cernerent. Qui nec salutatione dignum existimabant, si quem hæresi notatum animadverterent. Quinimo isti dies quindecim perfectam et consummatam utriusque testamenti scientiam in Paulo insinuare videntur, siquidem partes huius numeri, septenarius vetus testamentum, propter custodiam sabbati, quam præcipiebat; at octonarius novum significat, propter resurrectionem Xpi, quæ die octavo contigit. ex S. Tho. et S. Hiero, qui aliter probat numerum 15. perfectionem doctrinæ significare; nimirum quia per quindecim gradus ascenderent cantores ad psalendum Domino; et quindecim anni donati fuerint vitæ regi Ezechiæ signati in gradibus horologii Achaz. et præterea quia solemnitates die inciperent decimo quinto.

Evangelium Pauli asseritur non fuisse ab homine acceptum

S. Tho. S. Hiero.

Numerus septenarius octonarius utriusque compositio quindenarius.

XVII 19.

Cap. I. V. 19. De Iacobo Fratre Domini

Textus

V. 19. Alium autem Apostolorum vidi neminem nisi Iacobum fratrem Domini.

Scholia.

Diuisio Apostolorum in Prouincias

Alium autem Apostolorũ vidi neminem. Hinc argumentum sumitur, vt probetur Apostolorum diuisionem in varias prouincias factam non pluribus annis ab Ascensione domini. vt supra ostendimus Prærog. 11. V. 1. n. 102. vide Gasparẽ Sanch. de S. Iacobi profectione in Hisp. tt. 1. c. 6. I

Jacobus Maior quis. Matth. 27. 56. Marci. 15. 40. Act. 12. 2. Jacobus Minor. Mar. 15. 40. Joan. 19. 21.

Nisi Iacobum. Duos fuisse Iacobos in numero duodecim Apostolorum nemo nescit. Alter dictus est Iacobus Zebedæi à patre, Maior propter ætatem. fuit frater Euangelistæ Ioannis, eius mater fuit Salome. Nam quam Matth. 27. 56. vocat matrem filiorum Zebedæi, idest, Iacobi, et Ioannis, Sanc. Marc. 15. 40. dicit Salomem. Hic primus Apostolorum occisus est ab Herode. Act. 12. 2. Alter de quo hic mentio facta est. Iacobus Alphæi vocatur ab Euangelistis à patre Alphæo, dictus Minor, quia iunior erat. Mar. 15. 40. Iustus etiam ob singularem sanctitatem, Author fuit epistolæ catholicæ. Iacob. 1. 1. et primus Ierosolymorum episcopus Hieronymo testante de scrip. Ecclesiast. Frater domini appellatur, quia filius fuit Mariæ Cleophæ, quæ Ioan. 19. 21. soror dicitur Mariæ matris domini. Maria enim Iacobi, et Iose, et Maria Cleophe eadem erat, quæ à viro Cleophę, à filijs vero Iacobi, et Iose appellabatur. Cleophe autem Iacobi patri cognomentum fuit Alpheus. Ita sentit Mald. Matth. 27. 56. et 10. 3. Maria vero Cleophe, non quia filia Annæ auiæ Xpi; sed quia nupta Cleophę, dicta est soror Mariæ matris domini. Cleophas enim frater erat Iosephi Sponsi Virginis Deiparæ. Quod testatur Egesippus lib. 5. suorum comment. et cum eo Eusebius, Epiphanius, Theodor. Beda. Theophil. Euthymius. Georg. Cedrenus, quorum testimonia refert Castro in Hist. Deiparæ. c. 1. n. 10.

Mald. Matth. 27. 56. et 10. 3. Egesippus. Eusebius. Epiphan. Theod. Beda, Theophil. Euthym. Georgius Cedrenus, Castro. Baronius, Damasc. Epiphanius.

Si fidem habemus ijs, quæ Baron. refert ex Damasc. et Epiphan. Ioachim pater Virginis fuit Patruelis eius Sponsi Iosephi, siquidem Barpanther Pater Ioachimi, et Iacob Panther Pater Iosephi, filij erant Pantheris fratris Melchi. Hic verò Melchi ex vxore Matham iam vita functi genuit Heli fratrem Vterinum Iacobi, et legalem Patrem Iosephi. Porro Melchi, et Panther filij erant Leui; erat autem Melchi ex stirpe Nathan, sed Mathan ex Salomonica. Hinc constat Ioseph patruum fuisse Virginis. Quod maxime decebat vt custos eius esset. Si verò quod alij volunt, quos sequitur Castro in arbore genealogiæ Heli fuit cognomen Ioachimi, patrueles erant Ioseph, et Maria. siquidem Heli, et Iacob fuerunt vterini fratres, pater enim Heli Mathat. de stirpe Nathan, et Mathan pater Iacobi eandem successiue vxorem habuerunt Esthan nomine.

Theoria celebris.

Quomodo Iacobus Apostolus dictus frater domini!

~~Theoria celebris~~

2 Quærunt hic interpretes de Jacobo cuius filius fuerit? Cur frater Domini nominatus? et an fuerit ex numero illo sacro duodecim Apostolorum? Tot autem sunt hac de re discrepantes sententiæ, ut quod valde alioqui credebamus manifestum, ac sine controuersia, illis in medium prolatis, nimis incertum, ambiguumque videri possit. Quapropter breuitati studens, id dumtaxat hic explicandum curabo, quod satis sit ad præsentem locum, si non pro dignitate, tamen pro facultate explanandum.

1 Primò dubitare non licet Xpum Dominum vnigenitum fuisse Beatissimæ Virginis Mariæ filium; quem virtute obumbrante altissimi Virgo concepit, et Virgo peperit, cuiusque post partum semper Virgo permansit. Dicitur autem Primogenitus. Matth. 1. 25. et Luc. 2. 7. non quod post eum alius, sed quod ante eum nemo genitus est, vt ex Hieronimo explicat Mald. locis citatis. Huncque esse vsum Scripturarum probat, Vt Vnigeniti primogeniti dicantur. Vt Exod. 4. 22. Deus vocat populum Israel primogenitum suum, cum alium non haberet, et Paul. Heb. 1. 6. Primogenitum Dei. pro Vnigenito, Xpum appellauit.

Jesus Xpus Dnus primogenitus atque Vnigenitus B. V. Mariæ. Matth. 1. 25. Lucæ. 2. 7. Maldonatus. Hieronim. Exodi 4. 22. Hebræor.

Hinc colligo Jacobum non fuisse, neque esse potuisse fratrem Xpi germanum, seu naturalem, iureque anathemate inustos Hæreticos Antidicomarianitas, Heluidium, et nostro sæculo Lucam Stemberger cum alijs nouatoribus, qui contrarium ausi sunt impie atque impudentissime dicere, notam inurentes Dei genitricis perpetuæ virginitati, et Xpo Domino iniuriam inferentes. Hæc nos breuius attigimus, disputata latius. Vide apud P. Suar. 3. p. d. 5.

Hæretici exploditur asserentes Jacobum germanum fratrem Dni. Suarez.

3. 2º. etiam pro certo tenendum Beatum Josephum Sponsum Virginis Virginem similiter fuisse, neque vllos habuisse filios vnquam, neque ante Beatam Virginem, aliam habuisse vxorem; licet contra opinati sint multi ex antiquis Patribus, quos refert P. Suar. citata disp. sect. 4. Hinc constat neque ideo Jacobum dici potuisse fratrem Domini secundum existimationem hominum, quod fuisset filius S. Joseph, siquidem hic S. Pater nullos vnquam filios progenuit, sed Virgo, vt custos Virginis semper fuit. Authores huius sententiæ affert P. Suar. cit. supra Bedam, Theodor. Anselmum, D. Thom. Rupertum, Gersonem, Lipomanum, Hier. Augt.

S. Joseph virginitatem [illegible] Jacobus Apostolus non fuit Josephi Sp. Virginis.

4. 3º. maximè consentaneum est rationi, quod ego verissimum iudico, Beatæ Annæ, atque S. Joachimo vnigenitam fuisse Xpi matrem B. V. Mariam, quam ætate iam valde prouecti, idest, ferè sexagenarij ex diuina promissione, ac munere post diuturnam viginti annorum sterilitatem, et frequentes preces, eleemosynas, atque ieiunia susceperunt, vt multi graues authores tenent, quos citat P. D. Morales, lib. 1. trac. 6. inter quos numerandi sunt PP. nostræ societatis DD. Canisius, Suar. Joan Fernandez, Barrad. Perez, Castro, et horum omnium Pr. primus Alphonsus Salmeron. Ex alijs recensentur antiquiores Euthymius, Theophy. Gregor. Niss. Epiph. recentiores verò theologi Clytobæus, Jacobus Faber, Melchior Canus, Bartho. Medina, Jansenius, Lippomanus, Baronius. Item multi, ac pene omnes interpretes apud Matth. c. 1. supponunt ad Genealogiam B. V. declarandam eam fuisse vnicam hæredem parentum suorum Joachimi, et Annæ.

B. V. M. Vnica filia SS. Annæ et Joachimi.

Doctor Morales. Perez. Joannes F[illegible]. Dr. Canis. Suarez. Barradas. Salmeron. Euthym. [illegible] Epiph. Clythobæus. [illegible]ber, Cano, Medina, [Jan]senius, Lipoman., Baronius.

Vnde

Improbatur opinio trium filiarum S. Annæ.

Vnde colligo tanquam improbabilem, ac sine fundamento omnino reijciendam esse opinionem de tribus Viris, tribusque filiabus S. Annæ, quæ omnes appellarentur Mariæ. Hæc enim opinio ex Gloss. Ord. super C. 1. ad Galat. V. 19. (quem nunc exponimus) propagata est, et fere communiter ac vulgo recepta est. Sed illam Sic etiam reijcit D. Thom. sicut et illi omnes, quos modo nominaui. P. D. Franciscus Xuarez contra hanc opinionem validissima argumenta inducit. 5.

S. Thomas Suarez.

Simeon, Jacobus, et Joannes Euangelista non fuerunt nepotes S. Annæ.

Illud verò quod sumitur ab ætate satis indicat, neque Simonem, siue Simeonem, neque Jacobum, de quo loquimur, Episcopum vtrumque Jerosolymorum, neque Joannem Euangelistam posse credi nepotes Beatæ Annæ, siquidem duo priores ætate grandiores Xpo ponuntur pluribus, Joannes autem vno tantùm anno minor, quod nequid esse, si sorores Beatæ Mariæ minores ea fuerunt, vt ponit hæc opinio. Nam Joannes mortuus est à natiuitate Xpi centessimo, cum ipse nonagessimum nonum tunc ageret, Jacobus Martyrio coronatus est sexagessimo tertio Xpi, cum ipse attigisset nonagessimum sextum suæ ætatis, Simon verò centum viginti annos natus martyrium subijt anno decimo Trajani, qui incidit in centessimum decimum Xpi.

Ætas Joachimi, et Annæ.

Quod argumentum confirmat quod ex Cedreno in Compend. Hist. refert P. D. Morales Joachimum post natiuitatem Mariæ matris Domini duodecim annos superuixisse cum B. vxore sua Anna; qui tandem defunctus est octogenarius; Beata autem Anna vnde octoginta nata annos è uiuis excessit. Quid ergo ad secundas tertiasque nuptias fere decrepita aduenit? et nouas proles enixa est? Alias rationes vide apud hunc doctorem lib. 1. tract. 7. in cap. 1. Matthæi.

Morales

Salome num quam appellata est Maria.

Præterea nullibi neque in historia sacra, aut prophana, quæ authoritatem habeat, reperitur Salome Mater filiorum Zebedæi, quæ tertia filia ponitur, nuncupata Maria, imo neque vsus habuit scriptura sacræ, vt eodem nomine variæ filiæ eiusdem matris nuncuparentur. Fuerit itaque Joannes Euangelista, et Jacobus maior consanguineus Xpi, certe consobrinos eos fuisse, idest, sororis matris Xpi filios ostendi, probarique non potest. De Elisabeth facilius ostenditur fuisse consobrinam B. V. Mariæ, atque adeo Joannem Baptistam, et Xpum in tertio fuisse gradu consanguinitatis; siquidem vt declarat P. D. Morales, Stolanus, et Emerentiana duas filias habuerunt, Annam, et Sobè (Esmeriam alij vocant) illa B. Mariæ, hæc Elisabethæ mater extitit.

Quod si Martyrologium Romanum appellat S. Mariam salomem Octobris 22. hoc est 11. Calendas Nouembris, secutum videtur opinionem Glossæ, quæ vulgò recepta aliquando fuit; quæ Ambrosium citans asserit S. Annam secundo nuptam Cleophæ, ex eo peperisse Mariam Cleophæ, quæ ex Alpheo habuit Jacobum fratrem domini, tertio etiam nuptam Salomoni, ex eo suscepisse Mariam Salomem. Maurus Castella pro hac etiam historia citat S. Antoninum, Nicol. etiam Lyran. in Ps. 44. V. 9. in illa verba; filiæ regum in honore tuo. ait Inter mulieres, quæ vngere voluerunt Dominum in sepulchro fuisse Mariam Jacobi, et Mariam Salomæ, quæ fuerunt Sorores B. V. Mariæ ex parte matris, atque omnes tres de stirpe regis Dauid fuisse. verùm, et si ex his constet aliquando hanc opinionem receptam fuisse, nihilominus tam hoc tempore improbabilem iudicamus propter allata argumenta à doctoribus Xuarez, et Morales, cum itaque Salome non habeatur, nec dicatur filia S. Annæ

Maurus Castella

Xuarez Morales

licet dicant et, Glosa, et Lyra, et alij; ita non debet appellari Maria licet ijdem di
xerint, vt ostendit Estius in Marc. c. 24. v. 41. Et Salome. quidam, inquit, hanc vocant Estius
Mariam; sed hoc nusquam legitur. qui id putant ex eo decepti videntur, quod putarent
Salome esse genitiui casus, et ita dici Mariam Salomæ, sicut Mariam Cleophæ. Vnde
nomen Mariæ, quod præcedit ad hoc etiam vocabulum referunt, sed male: cum ex
Græco satis appareat non esse genitiuum, sed nominatiuum, nec à priore voce depen
dere. Non enim ibi dicitur τῦ σαλωμῆ sicut τῦ Ιακώβυ sed nudè
σαλωμη, sicut nudè, quod præcedit Μαρία. omnino enim illud τῦ, adiungendum erat,
+ μητης si genitiuus esset: maximè cum intercessisset illud μήτηρ quod ad Salome non potest re
ferri; et hoc modo omnes Græci interpretati sunt. Pater Vincentius Regius hinc nos Vincentius Regius
tram opinionem tenet, lib. 4. c. 16. Theoria vnica.

6. Quarto certo constat ex scriptura sacra, Jacobum episcopum primum Jerosoly
mitanum, qui Jacobus minor dictus est, et frater domini patrem habuisse Alphæum, Jacobus frater domini filius Alphæi et Mariæ
matremque Mariam; quæ à filijs nominatur Maria Jacobi. Marc. 16. 1. et Luc. 24. Marci 16.
10. Maria Joseph. Marc. 15. 47. Maria Jacobi minoris, et Joseph mater, Marc. 15. Luca. 24.
40. et à marito Maria Cleophæ, Joan. 19. 25. Binomius nempe Pater, Cleophas Al Marc. 15. Marc. 15. Joan. 19.
pheus nominatus. Vide Maldonatum inferius eadem confirmantem.

Hæc veritas liquido constat ex euangelistis Matth. 10. 3. Marc. 3. 16. Luc. 6.
15. Act. 1. 13. inter duodecim Apostolos numeratur Jacobus Alphæi, nimirum filius,
est enim phrasis Hebrea, ita etiam nominatur Jacobus Zebedæi, alter ex Apostolis,
qui maior etiam appellatur, vt ab hoc distinguatur, qui Minor dictus est non à dig Matth. Marc. Luc. 6. Act. 1.
nitate (vterque enim Apostolus) sed ab ætate, quia iunior, vt ait Vincentius Regi
us. Elucid. in euang. lib. 4. c. 8. Schol. n. 23. vel à tempore vocationis, quoniam
post Jacobum maiorem vocatus sit à Xpo, vt refert S. Thom. hoc loco, et Dionysius
Carthusianus. vel (quod probabilius credo) quia corpore minor erat vt indicat Castrus, et videtur sat insinuatum, ex Græco nomine τῦ μικρῦ idest parui, vt transfert Erasmus. Hisp. el pequeño

Gaspar Sanch. Act. 15. 13. citat Turrianum in Clement. const. lib. 6. cap. 12. Gaspar Sanch.
qui negat Jacobum fratrem domini Apostolum fuisse; is tamen dicit communiter
teneri fuisse Apostolum. qui primo Maij celebratur, vt probat Baronius in Martyrologio. Baron.
Appellatio Maioris, et Minoris ab ecclesia semper tributa his duobus Apostolis (vt
manifesta constat traditione) cogit nos credere tantum fuisse hos duos Jacobos inter
discipulos Xpi, ambosque Apostolos. Nam et his dumtaxat dies celebres assigna
vit officium Romanum, Minori nempe primum Maij, Maiori verò 25. Julij. Quæ
contrà adducit Castro nullius sunt ponderis argumenta.

Præterea Marci 15. 40. inter eas mulieres, quæ à longe aspiciebant, recen Marci 15.
setur secundo loco Maria Jacobi Minoris, et Joseph mater, et V. 47. rursum nomi 47. et 16. 1.
natur secundo loco. Maria autem Magdalene (inquit) et Maria Joseph as
piciebant vbi poneretur. et iterum c. 16. 1. Maria Magdalene, et Maria Jacobi, Maria mater Jacobi
et Salome emerunt aromata. Hæc quæ toties secundo loco nominatur à varie nominata ab euangelistis.
Marco, indicata est à Mattheo, cum dicit, Maria Magdalene, et altera Maria
c. 27. 61. et c. 28. 1. dixerat enim prius, idest, c. 27. 56. inter quas erat Maria Matth. 27. et 28. 1.
Magdalene, et Maria Jacobi, et Joseph mater, et mater filiorum Zebedæi. Hæc Matth.
tertia appellata est à Marco Salome c. 15. 40. et c. 16. 1. sed nunquam inuenies Marci 15. 40.

Salome non vocatur Maria. appellatam fuisse Mariam, ut aduertas errorem eorum, qui Sanc. B. Annæ filiam, et sororem Deiparæ virginis tam sine fundamento crediderunt. Lucas etiam mentionem Lucas 24. 10. facit Mariæ Jacobi. c. 24. 10. Hæc eadem vocatur Maria Cleophæ. Joan. 19. 25. Joan. 19. 25. Stabant autem, inquit, iuxta crucem Jesu Mater eius, et soror matris eius Maria Cleo Mariæ tres Mater Dni, vxor Cleophæ, Magdalena phæ, et Maria Magdalene. Obiter nota quæ sint tres Mariæ, nec requiras aliam, nam, ut dixi, Salome non est appellata Maria. Necesse est autem Mariam Cleophæ esse eamdem cum Maria Jacobi, et Joseph matre, siquidem ad dubitationem fugandam, cui Euangelista Joannes dedit cognomentum Cleophæ, ut indicaret eius meritum, seu ut alij volunt, patrem, addidit appositum Sororis Virginis, quod notius erat; Nam et filij Matth. 13. 55. eius fratres Xpi domini vocabantur, ut constat Matth. 13. et Marc. 6. 3. nonne hic (scilicet Xpus) est fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria? et fratres eius Jacobus Marci 6. 3. et Joseph, et Simon, et Judas; et sorores eius nonne omnes apud nos sunt? Vbi Jacobus, et Joseph qui, c. 27. 56. dicti sunt filij alterius Mariæ, sic dicuntur fratres Xpi; non tanquam filij essent matris eius, nempe Deiparæ Virginis; sed quia filij essent sororis matris eius, atque adeo consobroni; sed quam certa fuerit Sæc. Judæorum existimatio statim dicemus. Nunc solum probamus eamdem esse Mariam, quæ à Joanne dicitur Cleophæ, et à Matthæo, et Marco Jacobi, et Joseph mater.

Maldonatus. Supradicta confirmat noster Maldonatus Ἰωσῆ, id est, Iosē sic Jacobi frater appellabatur. Maria Cleophæ, et Maria Jacobi, et Jose eadem erat. Sed Cleophæ Jacobus Minor Apostolus, et Episcopus Jerosolymorum Justus dictus, et frater Domini, filius Cleophæ Alphei et Mariæ sororis Virginis Mariæ Deigenitricis — Maldonatus. à viro, Jacobi, et Jose à filijs appellabatur. Hic Jacobus erat Apostolus, qui et minor, et frater Domini, et Jacobus Alphæi appellabatur, auctor epistolæ, quam nunc habemus, et primus Jerosolymorum Episcopus, ut ex Matth. c. 10. 3. docuimus. Nam Cleophæ Jacobi patri cognomentum erat Alphæus. Hæc Maldonatus Matth. 27. 56. Justus etiam, propter singularem sanctitatem dictus, de eo multa Act. 15. 13. ordinatus à Xpo episcopus, Hierosolymæ præpositus ab Apostolis Petro, ~~et Paulo~~ Joanne, et Jacobo.

Conclusio de Jacobo fratre Domini. Ex dictis aperte constat Jacobi Minoris parentes fuisse Cleopham, qui Alphei cognomen habuit, et Mariam, quæ soror matris domini dicta est. Constat etiam huius fratres fuisse germanos, seu naturales Jose, Simonem, et Judam. Demonstratur à Castro ex arbore Genealogia, quam subijcimus, et nos, paulo magis auctam. Constat præterea hunc fuisse unum ex numero duodecim Apostolorum, cum inter eos ubique nominetur; hunc autem fuisse primum episcopum Jerosolymitanum, traditio docet Ecclesiæ Romanæ; quæ eius festum celebrat die primo mensis Maij cum Philippi Apostoli festiuitate coniungens. Quod si hic non est Apostolus Jacobus Alphei, quid de hoc Apostolo actum? Vbi prædicauit? Vbi Judæ 1. 1. mortuus est? quæ eius in partitione prouincia? Huius fratrem germanum Lucas 6. 16. se Judas Thadæus nominat in epistola sua canonica. V. 1. quem propterea Lucas Act. 1. 15. c. 6. 16. appellat Judam Jacobi sicut et Act. 1. 15. Jacobus, Jose, Simon, et Judas fuere Jesu Domini compatrueles, utpote nepotes Josephi ex fratre Cleopha. Sed fratres dicti quia cum ipso in domo Josephi educati, sicut et Josephus dictus Castro. Suarez est pater, sed non natura, sed existimatione, et opinione hominum. Ita Castro, et Suarez. Hic idem Jacobus ex columnis Ecclesiæ fuisse dicitur à Paulo

sequenti. c. 2. 9. Vbi Jacobum numerat ante Petrum, vt minus, tanquam coæqualem in Apostolatum, et Jerosolymæ episcopum, et in hoc v. 19. (quem exponimus) — planè de Apostolorum duodecim numero facit. Nomen enim Apostoli antonomaticè duodecim significat. Quod vero hic etiam vocetur frater Domini, certum est argumentum esse eius filium, quæ dicitur Joan. 19. soror matris Jesu, nimirum Mariæ Cleophæ. sicut etiam quod ex numero sit duodecim, manifestè declarat esse filium Alphei; et articulus, qui Grecè additur τῶν Ἀποστόλων, imo relatiuum alium. eiusdem ordinis Apostolum cum Petro indicat; similiter particula nisi, quæ exceptionem ab ijs, qui eadem regula contenti sunt. Insinuat ita Salmeron hic. Aliæ enim eius notæ cum alijs coniunctæ eumdem esse manifestant. — Gal. 2. / Joan. 19. 25. / Salmer.

8. Solum restat explicandum cur Domini frater dictus fuerit, siquidem neque matris Domini, neque Josephi, qui pater Domini putabatur, vt ex dictis constat, filius fuerit, neque S. Annæ matris Deiparæ, aut Joachimi eius Patris nepos extiterit. Sed huic quæstioni satisfactum erit, si dicamus more Scripturarum consanguineos, affinesque solitos esse fratres nuncupari. Abraham vocat Lot fratrem, qui filius fratris sui Aram fuit; Laban etiam Jacob filium sororis suæ Rebeccæ fratrem vocat. Tobias vxorem Saram sororem vocat. Cum ergo Cleophas Alpheus frater fuerit Josephi sponsi Virginis Deiparæ, qui vxorem habebat Mariam Cleophæ siue Jacobi, inde mater Domini sponsa Josephi credita est soror Mariæ Cleophæ, et filij huius Mariæ, et Cleophæ etiam crediti sunt fratres Domini, ac sic vocati communiter. Ambr. sicut Joseph putatus Pater, ita Jacobus, et alij cognati fratres Jesu; sed non admittendus, quod dicat hos fuisse filios Joseph, cum fuerint Cleophæ. — Jacobus frater D. quomodo / Consanguinei cati fratres / Ambr.

9. Sed dices cur Jacobus Minor potius quam alij Domini consanguinei, hanc sortitus sit appellationem? Vt frater Domini, solus et quasi antonomaticè fuerit nominatus. Nam et Joannes Baptista Domini consanguineus erat, et Joannes etiam Euangelista, et Jacobus Maior: imo alij filij Mariæ Cleophæ in eodem erant gradu sanguinis cum Domino Jesu, atque Jacobus Minor.+ Respondetur alios filios Cleophæ et Mariæ fratres Domini nuncupatos Matth. 13. 55. vt paulo superius memorauimus. Sed tamen non ita frequenter, ac communiter. Vnde necesse est aliquid in Jacobo peculiare fuisse huius appellationis causam. Propter duo, inquit, S. Thom. hic inter Xpi Consobrinos; Jacobus Minor hanc fratris Domini appellationem obtinuit, primum quia oris effigie simillimus Domino fuit; alterum quia vita nihil dissimilis: vt pote qui in se perseriam imitationem dominicos mores expresserit. Cum ergo consanguinitati tam proximæ, vt fraternitas existimata, credita, et nuncupata sit, oris similitudo, et morum, vitæque imitatio accesserit, meritò fratris Domini appellatio singulariter Jacobo inter reliquos siue consanguineos, — Singularitas / S. Thom.

+ Gradus consanguinitatis horum omnium elicitur ex arbore infra descripta.

Siue

sibe fratres existimatos, adhæsit.

S. Thomas. Fratres quot modis appellentur. Malach. 1. 2. Gen. 29. 15. Deut. 17. 15. Gal. 6. 1. Mal. 2. 10.

Hic notat S. Thomas sex modis appellari Fratres in scripturis sacris 10.
1. natura, vt Iacob, et Esau Malach. 1. 2. 2. cognatione. vt Iacob, et Laban
Gen. 29. 15. 3. gente. vt omnes Israëlitæ. Deut. 17. 15. 4. amicitia. vt Xpus,
et Apostoli. Ioan. 20. 17. 5. religione. vt Xptiani omnes Gal. 6. 1. 6. Hu
manitate. vt omnes homines. Malach. 2. 10. Iacobus Minor non natura
frater Domini, sed existimatione fuit. Quippe cum eo educatus, et in eadem
domo versatus Iosephi quia huius nepos natura. siquidem filius eius fratris
Cleophæ, et Mariæ, quæ propter affinitatem soror matris Domini dicta est, vt
pote quæ nupta erat fratri sponsi sui. Sic Theodoretus, Chrysostomus, Photius,
Hieronymus, Theoph. Aug. Iustin. Salm. Xuar. Castro.

Theodoretus. Chrysostomus. Photius. Hieronymus. Theophilatus. Augustinus.

Iacobi duo tantum. Salmeron. Suarez. Cornelius Iustinia. Dionysius. Sa.

Fuisse [redacted] dumtaxat duos Iacobos Maiorem, et Mino 11.
rem vtrumque ex duodecim numero egregiè probat, et argumentis in con
trarium respondet P. Alphonsus Salmeron super hunc locum. præclarè
P. Franciscus Xuarez 3. p. disp. 5. tom. 2. Mariana super epist. Iacobi, nec
dissidet Cornelius, nec Iustinianus, qui similitudinem corporis, morumque
probant, sicut et Dionysius: Sa, etiam Iacobum Minorem filium Alphei dicit.

Hieronymi sententia dicta confirmantur

Hieronymus.

De virginitate perpetua Mariæ.

Placet hîc Hieronymi commentarium subijcere, vt pateat non modo 12.
non aduersari ipsum nostræ sententiæ, sed etiam eam confirmare, et noua
aspergere luce intelligentiæ, atque interpretationis; sic habet hoc loco. Memi
ni me dum Romæ essem, impulsu fratrum librum de Sanctæ Mariæ virgi
nitate edidisse perpetua. in quo mihi necesse fuit de his, qui fratres domini dicti
sunt, diutius disputare. Vnde qualiacumque sunt illa, quæ scripsimus, his
contenti esse debemus. Nunc hoc sufficiat, vt propter egregios mores, et
incomparabilem fidem, sapientiamque non mediam, frater sit dictus Domi
ni, et quod primus ei ecclesiæ præfuerit, quæ prima in Xpum credens ex
Iudæis fuerat congregata. Dicuntur quidem et cæteri Apostoli fratres domi
ni sicut in Euangelio; Vade dic fratribus meis, vado ad patrem meum, et ad
patrem vestrum. et in Psalmo, Narrabo nomen tuum fratribus meis etc.
Sed præcipue hic frater dicitur, cui filios matris suæ ad patrem vadens
Dominus commendauerat. et quomodo Iob, et cæteri patriarchæ dicti sunt
quidem famuli Dei, sed quasi egregium quiddam Moses habuit, vt scri
beretur de eo. Non sicut Moses famulus meus. Sic et B. Iacobus frater domi
ni specialiter (vt ante diximus) appellatus est. Quod autem exceptis duo 13.
decim quidam vocentur Apostoli, illud in causa est, omnes, qui Dominum
viderant, et eum postea prædicabant, fuisse Apostolos appellatos, vt ad
Corinth. scribitur his verbis; Qui visus est post hæc illis vndecim, deinde
visus est plus quam quingentis fratribus simul, ex quibus multi ma
nent vsque adhuc, quidam autem dormierunt, deinde visus est Iacobo, deinde

1. Corinth. 5. 6. 7. Iacobo visus est Xpus in resurrectione.

Apostolis omnibus. Paulatim verò tempore procedente, et alij ab his quos Dominus elegerat, ordinati sunt Apostoli, sicut ille ad Philippenses sermo declarat, dicens; Necessarium autem existimaui Epaphroditum fratrem cooperatorem, et commilitonem meum, vestrum autem Apostolum, et ministrum necessitatis meæ mittere ad vos. et ad Corinth. de talibus scribitur; Siue Apostoli Ecclesiarum in gloria Dei. Silas quoque, et Iudas ab Apostolis Apostoli nominati sunt. Vnde vehementer errauit, qui arbitratus est Iacobum hunc de Euangelio esse Apostolum fratrem Ioannis, quem constat post Stephanum iuxta fidem Act. Apost. sanguinem fudisse pro Xpo: Hic autem Iacobus episcopus Hierosolymorum primus fuit cognomento Iustus, virtutæ sanctitatis, et rumoris in populo, vt fimbriam vestimenti eius certatim cuperent attingere. Qui et ipse postea de templo præcipitatus successorem habuit Simeonem, quem et ipsum tradunt crucifixum. = Negat se itaque præter hos quemquam Apostolorum convenisse, ne occulta contradictio nasceretur, etiam si à Petro non es edoctus, alios habuisti Apostolicos præceptores. Non vidit autem eos, non quod contemptui duceret, sed quod illi ad euangelium prædicandum toto fuerant orbe dispersi.] = Hæc Hieronymus, quæ probant etiam Iustinianus, et Cornelius; negant verò Iacobum fuisse vllum alium, qui post hos tertius nominetur. Quicquid scriptum sit in Glosa super Epist. Canon. Iacobi paulo post principium.

Philipp. 2. 25.

2. Corinth. 8. 25.

Silas, et Iudas Apostoli nominati

Iacobus M… Martyr post Stephanum. Act. Apost. 12.

Iacobus M… Hierosolymorum episcopus primus Martyr…

Simeon Episcopus secundus Hierosolymorum crucifixus

Cur dicit … lus nemin… à se visum … stolorum …

Iacobum … Iustinianus … Cornelius. Non fuit Iacobus … alius præter … tos.

14. Hinc vt vides non negat Hieronymus Iacobum fratrem Domini esse de numero duodecim, potius affirmat; licet alios præter duodecim Apostolos appellatos ostendat; vel quod viderint Dominum in terris agentem, vel quod ordinati postea fuerint ab Apostolis primum electis à Domino. Sed illud hinc colligi potest ex Hieronymi interpretatione nullum neque ex duodecim, neque ex alijs Apostolis visum à Paulo Hierosolymis illa tempore præter Petrum, et Iacobum fratrem Domini primarios ambos inter Apostolos duodecim. Qui plura velit de hoc S. Apostolo legat Iustinianum in eius Epist. can. Legat præterea Daçam qui non Iacobi huius, sed patroni nostræ Hispaniæ nititur probare eam epistolam esse. Quod assumptum euicisse se credit varijs argumentis Tamaius in defensione Flaui Dextri; quem suadeo ne graueris legere.

Iacobus frater Domini de numero duodecim

Apostoli præter duodecim alij nuncupati

Daça.

Tamaius

S. Ioānes Apost.
S. Iacobus maior Apost.
IHS
S. Seruatius epis copus.
Numerius cū Rebecha
S. Salome Cum Zebedæo.
Iose iustus
S. Simeon Episcop.
S. Martialis epis
Emintius cum Emilia
S. Ioannes Baptista
Maria
S. Iudas Apost.
Eliud cum Ioana
S. Iacobus minor Apost.
Cleophas Cum Maria
HELI hic est IOACHIM
S. Anna
S. Iosephus
Emeria Cum Aprano
Iacob.
Mathan Cum Esthera
Stolanus Cum Emerentia
Mathan Cum Esthera
Nathan
Salomon Rex
David Rex

TEXTUS.

V. 20. Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.

Scholia.

1. Quoniam ex hac narratione veritas pendebat eorum, quæ Galatis probare contendit Apostolus, non nisi iuratus, ea, quæ sequuntur, grauia quidem, recenset. ita Cornelius, et Seripandus. Verum secundum S. Thom. iureiurando dicta confirmat. Secundum S. Ambr. dicenda præmunit. Ambrosio assentitur Legionensis; quia quæ de se, ac Petro infra dicit, videri possent creditu difficilia. Lyranus ad prædicta et dicenda iuramentum refert. S. Hieronymus magis late sumendum vult, quæcumque in epistolis scripta aliquando vera esse vniuersaliter asseuerans. Quam quam Iustinianus, nimis curiose, inquit, Hieronymum explicare; et minus pro Apostoli simplicitate decenter; qui asserat omnia sua scripta Dei esse digna conspectu. sed certe ita posse accipi, accommodarique Apostoli verba, ipse met etiam Iustinia. fatetur. Nec aliud voluit maximus Doctor. satis enim certum erat præsens iuramentum præsenti epistolæ convenire, quod vult Iustinianus.

Cornelius. Seripandus. S. Thomas. Ambrosius. Legionensis. Lyranus. S. Hieronymus. Iustinianus.

An verum iuramentum protulerit hoc loco Apostolus dubitari posset? Nam si attendas traductiones ex Græco, Syriacam, Erasmicam, Sanctispagnini, ac Vatabli, vix apparet iuramentum. Vulgata cæteris congruentior videtur. dum vertit; coram Deo, et hoc tam Græci, quàm Latini expositores esse iuramentum fatentur. Cur verò iurauerit in præsenti Paulus, rationem exhibent. S. Augustinus, iurat vtique, inquit, et quid hac iuratione sanctius? ad quam cogit incredulitas eorum, quibus iuratur. S. Thomas, Non ergo Leuitas (inquit) sed necessitas extorsit iuramentum. Chrysost. Œcum. Theoph. Ita acriter, inquiunt, pugnat, vt fide dignus habeatur; ac si ad tribunal iudicum causam dicens periculum grauissimæ subiret pœnæ, timeretque technis pseudoapostolorum conuinci, non Xpi Domini, sed Apostolorum fuisse discipulum. Græcos sequuntur Dionysius, et Caietanus. Agnoscit verò Chrysostomus hic modestiam Apostoli, qui ita se dimittat, quasi rei personam suscipiat. Maioris enim authoritatis est, cui abique iuratione creditur. Ambros. cui hæret Claud. in vtilitatem, inquit, et profectum credentium, siue ecclesiarum, hoc est charitate commotum iurasse.

Vatabl. S. August. S. Thomas. Chrysostom. Dionysius. Chrysostom. Modestia. Ambros. Claudi.

2. Huius versiculi duplicem affert expositionem Hieronymus, vel simpliciorem ita. Quæ scribo vobis vera sunt, et Deo teste confirmo, quia nulla arte verborum, nullo sunt fucata mendacio. (sic explicuit vim Græci verbi ψεύδομαι, idest, fallo, frustro, mentior; atque indirecte pseudoapostolos videtur carpere, et sigillare.) vel altiorem sic. Quæ scribo coram Deo sunt, hoc est Dei digna conspectu. Quia scilicet non mentior. Non enim essent coram Deo, si mentirer, cuius oculi super iustos, qui avertit faciem suam à conspectu impiorum, hoc coactius, ait Erasmus, sed antiquitati condonandum.

Hieronym. duplex expositio litteralis et moralis.

Quæ

Quæ, relatiuum eleganter præponitur, sed antecedens in posteriore parte orationis subiicetur per eclipsim sic impleta erit oratio, *quæ scribo* ea non confingo, non mentior.

Autem, siue vt alij vertunt *porrò* continuatiua particula est, siue expletiua; *scribo vobis* pronomen coarctat, et limitat scripta ad præsens institutum. *Ecce* idest, omnibus patent, in manifesto sunt, oculis exposita, vel corporis, vel intelligentiæ, imo Dei, cui cordis arcana sunt aperta; quo vidente haud licet falsum quid proferre, ideo addit, *coram Deo*, *vel ecce coram Deo*; attendite, et notate me iuramento, hoc est, Dei testimonio confirmantem hæc scribere.

Forma iurandi Hebraica. Adamus. Gagneius. Hieronymus. Ambrosius, siue Arias Montanus. — *Coram Deo*. Hebraismus. siue forma iurandi Hebraica, vt Adamus, Gagnæiusque annotant. idest, *per Deum*, vt vult Adamus. Alij interpretantur, idest, *teste Deo*. vt Hieronymus, Interl. Thom. Lomb. Hugo Card. Sà. *vel testem Deum do*. Ambr. *Testem Deum adhibeo*. Augustinus, *Testem inuoco Deum*. Caiet. *Vel testis mihi est Deus*. Salm. vel *Testor Deum præsentem mihi*. vt optimè Arias Mont. Qui arbitrantur non iurasse hîc Apostolum. sic interpretantur *Coram Deo* subaudi *scribo*, vel *assero*. sed particula ὅτι, cui respondet *quia* Hisp. *que* affirmationem, et iuramentum indicat, vt cum Hispanus dixerit, *Delante de dios que no miento*, iurare videtur. Quod si dixerit, *delante de dios no miento*, non videtur iurare. Si ergo particula ὅτι idest, *quia* abesset, non fuisset iuramentum; quod voluisse videntur. Syrus. Vatab. Sanctispagninus. 3.

Syrus. Vatab. Sanctis pagninus.

Reuerentia requisita in iurant°. — *Coram Deo*. cum iurat præsefert maximam reuerentiam, quod vnum est ex requisitis ad iuramentum licitum, et honestum. Imo hoc videtur aliorum stabile fundamentum. Etenim, qui cum reuerentia iurat, non videtur prætermissurus, aut minorem rationem facturus fuisse veritatis, ac necessitatis. Vnde rectè explicat Serigand. cum ait, *Coram Deo*. idest, *Deo præsente, et audiente*. narrabo hæc, ergo ficta non sunt. Rectè etiam

Menander — ex Menandro illud affertur, *Iuramentum impiorum in aqua scribendum*, quia scilicet firmitatis *haberet* nihil, vt pote non factum coram Deo, quem illi præsentem nolunt habere.

Digressio. 1. Quibus iurandi formis sit vsus Apostolus.

Quæri hîc posset quoties, et quibus formulis vsus sit iuramento in suis 4.

Augustinus. — scriptis B. Apostolus? Augustinus de sermone domini in monte hæc colligit. Primum hoc loco *Ecce coram Deo*. et Secundum 2. Corinth. 11. 31.

2. Corinth. 11. 31. — *Deus, et pater domini nostri Iesu Xpi, qui est benedictus in sæcula, scit quia*

Rom. 1. 9. — *non mentior*. et 3. Rom. 1. 9. *Testis enim mihi est Deus, cui seruio in spiritu meo in euangelio filij eius, quomodo sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis*. et quartum. 1. Corinth. 15. 31.

1. Corinth. 15. 31. νὴ — *Quotidie morior per gloriam vestram*. Græ. pro Per est νὴ iurantis particula: νὴ τὴν καύχησιν ἡμετέραν. Præter hæc quæ refert

2. Corinth. 1. — Augustinus sunt alia, vt 2. Corinth. 1. *Ego autem testem inuoco Deum in animam*

meam, quod parcens vobis non veni vltra Corinthum. et Philipp. 1. 8. Testis enim mihi est Deus quomodo cupiam vos in visceribus Iesu Xpi. Et 1. Thesal. 2. 10. Vos testes estis, et Deus quam sanctè, et Iustè, et sine querella vobis, qui credidistis fuimus. Philipp. 1. 8. 1. Thesal. 2.

Iurandi regula.

Beda ex Aug. in ser. ep. Iac. 5. quantum ad me pertinet non iuro, sed quantum mihi videtur magna necessitate compulsus, cum video nisi faciam, non mihi credi; et ei, qui mihi non credit, non expedire, quod non credit. Hac perpensa ratione, et consideratione librata cum magno timore dico, coram Deo, aut, testis mihi est Deus, aut Scit Xpus, aut Scio sic esse in animo meo. Beda. Iurandi reg.

§2. Digressio de iuramenti religione

5 P. Salm. ex hoc Apostoli iuramento colligit non esse declinandam iuramenti religionem tamquam perse malam, siquidem Apostolus, quoties rei grauitas poscit, eam assumit. Addit P. Iustinianus olim non defuisse ex Ethnicis, qui christianos accusarent, quoniam præter euangelium præceptum iusiurando non nunquam vterentur. quod multo post æmulati sunt Vualdenses, Vuicleph, Anabaptistæ, negantque fas esse Xptiano quicquam iuramento confirmare. Sed magis mirandum ex Patribus antiquis fuisse, qui iusiurandum perse malum esse affirmarent, vt Basil. serm. 1. in Ps. 14. Chrysost. Matth. 5. et Hom. 19. ad Pop. hom. 15. Gen. Hom. 9. in Act. authorimperfecti Hom. 17. in Matth. 5. ibidem Hieronym. Theophy. Eutym. et Hil. Ps. 14. Œcum. Iacob. 5. Salmeron Iuramenti religio non declinanda. Iustinian. Hæretici negantes iuramentum esse licitum. Vualdenses. Vuicleph. Anabaptistæ. Patres, qui sentire videntur.

Sed communis Theologorum schola authore Augustino docet Iusiurandum non esse, quasi perse malum, Euangelij præcepto damnatum. Id verò expressum est in iure canonico C. Omne. C. non è nouo. C. vt noueris 22. q. 1. Sed solum prohibetur, quia præbet occasionem ad malum, vt affirmat Innoc. C. Et si Xpus in iure iurando. Illud verò, quod affert August. interpretans Xpi verba, quod amplius est, à malo est. (idest, ab infirmitate, et incredulitate eius, qui te ad iurandum impellit,) ita vult intelligendum, vt nomine mali Dæmon intelligatur. siquidem Græ. est. πονηροῦ. Timentes enim homines mendacium, cuius pater, et causa hic malus, siue malignus est, iuramentum extorquent à malo, idest, à diabolo instigante ad sæpe, vel temerè iurandum. Augustinus et schola theologorum. Ius canon. Innoc. August. Mal. Diabolus nomine mali. Instigat ad male iurandum.

Basilium Toletus sano modo intelligendum dicit, Rom. 1. idemque dici potest de cæteris patribus, non ita frequenter licere Xptianis iuramento vti, sed rarò, et magna ex causa, hocque præceptum dumtaxat à Xpo Domino Matth. 5. non iurare omnino in frequenti locutione, vel sine debitis circunstantijs, vt notat Hugo Cardinalis, vel ne assuetus iurare periurium committas, quæ est Augustini explicatio, Quod autem amplius est ab est est, non non. à malo est, vel culpæ, quam, qui non credit, cum debet, admittit, vel pœnæ, quæ inest ei, qui vix, aut difficulter se accommodat ad credendum. Ita Hugo Car. Secundum doctrinam Augustini, quam omnes complectuntur communiter in hac parte. Toletus. Hugo.

Maldonat.

Maldonatus in Matth. 5. 34. licere, inquit, Xptiano iurare vbi, quando, et qua ratione oportet, et perpetuus Ecclesiæ Vsus, et Sanctorum exempla docent. Quid ergo Xpus prohibuit? non iurare omnino. ipse explicat, neque per cælum etc. idest nulla forma, nullo modo, quod similiter docuit Iacob c. 5. V. 12. Nolite iurare neq. per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. non tamen prohibet vllo tempore, vllo ve casu iurare. Corrigit nimirum Dominus prauam Iudæorum consuetudinem iurandi per creaturas, vt patet ex Matth. 23. 16. et sequent. Item que irreuerentiam iurandi etiam verum sine necessitate. Hæc itaque duo continet particula Omnino qua explicatur præceptum 2um non assumes nomen Dei tui in vanum. siue frustra, et sine causa. Quod frangitur etiam iurando per creaturas Dei, et sine necessitate verum iurando. Expressit igitur Xpus, quod non satis in lege expressum erat. 6

(Margin: Maldonatus locum Matth. 5. explicat. — Iacob 5. 12. — Iuramentum quomodo prohibetur. — Matth. 23. 16. — Præceptum 2um Exod. 20. 7.) 5

Catharinus manifestum hic dicit iusiurandum, improbandamque vult hæreticorum superstitionem, nusquam licitum asserentium, cum tamen sit opus religionis meritorium, quod ex charitate elicitur, sed iustum, vt sit, quatuor exiguntur. 1°. Grauitas, ne ad minima adhibeatur Deus in testem. 2°. Veritas, ne ad mendacium probandum, ipsamet veritas Deus advocetur. 3°. necessitas, quæ à malo est cum aliter, quod verum est, non suadetur facile. 4°. Religio. vt solus Deus glorificetur per quem iuratur, ipse enim creditur adiuturus, et testaturus comprobandæ veritati.

(Margin: Catharinus. — Iuramenti iusti conditiones)

Hæc ad tria reduxit Propheta cum ait; Et iurabis, Viuit dominus in veritate, et in iuditio, et in iustitia. Hier. 4. 2. veritas omne mendacium explodit; iudicium leuitatem expellit; religionem, et latriam accersit. Iustitia denique proximi necessitati studet, et iniuriam procul amandat.

(Margin: Hieremias 4. 2.)

Versus hic 20. quasi parenthesis interiectus est quare ad narrationem rediens subdit Apostolus.

Textus.

V. 21. Deinde veni in partes Syriæ, et Ciliciæ —

Scholia.

Postquam Petrum Ierosolymis conuenit familiariterque eius commercio vsus est, profectus inde per regiones Syriæ Euangelicum semen spargens peruenit primùm Cæsaream, post Tarsum, vbi natus est. cum enim in animum induxissent Iudæi, qui erant Hierosolymis, occidere Paulum, cuius disputationibus reluctari nequibant ille, et Xpo Domino monente, vt patet Act. 9. 29. et fratribus auxiliantibus Ierusalem reliquit. Venitque primum in nobilissimam Palestinæ vrbem Cæsaream, quæ Philippi dicta erat, indeque primariam ciuitatem, seu caput Ciliciæ Tarsum petijt nimirum vt ait Interli. vt prædicaret Xpum, quod ipsum per visum monitus fuerat, (vt iam dicere cæpi) Act. 22. 21. Partes. Græ. κλίματα, Erasmus Plagas, alij fines, Syriacæ regiones. 1

(Margin: Profectio Pauli. — Act. 9. 29. — Interlinearis. — Act. 22. 21.)

Syriæ. Asiæ prouinciæ. Adeo latè patet hæc prouincia, vt ab oriente Eufratre fluuio, ab occidente mari mediterraneo, et Aegypto terminetur, à meridie Arabes,

(Margin: Syriæ descriptio.)

ab septemtrione partem Capadociæ, et Ciliciam (de qua infra) attingat. Vulgo nunc Soria nominatur. Partes siue regiones huius sunt Idumæa, Comagene, Syria, Cele, Samaria, Phenice, Palestina, Iudea. Ciuitates præcipuæ Laodicea, Hierapolis, Antiochia, Apamea, Palmyra, Heliopolis, Ptolemais, Sydon, Tyrus, Berytus, Botrys, Trypolis, Byblus, Seleucia, Cæsarea, Damascus. Hæc Ptolomeus lib. 5. et Plinius infra. Si Iudæa Syriæ pars, quomodo dicit Paulus venisse se ex Ierosolymis in partes Syriæ? si sub intelligas in reliquas partes Syriæ ablata est dubitatio, imo ita bene dicitur Hispali quis profectus in partes Bethicæ.

Soria | ~~Ptolom.~~ | Ptolomeus | Plinius | Dubium | Iudea [illegible]

2. Cilicia. Vulgo nunc Caromania regio minoris Asiæ Syriæ conterminа, ab oriente Amano monte clauditur, à septemtrione, Tauriiugis, cui monti subiacet; ab occidente Pamphiliam habet; Tarsos ciuitas metropolis, quam Cydnus fluuius intersecat, in hac ciuitate noster Apostolus se natum dicit Act. 22. 3. Plinius lib. 5. c. 27. de Cilicia loquens, Intus, inquit, Tarsos; et inferius, Cydnus Tarsum liberam vrbem procul à mari secans.

Cilicia descr. | Act. | Plin.

Hieronymi interpretatio symbolica est, Syria Hebraicè interpretatur excelsa, siue sublimis, Cilicia verò vocatio lamentabilis. Itaque qui Ierusalem, idest, pacem vidit, per excelsa, et sublimia transit, vt ad lamenta pœnitentiæ vocet, et trahat, quos natura, et charitas sibi coniunxit. Non dubium ex Hieronymi sententia, quin Paulus ideo per has regiones peregrinando discurreret, vt eas luce collustraret Euangelij, sicut iam superius diximus. Ita Œcumenius nam ad gentes missus fuerat, nec supra alienum fundamentum volebat ædificare. Chrysost. Theoph.

Hieron. interpret. [illegible] | Proced. [illegible] | Œcum. | Chrys. | Theoph.

Textus.

V. 22. Eram autem ignotus facie ecclesijs Iudææ, quæ erant in Christo.

V. 23. Tantum autem auditum habebant, quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem, quam aliquando expugnabat.

V. 24. Et in me clarificabant Deum.

Connexio, et argumentum.

1 Legionensis 21.um versum ad absoluendam narrationis seriem additum dicit, superioribus verò nectit hos, qui sequuntur. Tria enunciat

tum.

1m se incognitum facit V. 22. 2um fama notum V. 23. 3um materiam exhibuisse Xptianis Deum laudandi. V. 24.

Scholia in V. 22.

Primasius. Trexo. Agnotus. ~~in V. 22. Scholia~~. Primasius, Notandum quod post triennium vidit ignotos. Ignotus facie. Prouerbialis locutio. notat Trexo. —

Caietanus. Augustinus. Œcum. Legionensis. Ecclesijs Iudeæ, non solum Ierosolymis, sed cæteris locis, quà transibat. Videtur enim de itinere suo hæc dicere, vt notat Caiet. Notat etiam August. multam iam tunc segetem Xpo allectam; siquidem non vna, sed multæ erant per Iudæam Ecclesiæ colentium Xpi fidem. Œcum. intellexit de Ecclesijs, idest, congregationibus Iudæorum conuersorum ad Xpum, quæ sparsæ erant per Syriam, et Ciliciam. Sequitur Arboreus. Legionensis de ipsis Ecclesijs Ierosolymorum intelligit, coniungitque cum eo quod præcessit, mansi apud eum diebus quindecim.

Primasius. Prim. Qui tunc seorsum ex Iudæis credentes suas ecclesias habebant, nec his qui erant ex gentibus miscebantur. —

Dionysius Carthusianus. Erasmus. Quæ erant in Xpo. per fidem, et charitatem coniunctæ. Dionys. Carth. Græ. ταῖς ἐν Χριστῷ, quæ in Xpo, subaudi, sunt, vel erant. Erasm. vult, in Xpo. idest, in fide, et religione Xptiana. Sensus hic est. Christianis in Iudæa congregatis vultu non eram notus. —

Theoria circa V. 22.

Paulum nullus [illegible] Œcum. Chrysost. Theophil. Ambros. Adamus. Agnotus facie. si de facie Paulum Iudæi non nouerant, ergo falsò dicunt impostores illum Iudæis circumcisionem prædicasse, Iudæis inquam, qui in Xpum crediderunt. Œcum. Chrysost. Theoph. Ambr. Adam. Item si neque Petrus, neque Iacobus, neque alius Apostolorum eum docuit, quis ergo? numquis humilior: atqui illum ne de facie quidem norant, aut qui ipsi doceri indigebant, quomodo, aut quando docuerunt? Idem Œcum. S. Thom. Adam. Hieronym. Anselm. Bruno. 2.

Œcum. S. Thomas. Hieronymus. Adamus. Anselmus. Bruno. Hieronymus addit hinc confirmari, quod ante tetigit, exiguum adeò tempus in Iudæa fuisse, vt nec de facie illum Iudæi nossent, quare neque ab illis doceri potuit, nec prædicare eis. —

Scholia in V. 23.

V. 23. Tantum autem auditum habebant. Hoc dumtaxat audierunt, sic apud illos rumor erat solum sparsus. Græ. ἀκούοντες ἦσαν 1
Erasm. et Beda reddunt, audientes erant. auditum eis erat. vel audiebant quoniam. Hellenismus est, nam latinè elegantius ommititur hæc particula. qui persequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem.

Persequitur Xpum, et fidem, et fideles, qui persequitur Ecclesiam. Act. 9. 5. non solum profitetur, sed etiam prædicat Euangelium, ac fidem quam aliquando expugnabat. Supra explicatum est V. 13. 14. Quod verò ibi dixit = persequebar Ecclesiam, hic nos, ibi, expugnabat Ecclesiam, hic fidem, vt scias idem esse Ecclesiam, fidem, aut fideles persequi, imo Xpum, vt ipse testatus est Act. 9. 5.

Theoria ~~[illegible]~~
De laude Pauli Apostoli.

Laus Pauli. 3. Reg. 10. 7. Fama, non tam ficti, praui que tenax, quam nuncia veri. hoc loco. Forte dici queat, quod de Salomone quondam 3. Reg. 10. 7. nunc de Paulo 2.

~~Vicisti famam~~ virtutibus tuis. qualis fama? Persequebatur nos. et quæ virtus famæ victrix? nunc prædicat fidem incomparabili studio, longe maiori labore, quàm olim ecclesiam depopulari sit conatus. Imo vnam, aut alteram impugnauit ecclesiam, innumeras autem erexit, ab Ierusalem usque ad Illiricum replens omnia euangelio Xpi, imo dictus orbis doctor, et totius ecclesiæ catholicæ pastor, qui vnius dumtaxat gentis ecclesiam aggressus fuit. eo in tempore tantummodo notus in Iudea Dominus Iesus Xpus, et magnum in Israel nomen eius, Et propterea in me glorificabant Deum. dicentes, noster es, an aduersariorum? nequaquam, sed sum princeps exercitus domini. Iosue 5. 4. Quid noui accidit Sauli filio Cis? Num et Saul inter prophetas? num et prædo inter domesticos, lupus inter agnos? miluus inter columbas? Propterea, inquit, in me gloriabant Deum. ex Irexo. —

Maior est sapientia, et rarior quam rumor quem audiui — *Ps. 55. 2* — *Iosue* — *Saul* — *Irexo*

~~Commendat hic Chrysost. Apostoli modestiam, quippe qui [illegible] vitæ demerita referens, quæ ad splendorem sui fecerunt breuissime prætercurrat, uno fere verbo laudum immensum pelagus [illegible] bonum gratiæ Dei esse confirmet.~~

~~Chrysost.~~ *Modestia Pauli*

Scholia in V. 24.

1 Et in me. idest, propter me, vel propter beneficia gratiæ mihi à Deo collata. Deum glorificabant, glorificabant. Hieronym. Ambros. magnificabant. Beda ex August. epist. ad Vitalem, idest. magnificum prædicabant, laudantes, gratiasque agentes eius summæ bonitati, qui de infenso hoste defensorem acerrimum fidei effecerat, et ipsos persecutore conuerso maxima molestia liberasset. Hæc ~~Arboreus~~ Arboreus. (De re difficili grande miraculum, (inquit Prim.) clarificabant Deum, qui solus potest de persecutore Apostolum facere. Eadem fere Lomb. cum admiratione, inquit, authori meæ conuersionis Deo laudem tribuebant, et gloriam cum magna claritate. In me. idest, consideratione prædicationis meæ, exemplo meo prouocabantur ipsi, vt Xpum etiam prædicarent. Ansel. Clarificabant Deum. non aliquem præceptorem, qui me docuisset Oecum. ~~Schol. in eundem V. 24.~~

Arboreus — *Conuersio peccatoris miraculum* — *Lombard.* — *Anselmus* — *Oecumenius*

In me clarificabant Deum. finem non posuit in laudem suam, sed in laudem Dei, secundum illud Matth. 5. 16. sic luceat lux vestra etc. At quantum ad ipsum pertinet, vastator ecclesiæ, persecutor, inuidus, malignus, ipse confitetur, nos non conuiciamur. Amat Paulus dici à nobis peccata sua, vt glorificetur ille, qui talem morbum sanauit. Magnitudinem enim vulneris manus medici secuit, et sanauit, voxilla de cœlo prostrauit persecutorem, et erexit prædicatorem; Occidit Saulum, et viuificauit Paulum. Beda ex Augustino. —

Matth. 5. 16 — *Humilitas Pauli* — *Beda*

Ex charitate fraterna gratias Deo retulerunt pro mihi data gratia, et beneficijs concessis, et in me famulo eius Deum honorabant laudando potentiam, atque clementiam, qui tam potenter, clementerque me conuertit, et gratiæ donis cumulauit. ex Dionys. Carts.

Dionysius Carthusianus

Theoria

2 Gloriosus fuit Paulus dum ijdem, qui antea hostem agnouerunt, illius prædicationis encomiastæ sunt, ac laudatores. At multo gloriosior, quod de ipsius benefactis summa in Xpum, et Deum Patrem gloria redundet. qui per Spiritum Sanctum suum talem tantumque fidei atletam ex diro, atque insano oppugnatore perfecerit; lupum in pastorem sua dextra repente mutauerit, et bestiam agri, et draconem scilicet immanem ad se confitendum, glorificandumque conuerterit. —

Pauli conuersio gloriosa

Commendat hic S. Chrysostomus Apostoli modestiam; quippe qui multa cum exaggeratione male actæ prius vitæ demerita referens, quæ ad splendorem sui faciunt breuissime prætercurrat, uno fere verbo laudum immensum pelagus prætermittens. Hoc autem bonum Dei gratiæ fuisse confirmet.

Chrysost. *Modestia Pauli* *Humilitas*

Paraphrasis

V. I

Paraphrasis.

Cap. I.

TEXTUS
V. I
Paulus Apostolus -

Paulus nomine proprio, Apostolus cognomine dignitatis, ut, si quis
Persona honos tribuendus propter dignitatem quam habet. forte ob parvitatem & abiectionem significatam nomine mi-
noris aestimandam eius personam arbitratus fuerit, is propter cog-
nominis summam auctoritatem, ipsum veneratione prose-
quendum intelligat. neque modo excipiendum, sed etiam au-
diendum cum debita externae reverentiae demonstratione &
consuetis apud Dei pios cultores internae charitatis indiciis. Nam,
& si corpore parvus, exiguus meritis, re ipsa modicus pusillus,
& omnium Sanctorum minimus, indignissimus, etiam propter ante- etiam
rioris sui gesta muneris tanti, tanti culminis Apostolici: verum
tamen non idcirco, quod coelo annuente accepit, quod divinitus
datum est, Apostoli nomen (ut falsi contendunt fratres) negan-
dum est ei: quem non homines, non humana ratio, sed ex-
celsi voluntas, atque inscrutabile numen ex Saulo Paulum, ex
lupo agnum, ex superbo mitem, ex persecutore advocatum, ex
parvo, & paulo magnum, ac maximum gratiae suae dono creavit
Apostolum. Haec nempe Pauli Apostolatus origo,* non ab ho- *Non ab hominibus
minibus. Etenim non ille seipsum, aut favore precario, aut
armorum violentia, & manu, aut fraude, ac dolis, pecuniaeque
vi adhibita, dignitatem invadens, apostolum effecit: Non
illum hominum propria auctoritas, ac potestas, quae saepe
usurpata, ac tyrannica, numquam non humana, atque terrestris
est, in gradum extulit tam altae dignitatis. Non illi vulgus
imperitia, aut plebeculae indoctae, novitatisque avidae assidua
appellatio, longaque nuncupatio, Apostolatus indidit nomen. Hisce
namque modis ad dignitates, & honorum gradus ii duntaxat
ascensum sibi parant, qui non intrant per ostium in Christi ovium
ovilia, sed praeruptis sepibus, per foratis muris, eversa vi ma-

Textus.

Cap. 1. Paraphrasis

macetia, ascendere aliunde non verentur fures, latrones, ac pseudo prophetę. quales utinam illi non fuissent, qui sub fucata pietatis specie simplicitati ac saluti vestrę nocentissimum atque prę sentissimum propinauerunt venenum. qui liuore inuidię concitati Paulo detrahunt, Paulum calumniantur, Paulum ambitionis accusant, deque Paulo blaterantes & frustra garrientes, publice & ubique, dictitant, vel non esse apostolum, vel nomine tenus esse, non tam Apostolum Xpi quam eius Apostolorum ministrum sed rumpantur illis inuidendo viscera, spargant in vulgus prouinciarum virus suum, Zizania disseminando, Pauli certe non detrahent authoritatem, non eripient dignitatem, neque Apostolatus nomen aut famam obscurabunt. Paulus enim est, atque erit non tantum vester o Galatę, sed Asię totius, imo uniuersi orbis gentium verus, diuinoque nutu factus Apostolus. Vocatus ille quidem, non intrusus, electus consilio, non oblatus ultro, cum mandatis missus, non absque potestate discurrens; pro Xo legatione fungens, non dominum infirmens voluntati aut obsequens ministerio. quippe cum nobilior sit, atque sanctior, multo quam vos arbitramini illius ad Apostolatum assumptio, neque per hominem siquidem nec consilio humano, nec Apostolorum decreto, nec per quempiam illorum delegatus euangelizandi munus curamque suscepit: non per ipsum, qui coeteris antelatus est, Cepham, non per Ierosolymorum prę sulem Iacobum non per dilectum Domini discipulum Ioannem, ac multo minus per illum, quem secundum Deum spus parentem, & baptismi sacri ministrum agnoscit prę sbyterum Damascenum Ananiam. Non itaque Apostolorum est Apostolus, nec discipulorum discipulus, quippe cui nec collegium ipsum Apostolorum rite coactum, nec ecclesię cętus cum suo capite, nec ullus seorsum, aut multi simul, inter quos numero prę sbyteros, & doctores Antiochenos.

X Non ab hominibus dixi; addo etiam

Neque per hominem.

Textus.

Antiochenos, licet manus ordinationis imposuerint, tamen suo suffragio electioneque missionem Apostolicam ipsi non decreuerunt. Nullus ergo hominum, vel terrena sapientum, vel Dei vicaria potestate fulgentium, Apostolatus sui Paulus authorem interuentorem, ministrumve recognoscit, aquo fuerit ei officium demandatum, dignitas collata, potestas attributa, aquo sit in supremo, quem tenet, ecclesiæ gradu collocatus. sed per Iesum Christum et Deum Patrem, qui suscitauit eum amortuis.* quid ergo? è coelone lapsæ infulæ? mithra demissa? quæ caput eius ornamentis ea honestarent? imperium ne à Deo ~~est. Itaquidem~~ immediatè accepit, et legationis functio illi diuinitus commissa est? Itaquidem. Nam id maximè extollit Pauli apostolatus eximium decus, quod non, ut alij magni Apostoli, per Dominum Iesum Christum in terris adhuc mortalem cum hominibus conuersantem, sed per ipsum iam à mortuis, diuinitatis virtute, resuscitatum atque omnino immortalem in coelis cum Patre regnantem vocatus, electus, missus, atque adeò Apostolica laurea condecoratus est, Petrum, Iacobum, Ioannem et reliquos, hunc Christus nominauit Apostolos, cum adhuc quasi homo hominis vultus atque imaginem ostendebat seque filij hominis appellatione interris ~~atque atq~~ agens designabat; at Paulum hunc vocauit, elegit creauit Apostolum cum sublata ab oculis hominum hominis forma, seruili mortalitate reiecta, exuta conditione passibili, Dei maiestatem, et gloriam numinis æterni celsitudinem sublimitatemque, quæ prius sub humanitatis nube operta latebat, mirabilibus ineffabilibusque signis, ac testimonijs voluit ostentari, atque apud mortales, pauidos, ac tremebundos innotescere, ac venerari. maneat ergo ratum statutum ~~que~~ ac firmum non me ab hominibus, sed à Deo, non per hominem, sed per Iesum Christum Dominum, Apostolum factum, idest non propria hominum authoritate, non per hominis ministerium à Deo,ˣ per se ipsum proximè ˣ Scil. à Deo

* sed per Iesum Christum et Deum Patrem, qui suscitauit eum à mortuis.

Textus.

immediateque Apostolum factum, per se ipsum inquam in
tribus subsistentem personis Patris, verbi .i. filij, ac spiritus sancti,
sed tamen sub glorificata verbi humanitate loquentem, atque
operantem. Vox enim verbi incarnati, hoc est, Iesu Christi filij Dei
gloriosa in maiestate apparentis audita est. Verum non sine
Patris et spiritus sancti communi voluntatis actione dicentis, Saule,
Saule cur me persequeris? Divinitas tota persecutorem
deterruit, divinitas Saulum humi prostravit, divinitas hos-
tem de medio sustulit, ac pro hoste Apostolum subrogavit, sed
cum divinitate simul idem praestabat humanitas hypostasi
verbi coniuncta, per quam tota Trinitas suum consilium de-
cretum beneplacitum in Pauli Apostolatu constituendo declara-
bat.

v. 2

Et qui mecum sunt omnes fratres ecclesiis Galatiae.

Non vero solus ipsemet ego Paulus tanta auctoritate Aposto- v. 2
lus, sed et illi simul, qui mecum conveniunt, versanturque in
evangelico opere, universi Christi ~~opere~~ discipuli, sancti-
que fratres in eadem, quam semel accepere, fide stabiles, fir-
mi, atque constantes, tamquam qui unius vinculo charitatis perfec-
tissimo colligati sunt, unanimes, idem sapientes, idem uno
ore dicentes, unaque mente protestantes, huic epistolae meae uni-
us Pauli manu, digitisque conscriptae, chyrographum subie-
cimus, et commune signum adiunximus. Nam et si mea solius
manus, atque authoritas (ut postea quam ostendi esse divinam) sa-
tis superque fuisset, ut eam tamquam sacram reciperetis, omnique
fide adhibita veneraremini; verum quoniam plurimorum testi-
monium iisdem placitis suffragantium, eandemque probantium
tuentiumque sententiam momenti ac ponderis plus obtinere
saepe solet, ~~nam~~ etiam apud impios atque rebelles, nedum
apud sciolos vulgaresque homines, cum omnium saluti velim
esse provisum, ne istorum quidem imbecillitati deesse ullo modo
volui.

volui. Cuncti itaque fratres vnius moris in Domo meum habitantes, mecum sentientes pariter omnibus cetibus conuentibusque fidelium Christianorum (quas vocamus ecclesias) per totam illam regionem Galatie, que in Asia minori contenta, longe lateque patet et extenditur, in fidem Xpi ecumenicam conuocatis, constitutis, erectis salutem diuinus, et Apostolicam benedictionem impartimur. Textus

V. 3. Gratia in animis vestris feliciter adsit, multiplicitercrescat et mirabiliter augeatur, pax similiter, et abundet, et adimpleatur, in perpetuumque vobiscum summa Charismatum accessione cumulata perseueret. Non prophanum quidpiam, non temporale, aut caducum, sed spiritale, diuinum, eternum optandum est bonum; idque vnum expetendum, atque expectandum homini Christiano. Seculi huius dilectores et alumni optent illi quidem sibi terrena bona; principum affectent gratiam optimatum amicitias conciliant cum suis ciuibus concorditer viuere studiose conentur, verum hec pro votis adepti non possunt plane nominari felices. At illi quorum remissa sunt peccata, pryhni sceleris immunitas concessa, suppliciorum debita condonata, postquam reatuum veniam per misericordiam Dei consequuti, eidemque reconciliati, in gratiam redierunt, pacemque redintegrarunt, haud in casum ipsi sibi beati esse videntur; et vero, quantum per presentem licet statum, beati sunt, atque felices. Gratia scilicet et Pace quasi duobus ex auro sphireo compactis extremis salus animorum vera constat, constabiliturque apud Deum. illa enim initium dat vite spirituali, atque beate; hec etiam finem perfectionemque addit. Quare quicquid bonorum siue donorum intercedum est, Gratie Pacis que appreciatione expetitur et exponitur. Gratia hec ex amore infinito Dei, tamquam ex luce lux promanans beneficentie thesauros, atque liberalitatis

V. 3.
Gratia vobis et pax.

Felicitas que expetenda.

Origo Gratie et effectus.

Textus

ęternę diuitias secum ducit; pellit culpę caliginem, illatas
Deo extinguit offensas, criminum labes abstergit, reatus animę to-
llit, inimicitiarum causas pręcidit, vitam spiritualem inducit, cor
mundum creat, mentem illustrat, spiritum confirmat, vires et
potentias omnes corroborat, totum denique hominem sanctificat,
diuinę que facit consortem naturę, nec dumtaxat amicum, sed
etiam adoptione filium Dei facit. Hęc Gratia. Quid vero Pax?

v. 3 Gratia vobis et pax

Pax ~~ex~~ Charitate quę fętus est Gratię, existit, velut effectus, Pacis descriptio a causa et effectu.
siue is sit actus, siue quid actum ipsum consequens, conscientiam
pacat, concupiscentiam coercet, animum tranquillat, in voluntate
confidentiam ingenerat, vindictę terrores exterminat, in toto
homine securitatem perpetuam conseruat, omnes potentias
in ordine continet.

Desideria ita satiat, ut nil curę, sollicitudinis ve relinquat.
non modo non terret timore pęnarum, quin potius spe certa ęternę
beatitudinis mirifice allicit et consolatur. Non veluti quon-
dam lex onere premit, sed ad pręcepta seruanda. vires
sufficit, atque ad peragendam cęlestem semitam aureos
adiungit stimulos, et pulcherrima adhibet calcaria. Videtis
et credo admiramini ingentes Gratię et Pacis opes. sed at- Contrapositio Charitatis et Pacis
tendite et ex utriusque contentione forte plures, si non maiores
existent. Gratia qualitas est supernaturalis, habitus infusus
in anima inhęrens, eamque decorans, et mirabili exornans
pulchritudine. Pax est infusę charitatis excelentissimus ac
pręstantissimus actus ad ultimum finem nostrum, summum
que bonum terminatus, non modo absque ulla carnalis appe-
titus repugnantia elicitus, sed cum eximia etiam carnis
et spiritus, hoc est inferioris superiorisque partis, consensione
~~exitus~~ exercitus. Gratia in candida et regali trabea dominato-
ris Ęgypti patriarchę Iosephi adumbrata est. Pax in eiusdem

dilectis

dilecti à Patre Iosephi vesta polymita repraesentata est,
quae talaris & manicata insuper colorum varietate contexta
multitudinem varietatemque donorum atque virtutum praefigurabat.
Gratia ablatio constat omnis mali, pace adeptio omnis boni
consciscit. Gratia scaturigo virtutum est; Pax bonorum prin-
ceps actionum. Gratia diligimur à Deo; Pace diligimus De-
um: Gratia iusti sumus: Pace beati erimus. Gratia Deo cha-
ri efficimur; Pace in Deo requiescimus. Gratia delictorum ve-
nia datur: Pace cupidinum fit sedatio. Gratia in praesenti
seculo varias sustinemus calamitates; Pace in futuro gaudiis
perfruemur aeternis. Gratia sanctarum radix operationum: Pax
est cunctarum consensio appetitionum. Gratia Charitatis origo:
Pacis origo Charitas. Gratia expultrix, & exulatio vitio-
rum: Pax conscientiae securitas & tranquillitas passionum. Gra-
tia praevia illuminatur ratio, excitatur voluntas; gratia adiutrice,
& cooperatrice in bono opere constamus & confirmamur: gratia
subsequente ad finem usque perseveramus. Pax tessera regni coe-
lorum; Ecclesiae oecumenicae insigne, militum Christi scutum pro
tegens, thorax defendens, galea operiens. Pax item & gratia
sunt in collo ornamentum, in auribus gemmae, in digitis decus,
in corde epithima, [illegible] denique caput in throno regali cir- Iris
cumiens. Audistis multa quaeso ni pulcherrimarum rerum elogio
suae panegirico audiendo lassemini, aut taediis teneri vos pa-
tiamini. Restant nonnulla adhuc inexplicata, quae gratiae &
paci non exiguum afferunt ornamentum. Erat olim hominis, pri-
usquam divina accitus gratia in Dei fidei cognitionem venisset, miser
planè status & infelix per omnia, quippe qui à Dei amore
aversus grave sibi malum accersierat, inimicitias cum omnipotente
gerens, universas copias, & agmina creaturarum, sive super caelestium,
sive sublunarium, se contra provocarat; quas omnes infestas infen-

infensas que habebat; ut pote que, velut summi imperatores, con-
iurati milites, ut de eo penas sumerent, sceleris que conuictum
reum ulciscerentur, dirum, continuumque intulerant bellum. Ve-
rum eximia Altissimi misericordia per sanguinem unigeniti sui,
ac Domini Nri Iesu Chri, ita Diuinum numen propitiatum est,
atque placatum, ut et sue infusione gratie flagitiorum ueniam de-
derit, et pace oblata cunctas reliquias belli deleuerit, in optimum
que et tranquillum statum rem humanam restituens et redigens,
eum qui prius acerrimus hostis et inimicitiarum altor extiterat, ver-
sa vice in dilectissimum amicum conuerterit, ac de perduale
in sue nature diuine consortem commutauerit; atque in filium
adoptauerit; et eterne Ierusalem regni que celestis heredem
designauerit. Cui itaque congruentior salutatio? que benedictio
apposita magis fidei Christiane nouis cultoribus tenellisque tyro-
nibus militie spiritualis; quam hec, que tantum exprimit, expos-
citque bonum, quantum gratie ac Pacis sacris nominibus compre-
hensum est. Quibus ideo opto atque oro, ut quam potest esse felicis-
simus, aut excogitari beatissimus status, non solum in hoc seculo
sed in futura etiam eternitate contingat. Ut videlicet, pri-
mum ablatis ab animo scelerum maculis, criminumque vestigijs
elutis, quibus offusis tenebris, non minus eternus amor, (cuius
inaccessibilis lux est) a dilectione auertitur hominis impuri
ac scelerati, quam sol iste creatus, obiectis nubibus ab illuminando
mundum abscedit, et abest; deinde sublatis de medio machinis
belli, bellisque tumultibus consopitis, ac consepultis, quibus omni-
potentis nutu mutata, armataque, tam visibilis, quam invisibilis creatura
aduersum impium, atque adeo miserrimum peccatorem, adhuc supplicium
molitur, et expetit atrocissimum; poenas que minitatur eternas, et
maxime parti orbis fere continuo affert et infert; vere ac sum-
me prosperitatis beatitatis quam plenitudo cumulatissime vobis ad-
ueniat

aduenias, et perpetuò adsit. Gratiam verò dico non solum illud
primum donum gratis concessum, quod nullum non lauat contagi-
um, nullum non soluit reatum, nullam non sanat ægritudinem
animæ; quodque omnes eius vires ac facultates habiliores propen-
sioresque reddit ad bonum quodcumque præstandum et exequen-
dum; quod etiam omnium supernaturalium virtutum fundamentum
est, atque fons cæterorum donorum limpidissimus: verum et illud
insuper, quod omnis bonæ laudabilisque aggressionis, et exorsus
principium atque excitamentum est; cuius sine ope nihil possu-
mus operari quod apud Deum laude et gloria dignum habea-
tur; quo planè auxilio præueniente expergiscimur ad opus in-
choandum, comitante iuuamur ad prosequendum, subsequente per-
stamus constantes ad consumandum, et cum decore, ac merito perfi-
ciendum. Pacem similiter dico non tantum quæ hostilem mentem
reconciliat Deo; bellique strepitum, ac reliquias perturbationum in-
ternarum compescit, delet, extirpat: quæ pacatum animum et in
officio continet, et numini excelso subditum obedientemque efficit,
atque conseruat; sed etiamque integritatem, ad quam valet per-
uenire absolutionem quæ perfectam nacta est; quæ non iam ut
prius, cum ex gratiæ fonte effluebat modicè, cum mensura, veluti
in exilio iter facientibus, dispensatur; sed tamquam in patriam
ingressis Ierusalem, ut flumen pleno alueo quaqua ex versus exun-
dans, ex augustissimo throno Dei, et agni proximè, vberrimèque pro-
manans, absque mensura communicatur. O flumen pacis clarissimum
dulcissimum, lenissimè fluens, copiosissimè satians, et extinguens om-
nem sitim. ô victor Dei Israël, ô rectissime, ô videns De-
um! quid victoriã, nisi pax, consequitur? quid rectitudinem di-
lectionis nisi pax comitatur? Quid denique Dei visionem excipiat,
nisi pax, indesinenter affluens, perpetuò replens, in æternum
inebrians. Sit ergo nomen ciuitatis, vbi tanta pax, Ierusalem i. visio
pacis; sit appellatio ciuium deriuata a visione Dei; nec ibi erit vllus
qui non vocari dignus sit Israël, ut sit israël ciuis Ierusalem; et videns

Deum pace fruatur sempiterna. Ecce quę tanta bona, ut vobis ple-
ne, integre, exuberanter donentur, nec unquam absint, aut desint,
sed adsint sine fine, sponte, nostra optamus, sollicite petimus,
enixeque deprecamur à Deo Patre & domino nostro Iesu Christo. 1.

A Deo Patre & dño nro Iesu Xo.

Primum à Deo, qui est prima origo, atque principium, autor, & dator
bonorum omnium, Deo optimo, Maximo; cuius potentia est conditum,
cuius sapientia regitur, cuius providentia, & bonitate singulariter
conservatur omne genus hominum; qui essentialiter unus, personaliter
trinus, Pater, Filius, & spiritus sanctus, per adoptionis gratiam Pater
etiam noster .i. Christianorum dignatus est esse: Deinde nominatim
etiam à Deo, qui iure & titulo redemptoris, salvatoris, ac media-
toris, Dominus noster est; à Iesu Xpo inquam regum supremo rege,
& dominantium summo Domino; qui cum esset divinitatis forma
ęqualis patri Deus, tamen servi forma .i. humanitate assumpta
non recusavit homo esse hominum similis, passibilis, atque morta-
lis; ut hanc quam exoptamus gratiam, pacemque nobis mereret-
tur in cruce, largiretur è coelo, & in coelo consumaret.

Textus.

V. 4

qui dedit semetipsum pro peccatis Nostris

Qui tanto nostri exarsit amore, tanto fuit inflamatus ardore cha- V. 4.
ritatis erga hominem lapsum, ac misere perditum, ut vere sit ag-
gressus vel ipsis, pro quibus suscepit, incredibilem, atque stupen-
dam. Etenim non temere quidem, non casu, non ignorantia duc-
tus; sed scienter, consultissime, liberaque voluntate inductus;
nec vero imperio oppressus, sed sui arbitrii dominus, spontaneus,
non coactus; liberus, non invitus; promptus & alacer, non renuens,
aut reluctans; sciens, prudensque vere, non imprudens, aut inscius,
(o factum non modo admirabile, sed nusquam auditum à seculo!)
crucis ignominiosę, necis acerbissimę, atque severissimę cruento sa-
crificio, obtulit semetipsum, non partem sui, suorumve bonorum,
non aliquem sibi charissimum, ac dilectissimum; non angelum,
non cherubinum, non seraphinum curię celestis primarios spiritus;
sed semetipsum inquam, totum, nihil excipiens, non vitam, non

animę

Textus

animi dotes, non diuinæ personæ actiones, nec ipsam quidem diui-
nitatem excipiens, magnificentissime liberalissimeque donauit;
ac, velut hostiam acceptissimam Deo pro omnium nostrum flagitijs
luendis, reatibus expiandis, et abolendis, pœnisque exacte per-
soluendis, mactandum, et instar mitis agni immolandum se com-
misit, ac tradidit; *vt nos eriperet de præsenti sæculo nequam.
Cuius voluntariæ oblationis, dignissimi super omne holocaustum
sacrificij, pientissimæ, misericordissimæ, sacratissimæ mactationis
et immolationis, super aucto, et super abundante merito, atque (ut
ita explicem) immenso atque infinito precio, id, quod certe in-
tenderat, consecutus est; vt scilicet vniuersi mortales quotquot
sunt, vel ante extiterunt, vel erunt postea futuri, vinculis er-
rorum exoluti, sordibus antiquis delictorum abluti, vitijs commo-
rientes, pestiferis cupiditatibus renunciantes, quicquid mundi est post
habentes, visibilia pro inuisibilibus aspernantes, fide innixi,
spe freti, charitate muniti, et immaculati sanguine agni re-
dempti, facile fierent exortes, atque immunes, liberique
omnino à malignitate, laqueis, illecebris, dolis, fraudibus,
inuitamentis huius sæculi pessimi labentis periturique, ac numquam
non aduersus hominem præsertim incautum et simplicem praua
machinantis, atque identidem decipientis; et apparentis boni dul-
ci et caduca specie, ac pulchritudine inescantis; nec modo à pris-
ca et seculari viuendi consuetudine, iniqua illa quidem et exi-
tiosa, eriperentur; sed ad optimam claram, et coelesti similem
traducerentur agendi conuersandique rationem, diuinis consen-
taneam mandatis, et ipsis cælitibus per omnia gratam. *Secun-
dum voluntatem Dei et Patris nostri. Quod tam singulare opus
tam coelicolis admirandum, tam stupendum terræ incolis, tam omnibus
venerandum, non propter legis obseruatæ exigentiam, non propter ali-
cuius hominis terreni merita vnitum; sed ob diuini numinis benepla-
citum susceptum; cum Deo imperante inchoatum est, tum consumatum

*Vt nos eriperet de præ senti sæculo nequam.

*Secundum voluntatem Dei & Patris nostri,

Textus.

consumatum est. approbante Deo; qui personarum numero trinus, naturæ singularitate unus est: idemque creationis, conservationis, & magis propriè redemptionis, adoptionis, antiquis novis titulis omnium nostrum, præsertim fidelium atque sanctorum, quibus semper maximè voluit esse consultum, Pater nuncupatur & est. v. 5

V. 5 ... cui est gloria in sæcula sæculorum amen

Cui proptereà, tamquam summo Deo, & suavissimo Patri, munificentissimo benefactori, potentissimo conditori, sapientissimo gubernatori, optimo redemptori, misericordissimo salvatori, immensa laus, summus honor, inefabilis gloria, est, fuit, erit; quæ sicuti debetur, ita persolvatur; exactè, piè, sanctè, & per assensionem cordis, & per confessionem oris, incessanter reddatur ab immortalium spirituum hierarchijs, à mortalium terrigenarum conventibus, atque (ut uno verbo multa concludam) ab universis coetibus, & creaturarum ordinibus: nec solum dum tempora currunt, & sæcula peraguntur, sed per totum illud sæculum, quod omnia sæcula continet, quod propria voce nominatur æternitas, quæ cuncta simul existens, nec terminum habet nec agnoscit principium. Hoc & fideliter opto, & vehementer precor. Verissime, sic que fiat.

V. 6. Mir

6 Non possum non et commoveri, et admirari ingenij vestri, sive facilitatem, sive levitatem, et animi tantum inconstantiam; imo inauditam temeritatem ac minime expectatam vesaniam. Stupesco, et prorsus cohorreo. Unde nam tam cita mentis conversio? tam subita, tam insperata voluntatis commutatio? Nonne vocanti per me vos Spiritui Sancto annuistis? Nonne in Deum unum verum credidistis? Nonne Jesum Xpum filium Dei cognovistis? eiusque mystico corpori inserti per fidem, et gratiam adhaesistis? + Quo ergo transire vultis? quo transfertis? Ut meliora contingant, desideratis? Num quasi Neophiti; hoc est, novae plantae, ab ubere oleba ad salebrosam et sitientem, hoc est, à paradiso Ecclesiae ad deserta Synagogae? Num tanquam insipientes oviculae à plaudis caulis, et herbosis pratis ad incultos montes, et antra, cubiliaque luporum, pardorum, atque Leonum? An vero quasi lactentes parvuli à lacte puro et dulcibus matris uberibus ad contagia et venenum aegrotantis nutriculae? An forte à vite vera, ut inutiles palmites ad vineas transponendi discessistis Sodomorum? An à Calice Eucharistico, à potu angelorum ad pocula Circes, ad fel draconum transferri non dubitatis? Haec procul dubio facitis, cum Euangelium, gratiaeque fontem relinquitis; et ad aliud, (ut vocatis) Euangelium transferimini.

Eucharistia

+ Quid igitur: sic sine cerebro sine sensu, subito mutata sententia transfugae facti religionis ducem veritatis, ut impostorum mendacia sequeremini!

Miror quia sic citò transferimini ab eo, qui vocavit vos in gratiam suam in aliud Euangelium.

7 At iste fucus est; fraus est; illusi estis. Unum duntaxat Euangelium, non plura; et si plures sint scriptores. Alius et alius est quidem Euangelista; sed aliud et aliud Euangelium minime.

V. 7.

quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Euãgelium Xpi.

pag. 10.

Cap. 1. Paraphrasis.

Aliud enim, nisi gratiae et regni caelorum Euangelium non est, nec fuit, nec esse speratur. Attamen sunt (si aperte dicendum est) nonnulli homines perversi, deceptores, subversores, proditores, qui vestram Ecclesiam interturbant; vosque de recto statu fidei dimovent; veritatem Euangelicam obscurant, novis placitis allatis, documentis admixtis rituum quorundam minime necessarijs. Quibus novitatibus falsae doctrinae, pravorumque dogmatum, veluti qui iniecta aqua, sive aceto bonum vinum perdunt: sic isti Euangelium corrumpunt, eiusque sinceritatem, et suavitatem perdunt; non secus, atque unguentum pretiosissimum morientes muscae: faciuntque contra, atque Xpus in nuptijs Canae Galileae fecit, et vinum optimum in aquam convertunt, et Euangelij vinum in Iudaicam frigiditatem commutant.+

+ Hoc ingenium impostorum, atque haereticorum, qui vos de statu mentis deijcere, & a Christo vero servatore separare nituntur: offundunt tenebras sanae doctrinae, & Christi euangelium cum mosaicis iam antiquatis ceremonijs commiscentes, bonum vinum invertunt, suamque falsam doctrinam nomine appellant Euangelij, quod sit aliud a meo Euangelio, cum certe non sit, nisi Euangelium corruptum.

V. 8. Textus

Sed licet nos, aut angelus de caelo evangelizet vobis praeter quam quod euangelizavimus vobis, anathema sit.

Verum enimvero quicunque eiusmodi sunt, qui doctrinae Euangelicae sinceritatem perdunt, fidei Catholicae veritatem commaculant; gratiae munificentiam impediunt; divinae liberalitatis fontes, vel inquinant, vel obstruunt; Christianae Charitatis libertatem tollunt; Spiritus Xpi virtutem obscurant; Euangelij denique puritatem corrumpunt, robur debilitant, vires enervant: nae isti digni sunt, qui execrationem communem incurrant, a caetu fidelium separentur; ab Ecclesia eijciantur, furijsque tradantur ultricibus; pro merito sceleris gravissimi, atque immanissimae temeritatis puniendi, acerbissime plectendi, ac vindicandi.

Qua

Quomodo excommunicat Angelus & Apostolus? v. in Theoria huius v. 8. et Ambrosio ad n.° 8.

Qua propter pro ea authoritate, qua fungor diuinitus
data, et tanquam Apostolo xpi, et gentium
doctori universali in totum orbem concessa, sic pro
nuncio, et fulminis execrationis, siue anathema
tis huius causæ reos subijcio; Quicumque, siue
ipse ego fuerim, siue alius quivis, vel discipu
lus, vel doctor, vel prædicator, vel Apostolus, ex
numero duodenario, vel etiam ex hierarchijs
cælestibus adveniens angelus; Si aliter docere,
aliam fidei doctrinam tradere, Evangelium
ve prædicare præsumpserit contrarium, di
versum, discrepans, dissentaneum, aut non
consentiens, vel dissentiens ab eo, quod à me
prædicatum est, ac vobis traditum; is nisi resi
puerit opportuné, et confessus culpæ reatum ad
meliora se converterit, palinodiamque recan
taverit, confestim à conventu, et commercio fi
delium seiungitor, à sacris ædibus ejicitor, Sacra
mentorum, ac mysteriorum usu separator, Sanc
torum communione, sanctisque præcationibus
excluditor, ab Ecclesia procul exulato, ac Sata
næ potestati vexandus permittitor.+

+ Tam nefarius enim prædicator non angelus cælestis, non Apostolus christi, sed falsus dæmon, aut pseudo apostolus habendus.

9 Hæc sententia æqua, iustaque est, atque ita
à vobis habenda, et iudicanda; Quare, nisi sa
tis arbitramini, semel à me dictam, sicut
iam prædixi, iterum iterumque iam edico,
et intimo. Quicumque temerario ausu ten
taverit; aut procuraverit aliam vobis
Evangelij fidei ve doctrinam afferre, et
annunciare, præter eam, quam à me au
distis, et didicistis; à sacris Ecclesiæ mys
terijs ablegatus, longè latéque eius limitibus

V. 9. Textus

Sicut prædiximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit.

abscedito, et mucrone Ecclesiasticę maledictionis percussus; seu detestationis publicę tactus fulmine, ultricibus pœnis, Caliginosique Orci tenebris damnatur, nisi forte conversus ad pęnitentiam in tempore resipiscens saniorem mentem receperit, Deique iratum numen salutifero Sacrificio orationis, lachrymis profusis ex corde placaverit.

Textus.

V. 10.
Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quęro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Xpi servus non essem.

Quid cogitatis? Quid tacito intra vos murmure colloquimini; Severumne, ac rigidum iudicatis? Quod nemini pepercerim; sed adversus cunctos nullo excepto gladium strinxerim anathematis. Numquid arbitramini hunc laborem scribendi ad vos pręsentem suasionem, ideò à me fuisse susceptum, ut humanas laudes aucuparer? an verò ut divinę glorię servirem? Fuit tempus, non diffiteor, cum auræ popularis flatu delatus hominibus gratificando, et placendo, humanę laudi commendationi studebam; verum iam postquam mundo, illiusque pompis nuncium remisi, atque deserens Dominos antiquos me totum Xpo tradidi; non amplius favorem hominum desideravi; quibus si modo placere cuperem, eisque gratus, lenis, iucundus videri vellem; nonne equidem Xpi, cuius verè sum, sed mundi, cui renunciavi, servum esse comprobarem. Quod crimen longè absit abeo, qui tantis, tam insignibus, ac pene incredibilibus, certe inauditis beneficijs pręventus sum, et exornatus à summo Domino.

Laudes humanas non quęsivit Paulus

11 Atqui vt tam doctrinę quam personę meę quales partes sint, non ignoretis; quę ignorantia multum huic causę possit officere: volo vos in primis id nosse, atque intelligentia comprehendere, quod certissimum est, nec vllo modo [dubitari] dubitari potest. Scitote itaque fratres doctrinam, quam [à me] audistis, quam etiam alibi meis auditoribus tradidi, pręceptaque, et consilia, aliaque salubria documenta morum, quibus vbique omnes erudiendos curaui: et vno verbo Evangelium, quod disseminandum suscepi, et Deo auspice feliciter sparsum cum vberrimo proventu fructuque hactenus collegi, non fuisse humanum quid ingenio inventum, aut vi naturæ excogitatum, aut per hominem compositum, humanave authoritate introductum; sed divinitus mi(hi) communicatum. Hoc itaque dico *

Euangelium Pauli non ab homine acceptum.

12 Non esse secundum hominem, id est, ab homine aliquo mortali mihi traditum. * 12. Neque invenietur qui testari queat me illud, aut scripto accepisse, aut verbo didicisse ab alio, vel Evangelista, vel Apostolo; nec verò per quatuor illa, quę in scripta feruntur, et leguntur ab omnibus, secundum Matthęum Marcum, Lucam et Joannem, ego instructus fui. Verum è fonte, immediatè à Xpo domino accepi omnia, quę prędico. Nullo enim interveniente homine, ipse per se dominus, postquam ad vitam immortalem surrexit, et in sede maiestatis cum Patre et Spiritu Sancto regnare cępit; me discipulum assumere dignatus, et quod alijs Evangelium prius per temporum intervalla [expli]caverat, intra spacium brevissimum, ac ferè momentaneum revelare mihi indignissimo pro sua voluit benignitate.

Euangelium à Christo didicit Paulus per reuelationem.

Aliam paraphrasim vide ... N. 13.

13 Quod si rem, vt acta est, avetis apprimè cognoscere, ab exordio breviter expositam, sic habetote. Non ignoratis ò Galatę, quod scio vos aliquando ex mea aliorumque narratione

Textus V. 11.

Notum enim vobis facio fratres Evangelium, quod Evangelizatum est à me, quia non est secundum hominem

Textus V. 12.

Neque enim ab homine accepi illud, neque didici; sed per revelationem Jesu Xpi

Textus V. 13.

Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo, quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei et expugnabam illam:

auribus hausisse, meam nempe vitam, qualem
ante conversionem ad fidem xpi in Judaismi pro
fessione transegerim. Cum omnia mea studia,
curas cogitationes in eo uno collocatas habe
rem; ut xpi discipulos, velut capitales hostes
religionis Judaicae, Mosaicaeque legis eversores
divexarem; fugientes insequerer, comprehen
sos vinculis colligarem; ad magistratus defe
rrem, carceribus detentos opprimerem; et tan
dem ad mortem deduci curarem. Vehementius
itaque, quam par fuisset, in gregem domini
saeviebam, et non secus ac lupus rapax, Sanctum
coetum christianorum, hoc est, Ecclesiam Dei
devorare cupiebam, atque penitus eius memoriam,
ac xpi nomen extinguere; [14] tantoque ardore fe 14.
rebar ad legem tuendam, et tam acri zelo
pro avitis et patriis traditionibus depugna
bam; ut nemo aemulatorum legis me ante
staret. quin etiam ipsis meis coaevis, et coae
qualibus in profectu et progressu Judaismi
valde eminentibus, tamen ego cunctis pal
mam praeriperem. Par quippe in me erat
zelo et aemulationi Judaismi studium et
studij proventus.
15. Cum vero ipse talis fuissem xpi hostis, ab eius
fide alienus, â veritatis recta via devius, â
vera Dei cognitione quasi extraneus, et exul
flagitiorum plenus, bonorum meritorum
inanis, et expers; summus ille conditor ho
minum, omnipotens, ac sapientissimus
Deus, Pater optimus, qui mundi machi
nam de nihilo molitus est, qui primum

virum

Marginalia (right): Persecutio Pauli contra Christi Ecclesiam. — Zelus legis in Paulo. — Vocatio Pauli.

Marginalia (left):

Textus.

V. 14. Et proficiebam in Judaismo supra multos coaetaneos meos in genere meo abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum.

V. 15. Textus. Cum autem placuit ei qui me segregavit ex utero matris meae et vocavit per gratiam suam:

Vrum de his mo formauit, cæteros ex eo oriri voluit; quique me necdum natum, sed adhuc matris vulua clausum intra viscera latentem præscriuit, præsignauit que sibi seruum; post autem editum in lucem, leuatum è terra, nutritum ad vbera, educatum, altum, ætate prouectum, pro suo arbitrio, et voluntate, quo tempore nimirum sibi ab æterno placuerat, ex sinu, et gremio Synagogæ, meæ educatricis, et magistræ, selegit atque separauit, auxilijsque diuinis præuentum, et cælesti gratia communitum vocauit et traxit ad se.

Textus. V. 16. Vt reuelaret filium suum in me, vt euangelizarem illum in gentibus

16. Quo autem fine proposito: scilicet ex euentu causam elicere non est ambiguum; vt scilicet me idoneum faceret, et habile organum, quo vnigenitus eius reuelaretur, et manifestaretur mundo; in me que mirabilibus patrandis operibus, signis, portentis, atque prodigijs editis, et ostensis, arcana eius diuinitatis detecta commonstraret; mysteria que totius œconomiæ redemptionis humanæ propalaret, et nota faceret. Itaque id circo me vocauit, et vas effecit electum; vt nomen augustissimum Iesu vnguentis suauissimis, odoratius, auro, gemmis que preciosius per vniuersum orbem ad cunctas nationes deportarem; cuius odore et pretio inuitati et allecti ad Crucis vexillum conuolarent, et regni cælestis atque Euangelicæ gratiæ fierent participes. * Vocantis igitur me imperiosam vocem vbi primum audiui, confestim pedibus prouolutus corrui libens: ad obsequium que paratus, me obtuli;

Munus ad quod Vocatus est Paulus præ-dicationis minijsteri Christi.

* Continuo non acquieui carni et Sanguini.

nec amplius ex illo puncto temporis carnalis appetitus desiderijs acquiescendum mihi pu-tavi. Nihil humanum, nihil corruptibile sequendum censui: impedientibus, rogan-tibus, urgentibus, sollicitantibus minimè annuendum ~~putavi~~ existimavi: amicis familiaribus cognatis, consanguineis, fratribus, paren-tibus non morigerandum, sed valedicen-dum potius arbitratus sum, ut feci.

Renun[...] perf[...]

TEXTUS.

V. 17.

Neque veni Jerosolymam ad antecessores meos Apostolos: sed abij in Arabiam, et iterum reversus sum Damascum.

17 Adeò quidem ab hominibus, eorumque com-mercio, consuetudine, consilijsque " me " segregavi, ut vel ipsos spirituales viros Apostolos, qui me electione, ac tempore antecedebant, nec convenerim, nec consuluerim: sed ex urbe Damasco, ubi prima prędicationis rudi-menta, atque primordia feci, profectus sum in Arabiam provinciam latè paten-tem: ubi nõ nullum tempus semine Euan-gelij diffundendo moratus, reversus sum Damascum, ubi à Judęis Euangelij, ac fidei Xpi capitalibus inimicis multa perpe-ssus, usque ad certum mortis ~~[illegible]~~ periculum perseveravi; graves, " iniurias, frequentesque labores " cum Dei gratia sustinens ac devorans.

In Arabia prędicat & in urbe Damasco Paulus.

Textus.

V. 18.

Deinde post annos tres veni Jerosolymam videre Petrum: et mansi apud eum diebus quindecim.

+ atque honorandi

18 Unde fratrum ope, et pręsidijs adiutus, non sine discri-mine vitę effugi, ~~[illegible]~~ atque iam transactis tribus annis ab eo tempore, quo Xpo nomen dedi, eiusque mi-litię spirituali fueram initiatus, ad urbem Jeru-salem adveni causa invisendi + Petrum sum-mum Ecclesię caput; eiusque consortio, colloquiisque per dies quindecim cum ingenti animi mei gaudio usus sum apud ipsum commoratus.

Petrum [...] nonis [...] promisit [...] hy.

19 ex numero autem Apostolorum Duodecim neminem alium ~~tunc~~ contigit videre preter eum, qui primus Episcopatui Jerosolymitano prefectus fuerat, Jacobum inquam, qui ob similitudinem, non solum vultus, sed etiam morum, dictus est Frater domini, et ad differentiam Jacobi maioris fratris Joannis Minor vulgò nuncupatus est.

Jacobus minor.

Textus v. 19.
Alium autem Apostolorum vidi neminem: nisi Jacobum fratrem domini.

20. Vt vero his meis literis, ut certè debetur, ita fides habeatur, vobisque persuasum sit, nihil in eis latere dubium, fallax, fictum, fucatum, subdolum, suspectum, mendax; sed omnia in promptu esse, patere omnibus atque manifesto constare: non recusabo id prestare, quod, non nisi in re grauissima, ad modumque necessaria, postulari solet, ius iurandum; ut sic vester animus securius interposita religione, in meo sermone acquiescat; et dicta, que firma, ac certa esse credit, alacrius excipiat. Attendite ergo, et qua sinceritate ego vtor, eadem et vos ~~intelligentia~~ intellecta, que subijciam, complectimini. Testor itaque Deum optimum Maximum, quem iudicem omnium seuerissimum, atque terribilem, presentem semper intueor, ac meritò recolo, nihil omnino scriptum in hac narratione aut historia esse, quod à veritate discordet, aut mendacij argui possit; sed omnia esse verissima, quecumque de vocatione mea, et Apostolatu scriptis hic mandanda decreui. quae igitur hactenus dixi, quaeque in sequentibus capitibus dicam vera esse contestor.

Iusiurandum quando adhibendum sit.

Veritas epistolae huius.

Textus V. 20
Que autem scribo vobis: ecce coram Deo, quia non mentior.

1. 22.
24.

Postquam Jerosolymis Petrum conveni Ecclesiae vniversae pastorem, eiusque consilio, et ~~[illegible]~~ fratrum reliquorum, qui Xpi partes agebant consuetudine vsus aliquantisper fui; decreui inde discedere, Judaeamque relinquere,

Textus V. 21.
Deinde veni in partes Syriae et Ciliciae

ubi mihi insidias paratas ab Christi hostibus in
tellexi, Itaque Christianorum comitatu vallatus,
nequid in itinere mali posset accidere, primum
veni Caesaream, quae totius Palestinae metropolis
erat, et eius partis Syriae caput à Romanis cons
tituta; deinde Syriam reliquam praetervectus
ad Ciliciam perveni, Tarsumque eius prima
riam urbem, natalisque mei propriam invisi;
ubi diutius commoratus, et Judaeis et gentibus
Euangelium notum feci. 22 Sed illud intelliga 22
tis operae pretium est, me non solum + Judaeis
remotioribus, et extra Judaeam commorantibus,
sed et his, qui in Judaea erant, imo Jerosoly
mis, # tunc vultu ignotum fuisse; licet iam
inter eos rumor esset sparsus, qui meam
conversionem vulgaverat. 23 Fama nimi 23
rum haec inter eos praevaluerat: is qui superio
ribus annis lupi in morem adversum nos
grassabatur; neminem, qui Christiano cense
retur nomine, quietum agere permittens,
cuius terrore omnes stupefacti nullibi con
sistere securi poterant; iam tandem muta
tus, ad Christumque conversus, non solum libe
re profitetur, fidem Christianam (quam antea delere satagebat); sed ubique
summo zelo defendit, ac praedicat. 24 Hi vero quo 24
meae conversionis miraculo laeti, et alacres
gratias Deo agebant omnium beneficiorum
auctori, et parenti munificentissimo; qui
me de infenso hoste defensorem acerri
mum, de ursore terribili mitissimum
agnum, de lupo ovem, de Saulo Paulum
effecerat.

Paulus [illegible]
riis Ciliciis
praedicat.

Pauli con[illegible]
sio quom[illegible]
ecclesiis i[illegible]
nuerit.

Deo laus [illegible]
tribuitur [illegible]
boni.

Textus.

V. 22.

Eram autem igno
tus facie Ecclesijs
Judaeae, quae erant
in Christo:

\+ aggregati ad Christū
\# Christianam fidem profi
tebantur,

V. 23. Textus

Tantum autem
auditum habe
bant, Quoniam
qui persequeba
tur nos aliquan
do, nunc Euan
gelizat fidem;
quam aliquan
do expugnabat:

V. 24. Textus.

Et in me clari
ficabant Deum.

Caput 2.

Argumentum.

Ex collatione suæ doctrinæ, et suæ personæ comparatione facta cum ijs, qui inter Apostolos primi erant, ac maximi, authoritatem tuetur (vt hactenus) et personæ, et doctrinæ testimonio probatæ, et laudatæ ipsorummet primorum Apostolorum.

Textus.

V. 1. Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Ierosolymam cum Barnaba, assumpto et Tito.

V. 2. Ascendi autem secundum reuelationem, et contuli cum illis euangelium, quod prædico in Gentibus: seorsum autem ijs, qui videbantur aliquid esse. ne fortè in vacuum currerem, aut cucurrissem.

Scholia.

Deinde. scilicet expleta prædicatione in Syria, et Cilicia. ita Dionysius. Hæc 1
particula ordinem historiæ indicat, explicatur verò per id, quod sequitur: Post annos quatuordecim. Quid per hos annos egerit Paulus nihil ad præsentem rem facit exponere. Illud in controuersiam vocari solet, ex quo initio hos debeamus annos numerare; Num à conuersione Pauli, an à quarto anno post conuersionem: illud Beda asseruit, hoc Hieronymus, quod mihi probabilius est, vt 1.ª in Theoria manifestum faciam.

Iterum. Græce πάλιν non ponitur pro secunda vice, neque necesse idest, vt 2
Spondanus arguit Genebrardus in chronologia, quod non attendit Spondanus in Epitome,
Œcumenius Seripandus Baron. nec Œcum. nec Serip. hoc loco, sed ponitur pro alia vice, vt mox patebit, cum enumerabimus quoties Paulus post suam conuersionem ascendit in Ierusalem.

Ierosolymam. Ascendi Ierosolymam. vt pote sitam in alto editoque loco super montes, vn 3
Ps. 83. 6. de est illud Dauidicum Ps. 83. 6. Ascensiones in corde suo disposuit. quippe
Matth. 20. 17. qui Ierosolymam esset ascensurus. Matth. 20. 17. Ascendens Iesus Ierosolymam.
Ps. 86. Ps. 86. Fundamenta eius in montibus sanctis. Quin etiam tota Iudæa montuosa erat, atque adeò ex illa descendebatur in Syriam.
Act. 15. 1. Act. 15. 1. Et quidam descendentes de Iudæa, Antiochiam nimirum.
Luc. 2. 1. Luc. 2. 30. Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Hierico. Quidam Iuris doctor, Regij consilij, sic. Melius propter altitudinem imperij quemadmodum qui Româ in prouincias exibant dicebantur descendere. Ant. Aug. in paratitles ad constitutiones Græcas.] Verum tempore Pauli non erat Hierusalem caput, siquidem subdebatur præsidi totius Syriæ vt patet Luc. 2. 1.

Barnaba Titus Cum Barnaba, assumpto et Tito. singulariter nominat comites, vt fi 4
Act. 15. 2. dem faciat suæ narrationi. Et si verò plures fuerint comitati in hoc itinere,
Aug. hos tamen duos enumerat duntaxat, qui ad probandum erant necessarij. Vnde Aug. Tamquam testimonijs (inquit) pluribus agit, cum istos nominat

"Maldonatus super Matth. 20. 17. Solet dicere Scriptura ascendere in Ierusalem, vel quia vna eius pars in monte Sion posita erat, vel quia Hebræi et multi ... qui Chaldæi et Syri, quorum lingua loquebatur Christus, ascendere dicit pro ire.

Duos ergo testes suæ doctrinæ secum duxit, duosque profert eorum, quæ cum Apostolis transegerat circa illam. Theoph. Adam. Claud. ex Chrysostomo, aptissimos testes ne aliud absens, aliud præsens agere videretur, aut aliud Gentibus, aliud Iudæis prædicare argueretur. Lomb. alterum Iudæum Barnabam, alterum Gentilem Titum, iam Christianum, sed incircumcisum.] Habet autem emphasim, vt cum Hieronymo notauit Adamus particula et. Indicat enim eximiam Apostoli fiduciam, atque audaciam pro Euangelio, qui non sit veritus ad Iudæos hominem adducere incircumcisum. Neque incircumcisi Titi præsentia præiudicium parabat Apostolorum sententiæ, quam vt exquireret Paulus aduenerat. Promptus enim erat parêre maioribus, et singulari Dei prouidentia assumpserat priuatim, scilicet, hunc discipulum viæ socium. Nouerat etiam per Spiritus Sancti reuelationem quid decernendum foret ab Apostolis.

Testes non recusat veritatis amator. Theophilus, Adamus, Claudius. Adamus. Obedientia Pauli. Reuelatio Pauli.

Theoria I.

Super illud. Post annos quatuordecim.

§. 1 Primum videndum est, quoties Paulus post suam conuersionem Ierosolymam petierit. Nam etsi Pereirus in Prol. epist. ad Rom. Disput. 1. n. 34. quater dicat, tamen Estius quinquies enumerat ex Act. lib. 1. videndi Petri gratia suæ conuersionis anno 3. vt constat ex Act. 9. 26. 27. et c. 1. præcedenti V. 18. vidimus. 2. ex Antiochia cum Barnaba portans eleemosynas, vt succurreret fame laborantibus, vt narratur Act. 11. 30. Qui aduentus (vt probabilior est opinio) incidit in Claudij Imperatoris annum quartum, et suæ conuersionis duodecimum. Sic Eusebius, Orosius, Eutropius, Scholastica historia, et recentiores Gagneius, Salmeron, multique alij tenuerunt. At Baronius cum Spondano secutus Dionem Cassium secundum Claudij annum, et conuersionis Pauli decimum designant huic vniuersali fami totius orbis. Sed parum ad præsens hæc varietas facit, cum de fame tempore Claudij, et de ascensu Pauli secundo ex sacra historia constet. 3. cum interfuit concilio Apostolorum, vt patet Act. 15. 2. An verò hic fuerit, de quo nunc quæritur, aduentus, infra videbis. 4. (vt animaduertit Estius) cum Act. 18. 22. dicitur de Paulo; Et descendens Cæsaream, ascendit, et salutauit Ecclesiam. quam. nisi Ierosolym[illegible]itanam, hoc est, morantem Ierosolymæ, quô, vt diximus, ascendendo peruenitur. 5. denique cum ex Græcia, et Asia collectas eleemosynas fratribus Ierosolymæ indigentibus attulit. Quo tempore per tumultum, et odium Iudæorum in vincula coniectus, atque ex Ierusalem ductus Cæsaream. Inde post aliquot annos in custodia actos Romam coactus ire est. quô appellarat.

Nota. Quinquies ascendit Paulus Ierosolymam. quæstio. Pereirus. Estius. Act. 9. 26. Eleemosynarum elator Apostolis. Act. 11. 30. Eusebius. Orosius. Eutropius. Scholastica historia. Gagneius. Salmeron. Baronius. Spondanus. Dion. Fames. Act. 15. 2. Estius. Act. 18. 22. Paulus eleemosynas tulit. Paulus in vincula coniectus. Romam. constet

6 Deinde operæpretium est nosse. An illa profectio, quam 3. loco numerauimus, sit eadem, atque illa, cuius hîc mentionem facit Apostolus. Nam Beda eamdem esse asserit. Chrysostomus negat, et videntur ei suffragari circumstantiæ, quæ hoc loco diuersæ opponuntur, atque Act. 15. Nam hîc Titus comes itineris nominatur; causa profectionis est reuelatio; successus

Nota. Beda. Chrysostomus. Act. 15.

Pauli doctrinæ approbatio. Verùm Act. 15. Titi nulla mentio (nisi forte inter eos, qui non nominatim, sed generaliter dati sunt socij designatus est) profectio ibi facta videtur nomine ecclesiæ Antiochenæ, cuius autem successus decisio fuit quæstionis de circumcisione in Concilio Apostolorum. Sed certè hoc argumentum efficax non est pro opinione Chrysostomi. Etenim neque in Actis circumstantiæ omnes scriptæ sunt, neque hic expressæ illis repugnant. Potuit enim Paulus Titum, et priuatim assumere (vt iam tetigimus) Potuit et seorsim cum Apostolis alia, preter Concilij propria, negotia tractare. Imo potuit etiam oraculo diuino, vt eam profectionem faceret, premoneri. Hic, verò, illa duntaxat, quæ ad rem de qua agit, pertinere visa sunt, enarrare decreuit. Vt scilicet intelligere possint Galatæ nihil se noui ab alijs Apostolis didicisse. Neqꝫ ex eorum presentia fuisse coactum circumcidere Titum, qui ex Gentibus Euangelium susceperat. Hæc probat Legionensis, nec non Suarez, atqꝫ Pereira.

[Margin: decisio]

[Margin: Legionensis. Suarez. Pereirus. Obiectio.]

Veruntamen adhuc restat, illi vt obiectioni respondeamus; cur hoc loco Paulus non fecerit mentionem decreti Apostolici de legalium cessatione missi ad Antiochenam ecclesiam; siquidem nulla res magis posset Galatas in suscepta veritate confirmare; quæ obiectio nonnullos impulit, vt crederent, non fuisse hanc profectionem, de qua Act. 15. quam diximus tertiam; sed illam potius de qua Act. 11. quam secundo loco descripsimus; tunc enim cum Barnaba + Paulus ascendit tempore ~~Paulus~~ Claudij, vt oppressas fame ecclesias Iudeæ subleuaret, qui ascensus videtur fuisse decimo quarto anno à Pauli conuersione; eo namque tempore accidisse illam famem constat ex Eusebij Chronico. Vnde patet hanc epistolam ad Galatas ante Concilium Apostolicum scriptam fuisse. Nam et Act. 16. 6. inuisit noster Apostolus Galatiæ regionem, nimirum post decretum Antiochiæ promulgatum Act. 15. 35. 7.

[Margin: Gaspar Sanchez. Act. 15. Act. 11. Eusebius. Epist. ad Galatas quando scripta. Act. 16. 6. Act. 15. 35.]

Sed respondeo primum epistolam hanc ad Galatas non fuisse scriptam ante Concilium, quicquid dicat Gaspar Sanchez Act. 12. 25. siquidem, vt ad calcem horum commentariorum ostendemus, ea fuit scripta ex vrbe Roma, ad quam vrbem Paulus numquam adijt ante Concilium Apostolorum. Deinde, vt statim monstrabo illa fames accidit secundum Dionem, et alios supra relatos anno secundo Claudij, qui fuit Christi annus quadragesimus quartus, et à conuersione Pauli decimus, siue secundum Eusebium, qui ponit famem anno Claudij quarto, erit Christi quadragesimus sextus, et conuersionis Pauli duodecimus. Vnde non certa supponit obiectio, sed falsa, aut valde dubia.

[Margin: Hæc epistola ad Galatas non est scripta ante Concilium Apostolorum. Gaspar Sanch. Act. 12. 25. Dion. Fames vniversalis quando.]

Siquis autem asserat hanc famem contigisse anno quadragesimo octauo, vel quadragesimo nono Christi adhuc non poterit probare, ijsdem annis Petrum Ierosolymis inventum, vt conferret cum eo Paulus, cum certius sit Romæ eum mansisse ab anno secundo Claudij vsque ad nonum, idest, ab anno 44. vsqꝫ ad 51. Christi, quo anno iussit Claudius per publicum edictum exire omnes Iudeos ab vrbe, vt mox declarabitur. Sed neque particula Iterum, significat secundum, vt iam explicauimus, neque est, qui famem collocet anno Christi quadragesimo octauo, et si Castro placeat accidisse 49. hoc est Claudij 7. quod 8.

[Margin: S. Petrus non fuit Ierosolymis tempore famis Claudianæ. 51. Castrus]

tamen ex his, quæ dicemus, patebit esse improbabile. Illud quod P. Pereira affirmat Iudæos à Roma excedere iussos edicto Claudij non fuisse, nisi multo postquam Paulus venerat Ierusalem ad Concilium Apostolorum, non existimo posse probari. Nam coniectura, qua nititur, facilè eluditur. Etenim quod Paulus obuiam factus fuerit Corinthi Aquilæ Iudæo, qui nuper venerat ab Italia, diu quidem postquam discessit à Petro, quem Antiochiæ reprehenderat, vt infra explicabimus, non arguit, nuper hoc est, paulo ante edictum promulgatum, nuperque eum à Roma egressum. Potuit enim per aliquod tempus in Italia extra vrbem commorari priusquam veniret Corinthum. Neque enim textus Act. 18. ait, Nuper Roma eiectos Iudæos, sed Aquilam ab Italia nuper venisse. Vt rectè aduertit Iustin. Maneat ergo certum, ac firmum eamdem esse profectionem Pauli ad Concilium, atque eam, de qua hoc loco memoriam renouat. Quod præter Bedam ita opinati sunt multi graues authores, vt Irenæus, Theodoretus, Historia Ecclesiastica, nec reprobat Hieronymus. Ex recentioribus primus Caietanus dicitur eam probasse, ac defendisse, quem sequuti postea sunt Pereira, Cornelius, Baronius, Spondanus mox citandus, imo et ante hos tenuit Dionysius Carthusianus, atque Lombardus.

[margin: Pereira refutatur. — Act. 18. — Iustin. — Eadem prof. — Beda — Irenæus — Theodoret. — Hist. Eccl. — Hierony. — Caietanus — Pereira — Cornelius — Spondan. — Dionysius Carthusian. — Lombar.]

9 Reliquum est vt explicemus quoto anno Christi à sua conuersione ascenderit Paulus Ierosolymam, vt interesset Concilio, et simul cum magnis Apostolis de sua doctrina, vt hic dicit, quæ necessaria viderentur conferret; quo explicato, etiam constare poterit an isti quatuordecim anni, de quibus disputamus numerandi sint à conuersione eius, an post trienium, quo exacto primum videndi Petri causa ascenderat Ierosolymam. Dico ergo cum Spondano in Epitome Baron. Annalium conuersionem Pauli contigisse anno Christi trigesimo quinto incepto, idest, Ianuarij die vigesima quinta, hoc est, triginta diebus exactis ab Stephani martyrio. Quod si Baronius probabilem opinionem secutus posuerat conuersionem Sanc. anno sequenti trigesimo sexto, tamen consultus ab Spondano facilè passus est mutari in Epitome priorem sententiam, quam ipse tenuerat in annalibus. Dico rursum Concilium Apostolorum Ierosolymis celebratum anno Christi quinquagesimo primo, qui fuit annus imperij Claudij nonus, quo propter edictum contra Iudæos promulgatum, S. Petrus, vti Iudæus natione, reliquit vrbem obtemperans edicto, peragratisque + Numidia, atque Ægypto, erectisque Ecclesijs + Carthaginensi, et Alexandrina, Ierosolymam peruenit, vbi celebrationi Concilij præfuit. Probant hæc P. Azor Instit. Moral. to. 2. fol. 272. + et Card. Belar.

[margin: Quoto anno ascendit Paulus Hierosolymam ad Concilium. — Pauli conuersio anno ... die 25. Ian. — Concil. Hierosol. anno 51. — Peregrinatio Petri ...]

[margin: + Varijs orbis prouincijs præsertim Hispania, — + Tarraconensi — + Tiriny in Chronologia,]

10 His verò stabilitis, ac pro certis habitis omnia adamussim quadrant, dicimusque hos annos quatuordecim adijciendos esse priori triennio, vt voluit Hieronymus, et alij, qui eum secuti sunt, vt Remigius, Haymo. Ansel. Salmeron. Bruno, Spondanus, Belarm. Azor. Vnde patet D. Paulum Ierosolymam ascendisse cum Barnaba assumpto, et Tito. vti hic ait. post decem et septem annos à sua conuersione, qui annus erit decimus octauus ab ascensione domini, et quinquagesimus primus ab eiusdem domini natiuitate. Enim verò à 35. incepto vsque

ad

ad 51. etiam inchoatum numerantur decem et septem anni, non quidem expleti; sed 35. habebit 11. menses, et 6. vel 7. dies. at 51. habebit tres, vel quatuor menses, aut fortasse plures. Quare dum non 18, sed 17. à conuersione ponitur Concilium, manet certa Hieronymi supputatio. Cornelius, qui cum Baronio asserit Concilium celebratum anno nono Claudij, et 51. Christi, vt nos, in eo defecit, quod dicit anno 16. post Christi passionem, et 14. post Pauli conuersionem id factum. quamquam enim conuersio, vt ipse ponit, fuerit anno 36. Christi adhuc non 14. sed 16. anni sunt ex 36. ad 51. cum vtrumque debeas includere, quod hi Doctores non videntur fecisse; neque illa consuetudo numerandi annos Pontificum, Episcoporum, Religiosorum à sua vocatione, vel electione vim facit, vt à conuersione Pauli hi 14. anni debeant computari. Quamquam, et revera computantur à conuersione prius tres, deinde 14. Sunt tamen complures, et graues authores, qui Bedę opinionem tenentes existimarint hos 14. annos à conuersione Pauli numerandos, vt Glosæ Ord. et Historia Scholae authores, Lyra, S. Thom. Hugo Card. Dionys. Carthus. Caiet. Seripan. ambo Cardinales. Sà. Pereira, Mariana, Cornelius, Iustinia. Estius, et Titel. Baro. Legion. Sanchez.+ At verò Adamus, Catharinus, et Vasquez erudito iudicandi de vtraque opinione faciunt potestatem. Et certè in re hac plus diligentia valet exacte numerantis, quàm multitudo precedentium se scriptorum authoritati facilè assentientium. Numerationem autem supra factam omnibus probatum iri facilè spero.

51

Hieronymi supputatio de 17. decem et septem annorum à conuersione.

Cornelius refutatur.

Consuetudo numerandi annos Pontificum.

Opinantes 14. annos à conuersione numerandos, Glosa Ord. Hist.^a Schol. Lyra. S. Thomas. Hugo Card. Dionysius Caietanus Seripand. Sà. Pereirus. Mariana Cornelius Iustinianus. Estius. et alij.

\+ Quibus annumerandus Bibanius super Dextrum anno X.^i 49. Qui concilium eo anno ponit, cum tamen ex supra dictis constet Petrum eo anno non Hierosolymis, sed Romæ fuisse.

Scholia in V. 2^m.

V. 2. Ascendi autem. Hæc particula vel est expletiua, et ornat orationem, vel coniunctionis Et vicem supplet. Est autem correctio, seu occupatio obiectionis, cur post tot annos ascendisti etc.^a Respondet, per reuelationem Spiritus sancti incitatus. Tunc proderat, vt ascenderet.^a Hæc Pauli authoritatem insinuant, leuitatemque procul amouent, eius, qui post tot annorum spacia doctrinæ quasi examen subeat. Spiritu sancto namque admonente fecit.^b Secundum reuelationem. idest prę uio oraculo, et Dei voluntate agnita, quæ meum ascensum, vel probabat, vel impellebat. Duas enim ob causas nunc profectus est Paulus ab Antiochia in Ierusalem, altera publica, altera quasi priuata; sed non minus ad publicam rem spectans. Illa fuit de qua Act. 15. vt Apostoli deciderent quęstionem de ritibus Mosaicis non seruandis ab Gentibus conuersis ad Christum. Hęc verò quam hîc indicat, vt conferret suam doctrinam cum primarijs Apostolis, non quod ipse dubius esset, sed vt alijs pateret in nullo se ab alijs discrepare, aut diuersa docere. De vtraque potuit esse reuelatio, sed hîc de posteriori loqui videtur Apostolus. Quam præcipuam causam ascensus asserit Caietanus.

I.

^a Augustinus.

Auctoritas asseritur Pauli, et eius doctrinę

^b Idem August.

Reuelatio facta Paulo.

Duas causas habuit ascensus in Ierusalem.

Caietanus.

Theoria I.

De oraculo Spiritus sancti ad Paulum Apostolum.

2 Secundum reuelationem. P. Salmeron ait omnes fere motus, et actus Apostolorum ab Spiritu Sancto fuisse. Quod etiam aduertit S. Thom. et confirmat ex illo Iob 37. 11. 12. 13. 14. Frumentum desiderat nubes; et nubes spargunt lumen suum. Quæ lustrant per circuitum quocumque voluntas gubernantis duxerit ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum ett.ª Apostoli nubes sunt ab Spiritu Sancto motæ. Quod etiam Baronius probat ex Act. 16. 6. 7. 8. 9. 10. vbi non quod ipse intenderat, sed quod Spiritus Sanctus imperabat Paulus executus est. Alia exempla passim obuia sunt in eodem libro Actuum Apostolorum. Hæc autem reuelatio, quam indicat Apostolus sibi causam fuisse ascendendi Ierosolymam, idem Baronius arbitratur esse illam de qua ipsemet Apostolus meminit. 2. Corinth. 12. 2. 3. 4. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore nescio, siue extra corpus nescio, Deus scit raptum huiusmodi vsque ad tertium cęlum ett.ª et audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Quia capaces non erant Iudęi sermonis huius. Hanc verò reuelationem fuisse eodem anno, quo Petrus Romam ingressus sedem illic Apostolicam fixit, idest, Claudij 2. Christi verò Domini 45. incipiente, scilicet die Ianuarij decima octaua, ex eo probat Baronius quod illa 2. Corinth. epistola scripta fuit cum Paulus Romæ esset anno Neronis 2º. et Christi natalis 58. Inter hunc verò, et illum quatuordecim numerantur anni, nec plures, nec pauciores. Fuit verò satis congruum, vt hoc ipso anno, quo ipse cum Barnaba Paulus segregatus est, et ad gentes missus Apostolus tam insignis reuelationis munere donaretur, quo mirificè corroboratus à Deo tantam rem aggrederetur: et simul Petri in vrbe mansionem, siue Cathedræ Apostolicæ inibi collocationem, institutionemque vniuersalis ecclesiæ nosceret, ac laudaret.

Motus Apostolorum à Spu Sancto

Iob. 37. 11. 12. 13. 14.

Apostoli nubes.

Baronius Act. 16. Anno...

Quę ista reuelatio

Hęc reuelatio q...

Secunda epistola ad Corinth. qdo scripta et vnde

Scholia.

3. Et contuli. Grecè ἀνεθέμην hoc est in sinum velut amicorum effudi arcana mea, familiariter exposui, in medium attuli, communi consilio probanda, vel improbanda. Communicaui meam doctrinam. ἀνατίθεναι à quo fit in 2º. Aoristo verbi medij ἀνεθέμην, significat onus tollere, ac suscipere, vel suis humeris, vel alterius imponendum. Qui verò res graues cum alijs confert in medium defert, ac deponit, quasi sarcinam, velut eis iniungens, eorumque humeris imponens, quos suorum factorum doctrinæque iudices facit, eo quidem animo, vt si quid vel addant, vel detrahant, tollere, ac suscipere non recuset. Ab eodem verbo deriuatum est ἀνάθημα, vt dicantur ἀναθήματα, idest in medio posita, siue seposita, et in alto suspensa.

ἀνεθέμην

ἀνάθημα

4. Cum illis. Hebraismum agnouit Cornelius, precessit nomen collectiuum, cum illis, (inquit) qui Ierosolymis erant fratribus Christiani nominis; verùm quasi palàm, et publicè omnibus rationem reddens doctrinæ, ac prędicationis. Nequis esset, qui credere posset mendacijs, ac imposturis quorumdam maleuolorum de Paullo fortè detrahentium,

Hebraismus

dis

disseminantiumque varijs in locis ipsum contrà, atque alios Xρι discipulos docuisse. Adamus cum illis. inquit, quos supra nominarat Petrum, et Iacobum.

Chrysostomus. Theophylactus. Oecumenius. Caietanus. Primasius.

5. Euangelium, idest, doctrinam euangelicam absque circumcisione, et alijs Iudaicis ritibus, vt notat Chrysostomus, Theoph. Oecum. Caietan. Quòd sola fide, et gratia saluantur. Primas. quod predico. cum emphasi dictum in presenti, idest, firmiter, ac sine variatione, aut immutatione soleo docere, et antea, et nunc etiam. In Gentibus. idest, inter gentes, vel apud gentes incircumcisas.

Aliquid esse.

6. Seorsum autem ijs, qui videbantur aliquid esse. Grece κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, sed priuatim cum ijs, qui erant in precio. si particula autem pro aduersatiua sumatur, hic sensus erit; Contuli euangelium cum illis, qui erant Ierosolymæ, in genere, et quasi vniuersaliter, siue, vt ait Dionys. superficialiter. Verùm nonnulla, quę vniuersis, vt ait Augustinus, non oportebat exponere, priuatim contuli cum primarijs viris, hoc est, ecclesiæ principibus, et capitibus. si verò ea coniunctio expletiua iudicetur, tunc per correctionem intellige in pronomine illis. eosdem primates ecclesiæ, cum ijs tamen non palam, publicè que, sed secretò, et quasi inter priuatos parietes, sic enim oportebat de negotijs agere, quæ multitudini imperitæ fortè essent offensioni publicè dicta, qualis erat doctrina circumcisionis, et rituum legalium, quæ contentiones gignere possent. sic Chrisost. Theoph. Oecum. Remig. Interl. Lyra, Ansel. Clarius, Caiet. Seripand. Sa. Baron. κατ' ἰδίαν, idest clam, singulariter, nominatim. præcipuè, seorsim, priuatim.

Augustinus. Arias. οἱ δοκοῦντες. Num. 16. 2. Mariana.

7. Qui videbantur aliquid esse. Aug. qui eminebant in ecclesia. Arias. in precio habitis, Grece τοῖς δοκοῦσι. οἱ δοκοῦντες quasi εὐδοκοῦντες. qui in precio sunt, et authoritate valent, primores, ac seniores, la gente de cuenta. Num. 16. 2. Proceres, qui tempore Concilij per nomina vocabantur. Contradicti sunt ἀδοκοῦντες, nullius authoritatis plebs. et numerus. aliquid esse adiectitium putatur. Græca non habent. sic Mariana. quidam addit εἶναί τι. sed vnde nescio, nec Aug. nec Hierony. legerunt, neque habent codices ante 300 annos exarati. infra V. 6. ponitur, sed V. 7. etiam est adiectitium. At V. 9. phrasis explicata est, qui videbantur columnæ esse, nimirum, summa authoritate Apostoli, Petrus, Iacobus, Ioannes. Aliquid esse, magnum esse solet significare, vt infra c. 6. 3. Si quis existimat se aliquid esse. Act. 5. 36. dicens se esse aliquem magnũ Hisp. Hidalgo, idest, magnifaciendus. Videtur dici per tapinosim, quæ extenuando rem magnam facit. Act. 5. 36. extitit Theodas dicens se esse aliquem.

Act. 5. 36. Nominatim.

Grece καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσιν, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι. et communicaui ipsis euangelium, quod prędico in gentibus, seorsim verò primatibus, vt indicauit Adamus. Itaque neque ex textu, neque aliunde certa ratio suppetit, cur publico in conuentu Ierosolymitanæ ecclesiæ Paulus debuerit, euangelica arcana prædicationis suæ inter gentes, proponere, et omnibus diiudicanda relinquere; præsertim vbi erant tot pseudo christiani, tot etiam Iudaizantes

qui ex rebus non bene perceptis, ac intellectis offensionem capere poterant. alios que in scandalum mittere.

Theoria 2.

De collatione Pauli cum magnis Apostolis.

8. Collationis suius Apostolicæ omnes fere circunstantiæ indicatæ sunt. Personæ. Paulus, et alij Apostoli Petrus, Iacobus, Ioannes, et si qui alij ex primis patribus, ac presbiteris aderant. Res seu materia. euangelium prędicatum ad trahendas Gentes ad Christi fidem. Locus Ierosolymis episcopali vrbe. et sede patriarchali, Apostolicæ fundationis, et fidei prima parente. Auxilia ex testibus electis, et Barnaba ex Iudęis, et Tito ex Gentibus, vt neutram in partem declinandi esset occasio. Finis ne forte inanis esset prædicatio Apostoli inter Gentes ob earum minus constantem de ipso opinionem, vt statim explicabitur. modus seorsum, et priuatim cum viris illustribus, et summis ecclesiæ capitibus. tempus post annos quatuordecim, ex quo aliàs Ierosolymam videndi principis Apostolorum causa venerat ex vrbe Damasco. Adde tandem motiuum, seu impellentem causam reuelationem qua admonitus, aut excitatus est venire ad Ierosolymitanam vrbem.

9. Ex his animaduerte, quę in Pauli honorem, et existimationem colligantur. 1.° Hanc fuisse collationem mutuam, tamquam inter pares, et beneuolentia, charitateque coniunctos: non verò disputationem, vt innuit Hugo Card. quippe, vt ait Salomon eccl.ii 5. 6. 11. verba sunt plurima multam que in disputando habentia vanitatem. Hinc fortè habuit ortum inter Sanctos Patres, vt post prędicationem suam facerent collationem, vt iudicium facerent, an quis fortè errasset, an verò alius dubius esset de doctrina, vt certitudinem posset re bene explicata comparare. Nam et 3. Reg. 10. Regina Sabba venit ad Salomonem, vt certa fieret de dubijs. 2.° Non discendi causa consuluit maiores ecclesię, qui quatuordecim annos, imo septemdecim, nullius indigens disciplina, vt pote à Spiritu Sancto institutus, doctoris munere functus per varias orbis partes discurrerat, (Primasius cum Hieronymo, cuius hæc sunt verba, Aliud est autem conferre, aliud discere. Inter conferentes æqualitas est; inter docentem, et discentem, minor est ille, qui discit) sed potius suæ authoritatis, et doctrinæ tuendæ causa, scilicet, vt calumniandi ansam pręcideret Iudęis, qui illum nec cum Christo fuisse, nec ab Apostolis edoctum, tamen alia prędicare, atque ipsos contra legem ausum, frequenter in vulgus iactarent; simul etiam, vt concordiam sibi cum Apostolis esse insinuaret, et manifestiùs constaret, idem dicere omnes. 1 Corinth. 1.10. et si non omnibus eadem sint à Deo distributa talenta, sed prout ipsi placuit.

Hugo eccl.ii 5. 6. 11.
Collatio patrum quare!
3. Reg. Regina Sabba
Primas. Hieron.
1. Cor. 1.10.

10. 3.° Ierosolymis, (vnde est profecta lex euangelica, vt pateret se ex eodem fonte bibisse, idest ex ore Christi, quemadmodum, et reliquos magnos Apostolos) cum sapientissimis ecclesiæ magistris, et veritatis euangelicæ columnis de sua prędicatione tractasse; quę tam sublimi niteretur

autho

authoritate, ut cum minoribus communicare, siue conferre fas non esset, nec ulla ratione deceret. Imo, ut id faceret, excitatum per Dei oraculum, et sibi diuinitus factam reuelationem. Separatim verò quod magnitudo rei, et sublimitas doctrinę 12
(Consilia cum sapientibus tractanda.) sta postularet. Nam enim arcanorum collatio, et veritatis explicatio coram idiotis, aut calumniarum structoribus facienda, sed cum doctrina prestantissimis, et morum candore excellentissimis. Sic enim scriptum est (Eccl.ⁱ 9. 21.) Eccl.ⁱ 9. 21. cum sapientibus tracta etc.ª (Prou. 25. 9.) Prou. 25. 9. Causam tuam tracta cum amico, et secretum extraneo ne reueles. et (Eccl.ⁱ 8. 21.) Eccl.ⁱ 8. 21. Coram extraneo ne facias consilium. (Heretici, ac furibus tene bris gaudent. Veritas lucem amat.) Heretici quidem, ut vafri homines, qui que zizania seminant, angulos quærunt, priuata conuenticula eligunt, ut res vel turpes, vel falsas suadeant; non sic vas electionis, qui magistri sui vestigijs inherens in publicis (Conuenticula priuata hereticorum sunt.) Synagogis, ac conuentibus Verbum Dei disseminabat, palàm, ac publicè catholicam doctrinam predicabat, seorsum verò, et cum Christi discipulis arcana cęlestis sapientię communicabat, ac conferebat. Abscondite, inquit (Hieronym.) Hieronymus, cum Apostolis gratiam euangelicæ libertatis, et legis abolitæ vetustatem contulit propter multitudinem credentium Iudęorum, qui necdum poterant Christum adimpletionem, et finem legis audire. Qui et absente Paulo Ierosolymæ iactitarant frustra eum currere, aut cucurrisse, qui putaret legem veterem non sequendam. Non quo Paulus timuerit, ne per decem et septem annos falsum in Gentibus euangelium pradicasset, sed ut ostenderet precessoribus suis non se in vacuum currere, aut cucurrisse, sicut putauerant ignorantes. Hoc est quod sequitur, Ne in vacuum currerem, aut cucurrissem. 13

Scholia.

Ne causam pretensam ab aduersarijs tollit. ut verum finem statuat, quem intenderat Spiritus Sanctus per communicationem, et concordiam cum Apostolis renouatam. Unde Amb. ait. Cum Apostolis secretò contulit, ut scirent illum non discordare à regula euangelica. hoc est, ne putarent illum in vacuum currere, aut cucurrisse, ut existimabant aliqui ex Iudęis credentibus. ergo ex pace inter Paulum, et Petrum, et reliquos Apostolos hoc evenit utilitatis, ut et ijs, et alijs omnibus scrupulus euelleretur, si quis forte inerat de doctrina, et predicatione eius, ab inimicis, et nimium zelatoribus legis iniectus, quod innuit Interl. 11.

Ne forte. Caietanus. Non dubitat de doctrina, sed de fructu; ob ignorantiam videlicet auditorum, qui forte credidissent obtrectatoribus. Melius alius, Ne (Ironia) forte. non dubitantis, sed confirmantis est. Sed certè hic sermo Pauli subolet ironiam, qua irridet calumniatores suos. Certus quippe ipse erat non sine magno fructu suum fuisse laborem, et predicandi prouinciam, maximos prouentus sibi, et alijs allaturam; sed quasi dubitando loquitur, et modestiæ causa, et quia fieri poterat, ut apud aliquos minus proficui, ac utiles essent eius labores; si forte persuasi fuissent, vel eum non concordare cum cęteris Apostolis, vel minus probatam esse eius doctrinam. Ergo hęc particula Ne forte ostendit fieri potuisse, non sua, sed aliorum causa, nempe simplicium (secundum Lyram) ut inanis, ac sine fructu evaderet eius predicatio, sanctaque predica (Rom.) tionis labor irritus fieret. Grece Μή πως, ne quomodo. Oecumenius per 14

interrogationem legendum vult. Invacuum casso fine, et frustrato labore. In
vtiliter propter dubitationem auditorum, S. Thom. sine fructu remunerationis, + S. Thom. + Anselm.
12. Invacuum opinione aliquorum, Sa. Currerem in presens, vel antè toto tempo Sa.
re iam preterito, cucurrissem. si opportunè obtrectatorum malitiæ, et inuidiæ
non fuisset occursum. qui audacter nimis, ac temerè in vulgus iactabant Pau
lum diuersa à ceteris Apostolis, et contra legem inter ethnicos docuisse, ac do
cere; ex quo timendum erat, ne sic eius authoritate conuulsa quicquid tot
annos laborando pro christo in eius Ecclesia ædificarat, penitus rueret. Cui Prouid. Dei erga
malo diuina prouidentia, dum illum ad primarios Apostolos, et Petrum om li doctrin.
nium caput per reuelationem iubet adire, satis commodè consuluit, atque pros
pexit. Apparet enim (vt Augustini verbis vtar) non eum invacuum curre
re, aut cucurrisse, quia iam etiam attestatione ceterorum, nihil ab euangelij
veritate dissentire approbatur. ostendit ergo diuinus Apostolus ex ascensu Iero Fructus Paulini a
solymitano, et communicatione cum Apostolis hunc fructum perceptum, vt scensus in Ie
qui fortè de sua doctrina dubij erant, certiores redderentur; imo vt libertas rusalem.
euangelij, quam ipse asserebat inter gentes testimonio magnatum Eccle Doctrina ... li testimo... probata ... cipium Ec...
siæ comprobata ceteris constaret. Vide Claud. Hugo Card. Dion. Cartsus. Salmer.
Addit Salmeron, similiter Christus Ioan. 5. 33. adducit testimonium Ioannis, Ioan. 5.
quo constet ceteris se esse à Deo missum.

Theoria 2.
De Pauli humilitate.

13. Commendat hic locus Pauli (vt innuit Hieronymus) humilitatem, extollit De humili tate P. cum auth
authoritatem; Humilem spiritu suscipiet gloria. Prou. 29. 23. qui de cælo tate. Prou.
idest ab ore christi Domini didicerat euangelium, qui de certitudine fidei, quam
prædicabat, nihil omnino dubius erat, tamen eam doctrinam velut ad limã,
~~nihil omnino dubit~~ atque examen hominum, hoc est ad aliorum Apostolorum
iudicium, et probationem deducit. en humilitatem admirandam. Audiunt
ecclesiæ columina Paulum de sua doctrina disserentem, de oppositis ab aduer
sarijs rationem preclarè reddentem, probant, aprobant, comprobant ad vnum
omnes. en authoritatem diuinam, quam deinceps omnes agnoscunt, et ve Obiectio
neranter excipiunt, hoc discite o Galatæ pro quibus aduertitatem reuocan
dis enarratum est. At cur hoc initio prædicationis factum non est. Non fue
rat necesse. fuit autem cum exoriri cepit zizaniorum semen in medio electi
frumenti. Cum Satanici ministri, Christi Apostolo, eiusque doctrinæ obgani
re, oblatrare, morsusque diros inferre ausi sunt.
14. Discant (ait Salmeron) ex hoc loco impij dessertores Ecclesiæ, aduersarij con Salmer.
tumaces Sedis Petri, quam absint longè à veritate euangelica; qui absque
testimonio Summi Vicarij Christi volunt sese tamquam euangelij ministros
suscipi, et othereri; cum vel diuinum Apostolum à Deo immediatè edoctum
ipse Dominus per oraculum voluerit, et iusserit testimonium Petri, et aliorum
Apostolorum ad authoritatem suæ doctrinæ confirmandam requirere. Vnde
Aug. lib. 28. contra Faustum c. 4. Apostolus Paulus si non inueniret in car
ne Apostolos, quibus communicando, et cum quibus conferendo euangelium

eiusdem

eiusdem societatis esse appareret, ecclesia omnino illi non crederet, et cetera digna lectu. Non tamen hoc testimonium à sæcularibus magistratibus petendum, vt ijdem volunt heretici, sed à Sede Petri etc.ª Tertullianum, an recte notarit Iustinianus, aliorum esto iudicium: mihi non displicet Suius censura. Nihil enim citra formam Apostolorum euangelizabat, qui eam à Christo habebat.

Probatio et testimonium doctrinæ non petendum à laicis magistratus. Tertullianus. Iustinianus.

Scholia.

Currerem. laborarem in euangelio Christi tradendo. Metaphora sumpta ab stadio olympico, vbi à carceribus ad metas currebatur strenuè pro brauio. 1. Corint. 9. 24. Nescitis quod ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium, sic currite, vt comprehendatis. 15.

1. Cor. 9. 24.

Digressio moralis.

Est itaque Paulo vita hominis quasi quidam cursus, qui non sine fructu peragendus sit. Ps. 118. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Euangelij cursus quidam est breui ad extremas vsque oras delati, qui cum voluptate suscipiatur, absoluatur cum alacritate; currebat tunc (velut in stadio) Apostolus, nosque ad currendum hortatur frequentissimè. At si in Academijs non peruenit ad lauram, qui testimonio certo cursus studiorum minùs probatos habet, quid mirum si à te Agonothetes, hoc est, Iudex æternus exigat tuæ vitæ cursuum testimonia; atque reddes? si ociosè, si impudicè, si scelerate, si flagitiosè vixisti? Plura infra: C. 5. v. 7. S. Thom. vocat suam predicationem cursum, sicut Ps. 147. Velociter currit sermo eius. Ps. 58. 5. Sine iniquitate cucurri, et direxi. idest, vixi absque dolo, et recte predicaui, Claudius. 2. Thesal. 3. 1. Fratres orate pro nobis, vt sermo Dei currat. ob velocitatem, qua breui à Ierusalem ad Illiricum, imo ad Hispaniam transijt. Flauius Lucius Dexter. (referente Thoma Tamaio de Vargas in eius defensione Fol. 31.) Celebratur, inquit, memoria S. Cai Oppij Cornelij Centurionis (qui fuit ille Centurio cuius famulum ad Capharnaum Christus suscitauit) postea sociatus Apostolis, neci S. Stephani interfuit, Petrum, et Paulum ad Hispaniam venientes comitatus est. Sed preter hoc testimonium, quod non retulit, Baronius commemorans alia multa anno Christi 61. quibus non tantum probabilem, sed certum facit aduentum Pauli in Hispaniam: Testimonia sunt Cyril. Ierosolym. Epiph. Chrysost. Theodor. Hieronymi, Gregorij Magni. Isidori Hispalensis nostri, Beda, Adonis, et Martirologij Romani. 16.

Vita hominis cursus est, non ocium. Ps. 118. Cursus studiorum. Cursus vitæ bone probandus. 1. C. 5. 7. S. Thom. Ps. 147. Ps. 58. 5. Claudius. 2. Thes. 3. 1. Paulum peruenisse Hispaniam multorum est opinio.

Currere, inquit Salm. nil aliud significat quàm officio suo quemque fungi, et maximè prophetis, Legatis, seu Apostolis proprium est currere, quod ad eos festinent, ad quos destinantur. Vnde expeditos esse oportet ad exequenda mandata. Mercurio poetæ dant alas talares. Isai. 52. 7. pulchros dicit pedes euangelizantium. Ephes. 6. 15. Calceati pedes in preparationem euangelij pacis. Diligens cursus significatur. Paulus ministerium suum cursum vocat. Act. 20. 24. Nihil horum vereor, neque facio animam meam preciosiorem quàm me, dummodo consummem cursum meum et ministerium verbi, quod accepi à Domino Iesu testificari euangelium gratiæ Dei. Act. 13. 25. cum impleret Ioannes cursum suum, idest, predicationem. 17.

Currere est officio suo fungi. Salmero. Currere quid sit? Prophetis conuenit cursus. Mercurij ala. Isai. 52. 7. Ministerium verbi cursus dicitur. Act. 20. 24. Cursus Pau[li] Act. 13. 25.

V. 3. Sed neque Titus, qui mecum erat cum esset gentilis, compulsus est circumcidi.

1. Contulit cum Apostolis, quę docebat inter gentes, quid inde? nulla in doctrina facta mutatio est. 1. quia non est imperata circumcisio. V. 3. vt patet in Tito manente incircumciso. 2. quia nihil noui meę doctrinę additum, l. detractum. V. 6. ‖ 3. quia tota ratio meę prędicationis probata est, et commendata à cęteris Apostolis. V. 10.

Sed, aduersatiua indicat frustratos inimicorum Pauli conatus. expectabant illi circumcisionem imperandam ab Apostolis, quod secus factum, vt merito à me irrideri potuerint. Iactabant illi, et clamabant in vulgus, me frustra laborasse, qui circumcisione liberos esse debere Gentiles prędicarem; appellabant Apostolos; eorum sententiam sibi pro votis, mihi contra futuram sperabant. en tamen Titus manet incircumcisus videntibus, et consentientibus Apostolis. Hęc conclusio consultationis est. Sic totius deliberationis euentus. (Commentarius Hug.is Card. restiti eis non tantum verbo, sed facto. Non placet; quia non resistebat Apostolis Paulus, sed de sua doctrina certiores faciebat, vt illi veritatem approbarent: si verò pronomen eis refert ad versarios ~~[illegible]~~ tolerãdus. siquidem verbis restitit, conferens cum Apostolis, facto, non circumcidens Titum).

Titus i[...] circum[...]

2. Neque Titus, qui in oculis omnium Hierosolymis mecum erat. qui mecum aduenerat, mecum sentiebat, meam doctrinam tenebat, atque adeò erat incircumcisus, cum esset Gentilis. ex patre, matreq. Grece ἕλλην, idest, Grecus. Syr. Arameus. ponitur itaque Grecus apud Paulum pro Gentili, quoniam tempore Alexandri Gentilium celeberrimi erant Greci. vllis rationibus vel obtrectatorum contentione (qui precipuè ex Phariseis erant Act. 15. vt ait Dionys. Carthus. et alij) compulsus est, aut iussus circumcidi. quod si necessaria esset circumcisio, compulsus esset. Hic S. Thom. notat alludi ad concilium Apostolorum de non seruandis legalibus à Gentibus conuersis, prout habetur Act. 15. eamq. rationem affert ablatę circumcisionis, quod promissio propter quam data est in signum Abrahę Gen. 17. iam esset completa, ex quo Christus passus, et mortuus est. De hoc infra C. 3 et 5.

Greci celeberrimi Gentiles. Act. 15 Dionys. S. Thom. Act. 15 Concilium Apostolorum. Circumcisio ablata cur

TEXTUS

V. 4. Sed propter introductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem redigerent.

V. 5. Quibus neq. ad horam cessimus subiectione, vt veritas euangelij permaneat apud vos.

Theoria 1.

De varia lectione, et dispositione Textus

De

~~Textus~~

De sensu horum versuum non exigua est dissensio inter interpretes, illa 1.
nimirum particula Sed plerosq; offendit, quia cum non habeat, cui res
pondeat, imperfectam, ac mancam reddit sententiam; ideo de textu ex
pungunt variæ translationes, Erasmi, Pagnini, Tigurina, Vatabli, Clarij,
S. Hieronymus superfluam existimat. At Ambrosius, seu qui eos com
mentarios edidit, qui nomine Ambrosij prænotantur, quia aliter non pu
tabat sensum constare, duas voculas exscindit. V. 5. quibus neque, et
vnam periodum facit, quam inchoat à 4. V. finit in versum 5. Græcè
quidem δὲ, quod autem transferunt varij codices, correcta autem
vulgata vertit Sed. Patres Græci Chrysost. Theoph. Œcum. legunt, ve
rumtamen ad integritatem sententiæ, particulam negatiuam supplent,
ex superiori V. 3. vt mox dicam. Mihi videtur V. 4. concisus, supplenda
autem particula illa non est compulsus Per Ϟeuma. Atque idem sen
sus est ablata coniunctione Sed, factaque integra periodo ex 3. et 4. V.
sicut Hieronymo placuit, imo ex V. 5. vbi, quod supplendum videbatur,
adiungitur. Atqui parum attendit gramaticæ legibus diuinus Apostolus.

Syriaca — Varias tamen + Traslationes. Syr. V. 4. Sed propter falsos fratres, qui in 2. + accipe
gressi sunt ad nos, vt explorarent libertatem, quam habemus in
Ieschua Meschicho, vt in seruitutem me redigerent. V. 5. Sed ne ad
horæ quidem plenitudinem abiecimus nos ad subiectionem eorum,
vt veritas Euangelij permaneret apud vos.

Tigurina — Tigur. et Erasm. Propter obiter ingressos falsos fratres, qui subin
troierant ad explorandum libertatem nostram, quam habemus
in Christo Iesu, quo nos in seruitutem adigerent, quibus ne ad tem
pus quidem cessimus per subiectionem, vt illis subijceremur. Vt
veritas Euangelij etc.

Vatablus et eius notæ — Vatablus obiter ingressos. Notæ. Irrepserant in concionem nostram non vocati,
sed admissi propter decorum. Vulg. Vat. subiectioni. et Complu. Roman. subiectio
ne. ita notæ. Vat. et addunt, vt nos legi subijcerent, quæ præcipit circumcisionem.

Theoria 2.

De vera intelligentia huius loci variæ expositiones.

Sed propter subintroductos falsos fratres. obscuritas dictionis varias peperit in 3.
terpretum expositiones. 1. quam Clarius attigit, Mariana commemorat, tenet autem
1. Expositio Clarij Marianæ Primas. Hierony. — Primasius, et refellit Hieronymus, eorum est, qui nimium emungentes sanguinem elicue
runt, arbitrati Titum enitentibus falsis fratribus, tandem post multam contentionem
circumcisum fuisse. Vim faciunt isti in particula, sed quæ cum aduersatiua sit, vide
atur contrarium ei, quod paulo ante dictum est inducere. Sed falsitatis arguitur hæc
Hierony. — sententia, quia vt ait Hieronymus, quid iuuat exemplum Titi gentilis circumcisi?
hoc maximè noceret causæ, quam tractat, vt Galatas à circumcisione revocet. Præ
tereà hæc expositio euertit textum, quo affirmatur. ne ad horam quidem cessisse.

Paulum, vt legi subijceretur, quam negationem hęc expositio abradit. Vide Hierony.
2. 2.ª expositio Ambrosij, occupationem hanc esse ait, qua occurrat Apostolus illi- Expositio Ambrosij
obiectioni; cur aliàs Timotheum circumciderit. Nunc tanto tempore pugnaue
rit, ne Titus sacramento circumcisionis initiaretur? Responsum itaque aliam
fuisse Timothei causam, circumcisum nempe obuitandum tumultum, et seditio-
nem, quę imminebat à falsis fratribus plus æquo pro legis obseruatione pugnan
tibus, ideoque ad tempus cessisse, ne amplius veritas Euangelij pateretur discri
minis. Hęc sententia non congruit textui, nisi ablatis non nullis dictio
nibus: quod fieri salua authoritate editionis vulgatæ post Clem. 8. nulla ratio
permittit. Hę igitur non recipiendę expositiones; quia textus doctrinam euertunt,
voces pro libito immutant, aut tollunt. sicut enim ille malus est commentarius,
Titus non est compulsus circumcidi ab Apostolis, sed propter subintroductos fal
sos fratres circumcisus fuit. Ita ille alter est extraneus, et literę adiectus absque
vlla ratione: Titus non est compulsus circumcidi, sed propter falsos fratres Timo
theum circumcidendo ad horam cessimus subiectioni. Seripandus Cardinalis ita Seripan
explicat, vt tamen imperfectam illam orationem quasi responsum inducat.
quasi dicat. cur circumcidisti Timotheum, et Titum non vis circumcidi? Respon
det, Propter subintroductos falsos fratres. Sed quis non videt duritiem sermonis
huius. Vnde itaque hic mentio Timothei? Nam diuinaturos vult Galatas, quod
ipse non vel minimo indicat signo? Videtur fuisse huius opinionis Tertullia Tertullia
nus contra Marc. 5. l. c. de ep. ad Gal. qui tamen recitando textum Apostoli,
ponit negationem illam, nec ad horam cessimus subiectioni. et in explican
do subiicet, et affirmat cessisse Apostolum propter superinductitios falsos fra
tres ad tempus circumciso Timotheo.

3. 3.ª Augustini lib. vnº ad Gal. et de Mend. c. 5. qui extenuandi causa addi Expositio Augustini
tam videtur existimare particulam sed. cuius iste est commentarius, Quam
uis in Tito Gręco homine, et non Iudęo possit circumcisio tolerari, tamquam su
perflua, et non necessaria saluti, sed propter falsos fratres non est compul
sus circumcidi, neque potuit extorqueri, ne attestatione huius facti, illi com
probarent necessariam esse circumcisionem ad salutem. Hęc expositio sa
tis acuta est, sed non satis consentanea verborum structuræ, vera tamen.

4.ª est Hieronymi, Theodoreti, et eorum, qui vt superfluam reijciunt Expositio Hieronymi Theodoreti
coniunctionem sed, vel autem. coniunguntque in eamdem periodum quar
tum versum cum versu 3. vt non sit opus quicquam supplere. ita, Titus
non est compulsus circumcidi propter subintroductos falsos fratres. itaque
causa redditur, quare sit ei facta vis, vt circumcideretur, nimirum aduersario
rum contentiosa cupiditas, cui non oportuit cedere. Hęc vera sententia, sed
operępretium est, retinere particulam aduersatiuam, quę in Gręcis codicibus est,
et vulgata retinuit.

4. 5.ª expositio, cęteris prȩferenda Chrysostomi, Theoph. Oecum. et commu Expositio Chrysostomi Theophil. Oecum. Adam. et alii
niter Gręcorum patrum, quam etiam sequuntur Latini pręsertim recen
tiores, Adam. Legion. Mariana, probat etiam Hieronymus. Absoluit mem
brum orationis v. 3. et adiungit statim v. 4. Sed neque propter subintroductos

falsos

falsos fratres compulsus est circumcidi. Titus inquam, supplent itaque per Zeuma illud totum, quod nouum non est, sed vsitatum valde, in omni lingua, et idiomate. Hęc expositio differt à 3. et 4. quod et retinet, et facit non solum aduersatiuam sed etiam amplificatiuam particulam Sed. et maximè adiuncta negatione, quę subauditur eiusmodi negatio in Hebręo idiomate frequenter suppleri solet. Ps. 43. et non recessit cor nostrum, et declinauimus (prō et non declinauimus) à via tua. = Aliquid enim maius significatur cum additur; non compulsum circumcidi Titum. etiam contendentibus, et totis viribus enitentibus, imo arte, et insidijs pugnantibus illis, qui videbantur (simulabant certe) se veram causam tueri, atque defendere. Anselm. non propter Apostolos, sed propter falsos fratres non est Titus circumcisus, ne huius facti occasione abuterentur ad probandam necessitatem circumcisionis ad salutem. Gagneius, etiam si vrgerent falsi fratres,

Gagneius.

vt δὲ pro δὴ ἔστι, sumatur. Corn. pro δὴ idest δῆτα et citat Budeum.

Expositio 6. Claudius Seripandus.

6.ª expositio, quam videntur secuti Claudius, ac Seripandus. Nihil = 5.

supplet, sed, vt iacet interpretatur literam, sed quia hęc impedita est notandum sæpe contingere inter loquendum prę uelocitate dicendi, et copia rerum relinqui à dicente aliquas clausulas inchoatas, et imperfectas periodos, quod frequentissimè videmus in his epistolis sacris, dum maior cura tenet Apostolum sententiarum, quàm verborum. Maior sollicitudo vrget exprimendi conceptus, quàm constructionis, ac syntaxeos secundum regulas grammaticę obseruandę. Hieronymus (referente Baronio) de Paulo ait. licet vernacula lingua, hoc est Hebręa esset dissertissimus, tamen Gręca frequentes solęcismos faceret, nec facilè hyperbata reddere posset. cum= alibi appellet flumen eloquentię christianę ob maximam sermonis energiam. vide anno christi 57. c. 8. Baronium. Quod presertim accidit cum longę interponuntur hyperbases, vel explicationis gratia multiplicantur, coaceruanturq; = sententię. quorum exempla in hoc capite obuia sunt. V. 6. sic inchoat; Ab ijs autem qui videbantur esse aliquid. cum expectares autem verbum passiuum V. 9. collatum est nihil. hoc omisso interposuit illa, Quales aliquando fuerint, nihil mea interest, et rursus addit, Deus personam hominis non accipit. hic volens absoluere, quod imperfectum omiserat, quasi oblitus, vel non curans constructionem rectam, per verbum actiuum conclusit repetens nonnullas dictiones sic; mihi enim qui videbantur esse aliquid nihil contulerunt. similiter in pręsenti versu 4. et 5. cum dicturus esset. Sed propter subintroductos falsos fratres neque ad horam cessimus. ettª cum verbum hoc suspendisset, dum definit, et indicat mentem pseudo fratrum, quasi oblitus qua ratione incępisset, vel magis attentus ad sensum, quàm ad dictionem, interposito relatiuo ita conclusit, quibus neque ad horam cessimus. ettª in hunc autem modum constructione ordinata, sensus idem fere elicitur, qui à Gręcis patribus quinta expositione indicatus iam est. Salm. Titus non est compulsus circumcidi, sed id accidit propter subintroductos falsos fratres. verè, sed non textui consentaneè. Erasm. melius, nec video, inquit, quomodo locus possit explicari, nisi fateamur Pauli sermonem esse imperfectum, vt intelligamus=

Maior cura Apostoli sententiarum quam verborum.

Paulus dissertissimus linguae Hebreae, non ita idiomatis greci.

Hoc pacto; Apostoli non compellebant, sed propter falsos fratres videbamur compellendi, quod ij odiosius instarent, quibus tamen pro eo tempore non cessimus eo vsque ~~vt~~ quemquam è Gentilibus circumcideremus.

Quamquam Scrip. card. his duobus versibus 4. et 5. velit illud agere Apostolum, vt constantiam suam tueatur, quam nusquam deseruerat, licet non numquam propter scandalum vitandum eorum, qui legem nimis æmulabantur imprudenter, et Thimotheum circumciderit, et capillum instar Nazarei totonderit, et purificatione præmissa templum ingressus fuerit Ierosolymitanum, superfluis interdum cęremonijs vsus, dum sine Christi iniuria, aut euangelij detrimento id licebat, quod quia minus licuit in circumcisione Titi, nullo modo persuaderi potuit, vt eorum qui contranitebantur, (sed malo quidem animo) vel conatibus pareret, vel legis subijceretur obseruationi.

6\. Claudius existimat hęc, quę Paulus hic narrat facta in Synodo Ierosolymitana; vbi credibile est ab ęmulis Paulum delatum; quod legem non modo non seruaret, verum etiam damnaret; idq; pręsentis Titi exemplo confirmabant, quod incircumcisus in eorum cętum introductus esset à Paulo. Hęc insidiosè moliebantur et technis, ac dolis studebant, si possent omnes fideles Christi seruituti addicere Mosaicę. aduersus quorum insidias, molitiones que tam pugnauit strenuè Paulus, vt in Synodo I.^a^ coram tota ecclesia causam euicerit, probarit que legis cęremonias, ad salutem minimè necessarias, neque earum iugum imponendum esse fidelibus, quos Christi gratia liberos effecerat. Annuerunt Paulo Patres, et tota ecclesia eius doctrinam probauit, decretumque est, circumcisionem non esse necessariam, atque adeò Titus circumcidi coactus non est. Triumphauit ergo de suis aduersarijs, nec puncto quidem temporis illis maximè contendentibus adduci potuit, vt concederet.

[margin: Altercatio pseudofratrum cum Paulum in Synodo Hierosolymitana]

[margin: Euincit Paulus aduersarios, ritus Iudaicos non necess...]

7\. Augustinus ep. 19. Titum propterea non circumcidit, ne occasionem daret eis, qui sine vlla circumcisione dicebant fideles, saluos esse non posse, et ad deceptionem Gentium hoc etiam Paulum sentire iactarent. Timotheum circumcidit propterea ne Iudęis, et maximè cognationi eius maternę sic viderentur, qui ex Gentibus in Christum crediderant detestari circumcisionem, sicut Idololatriam. Nam illam verus Deus fieri pręcceperit, et hanc Satanas persuaserit.

[margin: Cur Titus non fuerit circumcisus]

[margin: Cur circumcisus Timotheus]

8\. Caietani expositio 7. loco referenda, qui particulam Sed non ad Titum compulsum circumcidi, sed ad id quod pręcesserat Seorsum autem referri vult. Inquit, itaque definitionis Apostolicę rationem V. 3. at, cur secretò cum Apostolis communicare voluerit, ~~hic~~ causam exponi hoc V. 4. id enim factum non ob pudorem, vel despicientiam aliorum, sed vt cauerentur falsi fratres, idest, Iudęi conuersi ad baptismum, sed non veri Christiani, quia legalia seruabant vt necessaria ad salutem.

[margin: Exp. Caiet. Discrimen inter ceremonias Iud... et Gent...]

Scholia

Scholia.

Subintroductos τῦς παρεισάκτυς Erasm. Tigur. Pagni. Vatab. obiter ingres- 9.
sos, obiter. idest, non ex instituto, sed aliud agentes, velut exploratores, melius furtiue se, furtim, et hostiliter ingressos, quod proprium ψευδαδέλφων idest, falsorum fratrum, nam, et hos hic describere pergit Apostolus ex tribus, quę sequuntur,
1. qui sub introierunt. idest, latenter se intulerunt, et introdederunt. 2. explorare idest. alterius, vt in bello factionis secreta rimari, et cognoscere. 3. vt nos in seruitutem redigerent. idest sub iugum captiuos mitterent, et quasi mancipia seruire cogerent. Hęc propria falsorum fratrum. qui hostes malicia superant, cum difficilius caueri queant, ij merito vocati sunt παρείσακτοι, hoc est adiectitij. super numerarij, quia non sunt de numero iusto fratrum, sed super additi, et adiecti pro modo societatis, cui adherent 2. Corinth. 11. 26. periculis in fal. fra. à Tert. contra Marcion lib. 5. super inductitij vocantur. et superinducti. S. Bruno hos inquit à Iudęis infidelibus premio conductos, subornatos. Titelm.

Dionys. Cart. dicit Hęreticos, vel in Iudaismo induratos callide inductos à pseudo Apostolis subintroductos, à Diabolo, vel à Pharisęis. S. Thomas certo loco à Iudęis collocatos, vt considerarent an circumcideret Titum, dicit Remigius.

Falsi fratres ψευδάδελφοι, aurum, quod apparet, et tamen non est, falsum dicitur aurum; sic qui pro fratribus se venditant tales quę videri volunt, cum non nisi hostes sint, et proditores, falsi sunt fratres. Erant quidam Iudęi, qui pro christo christianis se gerebant, cum tamen Iudaismo hęrerent, Iudaicas cęremonias mordicus tenerent, et pro viribus, non pro dignitate defenderent, ac propugnarent, qua in re nec ipsis Apostolis tantum deferrent, vt parati essent obedire contradicentibus, aut secus imperantibus. Horum caput vel excitator videtur fuisse Cherinthus (Epiphan. hęr. 228) qui et Petro se opposuisse dicitur reuertenti à conuersione Cornelij (Act. 11. 3.) et Antiochenos perturbasse, circumcisionem Gentibus necessariam predicans Act. 15. 2. Hic primus post Simonem Magum Hęresiarcha. V.e Baron. Anno X.i 45. §. 11. 10.

Theoria 3.

Quę congregatio reperietur, vbi non exoriantur falsi fratres, siquidem in collegio Apostolorum extitit Iudas; inter septem Diaconos Nicolaus. In Synodo hac Apostolorum Cherinthus, et alij.

Scholia

~~[illegible]~~ Subintroierunt. vel in ecclesiam per baptismum, vel in cœtum christianorum, qui erant Antiochię. Act. 15. 2. vel in Synodum Ierosolymitanam. Act. 15. 8. S. Thomas in locum vbi erant Apostoli. Vatab. irrepserunt in concionem meam non vocati, sed admissi prętextu introierunt ad Pauli societatem. Dionys. Cart. sub specie 11.

Margin notes: 2. Cor. 11. 26. Falsi fratres. Tertul. S. Bruno. Titelm. Dionys. S. Thomas. Remig. Hęretici. Cherinthus. Act. 11. 3. Act. 15. 2. Baron.

religionis; in locum vbi conferebatur. Anselm. Anselmus

Subintroierunt cum dolo, amicitiam simulantes, humilitatem ostentantes. Amb. sub specie religionis, et habitu christianorum, clam irrepserunt, venenum dissimulantes inuidie, falso titulo fratres, idest christiani, summo studio, et arte muniti contra Paulum, subdole, et fraudulenter in illa synodo Ierosolymitana obiter comparuerunt, vt quoquomodo posent, eum traducerent, et opprimerent coram ecclesia, ad hoc abutentes etiam authoritate Apostolorum, quorum in conspectu accusarunt Paulum; quod incircumcisum Titum introduxisset in cetum eorum, idest credentium. Claud.

12. Explorare Hellenismus pro ad explorandum. vel ex insidijs cognoscendũ; vt exploratores in bello solent speculando, inquirendo, per vestigando. Dionys. Carthus. Amb. explorator aliud fingit, aliudque rit. Libertatem nostram a lege, et ceremonijs immunitatem. obseruabant, nempe, et circumspiciebant, curiosiusque disquirebant, qui haberent preputium, vt ait Chrys. infra c. 4. ibi, vt eos, qui sub lege erant redimeret.

13. Quam habemus in Christo. idest per Christum, vel vt membra Christi, siue in fide, et ecclesia Christi, in Christo. idest merito passionis Christi dignissime, in qua figuralia impleta finem sumpserunt. Dionys. Cartsius. infra c. 4. Non sumus ancille filij; sed libere, qua libertate Christus nos liberauit. Libertas duplex, altera qua tranquille vitam instituimus, et secura conscientia absque seruili timore eterna expectamus, altera a seruitute, et iugo legis antique iam abolite per Christum; de hac posteriori explicatur hic locus a Chrysostomo, Œcum. Theoph. Amb. Hieronym. Aug. et ceteris. V. Adam. et Legion. Libertatem, inquit Anselm. non solum qua a seruitute legis sumus absoluti per Christum, sed etiam; qua non timore pene, sed voluntate ex libero arbitrio seruimus Deo. In baptismo liberi efficimur non solum a peccato, sed etiam a seruitio legis. Remigius.

14. V. 5 Quibus, vel fratribus falsis, vel rebus, quas ipsi contra nos moliebantur, neque ad horam. quamuis Iudeis conuersis ad tempus non exiguum permissa sit circumcisio, et alie legis ceremonie iam mortue donec cum honore sepelienda expectabatur Synagoga, tamen aliter fieri oportuit cum Gentibus. Iudeis enim quasi natis sub seruitute legis paulatim vincula fuerunt exsoluenda, sed conuersi ex Gentibus, cum liberi nati essent, vt filij adoptionis Dei, non seruo

15. rum vinculis adstringendi. neque ad horam. siue ad tempus, pro uerbialis Hyperbole, et, ni por vn instante, momento, o punto. hac vice in Ierusalem Dionys. Cartsius. neque ad horam, vt cum Timotheum circumcidimus, qui semi Iudeus erat, non omnino Gentilis, vt Titus.

Permissi

Ambrosius
Dolus falsorum fratrum artes.
Claud.
Dionysius Amb. exploratores.
Chrys.
Dionys.
Libertas duplex.
Chrys. Œcum. Theop. Amb. August. Hieron. Adam. Apost. Legion.
Remigius.
Circumcisio quatenus permissa
Discrimen inter Iudeos et gentes ad legem legalia.

Permissi sunt Iudei ad tempus herere cadaueri legis antique, donec iam pedor sepulchrum exigens illos ab se longe exactos auelleret.

Neque ad horam, nullo quidem tempore, neque eo certe, cum liber tatis magne nomine impugnabamur quia non coram infirmis, sed co ram sapientissimis Apostolis veram, et certam caussam tuebamur aduersus subdolos audaces, proteruosque insidiatores.

Constantia, et fortitudo Pauli. Cessimus. Licet pressi, obsessi, imo oppressi tantis difficultatibus, conten tionibus, disceptationibus, insidijs, dolis, technis, aduersariorumque minis, et terroribus: Subiectione. nonnulli codices. Complut. Arias Mont. Vatabli nota, Regia, Louaniensis Subiectioni, retinentes hellenismum. Sed Vulgata ita legit, seruato sensu; Grece enim τῇ ὑποταγῇ datiuus est mo di, qui recte per ablatiuum redditur. subiectione idest subiiciendo nos circumcisioni, siue admittendo seruitutem, et subiectionem Mosaice le gis. sic Greci.] Gagneius. Subiectioni, idest ad subiectionem, ne subesse illis videremur.] Erasm. Tigur. Pagni. Vatab. Per subiectionem, idest vt eis subijceremur.] Tigur. vt nos legi subijcerent, que precipit circum cisionem.] Vatab. subditi illis facti.] Marian. Ad suam voluntatem, et legalium obseruationem pertrahentes. sic Dionys. Cart. Remigius. 16.

Gagneius. Erasmus. Tigurina. Pagninus. Vatablus. Tigurina. Vatablus. Mariana. Dionysius. Remigius.

Vt veritas, idest lux Euangelij que vmbras legis euanescere facit, et procul abigit. permaneat clara, pura, absque nebulis, sine vmbris, illesa, im maculata, et incoinquinata doctrina euangelica, quam ego trado, et vniuersa ecclesia catholica tenet, perseueret, salua integraque consistat; si minus apud Iudeos, qui vmbras legis amant, saltem (Serip.) apud vos Galatas, atque apud ceteros, qui ex Gentilismo veniunt ad Christum, eiusque fidem profi tentur, vt Veritas, inquam, a seruitute legis libera, Clarius, omni ex parte constans (Arias) per quam vetera abierunt, et facta sunt omnia noua; si cut a me promulgata apud vos est; ita firma, et stabilis, et inconcussa vsque in finem sit in animis vestris doctrina quam vobis tradidimus, certa, rataque Salmatur (Cathar.) idest pura, et sincera doctrina, cui nihil de Iu daismo sit admixtum (Legion) Veritas sine admixtione veteris fermen ti (Lyra) inuiolata sit, nullumque detrimentum subeat. 17.

Charitas Pauli commendatur. Apud vos, quorum causa ego tantopere laboro, ne detrimentum in fi de suscepta patiamini. Pungit beneficij aculeis memoriam Galatarum

Gratitudo Galatarum exigitur. vt grati sint, et in fide constantes. Veritas opponitur interdum vmbris, in

Veritas quibus opponatur. terdum corruptele. Adam. Legion. hic vtrique opponi dicunt. Veritas que non in litera, sed in Spiritu, non in carnali sensu, sed in intelligentia Spi rituali, nec in manifesto Iudaismo, sed in occulto est. Hieronym.

Adamus Legionen. Hieronym.

Constantia Pauli in Titum non circumcidendo. Id vult Galatis hinc persuasum Apostolus, non esse cur a libertate per Christum accepta, ad seruitutem legis recedant, vltro sequentes falsos Apostolos; siquidem ipse compelli non potuit, vt Titum circumcideret Gentilem, licet in media esset Ierosolyma, instarent Iudei, qui se fratres et christianos dicebant, adessent illi, quibus, velut columnis nitebatur ecclesia; 18.

que eius constantia satis confirmat ad salutem minimè necessariam esse circumcisionem. vide Hieronym. Hieronym.

19 Bruno cautè legendus, cum dicit Timotheum circumcisum, iterum cir Bruno.
cumcidi iussum à Paulo. Quis vnquam vidit rem eiusmodi? illud scitè dictum per nomen libertatis commendari Christianismum, per nomen seruitutis legem antiquam respuendam doceri.

Theoria. 4.

De subintroductis, et falsis fratribus.

20. Hos imitantur, qui ad beneficia, et dignitates ecclesiasticas non in
trant per ostium (Ioan. 10. 1) et per ambitionem imitantur illa vasa ini Ioan. 10
quitatis. (Gen. 49. 1.) Simeon, et Leui occidunt virum per desiderium Gen. 49
vt ei succedat, suffodiunt murum, vt latenter subintroeant, et per Hipo
crisim. vide Hug. Card. Hug. C

21. Augustinus contra Faustum lib. 19. c. 17. Primis christianis, qui ex Iu Augustin
deis crediderunt, donec contra tam diuturnam consuetudinem paulatim persuaderentur, atque ad intellectum perfectum perducerentur, et quia ita nati erant, atque instituti, siuerunt eos Apostoli, patrum ritum, traditionemque seruare, et eos, quibus hoc opus erat, vt congruerent illorum tarditati, moribusque monuerunt. Inde est quod Timotheum Iudea matre, et Greco Patre natum propter illos ad quos tales cum eo venerat, circumcidit Apostolus: atque ipse inter eos morem huiusmodi custodiuit, non simulatione fallaci, sed consilio prudenti. Neque enim ita natis, et ita institutis noxia erant ista, quamuis iam non esset significandis futuris necessaria. Magis quippe noxium erat, ea tamquam noxia prohibere in his hominibus usque ad quos durare debuerunt, quoniam Christus, qui omnes istas prophetias implere venerat, sic eos initiatos inuenerat: vt iam de cetero, qui nulla tali necessitudine tenerentur, sed ex diuerso veluti pariete; idest, ex preputio ad illum angularem lapidem qui est Christus conuenirent, ad nulla talia cogerentur. si autem his qui ex circumcisione venerant, talibusque sacramentis adhuc deditierant, vellent vltro, sicut Timotheus, conferre congruentiam, non prohiberentur. Verum si in huiusmodi legis operibus putarent suam spem, salutemque contineri, tamquam à certa pernicie vetarentur. Vnde est illud Apostoli Gal. 5. 2. Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.

Digressiuncula De Constantia in persecutioni

22. Imitatores Apostoli neque ad horam cedere debent ijs, qui se opponunt fidei, aut religionis veritati, et authoritati, nam Sanctus Ermenegildus mori maluit, quàm patris heretici suasionibus cedere; Sanctus Stanislaus Poloniæ regi, ne cederet, impio gladio occubuit. Sanctus Thomas Cantuariensis exilia sui, suorumque passus, et post grauissimam persecutionem Enrici secundi regis Anglie, tandem reuersus in suam ecclesiam

pro

pro eius immunitate martyrium subijt, testimonioque clarissimo probauit, nec tantisper cedendum in causa Ecclesiæ; sunt alia exempla in hanc rem, quæ passim occurrent.

Textus.

V. 6. Ab ijs autem, qui videbantur esse aliquid, (quales aliquando fuerint, nihil mea interest; Deus personam hominis non accipit.) mihi enim qui videbantur esse aliquid nihil contulerunt.

Scholia

Ab ijs autem, qui videbantur esse aliquid, dicturus forte erat, nihil mihi doctrinę accessit, vel nihil mihi collatum est, vel nihil didici, sed interposita hyperbasi, seu parenthesi longiuscula, suspensam orationem tandem variata figura sermonis, inchoatam resumens, et iterans, sic absoluit, mihi enim qui videbantur esse aliquid nihil contulerunt. Consuetum est Paulo, vt se sinat abduci vi, et pondere rerum, quę interdicendum occurrunt. Vnde frequentes parentheses, et hyperbata videmus in eius epistolis. Particulę illę autem, et enim expletiuę sunt, et ornatus causa adhibitę, qui videbantur Grece δοκοῦντες idest, eminentiores, siue reputati, existimati, ex Gellio, Erasmo, Adamo, Claudio. Isti fortè sunt (prǽter infra nominatos, Iacobum, Petrum, Ioannem) seniores, seu Presbyteri, de quibus Act. 15. esse aliquid, non est posteriori loco in Greco. V. supra V. 2. N. 7. Contulerunt quo verbo vsus est sup. c. 1. V. 16. et sine prępositione πρὸς supra V. 2. vbi eius significationem expressimus, sed vt aduertit Estius, prępositio aliquid addit. Aug. interpretatur, Apposuerunt. Chrysostomus, Nihil addiderunt, nihil detraxerunt, nihil immutandum putauerunt. Ambrosius quomodo fieri poterat, vt ille ab ijs disceret, quem peritum inueniens, peritiorem fecerat gratia Spiritus Sancti. Iam exacta, inquit, Apostolus, erat doctrina mea, vt neque per facta in Tito, neque per verba in communicatione, et collatione, vlla ratione immutanda visa sit Ecclesię principibus. 1

(Marginalia: Hyperbata Pauli frequentia. — Gellius. Erasmus. Adamus. Claudius. — Act. 15. — V. 2. N. 7. — V. 2. N. 3. — Estius — Augustinus. Chrysostomus. Ambrosius)

Quales aliquando fuerint illi nimirum qui videbantur esse aliquid, nihil mea interest, suspicatus sum aliquid in mentem subijsse Apostolo Paulo, quod si proferret, forte posset offendere aliquem ex magnis Apostolis, vel Petrum, vel alium, vt insinuat Hieronymus; at prudentię freno linguam retinens, intraque fauces suffocans verbum occurrens, hanc adiunxit rationem eius rei, quam, si non dixit, (ea tamen potuit intelligi) veluti sese corrigens, nolens vlla ratione quicquam contra tantos Apostolos, qui cum Domino sunt conuersati, vel insinuare, vel cogitare. Non loquor, inquit (vt colligit Hieronymus) contra Sanctos viros, Ecclesięque Principes, sed aduersus eos, potius qui legem nunc prępomunt gratię; qua in re veritatis potius, quàm personę habenda est ratio. Chrysostomus apertius declarat, quam hic agnoscit, occupationem; satisfacere velle, (inquit) Apostolum illi obiectioni, quę cum nominaret eminentes, atque in precio habitos, tetigit animum, cur scilicet ipsi circumcisionis vsum permisissent. Eorum enim Apostolica authoritas vehementer= 2

(Marginalia: Prudentia Pauli. — Hieronymus — Hieronymus. — Veritas anteferenda personę. — Chrysostomus.)

premebat, et causæ suæ videbatur officere) nollens autem veram causam exponere, quia minimè oportebat, per indulgentiam, dispensationemque, seu bonam gubernationem, id factum ostendere, ob Iudęorum infirmam adhuc fidem, alio diuertit orationem, dixitque Dei Iudicio se relinquere, quod ad se minus pertinebat excusare, vel condemnare. sic etiam Œcum. et Theoph. notant qq cum Chrysostomo per verbum illud fuerint in pręterito. indicari, iam quidem cępisse Apostolos à circumcisionis prędicatione desistere, et Pauli adhęrere Sententię. Seripandus eamdem sequitur expositionem, et si aliô detorquet. = quasi dicat S. Paulus. Non putaui meum esse, nec pertinere ad me, de hac, quam nunc tracto, quęstione, quid quandoque docuerint illi magni nominis, et existimationis Apostoli. Itaque nihil ab eis sum percontatus; Deus personam hominis non accipit; quę enim eximia videntur hominibus, ea ne respicit quidem; ac propterea ex persona, et dignitate humana ad veritatis confirmationem nullum solidum argumentum ducitur Matth. 11. 28. Confiteor tibi Pater Domine cœli, et terræ, qui abscondisti hęc à sapientibus, et prudentibus, et reuelasti ea paruulis etc.

3. Ambrosius aliter, hoc significat, inquit, quia Apostoli prius simplices homines erant, et imperiti, nullius dignitatis in lege, sed hoc non obesse. Quis enim accuset, quem Deus excusat? Quia non quęritur quisquid fuerit, sed quid sit. Pręterita enim, nec condemnant, nec vindicant. Sed tamen vult intelligi, quod peritus fuit in lege, et clarus in vita, ac per hoc in dispensatione euangelij pręcipuus minister. Caietanus vestigijs insistens Ambrosij ait, Quales, idest quam alteri fuerint à se ipsis, qui modo videbantur esse aliquid. Fuerant enim Idiotę piscatores, et in nullo habiti precio. Contra De se ipso superiùs dixerat, quod proficiebat in Iudaismo super multos coætaneos etc. Ad magnificandam authoritatem suam hęc interserit Paulus. Nihil mea interest, considerare scilicet istam differentiam, ac si apertiùs dixisset. Contuli cum illis euangelium, non considerando quales aliquando fuerint, sed quales effecti sunt per gratiam Dei. Vnde, et subiungit rationem, quare nihil sua intersit, considerare statum pręteritum Apostolorum; Deus enim personam hominis non accipit. Deus ad merita respicit, non ad personas, gratia sua metitur, non qualitatibus personarum. (Hactenus Caiet. Hęc eadem est S. Thomę sententia, quam breui sic complector. conditionem Apostolorum describit ex tribus. 1.° ex authoritate, quam habebant in ecclesia, quę est magna; ibi, ab ijs autem, qui videbant aliquid esse. 2.° ex statu quem habuerunt in Synagoga ante conversionem, quem cautè ostendit fuisse abiectum, et vilem. ibi, quales aliquando fuerint, scilicet rustici, pauperes, Idiotę, et sine litteris, in quare se illis prefert= quantum ad legalia, cuius status in Synagoga magnus fuit. 3.° ex diuina electione, ibi. Deus personam hominis non accipit. idea ergo illi magni= sunt, quia Deus magnificauit, non attendens merita, vel demerita eorum, sed quod ipse facere intendit. Descripta persona ostendit propositum, ibi, =

mihi

mihi enim qui videbant esse aliquid nihil contulerunt. quasi dicat licet essent
magnę authoritatis, tamen nihil addiderunt doctrinę meę, nec potestati.
quia vt supra dictum est. Neque ab homine accepi euangelium, neque per ho
minem didici, Glossa addit. S. Thomas aliter inquit. Quales illi fuerint ante
conuersionem nihil mea interest referre, cum et ego fuerim ipsius etiam ecclesię
persecutor.

(Glossa. S. Thomas.)

(Augustin.) Augustinus, sic legit, de his qui videbantur esse aliquid, quales aliquando 4
fuerint nihil mea interest, sic apparet oratio plena, nec opus est aliquid sup
plere, aut reijcere. Respondet secundum Augustinum inuidis, qui se suspec
tum haberi volebant, quod fuisset ecclesiarum persecutor, nihil sua referre,
quod alij Apostoli fuissent peccatores, siquidem sine personarum acceptione,
omnes Deus ad salutem vocauit, non reputans illis delicta eorum. Videntur,
inquit, esse aliquid carnalibus hominibus, cum ipsi per se non sint aliquid; non
enim semper fuerunt hoc aliquid, quod esse nunc videntur. Quare licet boni
sint Dei ministri, non ipsi per se aliquid sunt. sed Christus in eis. Deus, et si non
legatur, intelligitur. enim causalis, quam Caietanus legit. personam homi
nis non accipit. in re gratuita, qualis est vocatio diuina, non attendit, tam
quam regulam, conditionem aliquam hominis, qua ducatur in facienda gra
tia. sic hoc loco, et contra duas epist. Pelag. lib. 2. c. 6. et 7. accipit Augustinus
personarum acceptionem, quam Gręce προσωποληψίαν dicunt. Quę
in negocio mere libero locum habet nullum.

(Homo per se aliquid non est, sed per Xm. 1. c. 6. 3.)

(Chrysost.) Sed Chrysostomus (vt patet sup.) probabilius ad rem pręsentem 5.
refert ad Dei iudicium, in quo nulla generis, nobilitatis, fortunę, bonorum,
aut naturalium, aut supernaturalium habetur ratio, cum de meritis agitur
vniuscuiusque. sed aliquid de hac re breuiter disserendum.

Theoria super illud

Deus personam hominis non accipit.

(Claudius. Acceptio personarum in causa fidei repellanda. Admittitur autem in re politica.)

Quęritur num semper fugienda sit personarum acceptio? Rt. hic Claudius, 6.
non est habendus qualitatum, dignitatum, et officiorum respectus in causa fi
dei, verbi Dei, et salutis; sed in ijs, quę extra religionem sunt, respiciuntque
politiam, et concordiam, respicienda est persona; ne fiat in republica confusio,
ne ve reuerentia, et ordo tollatur. nam in hoc seculo Deus seruari vult ordinem,
reuerentiam, et differentiam personarum. At coram Deo cessat omnis per
sonatus, vbi neque Gręcus, neque Iudęus, sed omnes vnum sunt in christo.
infra cap. 3. V. 28.

(~~Hieronymus.~~ Lyra. Act. 10. 34. Hieronym.)

~~Hieronymus addit.~~ Deus personam hominis non accipit. Lyranus ad
fidem, vel Apostolatum non potentiam, non genus, non scientiam, non opus
ett. Hier. Non enim accepit Moysi, non Dauid, non aliorum. vnde Petrus Act. 10. 34.
In veritate comperi quia non est acceptor personarum Deus, sed in omni loco,
qui timet eum, et operatur iustitiam, acceptabilis est illi. Quo argumento
(Cornelius) se tuebatur aduersus eos, qui quod Cornelium Gentilem baptisasset, et non

circumcidisset, insimulabant; eodem se tuetur ad presens Paulus, in simili fere causa=

7. S. Thomas, accipere personam, inquit, propriè est, in aliquo negotio= attendere, quasi regulam ipsius negotij, conditionem persone, nihil facientem ad negotium. V. g. ad beneficium ecclesiasticum conferendum, si quis attendat hominis pulchritudinem, seu nobilitatem, que nihil sanè ad rem faciant, acceptor est personarum; si verò consideret honestatem meram, prudentiam, litteras, non dicetur accepisse personam; quia he conditiones necessarie sunt. In creatura autem cum nihil sit, quod effectus Dei non sit, non respicit personas Deus, sed bene placitum dumtaxat voluntatis sue; vt eis dona conferat. Itaque regula beneficij, non conditio persone, sed Dei voluntas est, Eph. 4. 6. Vnicuique autem etta. Sap. 6. 8. Pusillum, et magnum ipse fecit, omnes autem ad gratiam vocat, non imputans eis peccata. quia 2. Corinth. 5. 17. Vetera transierunt, et Ps. 15. 4. Nec memor ero nominum eorum etta. Iudices autem (vt est in prouerbio) Dant veniam Coruis, vexatque censura columbas. dimisso enim Barrabba, morti adiudicatus est Iustus.

8. Ambrosius inter omnia peccata sacerdotum hoc maximum est; quod non causas, sed personas considerant; et despecto iusto paupere, iniustos diuites honorant: multaque nos cogit facere affectus; dumque propinquitates respicimus corporum, et corporis, et anime offendimus creatorem, Deus autem Iustus Iudex, et fortis in vindicando, et patiens in expectando, personam hominis non accipit, sed causam. Quicumque enim honorificauit eum, exaltauit illum, et Deus apud proximos suos. Eccli. 15. 4. Personam (la mascara, y sobre sal) attendunt sepe homines contra distributiuam iustitiam, Deus intima videt, nec fallitur; ideo non colorem, sed viscera considerat. vide Cornelium hic

Textus.

V. 7. Sed contrà, cum vidissent, quod creditum est mihi,
euangelium preputij, sicut et Petro circumcisionis.

V. 8. Qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est, et mihi inter gentes.

V. 9. Et cum cognouissent gratiam, que data est mihi, Iacobus, et Cephas, et Ioannes, qui videbantur columne esse; dextras dederunt mihi, et Barnabæ societatis, vt nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem.

V. 10. Tantum vt pauperum memores essemus, quod etiam solicitus fui, hoc ipsum facere.

Scholia.

1 V. 7 Sed contra atque opinabantur insidiatores. Lomb. Contra ego eis contuli aliquid in subsidio temporali. scilicet suscipiens curam eleemosyne. sed hoc non intendit hic textus. quod per negationem

demons

demonstrarat V. 6. nihil in sua doctrina immutatum à primarijs capitibus Ecclesiæ, deinceps amplificat à contrario, nimirum per affirmationem, asserens, vel potius insinuans approbationem eorum, concordiæ signo, atque amicitiæ exhibito per dexterarum insertarum mutuam largitionem. = Aug. non ergo inuenti sunt in aliquo dissentire ab illo, vt perfectum à Domino euangelium accepisse negarent, et aliquid tamquam imperfecto vellem addere; sed è contrario, pro reprehensoribus imperfectionis, approbatores perfectionis fuerunt, dextrasque dederunt societatis, ipsi consenserunt in societatem, et paruerunt voluntati Domini, consentientes, vt Paulus, et Barnabas irent ad Gentes; ipsi verò ad circumcisionem, quæ præputio, idest, gentibus contraria videtur, vel sic, Mihi nihil apposuerunt, sed è contrario: vt nos quidem in gentes iremus, quæ sunt contrariæ circumcisioni, ipsi autem in circumcisionem consenserunt mihi, et Barnabæ; hoc est, dextras dederunt etc. Hæc Aug. Sic Chrysostomus cum suis asseclis, Tantum abest, vt quicquam de euangelio, seu doctrina corrigendum duxerint, quin potius, omnia probarint, confirmarint, laudauerint. Reijcit verò Chrysost. eorum expositionem, qui dicunt, contra, reliquos Apostolos à Paulo edoctos, quid enim edoceri poterant, qui erant doctrinæ consummatæ! At si Apostoli summi à Maria Dei matre didicerunt, quid si et Paulo diuinitus edocto didicerint! Ve Cast. de Deipara cap. 10. vbi ex Ruperto ostendit consilijs Beatæ Mariæ vsos Apostolos in Concilio Ierosolymitano.

2 Cum vidissent etc. vsque, data est mihi. Hyperbaton sapiunt, vt notauit Hieronymus, et transgredienda videntur, vt sensus percipiatur inchoatus, sic enim ordinanda littera. Sed contra Iacobus et Cephas ~~Sed contra Iacobus~~ etc. sed quæ interponuntur maximè ad rem faciunt, etenim (vt explicat S. Thomas) causa approbationis, seu concordiæ initæ, duplex redditur, 1.° ab officio, et munere Apostolatus Pauli V. 7. et 8. 2.° ab effectu, et fructu ipsiusmet Apostolatus V. 9. parte priori.

Cum vidissent. Non auditu ab alijs perceperunt, sed ipsi proprijs oculis perspexerunt, certique facti sunt. Vnde Sec certitudo? ex ipso Pauli ad eos verba facientis Spiritu, ex doctrina, ex miraculis, signis, prodigijs, ex conuersione gentium, ex multisque alijs, quæ in eo videbantur elucere, audiebantque ab ipso, et Barnaba enarrari fideliter. quod creditum est mihi euangelium præputij. vt Act. 13 narrat Lucas. Creditum, meæque fidei commendatum, vt ad Gentes Christi nuncium bonum deferrem. Præputij, et circumcisionis, pro Gentium, ac Iudæorum, per metonymiam, qua signum pro re ponitur. = Adamus appellat notationem, qua ex accidenti res significatur.

3 Sicut. Cur adiungitur Sec comparatio! num vt obiter commendet

Marginalia (left): Alens Pauli, et omne ... Dextrarum concordiæ symbolum. Augustin. Chrysost. Castrus Rupertus Beatam Mariam consulebant Apostoli. Hieronym. Hiperbaton. S. Thomas. Concordiæ causa. Apostoli Pauli ... miracula. Act. 13. Metonymia siue notatio. Adamus.

Marginalia (right, faint): + V. 8. Qui enim operatus est Petro etc. ... +

suum Apostolatum? An vt intelligant Galatæ, se parem esse Petro? An vt ad
versarij erubescant, qui in tantum Apostolum ausi sunt os aperire, ne
dum de illius doctrina, et Euangelij predicatione detrahere? Ambrosius, | Ambr.
Petrum solum nominat, et sibi comparat, quia primatum ipse accepit ad | Primat. Pauli ... gente.
fundandam ecclesiam, se quoque pari modo electum, vt primatum
habeat in fundandis gentium ecclesijs. Plena authoritas in Iudais
mi predicatione data Petro dignoscitur, et Pauli perfecta authoritas | Æquiparatur Petr. et Paul.
in predicatione gentium inuenitur. Vnum se magistrum gentium
vocat in fide, et veritate. 1. Timot. 2. 7. v. Coel. | 1. Timot.

Et. Epexegesim habet, et explicat vim illius verbi, vidissent sci | epexeg.
licet in Paulo, et in Petro munus Apostolicum. Petro creditum munus
conuertendæ circumcisionis, idest conuertendi Iudaicam nationem,
circumcisioni assuetam.

Augustinus dextras dederunt societatis, idest consenserunt, vt Pau | Augu.
lus in Gentes, et Petrus in circumcisionem iret, prout Domini voluntate fue
rat constitutum.]+ Lomb. ~~[illegible]~~ Operatus est Petro, idest, dedit ~~[illegible]~~ | Lomb.
quicquid habet eligendo eum, et mihi, idest in honorem meum, vt ego
essem primus in predicatione gentium, cui Barnabas obediret, sicut
Petrus in circumcisionem, cui cæteri Apostoli parebant. Lomb. idem.

+ ¶ V. 8. ¶ Qui enim operatus est Petro etc. hy. 4. va. Ab eodem dno vterque vocatus est factus que idoneus mini ster.

Nota et Petrum Gentibus, et Paulum Iudeis Christum annuncia | Obseruatio.
sse; tamen Pauli precipua legatio ad Gentes ex professo instituta; Petri
verò ad Iudeos. Nam et noster Franciscus Xauier à Summo Pontifice
et rege Lusitaniæ legatus ad Indos, tamen non destitit alijs gentibus
predicare; quippe qui satis apertè sciret, neque id contra suam fore
legationem, nec minus Deo gratum, et acceptum.

Lombardus ita distributa est dispensatio, vt et Petrus Gentibus, si cau | Lomb.
sa fuisset, et Paulus Iudeis predicaret. Quod si obijcias, quanam ratio
ne Petrus hic V. 9. fœdere icto cum Paulo, et Barnaba, curam sibi as
sumit gentis Iudaicæ; siquidem mox reuersus est Romam, vbi iam
cathedralem sedem collocarat, vt in metropoli totius orbis gentium, in
quarum conuersionem maximè deinceps incumbendum sibi erat.
Huic questioni illud fortasse responderi queat, Petrum, qui in Iudea
à Domino iussus fuerat ab initio Euangelium docere, tamquam patro
num, ac defensorem datum circumcisis; Paulum verò qui vas electio
nis missus fuerat ad Gentes, earum, et ducem, et propugnatorem de
signatum. Quare cum vterque id haberet in votis, vt ex omni populo,
et natione Deo ecclesiam congregaret, tamen admirabili Dei proui
dentia factum, vt alterijs, qui circumcisione gloriabantur, qua
discernebantur ab ethnicis, et vmbris hærebant legis, quibus assueti
erant, ad tempus videretur acquiescere; alter verò eos, qui a iugo
legis abhorrebant, in libertate fidei, et gratiæ conseruaret, ne qua
occasio vel circumcisionis, vel preputij impedimentum afferret

Christo

Christo suscipiendo. Propterea verò, inquit Hieronymus, dextras consertas, et Petri, et
Pauli, et aliorum Apostolorum, ne obseruatione varia, diuersum Xi. euangelium
putaretur; sed et circumcisorum, et habentium preputium esset vna communio,
ergo secundum Hieronymum, non potestatem, sed operas partiti sunt.
Cornel. Quasi duę scholę fuerint eiusdem euangelij circumcisio, et preputium: 5.
illius, Petrus partes, et magisterium, huius Paulus doctoris munus accepit à
Domino. Quasi in duas prouincias orbis diuisus, alteram Petrus, alteram Paulus
assumpsit, vt commodiùs et Iudęi, et gentes docerentur; nihilominus vtrique
in vtraque ius fuit sui muneris exercendi. sicut, et duodecim Apostolis ius fuit,
et potestas in totum orbem, par Petro, licet ei subiecta. Nihilominus singulis
sua obtigit prouincia peculiaris. vide Eusebium 3. hist. c. 1. quem, et Originé
refert Iustinianus. ~~[illegible]~~.
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ Operatus est. Grecè ἐνεργήσας à verbo ἐνερ 6.
γέω, efficax sum, vim, et efficatiam ostendo, habet autem Grecū verbum prepo
sitionem, quasi dicat, in operatus est Petro, siue in Petro operatus est, siue per Pe
trum, quasi per organum, vim, et potentiam exercuit.
In Apostolatum circumcisionis, idest, vt missus ad Iudęos mira apud eos ope
ra, et insignes virtutes, preclaraque signa effecerit in eorum predicatione, et
conuersione. operatus est, et mihi inter gentes. similia per me in gentium vo
catione edidit mirabilia. ex quo infertur, non imparem Paulum, sed potius
equalem Petro; quippe cum ambo in vnum ministerium ab vno Domino Chris
to ordinati, similia patrarint miracula, atque prodigia, spiritu domini, eodem
afflati, et adiuti.
Elicit hinc preterea Hieronymus, non minus à Paulo fieri debuisse pro
euangelij veritate, quod sibi creditum fuerat in preputio; ne gentes difficulta
te deterritę legis, à Christi discederent fide. Siquidem Petrus ne perderet
sibi creditos Iudęos, absque culpa fecit, vt aliqua ex parte susciperet circumci
sionem, et ad tempus obseruaret, quod aliàs non licuisset. vnde sine culpa;
quia Christus in eo operatus est.
V. 9. Et cum cognouissent gratiam, quę data est mihi. Hęc secunda causa pacti 7.
initi, sed gratiam pro fructu gratię sumit S. Thom. antecedens pro consequen
te, seu causam pro effectu per metonymiam, alij de gratia, idest de dono
Apostolatus accipiunt seu pro dotibus Apostolo, et euangelista dignis, quę gratię
gratis datę nominantur. quomodo verò cognouerunt? ex signis (vt supra
dixi versu 7.) sed videre refertur ad exteriora, quę sub sensum cadunt. Cog
noscere autem ad interiora, qualis est gratia in animo existens. Cum autem
ex signis externis tam muneris Apostolici cum Pauli, quàm fructus eius, siue con
ditiones comitantes perceperint Apostoli, non opinor differentiam in verbis
aliquid importare. Estius repetitionem dicit esse eiusdem sententię. cum
vidissent, et cognouissent Iacobus, et Cephas, et Ioannes, quos hactenus
δοκοῦντες idest existimatos appellauit; eos nunc tamquam veritatis huius viuos,

presentes, et religiosos testes nominatim profert; qui duo illa in me animad
uerterunt; et mihi creditum euangelium in circumcisis predicandum, et Apos
tolatus gratiam collatam.

8. Iacobus Episcopus Ierosolymitanus frater Domini, et Apostolus Alphei=
filius de quo supra c. 1. v. 19. et Cephas Syriacum nomen Grecè πέτρος
latinè saxum, siue petra, idest Petrus summus, et Primus Apostolorum.
Nec audiendi Dorotheus in synopsi, Clemens Alex. apud Eusebium 2. hist. e.
c. 12. qui hunc Cepham ex 72. discipulis, vnum dixerunt. quid? se Pau
lus adequet, nisi primo Apostolorum? Cornelius. Cephas appellatus Petrus. =
Ioan. 1. 42. qui Simon ante vocationem. Ideò forsan medius ponitur, vt à dex
tro latere sit Iacobus, qui erat in sua diœcesi: à sinistro Ioannes filius Zebe
dei, tamquam in aliena: et quia proprius preponitur communi, seu vniuersa
li; sic epistola eius preposita reliquis Petri ex quadam prerogatiua illi con
cessa, quasi Iudeorum primo Episcopo, quibus primùm fuit predicandum:
et quia postremò intrabunt, Paulus vltimâ ponit ad Hebreos. Cur aliòs preter
misit Apostolos? quia ex 12. non plures Ierosolymis hoc tempore interfue
re. Hic tandem aperuit de quibus toties dixerit, qui videbantur esse ali
quid, et quid hac phrasi intellexit explicat subdens.

Qui videbantur columne esse, ex illorum falsorum fratrum predica
tione, qui nos nihili faciebant, hi existimantur esse columne, vt vos illis
credentes, à nostra doctrina auerteremini. At verò illi non minus dissen
tiunt à doctrina istorum Apostolorum, Arias Mont. meliùs

Theoria Cur Apli dicti columne.

9. Qui videbantur columne esse, idest, qui non solum erant, sed omni
bus apparebant esse columne, idest firmamenta preclara ecclesie, qui
bus totum eius pondus incumbat, sustentetur, et regatur. Ps. 74. Ego conf.
colu. eius. idest Apostolos. Cant. 5. 15 crura eius col. mar. etc. S. Thomas.
Basis harum columnarum Christus est. 1. Corinth. 3. 11. Aug. non esse,
sed videri columnas, ait, nec ad Greci verbi proprietatem respexit.
Asserit autem septem columnas Sap. 9. 1. esse vel vniuersitatem predi
cantium, vel septenariam operationem Spiritus Sancti, vt exponit Lomb.
Hieronymus notat posse omnes credentes, qui vicerint aduersarium,
columnas ecclesie fieri, iuxta illud Apoc. 3. 12. qui vicerit, faciam illum
columnam in templo Dei mei; et similiter ecclesiam. 1. Timot. 3. esse colum
nam, et firmamentum veritatis. Nec mirum si eadem appellatio, et
corpori congruat, et membris. columna firma, fortis, recta, pulchra,
firmat, sustinet, regit, decorat edificium. sic Petrus, Iacobus, Ioannes,
et ceteri Apostoli fulciebant, stabiliebant, ornabant, et gubernabant
ecclesiam.

Scholia

10. Dexteras ~~[illegible]~~ dederunt mihi, et Barnabe societatis, idest

Sociales dextras. est enim Hebraismus, quo gignendi casus, pro adiectiuo usurpatur, ut illa osculum pacis, arma lucis etc.ª quasi si dixerint, socij sumus, ô Paule, eumdem sequimur Dominum, eamdem doctrinam predicamus. sic Claud. socij non discipuli, Caiet.

Theoria de symbolo dexterę.

Dexterę insertę pacis, concordię, et amicitię symbolum. Vnde illud Pytagorę satis sapienter dictum, ne cuiuis porrige dextram. quod alius exsapientibus dixit; amicos ne cito pares. Iull. scitè, et eleganter; Delige quem diligas

Dextra consecrata erat fidei ab Ethnicis; ideò per eam iurare consueuerunt. Vnde Cic. pro Deiot. ad Cęsarem. Per dexteram te istam oro, quam regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti etc.ª Signum ergo fidei Dextra, in qua, et cuius sedes credebatur esse. Calep. Dextras insertas effingebant, et mittebant, qui in amicitiam redire parabant, pacem redintegrare cupiebant. Vnde illud Virgilij Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Scholia.

Dextras dederunt. fœdus inierunt ex communi consensu decreuerunt; Mihi, et Barnabę. cur Titum nominare pręteremisit. vt scilicet insinuaret, non publicè missum inter legationis ministros ab Antiochena Ecclesia, sed priuatim coasumptum à Paulo. siue vt ait Hieronymus quia nondum ad eam mensuram peruenerat, vt possent ei Christi mercimonia ex æquo cum maioribus credi; nec eum tenere negotiationis locum, quem Barnabas tenebat, et Paulus. Hoc verò Tropologicè dictum. 11.

Vt nos in gentes. essemus Legati, illi in circumcisionem, idest ad Iudęos similiter legatione fungerentur, vti à Domino instituti fuerat. qui Act. 13. 2. iussit ad opus gentium segregari Paulum, et Barnabam, et reliquos Apostolos reliquerat in Ierusalem. Act. 1. 4. quibus pręcepit à Ierosolymis ne discederent. sed quid? Nonne Paulus Iudęos docet Christum Act. 14. et 16. et 18. et Act. 9. de eo dictum fuit, vas electionis est mihi, vt portet nomen meum coram gentibus, et filijs Israël. Petrus etiam nonne Act. 10. iubetur gentibus etiam predicare, et vt caput Ecclesię, vbique poterat suo munere fungi. Respondetur, omnibus Christi ministris pręsentibus, siue absentibus dictum est, Marc. 16. 15. Predicate Euangelium omni creaturę. et Matth. 28. 19. Euntes docete omnes gentes. Verum enim verò prima cura, ac pręcipua Ethnicorum demandata est Paulo. Apud quos omnium Apostolorum maximè authoritas valuit, Deo eius sermoni, et factis vim, et efficatiam eximiè suggerente (quorum et ipse partes, vt supra tetigi, pro virili sua defendebat) animos etiam conciliante auditorum, et trahente, cum minus tamen 12.

inter Iudeos posset. quippe qui apud eos spretę legis, et damnatę circu
cisionis inuidia laboraret. Petro verò Iudęorum inprimis patroci
nium datum est, quos turmatim adducebat ad Christi iugum suscipien
dum, qui ipsius voci, et operibus semper ἐνέργησι idest vim exi
miam elargiebatur. Itaque Petrus quasi factus, et expositus ad Iu
deos, Paulus ad Ethnicos conseruandos, natus, et efformatus videba
tur. Lombardus addit, Christi eam fuisse voluntatem, vt Paulus pri
mus esset in prędicatione Gentium, et Petrus in circumcisione, et si
cut cęteri Apostoli Petro obedirent, ita Barnabas Paulo. Hinc est,
vt Petrus, et Iacobus ad eos scribant epistolas Iudeos, qui erant in
dispersione. Paulus verò ad varias prouincias gentium. Quisque
enim de sibi commissa Prouincia singularem solicitudinem videtur
habuisse, licet omnibus Apostolis, ac discipulis Christi fuerit ius
vbique euangelium disseminare terrarum. sic ex Orig., et Euseb.
Iustinianus annotat.

Theoria De distributione Iudęorum & Gentium inter Petrum & Paulum.

13. Clariores Apostoli, qui dicuntur ob firmitatem columnę, probant dig
num esse Paulum, qui primatum sortitus sit à Domino in prędi
catione gentium, sicut et Petrus in prędicatione circumcisionis, et
vtrique viro socij iunguntur egregij. Quia primis Iudeis promissus
Christus, ita primarij Apostoli eis dantur. Paulus postremò vo
catis gentibus designatus, quibus vltimis promissiones factę. sic
Cornelius.

Concilij decreto Baronius ait sanè Iudęorum, et gentium dis
tributionem confirmatam, hocque significari hîc à Paulo ait. Anno
51. c. 10. et c. 18. non iurisdictionem, aut populos esse diuisos, inter
hos Apostolos, sed procurationem quamdam, et patrocinium illo
rum distinctum, atque discretum. Cęterum tam Iudęorum, quàm
gentium prędicationem fuisse communem (vt et Hieronymus
ait) vt vtrique haberent patronum proprium, ac ducem,
quem sequerentur, qui tutaret; quin et Petrum nobiliore titulo
fuisse decoratum, sicut et Christum, quem ministrum circumcisio
nis appellauit Paulus. Rom. 15. 8. cum esset totius mundi re
demptor, et pastor, cui Petrus successor est factus. vide Baron.
qui mox cap. 19. inquit, Paulum ideò Apostolum, et Doctorem
gentium nuncupatum, quòd plus collegisset fructus ex gentium
prędicatione; illud que vas electionis esse prophetice dictum à Chris
to; ideòque filios Israël vltimo loco nominasse, non quod vltima eius
cura esset Iudęorum, quos semper vocat primos ad audiendum, sed
quia pauci erant ei assensuri. vnde dicit, operatum sibi Christum
inter gentes, quia plures ex eis conuertebat.

Scholi

Scholia in v. 10.

Tantum subaudi, rogarunt, dumtaxat submonuerant, vel nos mo- 9.
nitos voluerunt. refertur enim ad sequentia, vt omnes notant.

Tantum exceptiua particula indicat conditionem pacti fœderis. cognito munere, et gratia Apostolatus Pauli, cæteri Apostoli dextera data, in signum concordiæ, et animorum, et doctrinæ nihil omnino præcipiendum noui decreuerunt: sed sane vnam conditionem, non tam præcipiendo, quam rogando, et pro instaurata, et aucta, nouo fœdere, charitate, deprecando subiecerunt, vt pauperum memores essemus. Quod illis non postrema cura erat, id nobis ne obliuioni esset, inprimis curarunt.

Theoria 1.

De quibus Pauperibus sic fit sermo.

At quorum pauperum memoria commendata est Paulo à primis Apos- 10.
tolis? vniuerse omnium? an quorundam maximè, et singulariter? Amb. eorum, inquit, ad quos prædicabant. Hieronymus, Aug. Thom. Lyranus Lomb. Caiet. Interl. De his existimant Pauperibus factam commendationem, qui egebant in Ierusalem; quod venditarum possessionum, precium posuissent ad pedes Apostolorum. Act. 4. 34. Chrysost. Œcum. Theoph. Mariana, etiam Hieronymus de fidelibus in Palestina bonis, et possessionibus à contribulibus, cognatis, parentibus, deturbatis, quod desertores legis putati essent, vtrumque placet Adamo, Legionensi, Cornelio, Iustin. Claudio.

Pauperes sic fuisse in Ierusalem constat Rom. 15. 26. Probauerunt enim Macedonia, et Achaia collationem aliquam facere in sanctos, qui sunt in Ierusalem. Placuit enim eis, et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt, Gentiles debent, et in carnalibus ministrare illis. 1. Cor. 16. 13. De collectis, inquit, quos probaueritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Ierusalem. De direptione bonorum, quam Iudæi passi sunt. Hebr. 10. 34. Et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. 1. Thesal. 2. 14. Vos enim imitatores facti estis fratres ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa in Christo Iesu, quia eadem passi estis, et vos à contribulibus vestris, sicut et ipsi à Iudæis, qui et Dominum occiderunt Iesum, et Prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus aduersantur prohibentes nos gentibus loqui, vt salui fiant.

Egregiè Gaspar Sanchez Act. 11. declarat, et propter venditas posses- 11.
siones amore paupertatis, et propter persecutionem, quæ facta est, cum Stephanus lapidatus fuit, qua relictis proprijs bonis coacti sunt exulare Christiani, inopiam contigisse. Quare Apostolorum curæ, et muneris erat, his succurrere, et prouidere. Erant autem constituti viri fideles,

qui eiusmodi pauperibus eleemosynas distribuerent. Quod ministerium omnium primi Diaconi septem ab Apostolis electi prestiterunt. In hanc dispensationem, ac ministerium dicuntur Paulus, et Barnabas ab Antiochia in Ierusalem collectam pecuniam deportasse. Act. 11. 29. Discipuli autem, prout quisque habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Iudea fratribus, quod et fecerunt mittentes ad seniores per manus Barnabe, et Pauli: ad seniores, inquit, idest ad Diaconos, seu viros fideles, qui ministrabant eleemosynas, distribuebantque pro necessitate cuiusque.

Scholia.

12. Quod et solicitus fui. studui, curaui, enixè in hoc ministerium incubui, vt opere prestarem; imo non solum feci, vt votis satisfacerem coapostolorú, qui tam seriò commendarant; sed mea sponte propensus ad misericordiam pauperibus exhibendam, iam antè effeceram. Quod ex locis modo citatis Rom. 15. 25. 26. et 1. Cor. 16. 1. 2. 2. Corinth. 8. et 9. patet, sed et Act. 11. 29. 30. Hoc ipsum. Hebraismus quo antecedens iterum post relatiuum inculcatur.

Theoria. 2.

13. Cur potius noui Christiani in Iudea se suis possessionibus abdicarunt? S. Thomas hic notat ideò in primitiua Ecclesia Deum voluisse, vt qui erant in Ierusalem, et Iudea circumcisi, nimirum qui Euangelio credebant, suis se bonis abdicarent, quia ibi non erant permansuri; siquidem diuino Iudicio euertenda erat Ierusalem, indeque egressuri Christiani; quod secus futurum erat in gentibus; quare nec illa consuetudo vendendi suas possessiones inter eos viguit; imo vt succurrerent alijs, videtur voluisse spiritus sanctus apud illas reseruari proprias facultates; quod innuit locus Rom. 15. paulo superius prolatus. Gaspar Sanchez Act. 4. n. 22. ostendit neque omnibus Iudeis fuisse propositum, vt bona relinquerent, vel communia facerent; neque solis in Iudea residentibus id prestitum, cum et Alexandrini fideles sub Marco similiter fecerint. Innuit certè Petrus: Act. 5. 4. in libera fuisse Ananie potestate, agrum vendere, aut retinere.

14. Hieronymus aliam explicationem affert allegoricam, qui pauperes exponit peccatores ex Prou. 13. 18. Pauper non sustinet comminationem. quia non potest futurarum pœnarum audire terrorem; pauper in fide, in gratia, in scientia Scripturarum, que argento, et auro, et omni lapidi precioso comparantur, horum est proprium Apostolorum reminisci, qui valde egent. sicut et Paulus meminit illius Peccatoris Corinthij: quem prius tristitia affecerat, vt deinceps eius misereretur. Preterea dignum dicit Apostolatu eorum meminisse Pauperum, qui à Domino Matth. 5. 3. Spiritu pauperes nominantur, in qua explicatione generaliter videtur nomen pauperum accepisse. eam rationem

affert

affert Amb. cur pauperum meminisse oporteret, vt misericordiam quidem per quam redempti sunt, colerent. Id etiam preclarè Oecum. et Theoph. Predicationis officium diuidentes, curam pauperum non diuiserunt. In quo suo exemplo maximè commendarunt Apostoli in pauperes misericordiam, presertim Ecclesie prepositis, qui locum obtinent Apostolorum. De hoc non nihil refert Pater Iustinianus hoc loco. eum consule.

Digressio circa V. 10

Quomodo, et quo fructu eleemosyna tribuenda de proprijs bonis.

De hac re ea potissimum consideranda, et expendenda, que senior Tobias 15.
vir sanctissimus precipit filio suo cap. 4. 7. his verbis: Ex substantia tua fac eleemosynam, et noli auertere faciem tuam ab vllo paupere, ita enim fiet vt neque à te auertatur facies Domini. 8. Quomodo poteris, ita esto misericors. 9. Si multum tibi fuerit abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. 10. Premium enim bonum tibi thesaurizas. 11. Quoniam eleemosyna ab omni peccato, et à morte liberat. et non patietur animam ire in tenebras. 12. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam. Hec inter salutaria documenta et optima consilia Tobias, senior Iuniori filio pater tradidit. Qui si exteriùs lumine captus oculorum, interius tamen perspicacis mentis illustratione egregiè preditus erat. Atque adeò breui compendio quecumque de eleemosyna + diffusius afferri possunt, complexus, non solum filio, sed nobis etiam reliquit. et consideranda, et imitanda. Nam quecumque ipse opere prestabat, id sui simillimo filio emulandum proposuit. In quo palàm seruatoris nostri typum gessit, qui vt nos disceremus, boni liberi ab optimo parente, diligentes discipuli à sapientissimo magistro, serui fideles à summo domino. Cepit facere, et docere. vt scriptum est Act. 1. 1. Quas itaque eleemosyna (que Gre. ἀγνία dicitur nomine satis apto, siue ἐλεημοσύνη, non minus conueniente, ad explicandam benignitatem, ac misericordiam, cuius actus est) quas, inquam, excellentias, hec magnifica, munificaque virtus in se contineat, sic exponit.

Prima ea est, vt non de alieno, sed de suo quisque ære eleemosynam 16.
tribuat. Non minus enim eleemosyne quàm hostie impiorum sunt abominabiles. Prou. 21. 27. cum eadem sit ratio vtrarumque, vt ibidem subditur, quia offeruntur ex scelere. videlicet ex furto, aut rapina, aut vsura. Rectè igitur monet Tobias; De substantia tua eleemosynam fac. Quod etiam ex labore proprio faciendum suadet Apostolus Ephes. 4. 8. Qui furabatur

inquit, iam non furetur, magis autem labor et operando manibus suis, quod
bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. ¶ Secunda excellentia, 2.ª
vt sine acceptione personę fiat, solum verò attenta indigentia pauperis: non
vt Turcę faciunt, felibus, piscibus, auibus: non vt Mogores ęgris brutis animan
tibus, quod refert Serarius in Iob. 4. sed egentibus hominibus. Quod videtur
innuisse Dominus cum Luc. 14. 12. 13. admonuit, ad prandium non vicinos diui
tes, sed pauperes debiles, claudos, cęcos esse vocandos, vt retributio non ab homine,
sed à Deo speretur. A nullo itaque paupere auertendi sunt oculi, etiamsi
tibi quamdoque infensus, aut invisus fuerit. Quod sigillatim exprimit Sirac.
eccl.ci 4. 5. cum enim Versu 4. generatim monuisset; rogationem contri
bulati ne abijcias, et ne auertas faciem tuam ab egeno. Versu 5. subiun
git; ab inope ne auertas oculos tuos propter iram. Quę admonitio conso
nat Christi precepto Matth. 5. 44. Ego autem dico vobis benefacite his qui
oderunt vos etta et Apost. Rom. 12. 20. Si inimicus tuus esurit ciba illum,
17. si sitit potum da illi. 3.ª excellentia eleemosynę, cum ita perfectè fit,
vt nulli pauperi desinas benefacere, saltem à nemine faciem auertas, qua
si repellas, nolisque ei attendere, ac subuenire; sic enim fiet vicissim, vt num
quam auersum habeas Deum, sed potius propitium, et benefacientem tibi
eleemosynę elargitori. Huius rei typum referebant duo Cherubini, quos
intra sanctum Sanctorum ante arcam fœderis collocauit Salomon mutuò
se respicientes, auro quidem contectos extrinsecùs, sed intrinsecùs ex oliuę lig
no fabrefactos. Reprȩsentabant illi quidem eleemosynę datores, qui benig
nè proximum respiciunt, et iuuant; numquam verò à prȩsentia, oculisque
Dei propitiatorio insidentis separantur. Quo videtur respexisse Rex psal
tes Ps. 51. 10. cum ait sub typo eleemosynarij Ego autem sicut oliua fructifera
in domo domini. etta. ¶ 4.ª excellentia neminem excludit, aut sui immu
nem facit, sed vniuersos excitat ad benefaciendum pro facultate, et viribus
sic D. Paulus hortatur 2. Cor. 8. 12. Si enim voluntas prompta est secundum
id quod habet, accepta est, quasi dicat pro facultate rerum, quę suppetunt,
eleemosynam elargimini, quod si nihil suppetit, non vos constrigo. Quomodo
poteris, inquit, ita esto misericors. Misericordia (ex S. Aug. de ciuit. Dei 9.) est
alienę miserię in nostro corde compassio, quam si possumus subleuare, compe
llimur. Itaque sensus ille interior quiescere nequit, donec subuenias alteri, et
à miseria liberes. Quod si non facias, argueris planè vel crudelitatis, vel im
misericordię non modo in alterum, sed etiam in te ipsum; ergo ne hanc notam
incurras, ac potius vt charitati satisfacias, cuius debitum numquam extingui
tur: quomodo poteris ita esto misericors, si multa tibi fuerint abundanter

tribue

tribue, si exiguum tibi fuerit, exiguum etiam libenter impertiri stude. In altero æmu
lare Constantinum Magnum, qui liberalitate et munificentia incredibili post
quam baptismatis sacramento initiatus est, necessitatibus subuenit Ecclesiæ Ro
manæ, multis, ac magnis ædibus sacris, templisque in Dei honorem, sanctorum=
que Apostolorum, ac Martyrum in vrbe, et extra vrbem erectis. vel Gregorium
Magnum Pontificem, qui quicquid reddituum ex pontificatu possederat, quicquid
ex patrimonio sibi relictum fuerat, totum in pauperum, piorumque locorum vsus li
beralissimè erogauit. Hos imitatus est posterioribus temporibus Nobilis Lusita
nus Nunius Albarez de Pereira Comes Oren. Generalis Dux, comes stabilisque Por
tugaliæ, qui decimam partem stipendiorum regalium in pauperum vsus erogabat,
ac præterea ædes sacras, et religiosorum conuentus octo suis sumptibus exædifica
uit. Hic fuit Brangantiæ ducatus fundator. Et S. Thomas Villanouanus Archie
piscopus Valentinus, cui secundus dicetur. qui expendendis ~~dicetur in expensis~~ fructibus et redditibus
egentibus, ~~ita~~ ne aliquid deesset, sibi etiam congrua detrahebat. Quid verò
S. Carolus Borromæus, qui vno die 40 millia coronatorum aureorum in pauperum
vsus expendit! vide horum sanctorum historias, et non dubito quin ad tuas res in
digentibus erogandas mirum in modum accendaris. In altero viduæ euange
licæ pietatem imitare, quæ duo minuta misit in ~~Gazophy~~ Gazophilacium templi.
Hancque eleemosynam Christus Dominus ita collaudauit, vt præposuerit cunctis diuiti
bus, qui maiores erogauerant eleemosynas. Non enim pensandum duxit censum, 18.
sed affectum, qui in vidua fuit liberalissimus. ¶ Quinta excellentia maximè
inuitat ad misericordiam exhibendam. Non deperit in pauperes distributus num
mus, sed auctus conseruatur pro occurrentibus necessitatibus. Thesaurus enim fit
ex erogatis eleemosynis, qui securus manet ab omni periculo. Non enim in terra
deffoditur, vbi ærugo, et tinea demolitur, fures effodiunt et furantur, sed in cælo
vbi nihil horum pertimescendum; vel certè tamquam semen est eleemosyna,
quod dispersum, ac terræ mandatum cum fœnore multipliciter auctum colligi
tur suo tempore; Præmium enim bonum tibi thesaurizas in tempore necessitatis.
quasi dicat, non est sine iusto præmio opus eleemosynæ, cum opus sit meritori
um, et ex charitate profectum, et hoc præmium manet tibi quasi depositum auri
atque argenti ad tempus, quo se obtulerit necessitatis occasio. Tunc cum gaudio,
quod depositum erat, invenies. ¶ Sexta excellentia liberat ab omni peccato. D.
Cyprianus lib. de oratione, et eleemosyna, sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ
ignis extinguitur, ita eleemosynis, atque operibus iustis delictorum flamma sopitur.
D. Amb. serm. 30. et 31. ita inquit: eleemosyna extinguit peccata, sicut aqua bap
tismi gehennæ extinguit incendium. Ergo eleemosyna animorum aliud est la
uacrum, vt siquis fortè post baptismum humana fragilitate deliquerit, super
sit ei, vt iterum eleemosyna mundetur, sed prius dixerat Salomon Eccl. 3. 33. Sicut=
ignem ardentem extinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis. Nazian.
Serbam peregregiam esse ait, qua quidam, vt lana, quidam, vt nix dealbantur
pro misericordiæ videlicet proportione. Alludit ad Isai. 1. 18. Si fuerint peccata
vestra sicut coccinum quasi nix dealbabuntur, et si fuerint quasi vermiculus, quasi

Peccatorum liberatrix. Eccl. 3. 33. Nazian. herba super egregia.

lana alba erunt. est etiam allusio ad illud Christi Luc. 11. 41. Quod superest date
eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. Daniel hoc consilium dedit
regi Nabuchodonosori. Dan. 4. 24. Peccata tua eleemosynis redime, et iniqui
tates misericordijs pauperum, forsitan ignoscet tibi Deus. quasi dicat, si quod re
medium habes, vt Dei iram effugias, hoc est, vt eum, pauperibus subueniendo,
placatum reddas, atque propitium. S. Aug. de verbis domini in Luc. serm. 30. et
Ench. c. 25. et 77. refutat eos, qui putabant etiam perseuerantibus in peccatis,
ea dimitti per eleemosynam, disponit quidem eleemosyna ad remissionem pecca
torum; sed etiam debent alia necessaria concurrere, quę alibi exigit Scriptura sacra,
fides, pęnitentia, charitas. etc. idem Aug. Ench. c. 69. et 70. Septima exce
19. llentia, liberat etiam à morte. idest à multis casibus, in quibus mortem incur 7.
reres nisi per meritum eleemosynę premunitus fuisses, vel à morte idest facit
vt corpus resurgat ad ęternam gloriam cum anima in die iuditij. Interl. à
morte ęterna, Lyra, à morte gehennę; sed hoc pertinet ad aliam excellentiam
quę sequitur. ¶ Octaua excellentia, liberat à pęnis inferni. De his tribus ita 8.
Magnus Leo homil. 2. de collect. et serm. 5. eleemosynę inquit, peccata delent,
mortem perpetui ignis extingunt. et citat hunc Tobię locum. ¶ Nona. S. Aug.
addit, Patrocinatur, ~~inquit, eleemosyna~~ in die iuditij domini, vt flammas ęternas
non timeat. Verum hę quatuor extremę pro vna reputantur, et sic plerique
explicant. nam à peccato, qui liber fit, simul à morte ęterna liberatur, imo
securus est in iudicio, et in tenebras gehennę minimè eijcietur. ¶ Decima 10.
excellentia, illis verbis continetur; fiducia est coram summo Deo eleemosy
na omnibus facientibus eam. quasi dicat, id, quod per eleemosynam donatur,
quasi Deo creditur, eique velut ad lucrum, vsuramque datur; atque adeò fiduci
am magnam affert non perditum esse, vel certè hutus mercimonij nulla iac
tura timetur, quoniam Deum sponsorem habet, siue fideiussorem, cuius fides non
potest fieri, vt vnquam fallat. Prou. 19. 17. Fœneratur domino, qui miseretur pau
peri. Hęc pia eleemosynę documenta, atque egregia pręconia cum Christi
fidelibus vniuersis, tum maximè prelatis, atque ecclesiastica beneficia obtinen
tibus perpendenda proponuntur. Hi enim inprimis Apostolorum locum obtinent;
quorum, vt hic apparet, non extrema cura fuit, eleemosynas pauperibus, qui
curę suputabantur, subesse, etiam ex longè distantibus regionibus procurare.

Textus

V. 11. Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in
faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

V. 12. Prius enim quam venisset quidam à Iacobo
cum gentibus edebat; cum autem venissent sub
trahebat, et segregabat se, timens eos, qui ex cir
cumcisione erant.

V. 13. Et simulationi eius consenserunt ceteri Iudei, ita vt et Barnabas duceretur ab eis in illam simulatione
V. 14. Sed cum vidissem, quòd non rectè ambularent ad veritatem Euangelij, dixi Cephę coram omnibus. si tu Iudeus cum sis. gentiliter viuis, et non Iudaicè, quomodo cogis gentes Iudaisare?

Argumentum

Mirabile ingenium Pauli hìc elucet. Hactenus, vt vidistis authoritatem suę personę sarctam, tectamque seruans, doctrinam, quam tradebat gentibus, nihil ab ea, quam profitebantur ceteri Apostoli ecclesię columnę discrepasse, subtili prudentia declarauit; iam non minus subtiliter, se in id, quod maximè intendit sensim insinuans, et in causam Galatarum pedetentim ingrediens, quasi aliud agens, sub nomine Cephę, hoc est, Petri Apostolorum principis, circumcisionis hoc est, Iudaicę conuersionis antesignani, patronique Iudaicas obseruationes, earumque æmulatores, et factores arguit, ac reprehendit, multisque argumentis, et rationibus confirmat legem veterem iam ę mortuam, nec ampliùs obligare. Itaque admiranda viris argumentandi ratione Galatas nititur ab æmulatione legis, et cupiditate circumcisionis reuocare. Hinc ergo nisi mente fallor absoluta refutatione, qua aduersariorum obiecta diluere conatus est, aggreditur confirmationem, quę potissima pars est huius epistolę, siue orationis, quę rhetorum superat artem, et prudentiam. Non displicet Chatar. dum ait; iam hìc ab Apostolo ostendi, quam frustrà aduersarij niterentur authoritate maiorum, idest Petri, et Iacobi, qui propter Iudeorum scandalum plus nimio fauebant legis ceremonijs. Salm. sic. itaque explicat quam liberè defenderit doctrinam suam Paulus, quam predicabat Gentibus, approbante Petro, dum tacuit reprehensus. Hęc nempe laudabilis insinuationis ars, vt quibus confirmat suę personę, atque doctrinę authoritatem, eisdem etiam rebus conuellere aggrediatur errorem Galatarum, cuius euertendi gratia disputatio suscepta est. At quanta authoritas accedit Paulo, eiusque doctrinę, cuiusuis est dijudicare. 1.

Arctius S. Thomas asserit hìc à Paulo ostendi quid ipse contulerit ceteris Apostolis, presertim Petro, à quibus nihil ipsi collatum fuerat, vt supra indicare visus est versu 6. 7. reuocauit enim, et Petrum, et reliquos, qui eius facto consenserunt, ab errore, in quem labi putatus est à communi consuetudine, et mensa Gentium subtrahens se; qua in re, dum Iudeos vult in fide Christi continere, gentes offendere cepit, et errandi occasionem prebuit. At quis Apostolos arguat peccati, in gratia confirmatos aduentu Spiritus Sancti. Respondet Angelicus Doctor à mortalibus fuisse tectos, et liberos, non 2.

tamen à venialibus. De quo supra cap. 1. Versu 1. Prerogatiua nona.
Verùm multi sunt, qui liberum ostendunt Petrum omnino à culpa
vt infra videbis in Theoria 2. De quo tamen Cornelius, ita peccatum
Petri non fuit in fide, vt temerè quidam dixerunt, sed in facto, sci
licet simulationis incautę, idest professionis Iudaismi, qua gentes
iustam occasionem habuerunt existimandi legem Moysis ad salu
tem necessariam. seducendo enim se à Gentibus eos seducere potuit.
sed hoc peccatum fuit veniale, vel materiale, tantum ex incon
sideratione, et defectu prudentię quod timeret Iudęis magis, quam
Gentibus, quasi illorum proprius patronus, quin et opinabatur gen
tes firmas futuras, intelligentes quod faceret. vix enim potest hu
manæ mentis infirmitas in rebus singulis omnes circunstantias
considerare, et librare, vt non aliquando cæcutiat, eligatque quod
sibi bonum videtur respectu vnius, non considerans id malum esse
respectu alterius. sed hæc obiter; postea enucleatius agemus.
Seripandus dicit, refutari eos, qui ex hoc facto volebant suadere Ga
latis, dissentire inter se Petrum, et Paulum; quos vera narratio
coarguit. Lombardus hinc colligi vult Paulum non imparem
fuisse illi, cui restitit in faciem, et non temerè, cum reprehensio
ne dignus esset, si non pro se, tamen pro alijs.

Scholia. in v. 11.

3. Cum autem. Postea scilicet, quę acta sunt Hierosolymis in Con
cilio Apostolorum, vt placet Baronio, Spondano, Iustiniano, Tene
valq. licet Augustino ante Concilium videatur, quem sequitur
Gaspar Sanchez. sic enim historia texitur hic à Paulo. vt à Luca
Act. 15. post acta concilij ad res Anthiochenas transeuntes; licet is
Historiographi licentia vsus, hoc factum Petri silentio pertransie
rit. Venisset. Fortè vt illam ecclesiam inuisseret, suaque præsen
tia consolaretur, et consilijs promoueret, vbi ipse primariam ca
thedram per septenium collocarat, et gubernarat, quam tamen à
secundo Claudij anno, idest Christi 44. transtulerat Romam in
sede Anthiochena Euodio relicto.

4. Cephas. idest. Petrus Apostolorum princeps, summus Christi
Vicarius, et orbis Christiani pastor, et pater supremus. Nimis alie
na illa est opinio, (quę tribuitur Clementi Alexandrino apud Eu
sebium 2. historię cap. 12. et Dorotheo in Synopsi) quę asseruit
hic de Cepha vno ex septuaginta duobus, non de Petro mentionem
fieri. videntur duci coniectura quod Martialis Cephas inscrip
tus reperiatur in epistolis. Gręcè Petrus legitur, et sic vertit Eras
mus, et aliæ translationes Tigurina, Pagnini, Vatabli, etiam

Oecum. Chrysost. Hieronym. Vatablus tamen aliqua exemplaria Græca di
cit habere Cephas. Certum autem est hoc versu 11. et superius versu 9. de eodem
fieri sermonem; vbi dubium non est, quin Petrus numeratus sit cum Iacobo,
et Ioanne, qui dicti sunt columnæ Ecclesiæ: neque illud effugium necessarium,
vt Petrus libera culpa, Paulus ve à nota immunis appareat, vt infra patebit.

Antiochiam. Quæ erat caput totius Syriæ, vbi primarius præses à Ro 5.
mano imperatore missus residere solitus est. cui reliqui tamquam mino
res præsides, etiam Hierosolymitanus, parebant. Eiusmodi fuit ille Cyri
nus Luc. 2. 2. sub quo facta descriptio prima. Item Vitellius, + qui postea +(pater eius,
obtinuit imperium, licet breui spacio:) à quo Præside, et minor Præses Pi
latus, iudicatus, et damnatus fuit.

In faciem. Erasmus in facie vertendum dicit, quia et commentarij 6.
manifestè, palàm, in conspectu omnium, interpretantur, et contumelio
sius videtur in faciem. Sed absit contumelia libertati Paulinæ, Aposto
licæ licentiæ, confidentiæ christianæ. Græcè. κατὰ πρόσωπον. Syr. in fa
ciem, illum coargui. Arias Mont. in faciem. Clar. in facie, ita Pagninus,
Cathar. Salm. Caiet. 2. Cor. 5. 12. Scriptum est, in facie gloriantur, et
non in corde, idest exterius, et cap. 10. 7. Quæ in faciem sunt, videte, idest,
quæ apparent. Vtroque loco Græcè. κατὰ πρόσωπον. Salm. iuxta faciem.
idest apparenter, per schema, seu figuram, non re vera. Chrysost. iuxta fa
ciem, idest in speciem, Hieronym. secundum faciem publicam, eodem sen
su, sed non aptè ad contextum, et mentem Pauli. Græca phrasis in faciem,
siue in os, vel secundum personam, vel contra personam. Hisp. en la cara,
en el rostro, en su presencia, hoc est, liberè, ac sine vllo timore, aut humano
respectu. Alij palàm, ac publicè, infra versu 14. coram omnibus. Hoc
probatur Vasq. Nam sic redditur à vulgato interprete alias κατὰ πρόσωπον.
Vt 2. Cor. 10. 2. Secundum faciem quidem humilis sum inter vos. idest
in præsentia, et Act. 25. 16. Nisi is, qui accusatur, præsentes (Græcè.
κατὰ πρόσωπον) habeat accusatores.

Ei restiti, αὐτῷ ἀντέστην, Illi me opposui, aduersus steti, nempe
vt vim facti, atque exempli eius, quasi impetum fluminis succrecentis,
retardarem, reprimerem, atque tenerem. Alioquin non parum dam
ni timeri poterat. Quod accidisset, nisi opportunè, ac tempestiuè pro
uisum fuisset. 7.

Subijcitur ratio huius oppositionis, siue contradictionis, quia reprehen=
sibilis erat. κατεγνωσμένος ἦν. Erasmus. Tigur. Pagni. Vatab. et Chry=
sost. Oecum. Ambros. Clar. Cathar. legunt reprehensus erat. Secun
dum hanc lectionem diuersæ interpretationes sunt. Intelligunt enim
hi authores nequaquam à Paulo reprehensum fuisse Petrum, sed
eius facto obuiam itum. Oecum. reprehensum intelligit à Iudæis, =
cum venisset Petrus à Cornelio recenter conuerso, qui cum communi
mensa vsus fuerat. Admonitus certè ab Spiritu Sancto, vt nullum

reputaret inmundum, quem baptismo Christus mundasset. Igitur, ne Iu
dæi persisterent in errore, commonitum Petrum à Paulo, ne à communi
gentium conuictu recederet; quod vidisset conuersos aliquos è Gentibus
conqueri, se tamquam immundos à Petro desertos, et si querellæ non pa
làm, sed clam, et in occulto essent. Theoph. Quia deprehensus inquit,
5 iam, et condemnatus à Iudæis, cum venit à Cornelio, nunc subtraxit
se, ne iterum ab ijs deprehenderetur; sed non tulit Paulus, et restitit.
Minus probabilis hæc expositio. Chrysost. Reprehensus, inquit, non
à me, sed ab alijs. Hieronym. Reprehensibilis non à Paulo, sed à
fratribus. Adamus, opinatur in Hieronymi commentario reprehen
sus legendum; quia aliàs non adderet casum à Paulo, et fratribus. =
6 Erasmus, Reprehensus, et damnatus ab ijs, qui de Petro malè iudica
bant, etiam si reprehensibilis non erat. Ambros. Reprehensus, inquit,
à veritate, quia veritas ipsa euangelij eo facto visa esset labefactari.

Nihilominus participium καταγνωσμένος more Hebræo positum lo
co nominis, non actum, sed habitum significat, vt Ps. 112. suscitans à terra
inopem, non semel, sed ea est eius potestas, et consuetudo, quod suscitet quoties
placuerit. Gen. 23. 16. Probatæ monetæ publicæ, ex Hebræo ad verbum argenti
transeuntis per mercatores, moneda corriente entre mercaderes. Et nomen mer
cator, et participium mercans, Hisp. mercader, merchante. Officium, seu
vsum, habitumque significat. Hebræi quidem, vt notat Adamus, et Salmerò
vtuntur participio passiuo pro nomine verbali terminato in bilis. 2. Reg.
1. 23. Saul, et Ionatas amabiles. Hebraicè amati, seu dilecti; vt verterunt
Septuaginta Græcè ἠγαπημένοι, Ps. 47. Magnus dominus, et laudabilis nimis.
Heb. laudatus nimis. Ergo Paulus Hebræos suos imitatus in Græcis, quod per
calluit interpres, atque adeò rectè vertit reprehensibilis, vt id significaret, quod
latebat in Hebraismo. q. d. erat dignus commonitione, siue notam reprehen
sionis iam visus est incurrisse, vel incurrere, vel saltem incursurus, nisi obuiam
itum esset prudenti consilio coapostoli sui Pauli querellas sentientis Gentilium
conuersorum. In hunc sensum Arias transtulit quia notandus erat. Vatab.
etiam secundum Hebraicum idioma, quia reprehendendus erat. Tigur. etiam
reprehensibilis, idest reprehensione dignus. Titel. reprehendendus venie
bat, et reprehendere oportebat propter periculum. Syr. Quia offendeban
7 tur in eo. Caiet. Serip. et Chathar. reprehensibilis, siue reprehensus, vel nota
tus, non palàm, sed secretò à Gentibus, admiratione nouitatis commotis, et tur
batis. Gagneius arbitratur Græca aliter habuisse, scilicet καταγνωστός, quod eti
am credit Vasques, et propter authoritatem vulgati interpretis, et propter meliorē
sensus acoluthiam. Vide infra Theoria 2. exactiorem discussionem.

Scholia in V. 12.

8. Quod summatim dixit deinceps per partes exponit. Prius enim explicat
sigillatim rationem, quam habuerat resistendi Petro. Quam venissent qui
dam, ex Iudæis scilicet christianis, missi aiunt scholia Græca, fortè nomi
si, sed Hierosolymis venientes, ait Salmeron. Hi erant primi, atque primarij

fideles, quorum ratio precipuè habenda fuit. Ij autem plus iusto legis Mosaycę studiosi erant. Catharinus. Quidam idest non digni nomine, quia falsi fratres, propterea à Iacobo missi, vt vitaretur scandalum acceptum ex eo, quod gentes, quę veniebant ad fidem, non erudiebantur de lege; imò rumor sparsus erat discessionem à Moyse per Apostolos doceri, et ita erudiri ipsos Iudęos, qui Gentibus permixti erant, vt patet Act. 21. 21. Aug. epist. 29. Huic favet sententię.

A Iacobò Minore fratre Domini Hierosolymitano Antistite, qui dum legalia tolerarabantur, eorum maximus obseruator erat. Nolebat enim Iudęos offendere (quod fecisset, illa despiciens) vt sine impedimento Iudęorum saluti operam nauaret. Quod et alij Apostoli similiter fecerunt, et ipse Paulus tempori cedens aliquando prestitit.

Cum Gentibus, ad Christum iam conuersis edebat, suillam, et alios sine vllo discrimine cibos etiam per Mosem in lege prohibitos, sciebat enim iam cum Christo legem mortuam, nec amplius obligare.

Cum autem venissent subtrahebat. Quouis quęsito colore. Et seggregabat se, clam, scilicet, à mensa, et cibis Gentium ad fidem admissarum. Tigur. Pagni. Vatab. Syr. subduxit, et separauit se ipsum. Quod tamen non temerè, sed optimo consilio faciebat, nimirum, timens eos. Syr. Quippe qui timeret ab eis. Hellenismum animaduertit Baronius, timens eos, (vt habent Tigur. Pagn. Erasm. Arias, Clar.) pro timens eis. Sic infra cap. 4. 11. Timeo vos ne fortè sine causa laborauerim in vobis. non enim metuebat aliquid ab eis sibi euenturum mali; sed cauebat, et prouidebat, ne ipsis eveniret, vt offendiculum passi resilirent à fide. Scholia Gręca, Oecumenij.

Qui ex circumcisione erant. ex Iudaismo conuersi ad Christum. Quibus vix extorqueri, aut ne vix quidem poterat, ne Cęremonias legis obseruarent; 9.
quibus adhuc assueti, quarumque nimis religiosi erant, tantisper id tolerantibus Apostolis, dum fides, et gratia radices agerent. His itaque pius pastor, et pater amantissimus cautum esse cupiebat; quare ab omni scandalo, et offensione, vt seruaret immunes, ac liberos, morem illis in hac parte gerebat, simulando se legis obseruatorem. Quod nisi fecisset, Deus immortalis! et quas turbas excitauissent? quanto in periculo res Christiana esset inter Iudęos? se desertos clamarent, se legalibus spoliatos, ad Gentilitatem translatos, ipsum principem Apostolorum, penes quem erat summa rerum, Gentiliter viuentem; suum patronum cum Gentilibus communibus vtentem cibis; non iam protectorem, sed desertorem suę legis quererentur. Erat autem timor Petri non humanus, seu mundanus, sed misericordię, et charitatis. Scholia in V. 13.

Hactenus factum Petri, et causa propter quam fecit, quid secutum sit, deinceps exponitur hoc versu, Et simulationi eius. Ergo non verè, 10.
aut ex animo, sed simulatè, fictèque legalia prestabat opera; vt morem gereret hospitibus Hierosolymitanis. Quę tamen simulandi ratio, dum legis Cęremonię permittebantur, culpa carebat, licitèque assumi poterat; si

nihil aliud obstaret, an obstiterit, mox videbimus. Consenserunt, non solum annuentes, sed imitantes etiam facto. συνυπεκρίθησαν, Erasm. Vna cum illo simulauerunt. Pagn. Vatab. Vna cum illo simulabant. Syr. Simulabant vna cum eo ad hoc, cęteri quoque Iehoudai, ita vt et Barnabas abduceretur in accessionem vultus eorum (illorum simulatione). Arias. Et coassimulabant ei, et cęteri Iudęi, ita vt Barnabas abduceretur eorum simulatione. Chrysost. Oecum. et Hieronym. dispensationem. Grecè ~~οικο~~ οἰκονομίαν, idest bonam gubernationem appellant, prudentiamque, et cautionem volunt fuisse hanc simulationem, ne offenderentur fideles Iudęi, qui venerant à Iacobo.

Cęteri Iudęi iam Christiani, qui Antiochię habitabant. Sui enim Doctoris, ac Patroni, et totius Ecclesię capitis exemplo, atque vestigijs sibi ingrediendum pulchrum existimabant. Ita vt. exaggeratur incommodum ex exemplo Petri consequutum.

Et Barnabas Res mirabilis! Is qui Gentium partes agere debuisset, quasi illarum Doctor, et Apostolus currentis velut agmine fluminis raptus. Duceretur ab eis in illam simulationem. Grecè συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει, idest, pariter abduceretur illorum simulatione. Hypocrisim per Catachresim dicit Salmeron hîc appellari subtractionem à Gentibus, (colligit hinc Baronius satis longè ab culpa abfuisse Petri factum. siquidem non tantum alij Christiani, sed et Barnabas tantus Doctor, et Apostolus imitatus est) Barnabas igitur segregabat se interim à Gentibus, earumque mensam vitabat. En quantas vires exemplum in dies capiebat, quam latè manabat. Hoc incommodo animaduerso, quid egerit Paulus iam audi.

11. V. 14. Sed cum vidissem. scholia in v. 14. significat se id aliquando tolerasse, quandiu illos imbecillitati Iudęorum obsecundare vidit sine detrimento Gentium. Sed cum. Progressu temporis ex multitudine eorum, qui se subtrahebant à Gentibus Christo iam seruientibus. Vidissem ego Paulus, cui Gentium procuratio, et patrocinium incumbit, et ęquali lance ponderans omnia, certus essem multo maiorem offensionem, et perniciosius scandalum ad Gentes posse pervenire: cum ea cauendi ratio iam in contemptum earum, imo et in euangelicę gratię detrimentum redundaret. Nam Gentes sic despectę, vel coniungendum simul cum lege euangelium (quasi absque illa minus prodesset) existimarent: vel ab eius professione, ne legis onera subirent (grauia illa quidem, et minimè ferenda) cogitarent discedere.

12. Quod non rectè ambularent ad veritatem euangelij; Causa hęc Paulinę commonitionis, quod animaduertit id consilium, ac factum noxium esse incipere Gentibus; quas tacitè ea res ad obseruantiam Mosaicarum legum ducebat cum insigni iniuria euangelij, licet non volentes, sed imprudentes eò devenissent, qui id consilij secuti fuerant. Grecè ὀρθοποδέω, i. recto pede ingredior, rectè ambulo, recta via incedo. Aug. Tert. Ambros. Voi, ò ando con pie derecho: Contrarium est claudicare, ille verò dicitur rectè ambulare, qui nullum vitium ambulando facit. Non solum quod à via non aberrat, nec

deflectit ad diuerticula sine causa; sed nec claudicat pedibus, nec prauè, seu distortè, aut parum firmiter solo pedem figit; nec vacillante pede, nec tituban te itineris fide, incedit. Quo verò ex his modis vicium incurrerent Iudęi cęre monijs addicti Mosaicis, liberum prudenti fuerit opinari. Quibusdam vide tur à Paulo eos argui, quia in fide vacillarent, nec in veritate firmiter pedem figerent, dum legis cęremonias, et vmbras seruandas sibi propone bant. Quod de Petro nec cogitare quidem licet. Qui si vmbrarum diuerticula interim quęsiuit, causa iusta fecit: ne socij videlicet itineris vmbris legis as sueti, si omnino ijs vti prohiberentur, in via deficerent, ac retrocederent. Nam et lippis, et imbecillibus magna, imo etiam moderata lux officit, pręsertim ex caligine egredientibus nisi remedio opportuno succurratur. Imo nec solis æstum, nimium tenera capita ferre queunt, nisi galeri vmbra pro tegantur; sic illi noui ex Iudęis Christiani vmbella legis quodammodo pro tegebantur: idque eis permissum, dum assuescerent luci euangelicę, et so lis iustitię, seu gratię radijs accipiendis fortiores redderentur. Quod non rectè ambularent. De Petro, et Barnaba quidam intelligere malunt cum Au gustino, et non de reliquis Iudęis solum, vt Cat. Sar. et Salm. Claudicabat Petrus, inquit, Salmeron, cum iam Gentiliter, iam Iudaicè viueret, iam legem omitteret, iam seruaret. Non admitto, nam Petrus sciebat legem abrogatam, ex quo vidit linteum Act. 10. Sed conniuebat Iudęis, dum sensim à consuetudine legis ablactarentur. Erasm. certè non de Petro, sed de alijs Iudaizantibus, quibus conniuebat, intelligendum dixit. Anselmus claudicabant, inquit, altero pede. idest, quantum ad Gentes, quarum sa lutem negligebant, quantum verò ad intentionem bonam de salute Iudęorum rectè ambulabant, quantum ad Gentes non rectè ad verita tem euangelij tenendam, et prędicandam, quia per hoc peribat veritas si Gentes Iudaizarent.

13. Perstrinxit autem Galatas legis auidos cum dicit, Non rectè illos ambulare, quorum facta noxia Gentibus esse inciperent. cum ta citè ad obseruantiam Mosaicarum legum inducerent cum iniuria euangelij; cum tamen fortè reipsa, non voluntate errarent; erat enim alia mens Apostoli Petri, et ipsum imitantium; qui dumtaxat obuitandum scandalum Iudęorum simulabant legis cultum, dum adhuc licebat, cassis vti cęremonijs. Alia verò ratio illorum, qui putabant etiam tunc necessarium. Quę Iudaizantium opinatio ni mis aliena erat ab euangelica gratia, et veritate. Itaque hoc mo uit Paulum, vt amore, et zelo veritatis scandesceret, insurgeretque aduersus Petrum, qui videbatur huic parti Iudęorum suo exemplo fauere. Quare licet obiurgationem dirigere se ostendat in Pastorem, tamen oviculas prauè incedentes petit. Quas nititur ab vmbra ad lucem revocare, à diuerticulis cęremoniarum ad planam, et rectam viam Christi reducere.

Imo illud maximè notandum, quod prudentiam indicat Apostoli Pauli; toto hoc sermone Galatas peti, et sub aliena persona desertę veritatis, quam sincerè acceperant, accusari. si enim, qui Petrum communem ecclesię Patrem videbantur habere ducem retinendę legis, tam arguuntur vehementer, quanto magis arguendi, atque damnandi, qui, nescio, quorum pseudo Apostolorum dogmata falsa, atque novitia sequebantur. Illud etiam hęc facit enarratio, vt intelligant Galatę quam certus sit, ac fuerit de sua doctrina, quam ipsis tradiderat suus Doctor Paulus, vt pro ea tuenda non dubitaret adversus Principem Apostolorum Petrum publicè arma capere, et rationum tela vibrare. Quibus tamen, et ille libenter manus dederit.

14. Ad veritatem Euangelij. Quę vmbras reijcit, sinceritatem amat, sola sine legis onere sufficit ad salutem, vetat nonmodo circumcidi, sed ab incircumcisis christianis non segregari, vt volunt Scholia Greca: Veritas euangelij, inquit Anselmus, hęc est, vt homines iustificentur ex sola fide sine operibus legis, vt cibi omnes naturaliter mundi credantur, vt Doctores ecclesiastici, nec Iudęorum, nec Gentium salutem negligant.

15. Dixi Cephę coram omnibus, et in eo omnibus. En altera circũstantia commonitionis, nimirum modus, quia inspectantibus, et audientibus cunctis christianis, fortè in publico conuentu, siue ex concione in ecclesia. Nunc exponit quod superiùs dixerat in faciem, siue iuxta faciem, vt alij vertunt. Consultò autem pręsentibus reliquis Christianis hęc facta est admonitio, inquit Interl. Scho. Greca, Clar. Baron. vt omnibus prodesset, qui ex circumcisione erant, vniuersique vnius sanarentur obiurgatione. Iam enim adeò latè patens, et in oculis omnium resposita id exigebat; nec aliter satis commodè posset mederi incommodis, quę inde, ni opportunè occursum fuisset, exoriri posse videbantur. Sunt autem verba reprehensionis, seu potius vt Chrysost. loquitur familiaris admonitionis, (quę tamen vt necesse erat suam habuit acrimonię vim) quę deinceps sequuntur. Anselm. non, inquit, tunc quid verum esset docebat Petrum, sed eius simulationem arguebat. Sciebat enim Paulus Petri mentem de hac re; siue quia cum eo euangelium contulerat; siue quia eius reuelationes de Cornelio audierat; siue quia sępe videret cum Gentibus discumbentē.

16. Si tu Iudęus. Argumentatur ab exemplo, et coniugatis ex illo principio, quod tibi non vis alij ne feceris, ac si dicat. Tu Iudęus non Iudaizas, et vis alios non Iudęos Iudaizare! Item. Tu Gentiliter viuis, et vis Gentes non ita viuere; dissentaneum hoc rationi. Hanc vim habet conditionalis illa particula si. si tibi hoc vis, alijs velle debes, et contra, si tibi non vis, alijs simul velle non debes; ergo non ęquum est, vt contrarium effeceris, vt visus es facere. Gentiliter enim viuis edens cum Gentibus, et cogis Iudaizare, segregans te ab eis,

Sic

Sic modus, et ratio viuendi non rectè consonat euangelicæ veritati, quæ non solum vmbras Legis sua luce fugat, sed omnem hypocrisim sua simplicitate repellit; ergo si cogis Iudaissare gentes, non rectè ambulas ad veritatem Euangelij: Videntur mihi Pauli sapientissimi Apostoli verba, quibus factum Petri pastoris summi Ecclesiæ arguit, hyperbolim sapere, qua debuit vti, vt pondere verborum deterreret eos, qui Iudaismo erant propensi; et fortè magis exaggerat, seruata veritate, ad Galatas scribens; sed malo Doctiorum sequi iudicium, fortè Doctorem ferit, vt discipuli corrigantur

Si tu Iudeus cum sis. Singula verba emphasim habent. particula si vim prebet argumento, quod procedit à maiori ad minus. si Iudeus suam sibi non iudicat seruandam legem, minus existimabit seruandam alienis, et exteris Gentibus; quibus Lex imperata non fuerat; ergo non erat consentaneum, vt quod ipse repudiabat, alijs suaderet: presertim cum magis ad ipsum quam ad alios ea res pertineret. Iudeus. natione, et genere circumcisus ab infantia educatus secundum Legem Iudeorum. Gentiliter. Syr. more Gentilico, et non Iudaico. Antiochiæ, nam Hierosolymis Iudaicè vixerat. Cathar. Gentiliter aliàs in malam partem sumitur, vt illud 1. Thesal. 4. 5. sicut gentes, quæ ignorant Deum. Sed hic iuxta subiectam materiam sumitur pro liberè, et sine vlla legis alligatione ad ceremonias, idem est, et non Iudaicè superstitiosè, et non secundum legis obligationem discrimen ciborum faciens, vt lex precipit. Vel sic cum tu Iudeus potius Gentium, quam Iudeorum more viuere, atque agere velis; vt omnes nouimus, et tu pulchrum, et decorum iudicas, Secundumque Dei voluntatem eam viuendi rationem amplexus fueris; quomodo, idest vnde, aut quare, qua ratione nixus? Interrogat, vt vrgeat, quia difficile, aut nullum est responsum, quo sibi satisfiat. Cogis. non imperio, sed exemplo, quod, vt ait Leo Papa, validius est quàm verbum. imo, vt ait Caiet. facta superioris non tam inuitant, quàm cogunt ad imitandum. En, ait Catharinus, quantum possit principis authoritas, quam vt rectè viuendi normam cuncti venerantur, eiusque exemplum pro lege viua habent. Cogis, inquit, facto, et non ex intentione, sed per accidens ex inscitia Gentilium, qui errandi occasionem inde sumebant. Gentes cur non dicit et Iudeos siquidem ipsi eodem exemplo cogebantur Iudaissare? vt ostenderet se suorum curam gerere. Scholia Græca. Gentes. quas neque genus neque mos, neque suscepta religio, neque maiorum aliqua authoritas legibus subijcit Iudaicis. Gentes Iudaissare, dum non ita quidem legum obseruator videri vis, adigis fideles Gentium, vt esse optent, et ipsi Iudei; quæ se contemni tamquam immundas arbitrantur, dum vident te, et alios Iudeos ab earum consuetudine, et conuictu abhorrere.

17.

Quocirca in eam opinionem inducuntur, vt credant sibi necessariam esse ad salutem circumcisionem; nec satis esse Christi gratiam absq́ Lege; vnde et Iudei fieri, atq́ adeò, Seruantes legis ceremonias, etiam, quod te facere cernunt, volunt Iudaiszare, idest, Iudeorum ritum sequi in dis cretione ciborum, et receptione carnalium obseruationum; quare quid magis à Christiana institutione alienum? quid magis euangelio, eiusq́ veritati contrarium? cum (vt tu bene nosti, atque in publico conventu Apostolorum professus es) nullos cibos in lege gratiȩ immundos reputa ri, vmbrasq́ legis antiquȩ ad lucem euangelij dissipatas evanuisse cer tum sit. Quam obrem qui, et cum Gentibus communi mensa vtens ijs dem cibis vescens sȩpe, ac diu conversatus es, et onera legis, grauissima illa quidem, et importabilia discipulorum humeris non imponenda sanxis ti; cur modo id facias? ex quo occasionem arripiant Gentes Iudaismum amplexandi; et qui libertatem per Christum potiuntur, seruilem rursus legalium conditionem subire compellantur. Ecce qualis fuerit admo nitio, seu obiurgatio Pauli Gentium Apostoli aduersus Apostolum Iu deorum Petrum; quem dum ita arguit, potius Iudeos quam ipsum vult Iudaismi coarguere; sed in caput retorquet tela reprehensionis, vt ma iorem vim habeant in subdita membra; simul etiam speciem induit, ac personam defensoris, ac patroni Gentilium conuersarum, quo molior fiat oratio, et inuidia careat, vt Chrysostomus annotauit.

Theoria. Iª
An Iudeis à morte Christi, et quousq́ licue rit Iudaiszare?

13. Ratio dubij, quia Petrus cum visionem lintei habuit confessus est se nihil commune, aut immundum vnquam manducasse, quod indicat ip sum seruasse antea semper vsque ad illum temporis articulum prȩcep tum legis de cibis non vescendis.

Deinde Iacobus Episcopus Ierosolymitanus suasit Paulo, vt secundum le gem se purificaret; vt cernerent Iudei falsum esse quod audierant ab ipso Paulo prȩdicatam discessionem à Mose, et legalibus. Item, cum Paulus Timotheum circumcidit, ne Iudeos offenderet fideles constituens in cir cumcisum hominem in episcopatu; numquid non iudicabat licitam esse Iudeis circumcisionem? Quid cum Petrus metu Iudeorum aduenien tium à Iacobo se subtraxit à Gentibus, et Iudeis adhȩsit ceremonias si mulans se obseruare Iudaicas, nonne id licere existimabat? Prȩterea cur Iudei fideles tam anxij sunt de obseruatione legis, si ab Apostolis di dicerunt iam mortuam, et inutilem esse? et si putabant vtilem, vel neces sariam adhuc post prȩdicatam Christi fidem, et gratiam; cur eos Aposto li non ab errore conabantur revocare? quin potius illis annuebant,

et

et consentiebant; vt patet ex dictis supra de Iacobo, Paulo, et Petro. Num Apostoli licere putabant: qua ratione nixi, rem inutilem permittebant imo noxiam? ex qua scandalum in Gentes redundabat, vt putarent, quod Ebionitarum hæresis asseruit, non sufficere sine Mose Christum, neque gratiam sine ceremonijs ad salutem. Vnde etiam constat per tempus licuisse legalia: quantum istud tempus duraturum erat: dum promulgatur sufficienter euangelium? Nonne satis publicatum est ipso primo anno post aduentum Spiritus Sancti, cum Eunuchus, et Cornelius, siue secundo cum Paulus conuersus est, et cum Samaria recepit fidem? at post multos annos Paulus circumcidit Timotheum, dum Synagogæ fiunt parentalia, vt non sine honore tumulanda fuerit, siquidem in figuram eius rei Mosem fleuerunt Iudei 30 dies totos; cum Deus eum occulto sepeliuit in loco, vt amplius eius cadauer non apparuerit; cum nec Iosue fleuerint, nec absconderit illum Deus in significationem legis gratiæ, quæ futura est perpetua: cum Synagoga, et lex eius cum Mose fuerit post honores tumuli ex viuis releganda; vel dum seorsim Iudei teneri in fide ablactantur, et auelluntur a consuetudine, dandum illorum fuit infirmitati, vt ceremonijs assuetis inhererent; vel sacrificijs antiquis id honoris debebatur, vt non sicut Idolorum cultus statim tamquam abominanda, prorsus reijcerentur; sed nonne satis fuerat hæc tamquam lethalia semper detestari: illa vero legalia tamquam inutilia, et fructu cassa repudiare? X

At cur Christus ait legem, et prophetas vsque ad Ioannem? Lex, et prophetæ vsque ad Ioannem. scilicet prophetauerunt futurum Christum; at Ioannes presentem annunciauit, ac digito ostendit. quid velum templi scissum a summo ad imum significauit?

Hieronymus affirmat nunquam licitum fuisse seruare legalia; 19
sed si quando id videntur Apostoli fecisse, non animo seruandi, sed quasi rem alias ob causas faciendam; vt quietem sumebant etiam Sabbato ob lassitudinem, laridum in capone vitabant, ob stomachi fastidium. At Augustinus vult legalia seruata aliquo tempore, sed non vt saluti necessaria, sed ob consuetudinem, et infirmitatem Iudeorum, vt diximus alias. vide § V. 4. K. 7.

Prima Assertio. In mortis Christi puncto cessauit lex vetus, siue Mosaica; ita vt deinceps neque obligationem prasetulerit, neque vtilitatem vllam suis obseruatoribus importarit. eodemque temporis articulo lex euangelica cepit in precepto esse. Huius assertionis authores numerat Ludou. Tenas super ad Heb. c. 8. diff. 6. sect. 6. Molinam, Valentiam, Vasq. ex nostra Societate, et ex antiquis scriptoribus S. Thom. Bonau.ra Palud. Richard. Durand. Adria. vide ibi. sed rationes adiungamus. Priorem partem suadent illa verba Christi Ioan. 19. consumatum est, vetus scilicet testamentum completum est; atque adeo finem habuit in morte Christi. Imo hinc etiam posterior pars suadetur.

Nam tunc consummatum est opus redemptionis, de quo Heb. 10. 14. Vna enim oblatione consummauit in eternum sanctificatos. Hec autem oblatio morte Christi continetur. Confirmat quod narrant euangeliste, in morte Christi velum templi scissum à summo vsque deorsum in duas partes. Quid hoc significauit, nisi vetus testamentum discissum fuisse, et irritum factum; dum confirmatur nouum testamentum morte Christi testatoris; vt patet Matth. 26. 28. Hic est enim sanguis meus noui testamenti. idest quo nouum confirmatur testamentum.
Probatur etiam assertio ex varijs Pauli testimonijs. Heb. 7. 12. Translato etenim sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat. At in Christi morte sacerdotium leuiticum fuit translatum in eternum Christi secundum ordinem Melchisedech; vt etiam ostendit Paulus Heb. 9. 12 cum ait de Christo, per proprium sanguinem (idest moriendo) introiuit semel in sancta eterna redemptione inventa. Igitur extunc cessauit lex vetus, et hostie legales. Vnde Glossa super illud Heb. 10. 5. Hostiam, et oblationem noluisti. tempore passionis, inquit, Nam extunc illa displicere ceperunt, quando est completa veritas, cuius erant figure. Si displicebant, ergo vtiles non erant. Preterea eodem cap. 10. 10. Aufert (inquit Apostolus) primum vt sequens statuat. quo ostenditur, continuò vt cessauit vetus testamentum, et ablatum est, nouum statutum, atque obligare cepisse; si cessante lege antiqua non statim succederet noua, fieret, vt illo intermedio tempore esset populus Dei sine vlla lege positiua diuina; quod absurdum esse magnis doctoribus visum est. Cessasse verò legalium obligationem in ipsa Christi morte, nemo hactenus dubitauit, vt ait P. Vazquez licet non nemo putarit adhuc post mortem Christi virtutem, et remedium illorum perseuerasse absque precepto. Ratio etiam testamenti ostendit vtrumque. etenim, cum primum mortuus est testator, valet, ac incipit in opus exire testamentum, vimque habent omnia legata, et ordinationes, atque mandata; simulque euanescunt omnia, que alias siue per testamentum, siue per promissiones simplices statuerat; nisi per illud vltimum testamentum fuerint confirmata. Manifestum est ergo per nouum testamentum abrogatum esse, et antiquatum vetus. Vnde ait Paulus Heb. 8. 13. dicendo nouum veterauit, idest antiquauit prius, et mox, quod antiquatur, et senescit prope interitum est.
20. Hec, que diximus, sic docet Hugo de S. Victore, quamuis ergo in Christi passione, per quam consummata sunt omnia, veteris figure status finem acceperit, et noui testamenti constitutio exordium: tamen prius aliquo tempore, et noua inchoata sunt ad consuetudinem, et vetera post modum aliquandiu tolerata. Et paulo post, sicut enim ante passionem ipsa circumcisio in statu suo ad remedium suscipiebatur, et tamen tunc baptismus sine periculo salutis non contemnebatur ab ijs, quibus predicabatur; ita post Christi passionem baptismus quasi in

statu suo præcipiebatur ad salutem, et tamen etiam tunc circumcisio sine periculo salutis non contemnebatur ab ijs, quibus finis eius non manifestabatur.

Confirmatur assertio ex hoc argumento satis efficaci. Lex vetus non cessauit ante Christi mortem; vt apertum est ex historia euangelica; ex qua constat Christum, et per se seruasse legalia, vt in circumcisione, præsentatione in templo, in esu agni paschalis, in vltima cœna; et alijs vt seruarent, præcepisse, vt leprosis, et auditoribus Pharisæorum è Cathedra Moysis prædicantium. At verò post mortem cessauit omnino; neque id absque nota hæresis negari potest. Constat autem ex Paul. Gal. 3.19. 24. et 4. 30. 31. et 5. 1. 2. 4. cum locis supracitatis Heb. 7. et 10. Eph. 2. Legem mandatorum (veterem) decretis (nouæ) euacuans. sicut noua adueniens forma præcedentem ab eadem materia excludit: Vxor, cum primum vir eius moritur, vidua est, et libera, vt alteri nubat; similiter Iudæa gens Christo mortuo, quia cum eo simul lex vetus expirauit, soluta mansit, imo et lege obstricta est euangelica. Rom. 7. 1. Similiter luce euangelij exorta omnino, vmbræ legis omnino disparuerunt; crepuscula, et lux dubia videntur vsque ad mortem Christi durasse; in resurrectione omnino exortus sol; sed illuxerat tamen patribus in limbo, et nebulis mortis obscuratus fuit vsque ad diem tertium.

Vniuersi verò authores dicunt à Iudæis deseri potuisse legalia statim post mortem Christi, et complecti euangelicam legem; ex quo liquet extunc cessasse illius legis obligationem. Neque reperitur author (vt testatur Vasquez) qui hoc non fateatur. ergo planum etiam est in articulo mortis Christi, et veterem mortuam fuisse legem, et viuere cœpisse nouam, atque euangelicam vt iam supra dictum est.

2ª Assertio. Lex euangelica, et sancita est, et promulgata à Christo domino ante passionem suam licet noluerit eam vniuersaliter sub peccato obligare nisi post mortem suam; quam tamen post resurrectionem magis declarauit, et auxit, voluitque per Apostolos deinde euulgari per totum orbem. Solemnis verò promulgatio in die Pentecostes non fuit ideò necessaria, quod absque illa careret sua vi ad obligandum; sed vt ad omnium notitiam facilius perueniret. Ad essentialem enim rationem legis solum requiritur vt Rex, vt persona publica, loquatur, et suum imperium proponat, ita quidem, vt percipi exterius possit, et sensu capi, et intelligi; Vim ex ore principis haurit lex, sed frustrà si ad aures non perueniat subditorum; ergo non satis est legem dicere, nisi auribus excipiatur, vt obliget; sicut sagitta, et si magna vi emissa sit, nihil faciet, nisi collimet, et attingat scopum; Imo lex non priuata toti communitati debet promulgari, vel parti saltem idoneæ, ac sufficienti, vt inde ad reliquos eius certa notitia perueniat. Nam et lex vetus, cum primum Moysi proposita est, vim suam habuit; sed ne quis ignorantia excusaretur ab eius obseruatione, necessarium fuit. vt per ipsum solemniter populo promulgaretur, exponereturque; quod in lege euangelica fecerunt similiter Apostoli. Vide Henam citantem Molinam, Valentiam,

Vasquez.

22. 3ª Assertio. Siquis paruulus mortuus est post Christi passionem eo loco, vbi communiter ignotus erat baptismus, vt inuincibilis esset error, et excusans à præcepti impletione, dicit Vasquez illum infantem damnatum iri propter originale peccatum, cui remedium non fuit applicatum. Sed Jenas cum Molina ex Bernardo ait illum per applicationem circumcisionis, vel signi naturalis contra peccatum aliàs instituti à Deo iustificandum, vt saluus fieret. Non enim putat prouidentiæ diuinæ consentaneum esse, vt aliquo tempore homines sine vllo remedio essent. Cum ergo ignorantia inuincibilis à baptismo arceret, bona autem fide vterentur parentes signis à Deo olim institutis, licet iam vanis, et inutilibus; credibile est, Deum sua misericordia facturum, quod illi congruum videtur, vt suppleret defectum Sacramenti. Sed certè opinio prior non caret probabilitate; cum maximè sint profunda iudicia Dei, et si paruuli etiam propter iniuriam parentum, non ignorantium remedium, sæpe pereant, dum non applicatur. Et Vasquez authoritas magna est. Propter hoc inconueniens videtur magis consona rationi opinio Xuarez infra exposita, nisi alia obstarent.

Paruuli sine baptismo ignorantia... Vasquez ... Jenas ... Molina ... Bern.

Xuarez

23. 4. Assertio. Etsi lex Mosayca cum Christo expirauerit in cruce, atque adeò ex puncto mortis Christi fuerit mortua, tamen eius ritus, et cæremoniæ, quæ præsertim ad cultum diuinum referebantur, seu Christum representabant, vt futurum, non fuerunt mortiferæ donec Synagoga cum debito honore sepulta fuit; quod creditur fuisse intra quadraginta annorum spacium à Christo passo plus minus. etcª. Nisi fortè quis sciens, prudensque illis vteretur, tamquam necessariis ad salutem. Hoc verò tempus præscribitur tamquam necessarium ad sufficientem promulgationem Euangelicæ legis, et desitionem veteris pro eo tempore toleratæ.

24. Opinio P. Francisci Xuarez hæc est 1. Assertio. Lex vetus non fuit mortua quoad obligationem in instanti mortis Christi. Probatur. quia cum lex noua excluserit veterem quasi formaliter (vt supra probatum est, et præcedens opinio tenet) imo communiter receptum est ex locis Pauli supra citatis: Non potuit cessare veteris obligatio, donec introducta esset obligatio nouæ; hæc autem non obligasse in puncto mortis Christi, ex eo videtur, quod non fuerit tunc legitimè, et vniuersaliter promulgata in ratione legis; nec sine publicatione hæc potuerit populo, et communitati eius innotescere obligatio. Illis enim, qui inuincibiliter ignorant, nulla incumbit obligatio, aut necessitas legis seruandæ: inuincibiliter verò ignorant, quibus non est lex manifestata in ratione legis. 20

2ª Assertio. Lex noua non cœpit obligare ante diem Pentecostes Probatur. quia non est credibile Christum tulisse suam legem vt obligaret priusquam esset fundata Ecclesia, pro qua illam legem ferebat; Constat autem illo intermedio tempore à morte, et resurrectione ad Ascensionem non nulla à Christo domino instituta, et ordinata fuisse ad complementum

fun

fundationis ecclesię. Instituit enim Sacramentum pœnitentię Ioan. 20. vbi et potestatem dedit Sacerdotibus remittendi peccata; creauit etiam Episcopos, et Apostolos ~~instituit~~ instruxit; Petrum summo etiam Pontificatu donauit. Ioan. 21. vt ante promiserat. Matth. 16. Hęc verò omnia priuatim sũt à Christo tradita, sicut ea, quę instituit ante mortem, et sine vlla publica legis promulgatione.

3.ª Assertio. Lex euangelica cepit obligare à festo Pentecostes; quo die promulgata sufficienter, atqz legitimè, ac solemniter proposita hominibus in ciuitate celeberrima Hierosolymis quasi metropoli non modo Synagogę, et populi Iudęorum, sed pene totius orbis.

4. Assertio. Eodem die cessauit Lex Moysis quoad suam obligationem omnino. Tunc enim demum morti concessit, cum in morte Christi letale vulnus accepisset.

5.ª Assertio. Cum primum sufficienter promulgata est necessitas baptismi, extunc inutilis facta est circumcisio. Sed non simul, et in omni loco, sed successu temporis hoc contigit, etenim successione facta est promulgatio.

Rationes verò, quibus precedens opinio nititur facilè infirmantur. 25.
Nam vt lex cessaret obligare per mortem Christi, non satis fuisse dico, vt consummatę fuerint eius figurę, prophetięq(quamquam non omnino tunc consummatę, aut complete sunt, sed post Christi resurrectionē) sed necessarium esse, vt compleretur ipsa lex per abrogationem expressam, seu per nouam legem, quod factum non est; et cum hoc desit, non satis est tunc completam esse redemptionem.

26 Preterea scissio veli, primò, et precipuè significauit apertionem celestis ianuę, vt presentem: ablationem verò legis, non nisi vt futuram ex consequenti; sicut ~~et~~ translationem sacerdotij significauit vel futuram vel in radice factam. Similiter testamentum fuit tunc fundamentaliter recissum, non tamen formaliter, et in se; nam et testamentum hominis confirmatum morte, non statim operatur; donec apertum sit authenticè, et sufficienter notificatum. Quare testamentum Christi non statim post mortem exclusit vetus, donec apertum est, et publicè promulgatum.

Neque ex eo quod Christus ceperit exercere nouum sacerdotium sequitur, vt illico vetus translatum fuerit. Opus enim erat ad hoc, vt tamquam duraturum nouum sacerdotium stabiliretur; alioquin et ante mortem posset dici translatum, cum ceperit in cęna exerceri. Non fuit autem prius sic stabilitum, quàm nouus ordo Pontificum, seu Episcoporum in ecclesia Christi crearetur, et nouus Pontifex, et summus Christi Vicarius constitueretur. Alię autem authoritates, et rationes nihil faciunt aduersus hanc opinionem. Imò illam confirmant. Nam quod dicit Paulus, quod antiquatur, et senescit, prope interitum est, indicat non statim interijsse vetus testamentum in morte Christi. Locus ille Rom. 7. 1. 2. 3. de morte viri per

quam vidua manet statim libera, varias expositiones habet. sed magis consona menti Pauli ea est, vt viri nomine intelligamus rem publicam, seu imperium Iudeorum, siue Mosaycum. Sic enim intellexisse videtur Anselmus sub nomine Moysis. Igitur mortuo, siue cessante illo imperio cum sua lege, Gens Iudaica libera mansit, vt Christum acciperet sponsum cum noua lege gratie; quod per mortem Christi, siue virtute morientis Christi contigit; non tamen statim desijt antigua obligatio, donec satis manifestata est Synagoge nouo sponso proposito. Dicuntur autem Iudei, mortificati legi per corpus Christi, quia virtute mortis Christi vis legis ablata erat aduersus eos, nec vltra in eos dominari poterat; ex morte autem legis colligit Apostolus mortificationem eorum, qui sub lege fuerant, sed contrario modo dicit, ne nimium legi addictos Iudeos offendat, vt et Theodoretus indicauit. +

+ P. Ioa. Maldonatus Mat. 5. 17. supradictis subscribit. Nunc, inq., satis est scire legem esse abrogatam [illegible] pe[illegible] tã duravisse; non quia p Ioanne abrogata, aut statim ut ille predicare coepit mortuus est, sed quia tam tarde tunc coeperit moriens ro post Chri mortem moriuntura. Abrogata lex est quia p evangelium p[illegible]cta: eodem tempore abrogari coepit, quo evangelium predicari: quo magis evangelium vigebat, eo magis illa languebat: cum evangelium est penitus praedicatum: illa e penitus abrogata.

Theoria. 2.

An Petrus peccatum commiserit cum à Gentium convictu subtraheret se, ne scandalum caperent Iudei qui venerant Ierosolymis Antiochiam.

Hieronymus excusare nixus est Petrum, et Paulum ab omni culpa, Augustinus non omnino excusari posse Petrum arbitratus est. Schola Theologorum iam vnum, iam alterum doctorem secuta est. Nos breuitati studentes potiores referemus doctorum sententias, quibus si non ab inconsideratione, tamen à culpa omnino immunis probatur in eo facto Petrus.

Primus modus defendendi Petrum à culpa.

26. Hieronymus ergo, et Petrum, et Paulum ab omni peccato liberat, ne Petrum quidem reprehensione dignum vllo modo iudicat. 1.° quia et Paulus sine culpe nota traditur ceremonias aliquoties seruasse Iudaicas ob vitandum scandalum, et seditionem Iudeorum. quippe qui rasit caput in Cenchreis, Act. 18. 18. circumcidit Timotheum, Listre Act. 16. purificatus est more Iudeorum in templo Ierosolymitano Act. 21. quin et gloriatur se tanquam Iudeum factum fuisse Iudeis. 1. ad Corinth. 9. vnde reprehensionem in Petrum ex composito, atque eo premonito videtur fecisse. 2.° Nec verò offensio Gentium imputari debet Petro, qui cum esset Iudeorum Apostolus, plus attentus fuit, vt horum infirmitati consuleret, subtrahens se tantisper ab illis. 3.° Imo credibile est à Petro edoctos fuisse fideles Gentium eius consilij, quo Iudeis se accommodare cupiebat, ne facile offendi possent. 4.° Ad hoc accedit, quod non nisi per simulationem hec faciebat Petrus; sicut et alij Iudei Antiochenses, et Barnabas, qui ipsum imitabantur, simulare autem licitum esse aliquando docet Christi factum, qui finxit se longius ire, et Dauidis, qui se stultum coram Achis simulauit. 1. Corinth. 4. 6. Hec, inquit, transfiguraui in me, et Apollo, propter vos. In bello etiam licet vti

stratagemate, et insidias struere. Vnde est illud Virgilij 2. Æn. dolus, an virtus quis in hoste requirat? 5.° Preterea, quis non videt si quid à Petro peccatum fuisset, non palàm cum offensione auditorum, sed priuatim à Paulo fuisse reprehendendum, cum debita modestia, ac reuerentia? Tandem 6. cui non videatur minus equum in Apostolo Dei gratia munito, ac confirmato peccatum ponere, siue errorem fidei in Ecclesie capite, vt olim Porphyrius, et nunc heretici obijcere non verentur; vt de successoribus Petri detrahant impudentissimè.

Ad 1.um respondere potest, hec Pauli facta fuisse sine vllo scandalo Gentium conversarum. 27 Nam Timotheum quasi Iudeum circumcidit, quia ex matre natus Iudea; Nondum enim Lex Iudeis erat sepulta, (licet mortua) sed tolerabat, dum paulatim ab inveterata consuetudine legalium ablactabantur Iudei, maiores indies radices agente gratia fidei, et splendore Euangelij crescente; constat enim Apostolos ceremonias nondum reliquisse, cū Petrus Act. 10. respondit. Absit domine, quia nunquam manducaui omne commune, et immundum. Salmeron de Aquila, et non de Paulo intelligit illam capitis rasionem, item Catharinus. Vide infra Baronium N. 33.

Ad 2.m contra hoc dicitur, inconsiderationem eam culpabilem fuisse quia 28 deberet vtrique parti prouidè, et circumspectè consulere. Vide Xarez in Modo 6. N.° 36.

Ad 3.m negatur, nec premonitio sufficiens fuit, vbi maius momentum habuere facta manifesta, quam verba minus ab omnibus percepta; huic satisfacit Xuarez infra. Ad 4.m cum tanto detrimento, et scandalo non licebat simulatio, que vix potest à mendacio pura esse. Infacto etiam mendacium inest, quod hypocresim appellamus. At contra. simulans Petrus se non omittere Iudaicos ritus, non mentiebatur: siquidem nondum erant illi mortiferi, sed adhuc tolerati. V. N. 31. Ad 5.m Peccatum publicum, publicam exigit reprehensionem; sed modestia Pauli ita fidei rebus consuluit, vt tamen de honore Petri nihil detraxerit. Ad 6.m vide supra Num.° 2. et infra Numero 31. Et certè nihil contra Hieronymi opinionem iste responsiones probant. Maiorem vim fortasse habent argumenta subiecta pro opinione Augustini.

Augustino aliter visum est, qui non dubitat Petrum aliquo modo peccasse; 29. Primum vim facit in verbis, quibus rem Paulus enarrat, que si ponatur à Paulo simulatè, et per figuram quamdam reprehensum Petrum, vera esse non videntur; non enim verè diceret restitisse alteri, si ei fictè, et ex composito restitisset; at quis mendacij arguat, vel Scripturam sacram, vel Paulum? presertim in ijs, que iureiurando premisso enarrauit? 2.m quomodo reprehensibilis dicitur, qui culpa caret, de qua argui, vel reprehendi debeat? et si reprehendi debet, quis liberet eum, cuius erat reprehendere, si non serio, sed in speciem reprehendat? 3.m Preterea, si verè dictum est à Paulo, Cum vidissem quòd non rectè ambularent ad Euangelij veritatem quis potest Petrum, et Barnabam, et alios, de quibus hic textus intelligitur, excusare ab errore, vel reprehensione non ficta, sed vera, et (vt res exigit)

acerbissima. 4^{m}. Et certè, si hęc, quę Paulus narrat, per simulationem fecit, nescio quam vim potuissent habere contra Galatas, quos hoc suo facto convincere conatus est! 5^{m}. Et quis cum Apostoli Pauli grauitate, et cum attestatione, quam premisit, Ecce coram Deo quia non mentior, convenire iudicet, vt fictum, ac simulatum factum pro vero exponat, vel simulasse se fateatur, et simulationem alterius comprobet Apostoli, vt fidei nostrę initia simulationibus firmata arguantur! Ergo ex his, et ipsius textus, et historię consequentia magis dicendum esse videtur maiorem in Beato Petro circunspectionem fuisse desideratam; ne facto suo, et exemplo cogeret Gentes Iudaizare. Quod sanè periculosum, ac minimè ferendum erat.

30. Ad hęc responderi potest, ad Primum Paulus vera narrat, vt scriptura verissima est; nihilominus potuit Paulus prius communicato suo consilio cũ Petro ipsum Petrum coram omnibus arguere, ac reprehendere, vt alij ab errore liberarentur, et corrigerentur, vt in vita S. Arsenij Legimus contigisse; vt enim ipse Arsenius modestię defectum corrigeret ipse, ex composito senex alter authoritate prestans simulauit eumdem se admisisse defectum, vt dum ipse coram omnibus reprehenditur, vt constitutum erat, Arsenius, qui presens aderat, aduerteret, et emendaret se ipsum, vt certè fecit. Parum enim refert ad veritatem historię simulatio defectus, et reprehensionis; nam vera fuit reprehensio Arsenij, et verè se correxit, et verè narrari posset senem illum reprehensum coram omnibus, quod crus cruri superposuisset, contra id, quod communis modestię regula postulat inter viros religiosos; imò cum seriò, et acriter quis reprehendendus esset publicè, premonitus fuit à Superiore, vt patienter ferret; nihilominus increpatio vera, et seria fuit ex prescripto Generalis adhibita; quid ergo vetat nos dicere à Paulo premonitum Petrum, et ex consensu eiusdem omnia fecisse; non video in hoc processu, nec Pauli, nec scriptorum eius vllum mendacium, vera autem fuit reprehensio, vel resistentia.

Ad 2^{m} error fuit non in Petro, et Barnaba, sed in alijs, qui non rectè percipiebant, quę ab his fiebant per dissimulationem, vel simulationem; pro ijs, siue Iudęis, siue Gentilibus reprehensio facta est potissimum. Reliqua argumenta vim nullam habent, si quę diximus rectè percipiuntur; non enim quidquam simulatè Paulus fecit, sed omnia verè, et cum grauitate, et authoritate summa. Opinionem Hieronymi sequuti sunt fere omnes Greci Patres Chrysostomus, Theophylatus, Œcumenius, Origines, Didymus, Apollinarius Laodicenus, ~~[illegible]~~, Eusebius Emesenus, Theodoretus, Theodorus Heracleotes, quos citat Hieronymus. Defendit eam pro viribus Adrianus in 4. questione de baptismo. citatur etiam Cassianus à Xisto Senen. Bib. 5ta li. 5. Annot. 274. Vbi breuiter exponit sententiam Augustini satis duram in Petrum.

31. Notandum Petrum nec deficere à fide, nec errare in fide potuisse; cui id promisit Christus Luc. 22. cuique Spiritus Sanctus aderat omnem docens veritatem Ioan. 16. quod maximè decuit, ita fieri in pastore, et doctore primo totius mundi à Christo instituto. Sed de hoc alias latius. Siquis desiderat hanc questionem latius explicatam legat Catharinum, et post eum nostrum Salmeronem Disput. 24. ad Galat. in qua de humilitate Petri nonnulla inveniet digna lectu.

Lege Baronium An. 51. c. 32. quanta fuerit authoritas Petri, quam se qui parati fuerint, non solum Iudæi, sed Barnabas, et Gentes fideles, contra quod illis Paulus tradebat de ceremonijs; deque eius simulitate. Ibidem lege locum Cypriani, et locum Augustini. Num liceat aliquando mendacium officiosum. Vide compendiose Xysti Senen. Bib. Sctæ li. 5. Annot. 107. concludit q. celari veritatem aliquando licitum, mentiri numquam. quod servarunt Petrus et Paulus, ut 5. n. 26. dictum est.

Secundus modus Petri defendendi. 32

Catharinus sic ait. Vel nullum fuit Beati Petri peccatum (quod rectius puto) vel admodum leue, et omni venia dignissimum; imo, quia ex mera charitate, et salutis eorum omnia illa faciebat, non dubito quin et ea parte quoque meruerit, ne fuerit munificentior erga obstetrices Deus, quæ ex officioso mendacio laudem ab illo, et præmia retulerint; non quidem de mendacio ipso, sed de officio; cui tamen coniunctum fuit mendacium; pari pietate sentiendum est de Beato Petro, verum quia illud factum afferebat magnum præiudicium veritati fidei, quam ipse norat, et non magnopere (cogitatione in Iudæorum utilitatem abstractus) aduertebat; ideo reprehensum illum oportuit.

Tertius modus Isidori Clarij

Hæc inquit non tam fuit Petri, quam male aliorum opinionis reprehensio; atque hæc causa fuit, cur palam, et non seorsum reprehenderit Petrum, ut cum cernerent ij, qui ex Iudæis erant fideles, magistrum ipsum aperte reprehensum silere, et fateri, nihil respondendo, errorem intelligerent non esse post hæc utilem legis obseruationem, post acceptam fidem; at Petro grata fuit ista coram Patribus reprehensio, ut non esset post hac necesse subducere se metu offendendorum fratrum. Videtur ergo ex utriusque consensu facta reprehensio utilitatis causa discipulorum; et vera tamen fuit reprehensio, et iure facta, quia iam, inquit, reprehensus erat ab alijs, qui ignorarent illam Petri dispensationem, cur scilicet venientibus à Iacobo fratribus subduceret se à Gentibus, cum quibus tamen vescebatur absentibus Iudæis. 33

Quartus modus Baronij

Baronius An. 51. cap. 30. à Paulo dictus est Petrus reprehensibilis, non certè, quod inspexerit in actione Petri intentionem minus rectam, hoc enim Dei, et non hominis est inspicere, ac iudicare; non quia opus cerneret malum; nam Iudaicos ritus cum Iudæis exercere, tunc temporis permissum erat Iudæis; atque adeò Petrus hac dispensatione, et permissione uti potuit; sicut et Paulus ea postea iterum, atque iterum usus est: non demum quod ex ipsius facto Petri gentes occasionem habuerint, qua coacti quodam modo sunt Iudaizare; quippe cuius animus ab tali opere longè abfuerit; siquidem et ipse cum Gentibus Gentiliter vixerat Antiochiæ; et si tantisper deflexit à ritus Iudaicos vitandi scan 34

dali causa fidelium Iudęorum, id ex dispensatione fecit, cur ergo? quia ex dicta occasione Paulo Zelatori Gentium visus sit reprehensibilis. Verum sicut simili ratione Paulus circumcidens Timotheum potuerit dici repreHensibilis, si Petro, aut Barnabę videretur repreHensibilis in eo facto, quod ex eo Gentes sumerent occasionem se circumcidendi, et tamen re vera non esset repre
32 Hensibilis, sed liber à culpa. Ita de Petro pariter est dicendum.

Sed contra responderi potest à Paulo non dici Petrum visum sibi reprehensibilem, sed fuisse reprehensibilem; et preterea aliam fuisse in Paulo, quã in Petro fuerit, rationem ritus exercendi Iudaicos, quos Petrus simulatè, Paulus verè exercebat. Sed in illa simulatione illa culpa inerat, inquit Augustinus, quam quis admitteret, si hoc tempore quis vel fictè exerceret aliquam cęremoniam Iudaicam, ex quo daret occasionem opinandi ipsum in ea cęremonia spem Habere salutis: at Paulus non ita re vera pręstitit ritus Iudaicos, sed tantummodo seruiens consuetudini adHuc permissę, ostendensque illas legis cęremonias non detestandas, vt Idololatriam, sed Honorandas tantisper donec cum Honore sepelirentur; ergo et ex facto, et ex occasione data Gentibus dicitur repreHensibilis. At dices pro Petro, tunc temporis nondum exclusum rituum Iudaicorum vsum, sicut nunc: atque adeò Hoc tempore fuisset peccatum, quod eo non fuit. Preterea simulatio Petri, et Barnabę, et aliorum fratrum Iudęorum, non tam erat fictio, quam
33 condescensio, neque enim Petrus volebat fingere se legis cultorem, sed assentiebatur alijs fratribus, qui adHuc assuetis cęremonijs vacabant. Subtractio verò illa à mensa, et cibis Gentium, et si simulationem includebat, simulabat nimirum in ea subtractione non se deseruisse legis pręcepta, nec velle transgredi, comedens cibos prohibitos cum Gentibus; sed Hoc fecit Paulus ex consilio Iacobi Ierosolymis, cum purificauit se more Iudaico, vt introiret in templum; tunc enim videtur finxisse se adHuc legis obseruatorem, cum non esset, quod si Paulo, aut Iacobo suadenti non vertitur vitio, Hęc simulatio cur Petro vertetur. Numquid nulli fuerant tunc Gentiles Christiani Ierosolymis, qui scandalum paterentur? quid in portu Corinthi Cenchreis non erant vlli Christiani ex Gentilibus, cum caput ritu Nazareno Paulus corrasit?

Quintus modus Luisij Legionensis.

35 Lege per Christi mortem abrogata Iudęorum, semper deinceps Habitum est perniciosum, ac mortiferum, aliquos eius legis ritus pręstare, ac exequi, quasi saluti consequendę necessarios; nihilominus illis Apostolorum temporibus licitum fuit existimatum, illius legis pręscripta seruare, ac facere, cum, vel Euangelij causa, vel alicuius salutis, seu incolumitatis ratio postulasset. Quod si quis fortè offenderetur ex Hac legalium obseruatione, tunc ea minimè licebat; vnde cum res incidisset eiusmodi, vt merito dubitari posset, nocitura ne, an profutura esset talis obseruatio; quod alij ex neglectu, alij ex obseruantia legis scandalum caperent; id erat eligendũ, quod minus Haberet incommodi secundum rei grauitatem, aut verisimilitudinem euentus. At tamen ratio scandali, siue offensionis duplex esse potest,

aut

aut enim factum ipsum sua natura offensionem gignit, aut non nisi ex eorum imbecilitate, qui offenduntur, et inscitia scadalum oritur; si prius accidat à principio vitandum est opus; si posterius, tunc cum primum viderimus offensionem, omittamus factum operæpretium est; modò nostro id commodo fiat; Petri igitur hoc factū non fuit tale, si rite estimetur, vt iustam ruinę occasionem preberet Antiochensibus; neque eos inde sumpturos, aut potuit, aut debuit Petrus preuidere. Cur enim existimaret in ea futuros persuasione Antiochenses, vt crederent ipsum censere legalia obseruanda; quibus toties de abrogata lege suam declarasset sententiam, non solum verbis, sed (quod efficatius est ~~argumentum~~ testimonium) etiam factis: quippe, qui cum ipsis cibis vesceretur communibus, et omnem istum legitimum cultum in eorum oculis neglexisset: nec, cum tantisper ab eorum mensa se subtraxit, vereri debuit, ne ipsum mutasse sententiam putarent, quin potius existimare iudicaturos illos, quod equius erat, et cum veritate coniunctius; infirmitati scilicet eorum, qui venerant Ierosolymis, concessisse; quod boni viri, et aliorum salutis studiosi, et amantis officium erat; nec fecisse, quod legem vigere censeret, quam abrogatam, et minimè seruandam toties suo exemplo monstrasset; quod, vel praui, ac vafri esset hominis, vel Iudicij leuis, et parum in sententia constantis. Itaque si Antiochenses in facto Petri offenderunt, quod non negamus, id potius ex eorum parum attenta consideratione, quàm ex iusta suspicione mutatę sententię in Petro evenisse credimus. Neque verò subitò, et tota simul offensio exstitit; sed progressu temporis paulatim creuit numerus simulantium se seruare legalia; dum non communicato consilio, sed vnus alterius exemplum sequutus, fere omnes deseruerunt conuictum Gentium; ita vt hę preter opinionem se desertas à Iudeis animaduertentes, grauiter tulerint, et sperni se existimarent; nam et consuetudine priuari, eorum, quos plurimi faciebant, tolerare vix poterant; et pro immundis se haberi, ignominiosum putabant: Vt par sit credere aliquos ex eis abstinere à cibis Gentium voluisse, et ritus decreuisse seruare Iudaicos. Paulus ergo cum animaduertisset, quod initio bono animo à Petro ceptum sciebat, id longè in diuersum fuisse commutatum; fore qß preuidens, vt Antiochenses, aut et ipsi Iudei effici vellent, aut Euangelio nuncium remittere; ex facto Petri, et aliorum, indignatione concepta; videns qß quod non rectè ambularent ad veritatem Euangelij, illi scilicet Iudei, qui Petri exemplo se cultores legis fingebant, ratus vlterius dissimulandum non esse; sed Petrum quam primū admonendum; noluit id quidem occultè facere, quod liquidò cognosceret eius animum, qui et bono consilio fecisset; et satis persuasus esset, legem minimè obseruari oportere; sed tamen admonuit publicè coram multis, Vt tū Iudei; tum Gentes, siqui decepti legem seruandam putabant, eam opinionem exuerent, et sui erroris admonerentur ipsis auditis, quę à Paulo dicerentur, ipso precipuè assentiente, et tacente Petro.

Ex dictis sequitur Primum non peccase Petrum, dum à conuictu Gentiū fidelium propter Iacobitas Iudeos se continuit; sed officium boni pastoris

fuisse sequutum: et quia illi licebat, uti Iudeis alijs, ritibus dare operam legalibus; et quia offensio Gentium potius ex ipsarum imbecilitate, et inscitia, quã ex facto Petri orta est; quam tamen ipse preuidere nec debuit, nec potuit. Presertim cum ex multitudine, paulatim, ac sensim, Petri exemplum emulantium, preter omnium, et ipsius Petri opinionem, offensio vires ceperit. Nihilominus ex quo tempore Antiochenses offendi visi sunt, Petrus cepit esse represensibilis, hoc est, admonitione, et correctione dignus. Quoniam ex tunc, quod sine peccato fuerat, cepit esse Gentibus noxium; quarum offensio, quàm Iudeorũ grauior erat, atque nocentior, siquidem Iudei offensi dumtaxat de Petro minus eque iudicarent. At fideles Gentium ex offensione sua Euangelium, et non Petrum damnarent, quod minus sufficiens iudicarent ad salutem consequendam: vnde et Iudei ipsi fieri vellent, et ad ritus eorum transire. Quare peccaturus proculdubio Petrus ex eo tempore fuisset, si cognito, quod ex suo facto sequebatur, detrimento, tamen adhuc vellet in eo perseuerare; iam enim incipiebat esse malum; quia noxium valde. Sed excusarat illum, quia neque ante nouerat damnum, neque à principio preuidere debuit futurum. Hinc etiam constat Paulum iustissimam habuisse causam, et admonendi, et coarguendi Petrum; in eoque neque procacem, neque contumeliosum fuisse, vt quidam falsò dicere ausi sunt; cum enim maius fuisset malum Gentium offensarum, vt dictum est, quam Iudeorum, necessariò erat vitandum. Vnde debuit Paulus admonere Petrum de eo, quod se inscio ex ipsius sequebatur facto; et Petrus nisi semel admonitus ab incepto desisteret, iam quidem admittere videretur peccatum, liquet ergo neque Petrum peccasse, et tamen represensum iure, seu represensibilem dici, merito ipsum à Paulo admonitum; neque verò quicquam ex composito gestum fuisse inter ipsos, sed omnia, vt à Paulo sunt perscripta, ita facta sine simulatione, aut fuco, simpliciter, ac verissimè.

Petrus admonit. dignus

Paulus tam causam habuit monendi Petrum.

Sextus modus Francisci Xuarez

Excusans Petrum, et Paulum.

36 Xuarez de legibus lib. 9. c. 20. fine, sic ait, hoc ergo modo videtur dici posse non improbabiliter factum Petri nullo modo fuisse peccaminosum; non solum ob naturalem inconsiderationem, sed etiam quia omnibus circunstantijs pensatis prudenter potuit iudicare, se non dare scandalum actiuum, et si quod erat passiuum, non obligari ad vitandum illud; quia maior hic erat necessitas Iudeorum; grauius que putabat nocumentum, quod imminebat. In quo errare quidem potuit Petrus, errore tamen facti, non iuris, et sine periculo culpe; nõ solum, quia probabilibus coniecturis ducebatur, sed etiam quia electio non inter licitum, et illicitum, sed inter expediens, et non expediens fiebat. Multa enim licent, que non expediunt. vnde et si erretur circa licitum, et non expediens, non erit culpa, sed impedimentum maioris boni, vt ibi notat. D. Thomas. Hunc ergo defectum in Petro negare non possumus, et ille sufficit, vt verè Paulus dixerit illum esse represensibilem, et merito restiterit. Quia re vera ad conuersionẽ Gentium, et instructionem Iudeorum, et ad puriorem libertatis Euangelij predica

Xuarez

dicationem, magis expediebat non separari à Gentibus, et Iudæos instruere: et alioqui Petrus ratione officij debuerat hic eligere, quod maximè expediebat; et nisi Paulus occurreret, maius commune bonum, et cœleste impeditum fuisset. Hoc igitur titulo fuit vera, prudens, et necessaria eius reprehensio, et hoc satis est, vt Paulus diceret, Cur gentes cogis Iudaizare? quia licet non daret scandalum actiuum, non tollebat passiuum, quod non solum licitè, sed etiam perfectiùs, et constantiùs operando facere potuisset. Hoc ergo modo potest intelligi illa dissentio pacifica, et sancta, vt dixit Philo Carpatsine culpa Petri, et sine elatione, et temeritate Pauli, et cessant calumniæ antiquorum infidelium, et nouorum hæreticorum.

Modus septimus Vazquez qui excusat Petrum, similiter et Paulum.

Magis expediebat, vt Petrus omitteret cæremonias Iudaicas eo tempore, et ritum Gentilium retineret. Nam si illi Iudæi Ierosolymitani erant verè Christiani, sciebant illas cæremonias iam necessarias non esse, (vt semper in Ecclesia creditum fuit) post Christi mortem, vel saltem à Pentecoste. imo conuersi ipsi Gentiles Antiochiæ, apprimè nouerant ipso Petro docente, et verbo, et facto. At videntes Petrū, subito relictis ipsis à suo conuictu ad Iudaicos ritus conuersum, non poterat non in dubium venire, illas fortasse esse necessarias ad salutem, imo facile credere. quod indicauit illud; Cogis Gentes Iudaizare. Faciliùs autem fuisset, Iudæos, qui sciebant iam minimè necessarias cæremonias Legis à scandalo immunes seruare, quam Gentes perturbare; quos non poterat non mouere tam subita Petri immutatio, qui, vt notauit Paulus, quæ destruxerat, iterum videbatur ædificare. repetendo cæremonias, quas desierat, quas prædicarat inanes, cum tamquam salutares resumeret. Alioqui, si licebat pro tempore ijs vti, quid necesse erat clam eas vsurpare, et ex metu Iudæorum; vtrumque rem suspectam reddebat. cur Petrus nos deserit? et si dissimulat, et Iudæos non audet deserere, quid cogitemus, nisi ritus Iudaicos esse salutares? si ergo ita est, recipiamus et nos. Huius rei auctor, siue causa, siue occasio fuisset, nonne erat reprehensione dignus? nonne fuerat seriò monendus tanti mali imminentis? sed non tamen culpæ dandum, quod ex inconsiderationis defectu proueniebat. Intentio Petri bona, conscientia, et fides bona, tamen cautio minus solers; prouidentia certè hominis (quæ indiget consilio sæpe aliorum) dum illum sibi relinquit, et propria prudentia sinit agere. Vna itaque circunstantia non præuisa, ac præuenta absque culpa facit hominem reprehensibilem. Non iudicant intentionem homines, sed exteriorem euentum, quem minùs rectum accusant, peccauerit interiùs, necne, minimè curant. 37.

Textus.

V. 15. Nos natura Iudæi, et non ex Gentibus peccatores.

V. 16. scientes autem quòd non Iustificatur homo ex

operibus legis nisi per fidem Iesuchristi, et nos in Christo Iesu credimus, vt Iustificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis, propter quod ex operibus legis non Iustificabitur omnis caro.

Syr.

V. 15. si enim nos qui propria natura Iehoudei sumus nec fuimus ex Gentibus peccatores.

V. 16. Quando quidem scimus non Iustificari hominem ex operibus legis, sed per fidem IeschHua MeschicHo, et nos in IeschHua MeschicHo credimus, vt ex fide in MeschicHo Iustificemur non autem ex operibus legis, quoniam ex operibus legis non Iustificatur omnis (vlla) caro.

Ar.

V. 15. Nos natura Iudei, et non ex Gentibus peccatores

V. 16. Scientes quod non Iustificatur homo ex operibus legis, si non per fidem Iesuchristi, et nos in Christum Iesum credidimus, vt Iustificaremur ex fide christi, et non ex operibus legis, propter quod non Iustificabitur ex operibus legis omnis caro.

Theoria I.ª

Qua explicatur mens, et intentio Apostoli.

Quest.º I.ª 1. Queritur I.º Que sit mens Apostoli ex versu 15. vsque ad finem capitis 2. Respondetur autem, illud presertim probare velle (quod in Petro nunc proximè reprehendendo indicauit) legis Mosaice vim cessasse, neqȝ eius ceremonias vsurpari debere à Gentibus, que ad Christi fidem aduenerant. ita Lyra. Lomb. S. Thom. Adam. Gagn. Seryp. Iustin. Legion. Dionys. Bruno. Hugo Card. Oecum. Trexo.

Mirandum, inquit, Trexo, quomodo relicta narratione rationibus ostendit, quod carnales obseruantie post Christi mortem nihil valent, imo sunt mortifere, et quasi sui oblitus rem multo diuersam persequatur, vt parum liqueat vbi desierit obiurgare Petrum.

Hugo Cardinalis ait hinc exordiri tertiam particulam prioris partis huius epistole (quam in duas partes ipse partitur; nimirum alterã ad fidem, alterã ad mores, pertinentes) in qua tertia particula ostendit legalia non esse necessaria ad salutem. I.º exemplo suo, et aliorum Apostolorum, deinde exemplo

Abrahe, sed hoc posterius spectat ad 3. caput, prius verò ad finem huius secu-
li, et ad principium sequentis.

Petrus Lombardus, hinc, ait, incipit de improbatione legis planè agere, et rationibus ostendit, carnales obseruantias post Christum minimè retinendas, vt pote quas lex euangelica (ait Lyranus) euacuauit, quasque inutiles (inquit Bruno) effecit. Oecumenius autem circumcisionem, inquit, paulatim deprimens, dicit legi herendum non esse, que quidem saluos facere nequeat.

Ego non ambigo (quod Seripando etiam placet) illud certis rationibus vrgeri à Paulo, quod non sine stomacho, et commotione Petro dixerat. Quomodo idest, quo titulo, seu iure cogis Gentes Iudaizare? num quod Lex iustificare possit? an quod à Deo sit? sed nihil horum afferre potes; ergo non rectè cogis.

Queritur preterea (vt magis eluceat que sit mens, et scopus Apostoli in hac parte) quo cum faciat sermonem in his versibus? num cum Petro, an cum Galatis relicto iam Petro? Certè Chrysostomo, Theodoreto, Theophylacto, quin et Hieronymo, quos multi sequuntur ex recentioribus, vt Caiet. Serip. Arbor. Salmer. Arias Mont. ad finem vsque capitis sermo videtur esse cum Petro; non arbitror tamen alienè nimis Scholia Greca, siue Oecumenium illorum collectorem opinari sermonem hunc omisso Petro ad Galatas referri; quam sententiam probabilem existimat Iustinianus noster. quod aliqui non omnia, que sequuntur absque incommodo ad Petrum dicta explicari possint. Siquis asserat, quod supra insinuare cepi, prudenti satis consilio vsum diuinum Paulum, qui sub persona principis Apostolorum ipsos Galatas obiurgatos velit, ac eorum pseudo Apostolos grauissimè, vt opus erat, sed absque odij periculo, aut opinione, accusatos, damnatosque doctrine illius false, quam contra fidem à se ipso traditam, inter eos sparserant; non dicā hunc ita docentem extra chorum saltare, siue aliena dicere à vera huius loci intelligentia, et mente Pauli. Chrysost. Non tam, inquit, Petrus, quam eius arguuntur discipuli: ita dicere possumus, licet ad Petrum fiat sermo, nō tam ipse, quam Galate obiurgatione feriuntur. Lyranus quidem, atque Lombardus, Hugo Card. Bruno, Catharinus, Dionysius, hinc ad Galatas redire seriem sermonis arbitrati sunt. Adamus vsque ad versum 16. inclusiuè ad Petrum, deinceps ad Galatas verba fieri existimauit. sed ego Chrysost.^{mo} adhereo.

Queritur 3.º num plures rationes iungat, et accumulet hic contextus Epistole vsque ad finem capitis, et quot he sint? an potius quasi historicam narrationem contineat? an verò vna ratione, et argumento satisfiat proposito, reliqua ad eius explicationem adijciantur? Hoc tertium videtur sequutus S. Thomas, vt in explicatione videbimus; primum placuit Legionensi, qui tres rationes adhibitas asserit ad probandum legem ad salutem non valere. 1.^{am} V. 15. 16. ab eo quod in sua, et Petri persona inerat. si enim ipsi natura Iudei in lege nati, Iustitiam non à lege, sed à fide petebant, quid Gentibus à lege alienis operepretium esse poterat in lege, vt iustitiam acquirerent. 2.^{am} V. 17. ab absurdo quod sequeretur maximum, si semel admitteretur legem

Mosaicam ad salutem valere; nimirum Christum authorem esse peccati; qui prescriberet suis à se vno, et non à lege salutem sperare. 3.am V. 18. à Petri constantia, qui; quod semel docuerat, legem Mosis non esse obseruandam, rursum nisi repugnaret sibi ipse, non fuerat doctorus. ~~4.am [illegible]~~ ~~[illegible]~~

4 Adamus mediam viam ex parte secutus dicit. V. 15. et 16. notam narrarirem. V. 17. 18. 19. tres rationes explicari, et fortasse 4.am addi V. 21. quibus probatum sit legis obseruationem minimè iam vigere post Christi aduentum, nec vllo modo ad Iustificationem accersendam. Sed certè duriusculè exponit particulam enim bis positam; nimirum in V. 18. et 19. cum ait non ad immediatè, et proximè praecedentia, sed ad principale intentum referendam.

Cornelius tres rationes affert, sed differt nonnihil ab Adamo. 1.am V. 17. 2.am V. 19. et 3.am V. 21. quibus probatur nos Iustificari non ex legis operibus, sed ex fide Christi Iesu. Ederus duas 1.am V. 17. alteram V. 21.

Scholia.

5. Nos. explicatur hic 1. persona, quia diuersa studia significantur, seu distinctę conditiones, et mores hominum. An verò sit numerus multitudinis positus pro vno tantum Paulo, non satis probatur, potius crediderim sub hoc pronomine Iudęos indefinitè contineri, qui christianam profitebantur religionem, licet sint (~~Catharinus, Caietanus~~) qui Apostolos dumtaxat intelligi dicant; nam à suo, et aliorum Apostolorum argumentari Paulum exemplo: q. d. nos Paulus, et Petrus (ad quem verba facit) et Barnabas, et cęteri coram quibus loquebatur, dum coram omnibus obiurgauit Petrū. Alij (~~Seripandus Cardinalis~~) ad Paulum, Petrumque constantes nimium referri volunt.

Natura. idest, ortu, et natiuitate, vt Eph. 2. 3. Eramus natura filij irae, siue natione, et genere, non tamen creatione, sed propagatione, nimirum Abrahę legitima proles circumcisi octauo die, nati, atque educati in lege, et disciplina pietatis, et cultu Dei, Ceremonias diuinas à Mose traditas ab incunabulis obseruantes.

6. Iudei, vsu factum est, vt sic nominarentur omnes tribus ab Israële propagate, licet hoc nomen proprium fuerit eius tribus, quę à Iuda processit, cui sceptrum regni promissum. Gen. 49. et datum, cum Dauid inceptus est rex. Iudei itaque dicuntur omnes legis Mosaicę professores; sed erāt, qui dicebantur proselyti, non natura Iudei, sed electione; quippe qui sua sponte ex alijs rationibus venissent ad Iudaismum. Sed licet ad horum discrimen opinati sint nonnulli ex Patribus Chrysost. Hierony. homb. Anselm. S. Thom. Oecum. Cajet. Adam. Interl. dici Apostolos natura Iudeos; tamen ex contextu literę videtur potius ad distinctionē

eorum

torum, qui ad Christum conuertebantur ex Gentibus, dici. Opponit enim Iudeis peccatores; quasi rectè viuentibus, prauè viuentes; in Lege nutritis, ac natis sine Lege natos, et educatos; Legalibus ex Leges; circumcisis incircumcisos, sanctis immundos; terapeutis cultores idolorum; ac tandem filijs Dei seruos, et mancipia diaboli. Iudei autem secundum ætymologiam intelliguntur, qui Deum confitentur, et laudant.

Et non ex Gentibus, (quę ignorantes Deum idololatriæ additę sunt) oriundi, atq; adeò peccatores non solum originali peccato infecti, sed varijs scelerum, ac flagitiorum maculis contaminati, impij idololatrę. Quidam existimant ~~Iustinianus~~ peccatores vocari eos, qui erant ex Gentibus quasi infideles, quia peccatum antonomaticè pro infidelitate vsurpat scriptura sacra, vt Ioan. 16. 8. 9. Arguet mundum de peccato, quia non crediderũt in me. Matth. 26. 45. Tradetur in manus peccatorum. idest Gentilium. Luc. 6. 34. Peccatores peccatoribus fenerantur. Alij affirmant ~~Lombardus~~ in sacris literis non quoscumque, sed valde impios, et grauissimis peccatorũ sarcinis oneratos peccatores dici. Et certè nomen hoc non actum, sed habitum significat, vt annotat S. Thomas, atque adeò conuenit iniquissimis, quales putabantur Gentes sine Deo, et ideò omni viciorum genere coinquinatę. 7.

S. Augustinus super hunc locum, nomen inquit, peccatorum Gentibus imposuerunt Iudei vetusta quadam superbia tamquam ipsi iusti essent, videntes stipulam in oculo alieno, ~~et~~ non trabem in suo. Qui satis expressè representantur in parabola Pharisei. Peccatores non negat Paulus Iudęos esse peccatores, siquidem asserit indigere fide, vt iusti efficiantur, sed ait non esse tam grauibus, tamq; multis infectos peccatis. Quandoquidē et Deum verum colebant, et eius Lege regebantur, et in timore Dei, et religione vitam meliorem instituerant. Neque impij erant, et idololatrię mancipati. Ad Rom. 2. et 3. docet latè Paulus omnes tam Iudęos, quam Gentes peccato obnoxios. Primasius scitè, et breuiter, dicit, non ex Gentibus peccatores, peccatores tamen. Arias Mont. Peccatores dicuntur quasi à Lege, et notitia Dei aberrantes. Hieronymus. quasi immundi, ac sine circumcisione. S. Thomas non quidem de numero peccatorum, qui inter Gentiles sunt absq; Legis freno ad peccandum propensi) subaudi sumus. Serypandus videtur ita intellexisse. Nos natura Iudei sumus peccatores quidem, sed non ex Gentibus. Quid si dicamus ironię speciem in his verbis inesse; quod videtur intellexisse Augustinus, vt indicant eius verba paulo ante prolata à nobis: subintelligi debet verbum Sumus, nisi vis sensum huius versiculi perfectum non esse, pendereque ab illo verbo credimus, quod in sequenti ponitur, vt nos Iudei sit eius suppositum. Sed necesse non est, cum Nos iterum cum coniunctione et sit eidem verbo suppositum, et facilior sit intelligentia sine tautologia primę personę per eclipsim verbi substantiui, quę frequentissima esse solet. Hoc etiam magis conuenit expositioni multorum patrum, qui sententiam hoc versiculo claudunt, et connectunt 8.

cum superiori, imo et distinctio versiculi huius à subsequenti, et interpungendi ratio idem suadet. Glossa, Interl. Lomb. imo fere omnes verbum subaudiunt Sumus, Lyranus etiam fuimus, inquit, nomine peccatores, in quo minus probarem, nisi illi faueret Syrus. Glos. Lomb. Lyra Syrus

Scholia in V. 16.

9. Scientes autem. Græcè εἰδότες ὅτι, Erasm. Pagn. Vatab. quoniam scimus. In Græco, vt vides, non est vocula autem, lecta tamen (legit certè interpres Theodoreti, vti noster interpres vulgatæ) non perturbat sententiam; quicquid visum fuerit Marianæ, nec redundat, quin potius augere videtur, et vim præbere argumento, si tamen subiiceas cum Aria, adhuc parum lædes sensum. potest interpretari per et, vt sit Hebraismus, vel Hispanismus. q. sauiendo. l. contodo esso sabiendo, l. sabiendo enpero. Vnde verò hæc scientia constiterit Paulo, et Petro, et nos ipsi scimus, ex doctrina, et reuelatione Domini Iesu habita. vide Caietanum, Dionysium, Catharinum.

Quod non Iustificatur. Hellenismus vsitatus, quem Erasmus reddidit per infinitum bene latinè. Iustificare, verbum forense significat iustum pronunciare, vt frequenter invenies apud Prophetas sacros, et in hac significatione Vatablus hic accepit, sed perperam; apud Paulum non solum ita, sed sæpius promundare à peccato, seu ex impio iustum facere, siue Iustum in iustitia promouere, sumi solet; et ita hoc loco sumetur. quod rectè Adamus annotauit, estque communis expositio, ac verissima. Tolet. Rom. 2. An. 13. Iustificare tripliciter vsurpatur in sacris literis, Qui denuo iustus fit, et iustitiam assequitur, quam prius non habebat; vtpote non iustus, seu iniustus, et peccator; is dicitur iustificari. Rom. 4. 5. Credenti in eum, qui iustificat impium. 2º. qui iustior ex iusto fit, aucta amplius iustitia dicitur iustificari. Apoc. 22. 11. Qui iustus est, iustificetur adhuc. 3º. qui iustus ostenditur, ac declaratur, iustificari etiam dici solet, Eccl. 7. 5. Non te iustifices ante Deum. Matth. 12. 37. ex verbis tuis iustificaberis.

Non iustificatur homo, idest, nemo iustificatur siue Iudæus, siue Græcus, siue Hispanus, siue Persa, siue ex vltimis orbis partibus accitus. Anselm. ponitur indefinita propositio pro vniuersali. Dionysius, vt statim iterum repetitur. Nemini igitur iustitia contingit, aut gratia datur, qua ex peccato liberatus, et emaculatus Deo reconcilietur. ex operibus legis, idest, propter Mosaicæ legis obseruantiam. paulo inferius latiùs de hoc disputatio redibit.

10. Nisi. hæc vocula nonnihil moratur interpretes. Alij volunt esse Hebraismum, et subaudiendum non expressum in priori parte sententiæ, vt in ps. 1. 7. Non resurgent impij in Iudicio, neque peccatores etc. Hebraicè et peccatores, vbi subauditur non quod expresserunt 70. ps. 9. 20. Non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem. in Hebr. loco 2. non explicatur non, sed intelligitur per figuram ἀπὸ τοῦ κοινοῦ. Alia exempla vide apud Adamum, et Salmeronem. Alij scilicet Ioannes Arboreus, Alfonsus Salmeron, Cornelius, Iustin. qui sequiuntur Hieronymum, probabilius dicunt ἐὰν μὴ pro ἀλλὰ, Græcè positum, hoc est nisi, pro sed quod sequitur Syra translatio

latio ארלא reddens pro ἀλλὰ. i. sed. In textu Chrysostomi secundum versionem Erasmi legitur, sed tantum et sic vertendum, ipse in annotatione Suius loci edocuit; melius tamen sine particula tantum vertitur, vt notauit Cornelius contra Nouatores, quibus fauere solet Erasmus sub pelle ouis vulpeculam dissimulans: exempla vide apud Salmeronem, Iustinianum, et Cornelium, qui ostendunt nisi pro sed sæpe à latinis vsurpari. Quæ tamen exempla ego non probo, licet probem expositionem, quoniam fere in omnibus exemplis, quæ P. Salmeron profert ex Euangelio nisi est exceptiua, et non aduersatiua, quod ex Apocal. magis ad rem facit; quæ verò ex profanis libris profert Iustinianus non sunt satis ad rem propositam, quia exceptiua videtur in eis esse vocula. nisi, quod citat ex familiaribus epistolis Ciceronis P. Cornel. magis appositum est. de re, inquit, nihil iudicare possum, nisi (idest sed) mihi certè persuadere talem virum nihil temerè fecisse, id enim et Lexica indicant latina.

In Hispano certè idiomate frequenter occurrit nisi, pro sed. Soc est 11
sino pro mas, l. pero V. g. no era Pedro sino Iuan, latinè reddes, non Petrus, sed Ioannes erat. Et quamuis aliàs nisi coniunctio sit exceptiua, Soc loco aduersatiua est, alioquin non efficeret sensum, quem intenderat Apostolus, nimirum Iustificationem à peccato fieri per fidem Christi, et non per opera legis. Quare qui nisi Soc loco exceptiuam esse volunt (vt videtur voluisse Arias Mont. cum in sua translatione ponit sinon, quod idem est atque nisi) aberrare quidem iudicandi sunt ab Apostoli mente, et scopo, quem sibi proposuerat. Nam cum nisi, siue sinon conditionem includat, ex verbis Apostoli Soc colliges, opera legis non Iustificare, si fides absit, tamen si adsit, iustificare quidem. Quæ sententia valde aduersatur Apostolo, qui totis neruis contendit Soc perspicuum facere (contra Iudaizantes, qui simul cum fide cæremonias exquirebant ad Iustificationem) nullis operibus, sed vni fidei deberi Iustificationem. Cum Iustificatio gratia sit, et gratia non ex meritis nostris, sed gratis ex Dei misericordia conferatur credentibus, sicut oportet, in Christum Iesum. Sed forte Arias ארלא i. sinon iudicauit ~~exceptiua~~ aduersatiuam. Vt Hispanica Sino. Nam Hispani Græcos imitari in hoc videntur.

~~Hispani itaque Græcos imitari videntur, siue Hebræos dum Nisi pro sed vsurpant. ארלא sinon, Sino. Et ita fortè reddidit atque aduersatiua.~~

Illud verò attentè considerare te volo prudens lector, quod docuit S. Aug. 12
de Spiritu, et litera cap. 13. 14. 15. quo ad negotium Iustificationis nihil interesse inter legalia, et moralia opera; nihilominus quia præsens controuersia de cæremonijs legis potissimum assumpta fuit (vt in sequentibus dilucidiùs patebit) Sunc locum communiter de his legis operibus interpretari solere; sed certè vera erit doctrina generalius intellecta de omnibus legis operibus Iudicialibus, cæremonialibus, moralibus: quin, et de quibusuis operibus, quæ facere possit etiam non Iudæus, nec Mosaicis præscriptionibus astrictus. Soc indicat Interl. et Lombardus cum ait; nullo denique modo iustificatur Somo nisi per fidem. et Sic propriè ponitur coniunctio nisi in significatione exceptiua, qua ratione arbitror intelligi à Glosa, Lyra, S. Thoma, Anselmo, Ambrosio, Augustino, et cæteris, qui eam prætereunt sine alia expositione, Theod. Theoph. Œcum. Gagn. Caiet. Claud. Mariana.

Imo crediderim Sanc fuisse expositionem Adami ex Hebraismo, vbi 13

vult subintelligi non ex precedenti membro, aliàs vix locum habet, nisi ita efferas, non iustificatur homo ex operibus legis, nulloque modo iustificatur nisi per fidem. etc. id verò valet ad commendationem gratię, quę vt dixi modò, non ex vllis nostris operibus, sed gratuita Dei benignitate condonatur. Item hoc velim animaduertas sub nomine fidei etiam includi reliqua dona, et virtutes, quę simul cum illa disponunt ad gratiam recipiendam, spem, timorem, charitatem, pęnitentiam etc. hę quippe ex fide quasi ex radice consurgunt, sub eaque intelliguntur tamquam sub matre filię. Vide Cornelium, et Salmeronē citantem Concilium Tridentinum Canone 9. sessione 6. vbi anathemate percutitur qui contra senserit, et docuerit. Commen. gratię. Sub nom. fidei, qu... tur intel... tur. Corne... Salmer... Concilii

Cum Adamo pręterea notabis, licet hęc propositio, Fide solum iustificatur homo, vel vni fidei debetur iustitia, qua coram Deo iusti sumus; vel Per fidem solam, vel Per fidem tantum iusti reddimur: bonum et catholicum sensum contineat, si non dispositiones liberi arbitrij ad gratiam iustificantem, sed merita propria excludas; tamen propter hęreticos nostri temporis ab hoc modo loquē di abstinendum, quia suspicionem secum affert, et venenum potest in verbis latere. Indeque inferunt Lutherani dispositiones pęnitentis superuaneas esse, cum sufficiat sola fides. Quod cit. can. 9. preuidit, et anathematisat. Adamus... Fidem so... iustificar... modo intel... ligendum. Concil...

14. Denique rem diutiùs considerans, et verba Apostoli frequenti meditatione perpendens ex his verbis, non Iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesuchristi. Hunc sensum video elici posse, vt velit Paulus sanctos veteris testamenti ex operibus quidem legis iustificatos, sed non nisi per fidem Iesuchristi: non quod legis opera ex se, aut ex meritis operantis concurrerent ad Iustificationem, sed quod assumerentur tamquam figurę, et vmbrę, signaue, atque protestationes fidei, qua credebant Christum suo tempore venturum. Itaque illa opera legis à fide habebant, quicquid habebant boni, vt aliquomodo iuuarent iustificationem. Quare, qui circumcisione vt typo iustificabantur, non per eam solam, sed per fidem, siue formalem, siue virtualem, vel implicitam, vel explicitam, qua credebant Christum venturum redemptorem, et mediatorem, iustificabantur. Vide Hieronymum, S. Thomam, Anselmum Arboreum. Hoc igitur sciebāt Apostoli, nisi fide adiuncta opera legis non posse iustificationem operari etiam in illo statu ante Christi aduentum. Quo supposito sequitur vt iam hoc tempore postquam Christus aduenit, quia cessarunt esse typi, vmbrę, signaue futurorum, nullo modo requirantur ad Iustificationem; sed vna Christi fides viua sufficiat, atque necessaria sit; quare statim repetit Apostolus, vt Iustificemur ex fide Iesu Christi, et non ex operibus legis. vbi vides omnino iam excludi opera legis à consortio, et coniunctione fidei; ad quam prius admitti visa sunt. Vnde ad extremum vniuersaliùs intulit, propter quod non iustificabitur ex operibus legis omnis caro. qua propositione non solum gentes externę, et alienigenę, sed omnes etiam Iudei et non Iudei comprehenduntur; si ita explices nullum incommodum sequitur, et omnia verba Apostoli ita necessaria sunt, vt minimè possis obijcere tautologiam, aut repetitionem non admodum necessariam. Probo tn̄ magis q̄ dilta. Iustific... Patrum... riquorum... Circum... non nisi... fidem... ri Chri... tificab... Hieronym... S. Thomas, Anselmus, Arboreus. Opera Le... nisi per f... non iustific... Vna Chri... fides vi... tificat

15 Et nos emphaticōs dictum. q. d. non solum gentes, quę cum à Deo essent

alien

alienę, ab eiusq; gratia aberrarent, vti peccatores manifesti; sed etiam nos ipsi, qui Deum confitebamur, et colebamus per legem: viderique poteramus no indigere hoc iustificationis modo, aut ratione; certi verò nullius opis esse legalia, vtpote iam mortua, et instar vmbrarum evanescentia. In Christum Iesum credimus, idest. Christi Domini Iesu filij Dei fidem amplectimur, ad ipsum velutifidei columen, spei refugium, iustitię autorem contendimus, Christi fidei nos committimus, ei nomen damus, sub eius vexillo crucis militare parantes. Gręcè = ἐπιστεύσαμεν Credidimus, sic transfert Arias Mont. et Erasmus cum cęteris, qui eum sequuntur. Tigur. Pagn. Vatab. ita etiam legunt plerique interpretes, vt Gagn. = imò et Hieronymus, Syriaca versio Credimus habet sicut et nostra per Clementem edita; sensus tamen non variatur, licet modus varietur, et tempora vt patet consideranti. Vt iustificemur ex fide nimirum hoc intendimus, vt ipsa nos fides, qua in eum credimus, iustos efficiat ab omni peccato puros, mundosq; reddat; Et non ex operibus legis, iam ampliùs studeamus vllo modo iustitiam sperare; quę mortua vitam non valent vlla ratione exhibere; imò ex se ipsis, seu quatenus opera legis sunt, numquam iustitiam contulerunt; nec vim in se habuerunt, vt conferre possent. Nequis ergo existimet simul cum fide christi opera legis iustificare, subiunxit Apostolus, Et non ex operibus legis, quod apertius dixit Rom. 3. 28. Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis. et Rom. 5. 1. Iustificati ergo ex fide.

16. Quęres fortase, quę sint opera ista legis? Respondent Scholia Gręca; quę necessaria sunt in lege à natura homines edoceri; qualia sunt illa; non occides. non adulterabis, et alia moralia, quę continet pręcepta Decalogus: At de Neomenia, de sabbato, de circumcisione, de leproso, de sacrificijs, de cibis prohibitis etc. eiusmodi ceremonialia pręcepta propria legis esse, de quibus natura nihil docuit; de his itaque legis operibus negat Paulus oriri perfectam iustitiam, non solum hoc tempore, cum iam desierunt vim habere, sed illo etiam, cum in suo robore erant, eorumq; transgressio peccati reos efficiebat transgressores. Sed his non obstantibus quę supra diximus, magis consentanea sunt Apostolicę doctrinę, vt iam iam explico.

17. Propter quod. quidam .i. Bruno, Caiet. Gagn. Serip. Cat. har. Cornel. causalem faciunt, et pro quia, vel propterea quod interpretantur, quod aliàs factum ab interprete dicunt. Alij, vt Legion. malunt esse illatiuam, pro = quam obrem, quocirca vtrumque admittit, quę in Gręco est particula διότι, Sed neutrum probat Adamus, quia, si dicis esse illatiuam, idem infert seipsum: si causalem, idem facis causam suiipsius; et erit vicium, quod à Dialecticis in argumentando appellatur petitio principij. Ipse itaq; epiphonematicam particulam facit ad maiorem asseuerationem eorum, quę dicta sunt adhibitam. Acclamatio nimirum confirmat, et exaggerat. Est autem Hebraismus vsitatus in sacra scriptura, vt ps. 72. 21. quia inflammatum est cor meum, idest planè inflammatum Ps. 76. 12. Memor fui operum domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum. Heb. ad verbum Memor ero, quia memor ero ab initio. quod si latinè dixeris, Memor ero, atque adeò memor.

itaque Apostolus hoc loco, vt ex animo omnino loqui videretur, idem repetendum sibi existimauit. q. d. prorsus, vel vsque adeò ex operibus legis etc.

18. Licet acumen videatur hec expositio preseferre, nihilominus ego non video cur nequeat explicari latinè hec propositio, vt indicat particula propter quod in sua proprietate, vel causaliter, si pro quia, vt aliàs ab interprete posita est, et hic Syrus, Erasmus, reliqui etiam transtulerunt, et confirmat Vasquez.

Quid enim obijcis petitionem principij, cum dicere possimus esse diuersas propositiones, alteram particularem, alteram vniuersalem, quarum vna infert aliam absque vllo vicio. Igitur ex eo quod Iudeus non Iustificatur ex operibus legis, rectè inferas nullum hominem ex ijs Iustificari; qui primus sensus est, et fere communis. Tum etiam ex eo, quod nullus homo ex operibus legis Iustus fieri possit, eque bene probatur, neque Iudeum ex ijs iustificari posse. Qui sensus etiam habet suos patronos; certè S. Thomas vtrumque sensum agnoscit, et admittit hoc loco, et Caietanus dum ait, quod prius supponebat scitum, nunc ad maiorem explicationem subiungit, vt intentum, vel vt rationem intentionis. P. Alfonsus Salmeron Adamum sequutus epiphonematicam probat locutionem, et addit, more Hebreo repeti ab Apostolo eamdem sententiam ad maiorem asseuerationem, et certitudinem. sic Ioan. 3. 15. prius per negationem, deinde per affirmationem Christus Dominus eamdem sententiam exposuit, cum ait, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam eternam. sic etiam Rom. 3. 20. eadem, que in presenti sententia prius negatiuè proposita. Quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram Deo; post verò affirmatiuè; Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

Theoria 2a

Circa illud ex operibus legis.

19. Questio est, an intelligatur hec sententia de operibus legis prestitis, an non prestitis. Respondetur Non solum per opera legis non potest quis iustificari, propterea quod illa plenè, et integrè, hoc est, omnia prestare non valet. Act. 15. Sed etiam si ponamus aliquem omnia ad vnguem legis mandata prestitisse, si is fide caruit, nequaquam ex ijs prestitis operibus iustificabitur; Impossibile enim est sine fide placere Deo. Heb. 11. 6. At qui fidem obtinet Christi Iesu, per eam Iustificatur, dummodo viua sit, et charitate formata; nec preterea vlla opera legis, quatenus opera legis sunt, requiruntur ad consequendam iustificationem. Imò si precepta Decalogi quis expleuerit sine fide, non assequetur iustificationem.

20. Contra videtur stare illa sententia Rom. 2. 13. Factores legis iustificabuntur. Respondeo tamen, cum Paulus asserit factores legis iustificari, non loquitur de 1. iustificatione, qua peccator emundatur à peccato, reconciliatur Deo, atque ex impio fit iustus, et sanctus, vt loquitur in presenti; sed loquitur de secunda iustificatione, qua homo iustus iustior fit, seu vt breuiùs dicam non de initio iustificationis, sed de progressu loquitur. et ita quidem verum est per obseruationem legis non iam Mosaice, sed naturalis, seu diuine, seu etiam humane, que quod iusta sit debet obseruari, hominem iustificari, idest in iustitia progredi. hec tamen legis

obseruatio non supponitur esse sine fide: quin imò fides radix est reliquarum virtutum, et ita etiam obseruantiæ legis. ergo opera præcedentia fidem non Iustificant, subsequentia verò quatenus ex fide, et gratia procedunt, Iustificant, hoc est augent Iustitiam, atque declarant hominem esse Iustum, nam et hoc significat Iustificare, vt superius diximus. Vide Toletum Rom. 2. ann. 13.

scholia

Non Iustificabitur omnis caro. Hebraismus pro nulla caro. sic Luc. 1. 37. Non erit impossibile apud Deum omne verbum, idest, nullū verbum erit impossibile Act. 10. 14. Numquam manducaui omne commune et immundum. Ioan. 3. 15. Et omnis, qui credit in ipsum non pereat. Gen. 4. 15. Posuit dominus in Caim signum, vt omnis, qui invenisset eum non interficeret. vbi vides non omnis contra regulas Summulistarum poni pro nullus. 21.

Rursum Caro pro homine ponitur per synecdochem vsitatam in sacris libris, vbi pars pro toto posita est, omnis caro, idest, omnis + carnaliter sentiens, vt exponit August. quod Interl. annotat de gentibus. Sic carnis nomen vsurpatum, de Iudæis verò superius nomen hominis, nescio quam verè, aut qua necessitate annotarit.

+ homo, nempe

Primasius etiam sic commentatur, Non Iustificabitur omnis caro. hoc tempore, quia olim, inquit, Iustificabatur ex fide Iesu christi omnis caro, cum ecclesia eius in toto orbe fundatur. Quod ex Hieronymo accepit, indigetque interpretatione, quam tamen non admittit Pater Iustinianus. Tota enim huius loci contentio eò spectat, vt manifestum fiat ex lege neminem Iustificari. Appellat autem Primasius hunc simplicem intellectum q. d. primo se offerentem. non tamen affirmat esse verum, aut tenendum. Chrysost. et cum eo alij Græci annotant cautè, et prudenter loqui Apostolum, dum non tamquam malam, sed tamquam infirmam legem relinquendam dicit, nec ociosam appellat circumcisionem; quam tamen postea magis in disputatione progressus dicet periculosam, imo et perniciosam; pedetentim enim progreditur, ne Iudæos offendat, qui audiunt, dum Petrum obiurgat amicè, et familiariter. 22.

TEXTUS

V. 17. Quodsi quærentes Iustificari in Christo inuenti sumus, et ipsi peccatores, nunquid Christus peccati minister est? Absit.

Syr. Trans.

V. 17. Quodsi dum studemus Iustificari per Meschicho reperimur et ipsi peccatores, ergo Ieschua Meschicho minister est peccati? Absit.

Ari. Mont.

Si verò quærentes Iustificari in Christo reperiamur, et ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister? Absit.

cap. 2. vers. 17.

Erasmus.

Parum mutat. Quod si dum quęrimus etc.
Num ergo Christus etc.
Figur. Pagn. Vatab. semper sequuntur Erasmi translationem

Theoria .1.

Quid hoc versu velit Apostolus, et quomodo sensus eius connectatur superiori?

1. Quorsum hęc inducat Apostolus, quęque eius fuerit mens, et scopus, quaque ratione cum superioribus congruant, et ordinentur difficillimum arbitror iudicare. Adeò variant expositores diuersis abstracti, et distracti cogitationibus, et opinationibus.

Potissima difficultas oritur ex eo, quod appellentur peccatores ij, qui Iustificari quęrunt. Cur enim illis impingitur peccatum? Num quia eo ipso, quod Iustitiam quęrunt, indicant se peccatores? an quia fides non dat eis Iustitiam, quam ab ea quęrunt? an quia legem Moysis saluti necessariam, deseruerunt? an contra quia eam obseruant, cum iam sit mortifera? vel certè quia impotens ad salutem? an verò quia cum fide inueniuntur in quibusdam esse peccata? Tetigimus precipuas, et communiores expositiones, sed rem exactiùs, vt explicemus, penitiùsque intelligatur quę sit verior loci huius explanatio: aut horum sententias breuiter proponamus.

Expositio 1.

Supponit peccatores ex eo quod quęrunt Iustificari.

2. S. Ansel. in priori ex duabus, quas habet, expositionibus, existimat hunc versum 17. esse explicationem superioris versus 15. vbi visus est Apostolus negare Iudeos esse peccatores, cum ait, nos natura Iudęi, et non ex gentibus peccatores. Sed cum mox subiecerit eosdem Iudeos Iustificatos per fidem Christi, apertè confitetur esse peccatores. non enim Iustificatur nisi peccator: ex quo quis fortassis, malè quidem, et insipienter, tamen colligere posset, Christum Iudęis ad se venientibus peccata prius ministrare, et imponere, vt eos post modum per fidem, et gratiam suam Iustificaret. Hanc igitur insipientem illationem refutat Apostolus, dum subijcit versu 17. Quod si quęrentes etc. q. d. si studium nostrum Iustificationis per fidem Christi manifestè nos facit peccatores, vt et gentes habentur; vnde peccatum nobis adhęsit? num à Christo, ô insipientiam singularem! Prius certè typho superbię cęci Iudęi putabamus nos Iustos, sed postquam Christi lumine illustrati sumus, deformitatem videmus culparū nostrarum; quas non Christus ministrauit, vt faceremus, sed ostendit, vt

Cognitos

vt cognitas corrigeremus. In tenebris potest latere deformitas, non in so lis radio lucidissimo, vbi euidenter apparet; cum tamen illam sol minimè efficiat. Non effecit in nobis Christus peccata, sed sua luce fulgentissima apparere fecit, quę latebant in tenebris superbię, et ignorantię nostrę. Appropinquauimus ad subtilem regulam Iustitię Christi ab ea dirigendi: ~~etc.~~ ecce deformem animaduertimus fortitudinem Iustitię nostrę, qui rectos nos antea sumus arbitrati.] Hactenus Anselmus, cuius magis exposuimus sensa quam verba. Quę, si cum versu 18. sequenti conveniat, mihi magnopere placent. Hanc expositionem video secutum esse S. Remigium, qui sic hunc locum declarat. Quod si nos natura Iudei quærentes Iustificari in fide Christi, in baptismate; inventi sumus peccatores, dum venimus ad baptismum: Numquid Christus fecit nos peccatores, vt peccatum haberemus; vt esset in nobis quod mundaret? Absit. Sed quia lex non poterat Iustificare, ideò venit Christus, vt credentes in eum, Iustificaremur.]

Eadem expositio videtur fuisse S. Augustini, dum sic ait; An fortè, dum in Christo voluerunt Iustificari, peccauerunt? quia si iam Iusti erant, aliud quęrendo, vtique peccauerunt. ~~Idem etiam~~ [citatur pro ea Theodoretus, sed magis vtique fauet sequenti] ~~Theodoretus, qui ita inquit: Hoc peccamus, hoc reputatur transgressio, quod quęrimus Iustificari per Christum. Sed Sancti Doctores magis fauent expositioni sequenti.~~

Expositio. 2ª

Quę peccatores supponit dici ex omissione legalium.

S. Thomas hoc versu 17. asserit proponi ab Apostolo quęstionem contrariam conclusio 3.
ni illatę ex precedenti argumento, quę vsque ad finem huius secundi capitis tractatur, soluitur, et explicatur, vt patebit in sequentibus. Conclusio autem hęc fuit; Iustificatio à peccatis per Christi fidem habetur, et non ex operibus legis. At cum Iudaisan tes contra sentirent, proponit quęstionem Apostolus; si non fides, sed legis opera Iustificant. (hęc contraria conclusio) quęro à vobis, numquid Christus peccati minister sit? Quod si negatis, vt necesse est, fideles enim vos esse profitemini, si mul etiam necesse est, vt fateamini per fidem Christi Iustificationem esse, et non ex operibus legis, quod intendo probare. Occurrit certè Apostolus obiectioni, quę fieri poterat à defensoribus legis negantibus per fidem auferri peccata, sine legis ob seruatione, atque vt eos convincat, deduxit in maximum absurdum, quod ex eorum assertione manifestè sequebatur; nimirum Christum esse peccati causam, siue oc casionem, quod quam longè absit ab eo, qui venit tollere peccata, et pro illis hostiam fieri, satis apertum est.

Dixerat etiam Paulus superiori versu, se, et reliquos Apostolos sciuisse Iusti ficationem non fieri ex operibus legis, nisi per fidem; quod autem tunc pretermi sit, ~~[illegible]~~ vult nunc explicare, per Christum nempe id cognitum, scitumque sibi fuisse; hoc illis verbis exponit; Numquid Christus peccati minister est? cuius ex doctrina cognouimus per fidem, et non ex operibus legis Iustitiam veram ani mę accidere. Licet hoc etiam sic docet Apostolus; tamen eius precipua mens

ea est, quam ex S. Thoma explicuimus. Atque vt facilius percipias lege paraphrasim huius versus.

4 Hæc expositio 1.ª est ex quatuor, quas refert S. Thomas, estque verissima, habetque magnos patronos, et doctores plurimos, [ ] citandi eam Chrysostomus sic explicat. Nam si non potest, inquit, fides in eum (Christum scilicet) Iustificare, sed opus est rursum amplecti legem: et si postea quam legem reliquimus ob Christum, non Iustificamur ex legis omissione, sed condemnamur; comperiemus illam esse causam condemnationis, cuius gratia cum legem reliquerimus ad legem vltro recurrimus. Ad legem vltro recurrere videbantur, qui cum Petro recedentes à conuictu Gentium conuersarum Iudaizantibus consentiebant obseruando legis ritus, quos qui obseruandos dicebant (vt Clarius annotat) volebant eos ad salutem esse necessarios, atque ad Iustificationem; quam, qui à Christo quærerent, ob id peccatores esse, quia scilicet id relinquerent, vnde Iustificarentur. ex quo sequebatur, et Christum peccati causam esse; quia ob fidem in illum relicta esset lex. Hæc ex Clario. Hieronymus autem, si nunc à Gentibus recedendo hoc agimus, vt quicumque circumcisus non fuerit, immundus sit, ergo fides in Christum, in qua putabamus saluari, magis est peccati ministra, quàm ipsum tollat, cù auferat circumcisionem, quam qui non habet, immundus est. Hæc Hieronymus in nomine Christi, fidem Christi intellexit, cum ait, fidem in Christum peccati ministram, quam expositionem secutus est Vatablus sic reddens. Numquid Christi lex, et doctrina euangelica ministra est peccati? sed de hoc inferius rationem reddemus

5 Pro hac expositione citatur S. Anselmus, certè eius expositio secunda diuersa non est, vt patet legenti. Si nos Iudæi, inquit, transeuntes ad Christum, et in illo quærentes Iustificari, qui in lege nequiuimus Iustitiam adipisci, inuenti sumus etiã nos peccatores, sicut et Gentiles: quia cognitum est nos semper in corde legem transgressos esse, licet eam seruaremus in opere. (Hoc itaque in Christianis factis ex Iudæis, qui per speciem solum ritus legis seruabant) numquid Christus, qui monuit, vt legem relinqueremus, et ad se transiremus est minister peccati? i. ministrat nobis peccatum in eo quod iubet, vt à rigore legis discedamus, et ad gratiam veniamus? Absit. Non est enim peccatum sic relinquere legem.

Citatur etiam Primasius, cuius expositio minus plena esse forsitan videbitur ob breuitatem affectatam authori, quæ sic habet. Si Gentes, inquit, fides sola non saluauit, nec nos: quia ex operibus nemo Iustificabitur; ergo ad hue peccatores sumus; et Christus peccatorum minister est; tamquam non valens peccata donare. Expressit putatus Hieronymus eamdem eisdem verbis sententiam, vt vix scias, quis à quo sumpserit. Primasius in eo esse peccatores vult, quia fides non substulerit peccatum. Clarius in eo quod legem saluti necessariam reliquerint. Chrysostomus, et Hieronymus vtrumque coniungunt, vt Legionensis, et Adamus egregiè declarant; quos sequitur Cornelius, imo et Iustinianus. licet hic crediderit suam expositionem esse diuersam; sed in eo, in quo differt minùs audiendus est. Nam et si Petrus non se subtraxerit à Gentibus quasi

immun

Chrys. | Clarius | Hieronym. | Christi fides, doctrina | Vatabl. | S. Ans. | Primas. | Primas. Clarius Chrys. Hieron. Legion. Cornel. | Iustinianus

immundis, nec assensus sit Iudæis, nisi vt vitaret eorum scandalum, seruiens exteriùs ceremonijs, sed non in corde, vt dixit Anselmus. Tamen ita arguit hoc factum Paulus, quasi ex eo sequerentur ea damna, quæ, si seriò Iudaizaret, sequerentur. Vnde dixit, Quomodo cogis Gentes Iudaizare? et nunc, Numquid Christus peccati minister est? qui scilicet relinquat suos in peccato, non auferens illud per fidē, si prẹterea necessaria est lex, vt auferatur. Quod verò dicit, vniuersaliter intelligendam esse hanc doctrinam, non magni refert, si tamen non neget in sua, et Iudæorum, siue Apostolorum, siue omnium conuersorum ad Christum, persona locutum Paulum (vt patet verba expendenti) quod autem non ad Petrum, sed ad Galatas hæc dirigatur oratio, non ei assentior, nisi eo modo, quo supra dixi V. 15. Catharinus ad sententiam Primasij accedere videtur, cum ait, inueniri peccatores, quia fides peccatum non aufert, vt Iudaizantes suo facto profitentur: Christum verò peccati ministrum instar legis, quæ occasionem prẹberet peccandi, iubens, et non iuuans, imò plus imperat Christus, atq; adeò magis est occasio peccandi, si nec Iustificat, nec auxilium gratiæ prẹbet. Hoc itaq; ex Primasio sumptum videtur, qui ita inquit, Numquid Christus peccati minister est? Absit. Peccatoribus ministrat sicut Moyses, quia per Moysem .i. legem aucta sunt peccata, non ablata. Sententiam + Chrysostomi tenuerunt Theoph. Œcum. Lomb. in l. ex tribus expositionibus. Caiet. Gagn. Clar. Adam. Legion. Salm. Corn. Iustin. + Iam S. Thomas & etiam vt dixi. Item Scrip. tenuit eam Hieronymus verus, et existimatus. Item Primasius, ~~[illegible]~~ et Anselm. Hugo Card. in l. ex tribus expositionibus, Lyra, Mariana, quinimo et Augustinus, et Theod. pro priori supra citati.

Expositio. 3.

Supponit peccatores dici legem obseruantes, seu iubentes obseruare.

6. Aliam expositionem habet Ambrosius satis à prẹcedenti diuersam; non enim vult esse peccatores, qui legem omittant, deserant, aut transgrediantur; sed qui eam seruent, ament, doceantq; seruandam; cum tamen in Christo quęsierint Iustificari. Quod certè faciebant Iudaizantes, et ex facto Petri sequi videbatur. Aduersus hos argumentum suum intendit Apostolus, et probat ex hac doctrina sequi illud, quod incredibile, ac impossibile est, Christum esse authorem peccati, siue ministrum; quippe qui suos fideles iuberet esse sub lege, legi seruire, legis ritus obseruare. Quod esse peccatum, vel statum peccati, ex eo supponitur, quod quęrunt ipsi per fidem Christi Iustificari; quoniam ex lege id assequi non sperant, nec possunt. Non autem quęrerent iustificari nisi cognoscerent se esse peccatores, peccatoris enim est quęrere Iustificationem; sicut egentis id, quo egestatem effugiat, fame oppresi, quo famem depellat. Verba S. Ambrosij hęc sunt, Sed si Iustificari quęrentes per fidem Christi, legi seruimus, sub peccato nos esse profitemur, quia fides extrahit hominem à lege, vt Iustus sit, ergo si damus nos legi, peccatores inuenimur, quia, qui sub lege sunt, sub maledicto sunt. Hoc Ambrosius recte quidem.

7. In hac expositione illud difficile est, cur, aut quomodo qui legem seruant, peccatores sint? Quomodo etiam Christus ex hoc quod legem seruare iuberet, sequeretur

esse ministrum peccati. Glossa Ord. in 2ª. expositione, quam videtur P. Lombardus mutuatus, non aliter probat, nisi quia ex eo ipso, quod quærunt Iustificari in Christo, recognoscunt se fuisse peccatores in lege, quæ vim non habebat ad Iustificandum. Ex quo rursum colligit, si lex eos, qui in ea excellebant, maiores erant, et perfectiores, vt Iudeos, non eximebat à peccato, sed potius peccatores, vel ostendebat, vel efficiebat; ergo vbicumque (addit Lombardus) post passionem Christi seruatur lex, ministrat peccatum. quare si Christus minister esset legis, eã seruare iubens esset consequenter minister peccati: ~~Hæc procedit secundum opinionem Hieronymi, qui tenuit legem ex morte Christi esse seruanti mortiferam.~~ Hanc expositionem sequitur Irexo, et cum ~~[illegible]~~ sequenti commiscet. Eadem Glossa in priori expositione ~~in priori expositione) sequenti commiscet~~ (quæ Bedæ esse dicitur ibi) statum legis dicit esse statum peccati, in quem relaberentur, qui transeuntes ad Christum per fidem, adhuc vellent seruire legi; quod si Christus pateretur, esset minister peccati, .i. prioris status, in quo qui erant, erant in statu peccati, sicut transeuntibus ad Iustitiam minister erat Iustitiæ. Hanc expositionem etiam affert Lombardus. ~~[illegible]~~

8\. Claudius ex eo colligit esse peccatores (et eadem est sententia Vatabli) quod simul cum fide Christi amplectantur legem tamquam necessariam, vt per eam Iustificentur; quod si lex necessaria adhuc esset, sequeretur, non dum esse Iustificatos per Christum, atque adeò Christum ministrum peccati, qui suos fideles reliquisset in peccato. Hæc expositio videtur ex Chrysostomo sumpta, quam videtur docuisse, vel potius insinuasse illis verbis, quæ supra citauimus, si non potest fides in eum Iustificare, sed opus est rursum amplecti legem, Eodem enim modo fit argumentum, siue interpretaris peccatores deserendo, aut omittendo, siue amplectendo, et seruando legem, si supponas vtro libet modo tolli à fide Christi vim Iustificandi, et dari legi. Tantum in hoc discrimen erit, quod argumentum necesse est, vt ad diuersum modum procedendi dirigatur, vel Iudaizantium, qui seruandam dicebant legem, vel eorumdem, qui transgressionis accusabant eos, qui illam non obseruabant.

9\. Arias Montanus Ambrosium secutus est, et explicat, cuius hæc sunt verba; Itaque is, qui sub lege est, eo ipso quod sub lege est, fatetur se non Iustificatum, sed adhuc peccatorem manere, et sub maledicto legis obligatum legi, quam plenè præstare, obseruare, colere debet. Is verò, qui Christum habet, à legis maledicto liber est, vt pote Iustificatus. Si ergo quærentes nos, et studentes in illa conditione esse, quam Christus affert ijs, quos Iustificat, hoc est in Iustificatione, et sanctitate, volumus etiam esse sub lege, fatemur nos velle esse Iustificatos, et simul peccatores, quod si quis dicat eos, qui in Christo Iustificati sunt, debere etiam esse sub lege, siue sit Iudeus, siue Gentilis, perinde est, atque si dicat Christum attulisse mundo ministerium peccati, atque adeò ita Iustificasse homines, vt eos obligaret, subiectosque fecerit legi Mosaicæ, quæ eos, qui sub lege sunt, peccatores constituit, atque ita Christus argueretur fuisse minister peccati, hoc est homines Iustificasse, et deinde legi subiecisse, inque conditionem peccatorum redegisse, quod absit. Hæc Arias Montanus egregiè.

S. Thomas in 2. ~~et 3.~~ expositione ~~expositione duas expositiones Glossae (quas Lombardus etiam habet, licet prius posteriorem referat)~~ ita pressè, et dilucide exponit, vt manifestè constet, quod inquirimus; ait itaq; 2. modo potest exponi, vt sit sic sensus, si quęrentes iustificari in Christo, ex hoc ipso quod quęrimus nos iustificari inuenti sumus. i. ratione comprobamur, et ipsi peccatores fuisse propter hoc, quod legem obseruabamus. Numquid Iesus Christus peccati minister est? vt scilicet mandauerit homines post suam passionem legalia obseruare, quod sine peccato fieri non potest. Attendendum quod hęc expositio procedit secundum opinionem Hieronymi ponentis statim post passionem domini legalia esse mortifera.] Hactenus auctores, et modi declarandi 3. expositionem. subijcio tamen 4.am quę ab hac parum distat expositione.

Expositio 4.a

Peccatores supponit obseruatores legis non sufficientis auferre peccatum.

¶ Sunt quę subsequuntur verba S. Thomę

3. modo potest exponi, vt quod dicit, inventi sumus peccatores, pertineat quidem ad statum, quo lex obseruabatur, non tamen, quod ipsi offenderent secundum legis obseruantiam, sed propter legis defectum, quę peccatum auferre non poterat, vt sit sensus; si quęrentes iustificari in ipso inuenti sumus, et ipsi peccatores, i. peccatum habentes, lege peccatum non auferente, secundum illud Rom. 3. 9. Causati sumus Iudęos, et Gręcos omnes sub peccato esse, numquid Iesus Christus peccati minister est? vt reducat nos ad obseruantiam legis, in qua sub peccato eramus! Hęc expositio procedit secundum opinionem Augustini] et eadem est, quam ex Beda refert Glossa Ord. ex qua illud tantum possum colligere, legem non esse sufficientem ad tollenda peccata, et iustificandum homines, eiusq; statum, esse statum peccati; quod ex Rom. 3. probatur: quam si Christus vellet obseruari, + vellet consequenter peccatum, siue statum peccati, quod tollere venerat. Quod cum dicendum non sit, nec dicendum, manere peccatores illos, qui ad fidem Christi venerant; nec debere legem obseruare; si enim quęrendo à Christo Iustificationem, monstrabant se fuisse peccatores in statu legis, non erat vlla causa, cur Christus illos vellet ad illum eumdem peccati statum redire. 10

+ (quod ex facto Petri colligi videbatur)

Appendix.

Ex precedenti expositione 3.a non aliud colligo nisi ideò non seruandam legem veterem, quia iam esset prohibita, et mortifera ex passione Christi in posterum; atq; adeò, si Christus seruandam vellet, induceret ad peccatum; quod cum incredibile sit, etiam incredibile est iustificatos per Christum debere seruare legem. Vtraq; expositio probat legem veterem non esse seruandam à Christi fidelibus, et quia ex se non iustificabat, et quia abolita, et prohibita per legem euangelicam. quod contra Petrum probare nisus est Paulus. Ex illa quęstione, Numquid Christus peccati minister est? cui responsum est negando, Absit. i. minimè. Intendit Paulus probare, quod prius concluserat, nimirum, non esse ex lege iustificationem, sed 11

ex fide christi. Argumentum fit sic. si Christus non est causa peccati, ergo fi
deles, qui non seruant legem, non sunt peccatores propter omissionem legis.
Probatur consequentia, quia cum propter Christum eam omittant, cui vocan
ti obsequuntur, peccatum redundaret in Christum, quasi authorem. Quod quam
sit absurdum manifestum est. Hoc procedit secundum expositionem 2am

Potest etiam sic argumentum formari, si Christus non est causa peccati, ergo
non iubet seruare legem, quam qui seruant, in statu sunt peccati, quippe cum
lex nequeat auferre peccata; quod ostendunt, qui ad Christi fidem transeunt,
vt iustificentur relicta lege, in qua iustificari non poterant. Hoc est quod col
ligit expositio 4.a immo et 3.a

Expositio 5.a

Peccatores appellat post iustificationem à Christo acceptam, peccata repetentes.

12. S. Thomas, preter superius allegatas expositiones, aliam 4. loco recitat, quam, et si non
existimo esse, que explicat mentem Apostoli, tamen non alienam ab ea arbi
tratus sum; potestque aliquam vtilitatem afferre, ideo hic subiungam; que in eo
consistit, vt ij iudicentur dici peccatores, qui post fidem acceptam suis cupidi
tatibus obtemperantes, iterum ad peccata redierunt; quorum peccatorum, non
Christus, qui gratiam donat ad perseuerandum ijs, qui assiduè petunt; sed eo
rum negligentia, et praua voluntas causa sunt. Quod si (inquit Paulus) que
rentes iustificari in Christo accepta iam per baptismum hac gratia inuenti sumus,
et ipsi noui Christiani, sicut et Gentiles peccatores, quippe qui nostris adducti
desiderijs, iterum ad peccata declinauimus: Numquid Christus peccati
minister est, et damnationis? quam propter peccatum incurrimus, tamquã
ipse, qui vocauit nos ad statum perfectum, occasio fuerit, vt in ea peccata labe
remur; sicut Moses legis veteris minister, consequenter dicitur fuisse minis
ter peccati, et damnationis, non aliter, nisi quia lex Mosaica occasio erat pecca
ti, et mortis; quia prohibens peccatum, non conferebat gratiam ad illud eui
tandum, et vincendum! Sed Absit à fidelium cordibus ista absurda, et iniqua
cogitatio. Nam Christus dominus non solum iubet semper omnia fugere pecca
ta; sed pariter donat, et confert gratiam, omniaque auxilia necessaria ad illa vin
cenda, fuganda, et abolenda; quare nullo modo nec directè, nec occasionaliter
authór, aut minister potest esse peccati etc.a Hec expositio tollit scrupulum, quo
quis fortè vrgeretur, vt obijceret Apostolo, fidem Christi non auferre omnino
peccata, nec omnino, aut in totum iustificare: siquidem in fidelibus reperiun
tur esse peccata, ita ut propter illa sepe eternam damnationem incurrant, imò
ad duriores penas, et maiora supplicia damnentur; quippe qui ex altiori gradu
perfectionis, et gratie decidant. Sed aptè responsum est non Christi, sed eorum
hoc causa euenire, qui gratie vocationis minimè, vt par erat, respondere, ac
se conformare voluerunt. Hanc expositionem videntur, si non omnino, tamen
ex parte probare Primasius, et Catharinus, quos supra retulimus. eam 3. loco re
citat Cornelius.

Scholia

Explicata iam sententia huius versus ad huc minutula quędam reliqua sunt annotanda. Quod si Grecè εἰ δὲ si verò. Lombardus interpretatur, sed si, et quia si, quasi sit coniunctio prior aduersatiua, seu causalis; certè, vt notat Adamus transitus particula est, seruitq; coniungendis periodis, et continuandę dictioni, et frequens eius vsus solet esse in obiectionibus inducendis, vti in presenti, et passim aliàs. Cicero, (Quod siquis à me causam quęrat, ita respondeo) vbi pro sed poni dicit Calep. quęrentes. ζητοῦντες adhibita diligentia, studentes, seu volentes efficaciter iustificari. remissionem assequi peccatorum. Inuenti sumus εὑρέθημεν. Erasm. reperimur. sic alię translationes per presens vertunt, Arias, per subiunctiuum. reperiamur. 13.

Et ipsi, sicut qui ex gentibus, peccatores, alludit ad versum 15. Sed de quo peccato intelligi debeat hic locus, difficile dictu est, cum ex supra allatis expositionibus alię ad omissionem legis, alię ad obseruationem referant, alię ad peccata post baptismum admissa, alię ad ea, quę numquam remissa fuerint, retulisse videantur. Mihi tamen maximè placet, vt non de aliquo peccato speciali, sed de quouis in genere intelligatur locutus Apostolus; sicut in illo versu 15. ad quem allusionem diximus factam in hoc 17. versu. ibi enim de gentibus est sermo, qui peccatores dicuntur, non ob aliquod speciale peccatum, sed quia iustitia careant, et peccato sint obnoxij siue originali, siue actualibus; quibus conferuntur Iudęi, dum eodem nomine peccatores nominantur, quatenus iustitia carere, et cum peccato esse creduntur, atq; iustificationis egentes. Hoc placitum confirmo ex Epistola ad Rom. capite 2. et 3. vbi tam Iudęi, quam Gentiles asseruntur peccatores, non alter, nisi ratione explicata. Vnde est illud, quod supra retulimus cum S. Thoma in 8.ª expositione eius (quę hic 4. refertur à nobis loco) Rom. 3. 9. Causati sumus Iudęos, et Grecos omnes esse sub peccato. vide Adamum hic. 14.

Numquid Christus peccati minister est? ob Christi reuerentiam (vt notat Caietanus) Interrogatione vsus est Apostolus; qua mollior fit sermo, et minus asper. Horrent enim aures siquid audiunt de Christo simile, seu quod cum peccato sit coniunctum, asseri, et affirmari; quare numquid pro ergo ponitur, vt Rom. 3. 5. Ioan. 5. 3. Hierem. 18. 20. Nihilominus Ambros. August. Chrysost. alijq; sine interrogatione legunt, et inferunt, ergo Christus peccati minister est. forte quod particula Grecа ἄρα diuerso accentu vtrumque polleat. et numquid, et ergo hoc, acuto illud circumflexo, quod Corn. notauit.

Christus. Hic per metonymiam intelligitur poni pro Christi fide, religione, et doctrina, sicut et suprà in Christo, .i. per fidem, aut doctrinam Christi, ponitur enim vtroq; loco authور pro re, cuius author est, seu efficiens pro effectu, ita intellexisse videtur Hieronymus, quem secutus est Vatablus, sic Moyses pro lege Mosayca, vt suprà in expositione 2. vidimus ex Hieronymo. 15.

16. Peccati minister. Sic, vt acutè notat Adamus peccatum prosopopeiam habet, dum quasi persona inducitur, et veluti rex, qui habeat ministros, sicut Rom. 6. 12. 13. fit etiam allusio ad Moysem, qui veteris legis fuit minister, et consequenter peccati; quod illa lex nonmodo non auferebat; sed quodammodo efficiebat occasione per prohibitionem data hominibus maioris, et feruentioris desiderij, ac concupiscentię. Rom. 7. 11. Occasione autem accepta peccatum per mandatū operatum est in me omnem cōncupiscentiam. Itaq; sicut lex Moysis dicitur ministrasse, et inseruisse peccato; sic colligit Paulus, non tamquam verum, sed tamquam absurdum, falsum, et impossibile, legē, et doctrinam Christi ministrasse, et inseruisse peccato; nam lex Christi, et doctrina euangelica, sicut et Christus ipse, non solum non dat vllam, vel minimam occasionem peccandi; quinimo abundantia gratię diuinę, quam secum affert, omnes occasiones peccandi tollit, omnes vincit, et superat carnis, mundi, ac dęmonis tentationes, allectationes, siue illecebras, et irritamenta peccandi. Testimonia, et authoritates scripturę sacrę, quibus ostenditur Christi domini munus esse non fouere, sed delere, ac funditus è mundo peccata tollere, passim inuenies. nonnullas indicant noster Salm. noster q; Iustin. hoc loco.

17. Absit forma negandi, presertim in re nimis absurda, et incredibili. Grecè μὴ γένιτο, latinè ne fiat. Hispanè, Dios nos libre, vel arredro vaya Satanas. quien se atreue a pensar tal, nunca Dios tal quiera. est autem hęc interiectio horrentis, seu abominantis rem dictam. vnde et profertur cum signo, et motu admirationis, seu stuporis, cuiusdam. August. Non solus, inquit, sed cum omnibus dicit absit, quia alij etiam in Christum crediderunt.) Chrysostomus hęc inquit; Non in Galatas tantum, sed in omnes quadrant, qui eodem tenentur errore. nec tam Petrus, quam eius arguuntur discipuli. Plura addit in eos, qui hoc tempore ad legis ceremonias aspirant, quę si libet, legito.

TEXTUS

V. 18. Si enim quę destruxi, iterum hęc ędifico, pręuaricatorem me constituo.

Syr. Trans.

V. 18. Si enim quę demolitus sum, eadem rursum ędifico, me ipsum transgressorem mandati exhibeo.

Alię fere nihil mutant.

Theoria. I.

De vera intelligentia huius versus 18.

1. Quęstioni, seu obiectioni superiori versu propositę respondit Apostolus per negationem. Absit, inquit, vt Christus sit minister peccati. Hanc negationem adhibito argumento à repugnantibus, siue con

trarijs confirmat presenti versu docens, et manifestans absurdum, seu incredibile, quod in ferebatur ex eo quod Christus diceretur minister peccati. Absurdum quippe est, et incredibile, vt idem ipse, quę demolitus est, iterum instauret; quod factum non modo maximè alienum debet esse à sapientissimo legislatore, sed neq; in hominem ratione vtentem potest cadere. ergo minimè dicendum, nec cogitandum quidem de Christo, cuius sapientia, Dei sapientia est. Quare perperam obijcitur cum fide eius ritus oportere seruari Iudaicos. Idem enim esset, destructa iterum ędificare, demolita instaurare. Venit Christus, vt statum peccati, et regnum eius aboleret; qua ergo ratione dici de eo potest velle, aut imperare legis ceremonias, quarum obseruatores in statu erant peccati; si eversor regni, non ergo instaurator; si peccati hostis, non igitur fotor, siue fautor, repugnant enim ista, et sibi inuicem aduersantur, contraria q; sunt. Non ita in Christum cadere possunt, quod tacitè sine dubio dicunt,+ non esse satis ad iustificationem, et remissionem peccatorum. Dicunt nimirum de Christo domino absurda, incredibilia, repugnantia, aduersa, atq; contraria. Hęc mens Apostoli. et huius 18. versus sententia, quę magis adhuc explicabitur ex diuersis aliorum expositionibus, et ex annotationibus, quas statim subijciemus, singula verba, et expendentes, et dilucidantes. Sic continuat hunc versum cum precedente S. Thomas, Arias Mont. Ioan. Arboreus, Gagn. Dionys. etiam Catharinus, Trexo, Hieronym. Lomb. fauent huic continuationi, et si aliter exponunt ipsam sententiam.

+ qui fidem Christi absq; legis Mosaicę obseruatione dicunt

2 Quidam existimarunt hoc versu nouam rationem contineri, qua legis obseruantię carnales probarentur, iam ampliùs nec vigere, nec retineri debere. Quod si quis contrà nitatur, et velit iam relictas in vsum reducere, ipsum se suo damnare facto, et transgressorem declarare, qui quę destruxit, iterum ędificat; quod aduersum legem est, vt sequenti versu 19. ostenditur. Hanc viam sequuti sunt Adamus, et Legionensis (vt supra retulimus ad versum 17. N3) et Ambros. Primasius q. Sunt alij preterea huius sententię; sed variè eam explicant. Chrysostomus, et Greci patres. Item Anselm. Caiet. Trexo, et alij in aduersarios dicunt retorqueri argumentum, seu obiectionem. q. d. vos calumniamini nos transgressores, eo quod legem non seruamus; ego contrà apertè probo esse vos transgressores, qui legem seruetis, legiq; adhęreatis. Iterum enim obtemperando legi, fatemini esse eius transgressores, qui prius eam deseruistis.

3. Anselmus ita iungit Absit. quia non est peccatum in deserendo legem, sed in redeundo ad eam; quia, si quę destruxi opera legis, vt inutilia relinquens, iterum ędifico, vel simulando vt Petrus, vel prędicando, vt pseudo Apostoli, contra legem facio, quę se dicit terminandam.

4. Cornelius Paulum arbitratus est de se vno locutum. (Quod etiam existimarunt Interl. Lyra, Lomb. Trexo, licet aliter explicent). Est, inquit, aliud argumentum. probans perstandum esse Christianis in abolitione legis; vel potius occurrit tacitę obiectioni. et mentali calumnię. Dicetis fortè, vel cogitabitis, id quod Iudei, sed falsò. vobis inculcant, me apud Iudęos, et secretò Iudaizare; sed absit hęc à me hypocrisis. Si enim quę publicè destruo, vim iustificandi, legis obseruantię detrahens; hęc eadem priuatim, vel apud meos reędifico, eam iterum legi asserens; sanè preuaricator sum; quia hypocrita, et impostor, et velut alter Proteus, qui ad omnem ventum fidem muto, quod

nemo dixerit. Non est tamen hoc loco ista mens Pauli, qui quę in sua persona representat, de alio vult intelligi, vt supra cępi dicere, et mox amplius explicabo. Nec Lyranus satis percepit mentem Apostoli, dum asserit suo exemplo illum probare, abijcienda esse legalia. Quam expositionem etiam tenet Anselmus Laudun. [author] Interlin. et eam secutus Lombardus, quorum hęc sententia. Absit, vt Christus sit peccati minister, aut legis, ego enim sequax eius destruxi legem rationabiliter viuendo, et docendo; et si legem iterum ędifico, preuaricatorem me constituo; quia contra legem facio spiritualiter intellectam. Ex quo inferendum, si ego, qui sequor doctrinam Christi, in dimittenda lege, non peccaui, nec Christus peccato ministrat docendo eius ipsius legis dimissionem. Non dico hos doctores non rectè argumentari, sed non ad sensũ Apostoli.

5\. Remigius sic format argumentum, si circumcisionem, quam prędicaui dimittendam, iterum prędico obseruandam, transgressorem me facio tam legis, quam Euangelij; quia si circumcisio poterat iustificare, in hoc, quod illam destruxi, transgressor extiti, et si postquam veni ad Euangelium, iterum redeo ad carnalem legem, similiter preuaricator extiti. Et notandum, inquit Sanctus, quia contra Petrum ista loquebatur, qui gentes cogebat circumcidi, non verbo, sed opere, subtrahendo se ab illis cum et ipse circumcisionem prędicaret non obseruandam. Hęc Remigius, quem Seripandus Cardinalis sequens, elegantius eadem dicit.

Seripandus, iam non amplius de Petri persona, vt initio fecerat, neqꝫ de vtriusqꝫ (vt paulo post) sed de sua tantum loquitur, vt ostendat factum, siue simulationem illam de qua disputat, etiam si ab ipso profecta esset, propter id, quod ex ea consequebatur fuisse reprehendendam. Si enim, quę destruxi legis opera, hęc iterum ędifico, preuaricatorem me constituo. quippe qui prius deserui, quę repetens, facto ostendo me debuisse seruare. Tale id erat, quod fecerat Petrus.

Theodoretus, non de se solum, inquit, sed de Apostolis hoc dixit, quibus visum erat, ne qui ex Gentibus crediderant, legem seruarent. Apertè autem (ait hic Doctor) transgredimini ea, quę sunt conuenta, ea, quę ędificauimus, diruentes, gentes ędificauimus non super legis, sed super Christi fundamentum.

Equidem non ab re, nisi ausim persuadere (nisi illa fuisset mens Apostoli, quam supra initio huius versiculi declaraui) ita à Paulo Christum negari ministrum esse peccati vt peccatum reijciat in proprium authorem; nempe in meipsum, qui peccauerim redeundo ad legis, quam deserueram, obseruationem; vel certè iterando, quę destruxeram peccata, in baptismate, accepta fide. q. d. Absit, vt Christus sit minister peccati. Ego enim sum, qui mea sponte pecco, et transgredior legem Christi, hominem veterem reędificans, qui per Christum desierat esse, sepultus cum eo in baptismate, vt versu 19. sequenti patebit. Induit itaqꝫ Apostolus peccatoris personam, vt probet se, non Christum, esse ministrum, seu operatorem peccati; sub persona autem sua quilibet peccatorum intelligi vult; precipuè autem eos, qui erant authores retinendę circumcisionis, et Mosaicę legis obseruationem instaurandi. In quos, vt indicant Scholia Grȩca Oecumenij, retorquet Apostolus argumentum, ipsos preuaricationis accusans, qui contra legem. quam credunt se tutatos, iniquè faciant, quod sequenti versu, vt Theophylactus aduertit, probabitur. Hęc Chrysostomi expositio magis explicata. Catharinus, et Iustinianus etiam ita exponunt. Si enim quę destruxi in baptismate flagitia, et peccata, consequenterqꝫ onera legis, iterum hęc ędifico: vigere ostendo, cęremonias iterans legis, iterumqꝫ peccans; quod necessè est, si iustificatus non sum, sed lege constrictus, vt olim, preuaricatorem meipsum constituo. atqꝫ meo facto declaro; et quia contra legem mihi prescriptam facio, et quia adhuc pristinis sum irretitus flagitijs. Quare, vti preuaricator, mortis damnationem incurri,

eiusqꝫ

atque sum obnoxius. Ex quo patet Christum non vitam, sed mortem attulisse, quod dicitur absurdissimè, atque adeò dicendum non est me in Christo non fuisse iustificatum, vt dicunt Iudaizantes.

Caietani expositio (ad calcem licet) sic proponenda, qui existimat ex hoc loco Apostolum non ad Petrum, sed ad Galatas loqui; cuius rei signum, quia hactenus pluraliter, deinceps singulariter loquitur: explicatque Galatis, quæ Petro dixerat. 6.
hoc itaque præsenti versu illam particulam declarat inventi sumus, et ipsi peccatores seruando nempe legalia in præsenti, declaro me præuaricatorem, quod ea prius reliqui credendo in Christum. Sed parum mihi probatur hæc textus consonantia, licet expositionis sententia vera sit, et consona superioribus. quæ etiam affert alter Cardinalis Seripandus. Quod ad legem gentes adducendo (quod ex Petri facto sequebatur) inveniretur, et ipsi peccatores: in his verbis ostendit si enim etc.ª qui enim opinionem euerterat parandæ per legis opera iustitiæ, capiendo cum Gentibus cibum; eamdem construebat ab epulari eorum accubatione secedendo; in quo seipsum facto culpabat; quod peccasset mandatum legis prætermittens. Hæc expositio Oecumenij expositionem imitatur.

Scholia

Sed libet singula verba perpendere, atque examinare, vt magis dilucidus hic versus evadat. Ac primo aduertendum est verba destruendi, atque ædificandi metaphorica esse, imo si allegoria sit ex continuata metaphora (vt Rhetores definiunt) quis non agnoscat illam allegoriæ speciem, quæ παροιμία Græcis, prouerbium latinis dicitur. Quod rebus, temporibusque accommodatur, vt illud, Canis reuersus ad vomitum. accommodatur ei, qui post penitentiam ad peccata redit, et illud, etiam Saul inter prophetas, in eum quadrat, qui artem, quamnunquam nouit, vsurpare videtur. sic hoc loco, hoc prouerbiale prologuium Paulus ad eos accommodat, qui legem reliquerant, et iterum assumebant; vt visus est facere Petrus, et reliqui, qui ad Iudaicos ritus eius exemplo redire cogebantur, vel certè aditerantes peccata. 7.

Hæc autem allegoria, siue metaphora desumpta est ab architectis, qui si publicè, seu priuatim iubeantur arcem aliquam, siue palatium insigne demoliri, et solo æquare, nefas sit, et contra mandatum, si postquam illud euerterunt, et complanarunt, iterum velint erigere, et exædificare; præsertim si illud fuisset latronum latibulum; vel, si non perniciosum, saltem inutile haberetur. Hoc certè facere videntur, qui Mosaicæ legis structuram annosam, cariosam iam vetustate pene consumptam, Christi Domini iussu demoliti sunt, atque iterū erigendam curant; siue qui peccatum, idest diaboli arcem, vbi ipse libenter commoratur, semel per baptismatis sacramentum destruxere, iterumque construere moliuntur. Sunt certè isti nefarij, atque impij, siue legis, siue religionis transgressores, atque proditores.

Circa particulam si attende eam esse conditionalem, atque adeò, nihil (vt dialectici loquuntur) ponere in esse. Quare licet Paulus de se ipso loquatur, seu de Christo Domino, nec se, nec Christum appellare, aut facere præuaricatorem; cum in neutro eorum conditio apposita vera, aut probabilis sit.

Caietani expositio 2. — Seripandus — παροιμία proverbium — 1. Reg. 10. 11. — Annot. 2. — Similitudo — Peccata iterantes — Annot. 3.

Attende rursum coniunctionem enim causam reddere, (vt ego opinor, et initio probaui) precedentis proximè negationis, Absit, ad Christumq; referendam conditionalem propositionem, que cum manifestum contineat absurdum, imo, et impietatem, maluit in sua persona proponere Apostolus ob Christi honorem, et reuerentiam; verumtamen, vt rem à se sicut, et à Christo alienissimam, et absq; dubio omnibus notam. Sed dum Christum, vel se ipsum visus est grauissimi criminis coarguere, illos profectò de proditione legis tacitè reos facit, qui ea dixerant, seu fecerant, quibus Christum fidei authorem peccati ministrum facerent, siue dicerent preuaricatorem, et sui ipsius proditorem. Retorquet itaq; Paulus argumentum in aduersarios, vtiturq; prouerbiali forma dicendi quasi telo in omnes partes versatili, quo dum putatur se ipsum transfigere, illos traiectos prosternit humi, et veluti Dauid Gigantem proprio iugulat mucrone.

Theoria. 2ª.

In qua disquiritur veritas prouerbij. si que destruxi etcª.

8\. Sed occurret quispiam, qui veritatem huius prouerbij, seu conditionalis propositionis neget esse perpetuam. Multi enim edificia nimis antiqua, et ruinam minantia diruunt, ac destruunt, atq; illa iterum instaurant, et reedificant, non modò sine crimine, sed etiam cum maxima laude. Quare non est cur de preuaricatione damnetur quisquis, que antea destruxit, hec iterum edificat. At dico nihil hac obiectione obstante veram esse Pauli propositionem conditionalem, 1.m quia prouerbia de ijs sumuntur communiter, que plerumq; ita accidunt, licet quandoq; aliter contingere possint, vt illud, Serò seram ponis post furtum latronis. Certè tunc non serò, cum furtum aliud, seu maius timeatur, siquidem non dicitur serò omnino, quod opportunè, et vtiliter fit. Preterea, qui nouam domum ex edificat, veteri, et ruinosa prius euersa, non eamdem, sed aliam fortè similem, non nunquam dissimilem destructe construit. Qui si eamdem omnino sine vlla differentia, aut bonitate maiori absq; maiori firmitate, aut elegantia reedificaret, insanus haberetur, qui frustra operam, et pecuniam consumeret. Quamquam si aliud vicium non appareat, nisi inconstantia hominis modò atentis, modò negantis, iam destruentis, iam rursum edificantis, satis est, vt abesse debeat à viro bono, et Apostolico, multoq; magis à Christo domino. Stultus habetur, (vt dicunt Hispani satis trita phrasi) el que todo se lleua en saber, y des saber.

9\. Deinde, quod maximè attendas oportet, non tam consideranda est veritas, que allegorie verbis in cortice significatur; sed magis illa, que per sensum intenditur, siquidem allegoriam dicimus cum aliud verba, aliud sensus significant. Prouerbiumq;, non quod sonus verborum auribus exponit, sed aliud quidem, ad quod applicatur, accommodaturq; arbitrio loquentis insinuat. quod secundum subiectam materiam, de qua tractatur, ac sepe non sine difficul

tate percipitur. Quę causa in presenti facit, vt iste versiculus adeò fuerit diffici
lis in varias opiniones expositores distrahens. Rectèq; ait August. et ex eo:
Lombard. Salm. et S. Thom. qui destraxit rem falsam, et quę destrui posset,
ac deberet esse in vicio reędificando: Non tamen, qui rem bonam, ac perfectam
lapsam, aut labentem instauraret, ac renouaret: quare qui redit ad fidem quā 11
deseruit, qui virtutes prius amissas recuperat, et in se reędificatas curat, non est
preuaricator, sed laude dignus.

Postremò ex locis Scripturę sacrę ad quos allusionem habet hic locus, facilè
potest constare quam congruè, et quam verè hunc versiculum instar paremiæ
subiecerit Apostolus. Alluditur hic, quod mihi non est dubium ad euersionem
ciuitatis Hierico. Iosue 6. 26. Quę ita destructa est iubente Domino per Iosu
em imperatorem exercitus Israëlitici; vt sub maledicto cautum fuerit, ne quis
eam iterum ędificaret, Versu 26. Maledictus vir, qui suscitauerit, et ędificaue
rit ciuitatem Hierico. Quam legem transgressus Ahiel experientia didicit,
propheticam fuisse maledictionem; quę ipsi tamquam preuaricatori diuinæ
legis accidit. 3. Reg. 16. 34. Si ergo ciuitas illa sub anathemate destructa
typum gessit status legalis, seu peccati; optimo iure, siue legem, siue peccatum,
destructa à Christo reędificanti, et instauranti preuaricationis crimen obijciatur,
veluti eis, qui aliquid reseruarent de anathemate Hierico, comminatur Iosue
illis verbis c. 6. V. 18. Vos autem cauete, ne de his, quę precepta sunt quicquam con
tingatis, et sitis preuaricationis rei.

Huic figurę adiungi potest illud Eccli. 34. 30. Qui baptizatur à mortuo, 10.
et iterum tangit eum, quid proficit lauatio illius; sic homo, qui ieiunat in
peccatis suis, et iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? Ad quem
locum alluditur 2. Petr. 2. 20. 21. 22. Si enim refugientes coinquinationes
mundi in cognitione Domini nostri, et Saluatoris Iesu Christi, his rursus im
plicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim
erat illis non cognoscere viam iustitię, quam post agnitionem retrorsum con
uerti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. contingit enim eis illud
veri prouerbij; Canis reuersus ad vomitum. Hunc locum Petri S. Thomas ci
tat hîc in huius versus expositione, et alterum de ciuitate Hierico, quem expli
caui prius.

Preterea Ps. 27. 5. in Iudaizantes post aduentum Christi prophetice dictum
est. Quoniam non intellexerunt opera Domini, destrues illos, et non ędificabis
eos. Quos, nisi gloriantes de lege Moysi, quos cum suis legalibus Deus erat om
nino destructurus. De ijs verò, qui è captiuitate peccati, et onere [illegible] legis re
dempti à Christo Domino, in eius fide, et religione perseuerarunt, illud intel
ligendum Hierem. 24. 6. Et ędificabis eos, et non destrues. De Iudaismi tena
cibus defensoribus post Christi fidem acceptam illud Eccli. 34. 28. Vnus ędifi
cans, et vnus destruens, quid proficit illis nisi labor! Quod quadrat in eos,
qui secum Petro subtrahebant à conuictu Gentium. et licet simulatè le
galibus adhęrebant. Ad quos ex Theodoreti sententia hic locus referendus

est, vt eius verba indicant superius scripta. Iure ergo optimo de prępuaricatione legis damnantur, qui tot mandata legis transgrediuntur, quot his locis quę protulimus, contenta sunt. Plura etiam versu sequenti commemorabimus.

Scholia.

11. Quę destruxi. Quę ista? Respondet Theophylactus, Guterrius, Primasius, Ambrosius, Legion. S. Thomas, legem carnaliter intellectam, siue obseruantias carnales. Lyran. Caiet. legalia August. Lomb. S. Thom. superbiam gloriantem de operibus legis. Serip. opinionem parandę per legis opera iustitię. Iustin. et Cathar. flagitia, seu peccata. omnia ista vera sunt sane intellecta, sed fortasis magis ad mentem Apostoli, ista sunt opera legis. ita Anselm. quę destrui dicuntur, cum vis iustificandi eis denegatur (vt indicauit Cornel. sup.) seu cum post Christum inutilia, et vana esse prędicantur (vt dixit Guterr.) similiter superbia, et gloriatio Iudaizantium destruitur; cum inutilitas carnalis obseruantię declaratur, et lex inefficax ad iustificandum ostenditur. Est etiam secundum mentem Apostoli, vt hęc intelligantur peccata, (quem sensum profundiorem dicit Salm.) quę destructa in baptismate, rursus non sunt committenda. sed idem est destruere statum legis, atque peccatum destruere; cum propter indicanda peccata lex constituta dicatur.

Destruxi, metonymia, quia res ponitur pro signo. i. docui destruenda, similiter ędifico. i. prędico ędificanda. Ita etiam constituo. i. opere declaro. Idem tropus est in his tribus verbis. Ita declarat Claudius, Lyranus, et alij; licet tropi non faciant mentionem. Si enim, quę destruxi. i. destructa docui, iterum hęc ędifico. i. doceo exstare ędificata; prępuaricatorem me ipsum constituo. Condemno me ipsum proditionis, me falsitatis reum facio, inconstantis animi crimen. i. doctrinę mendacis culpam mihi arrogo, vel impono. reędifico, legunt nonnulli, vt Remig. Primas. Strabus, Lomb. Dionys. Caiet. Guterr. Threxo. Sed cum precesserit iterum, non est necessaria illa prępositio re, quę in Biblijs correctis non ponitur. Grecè, πάλιν οἰκοδομῶ, i. iterum ędifico.

12. Prępuaricatorem, seu transgressorem me constituo. Ambros. et Primas. me ipsum prodo, mei accusator existo, meum factum condemno, meę sententię refragator sum; rediens enim ad legem fio seruus; qui ea relicta pro Christi fide, eram liber, quod satis absurdum est. Claud. prępuaricatorem, i. à Christo alienum, in quo meam habui iustificationem: dum legem seruandam, et nondum impletam doceo; qui docueram iam inanem, extinctam, nec ab ea quęrendam iustificationem. Lomb. S. Thom. Lyran. Cathar. Iustin. Anselm. Salm. prępuaricatorem exponunt contra legem facientem; sed fortè non in suo rigore voluit intelligi Apostolus hoc nomen, siquidem in eo nullam vim ponderat Hieronymus, qui sic exponit hunc versiculum, sed absit, vt quod semel destruxi, et sciui mihi non profuisse, rursum vendicem. Grecè παραβάτης transgressorem, vel peccantem significat, sed satis superius explicuimus contra legem facere, qui rursus legis antiquatę opera vellet instaurare. Guterr. Threxo affert diffinitionem prępuaricationis ex Quintiliano, quę tamen nihil

fac

facit ad presens institutum; sed illud magis ad rem, cum ait, prevaricatorem. Sic esse, quasi mittentem vinum nouum in vtres veteres, seu miscentem terrā celo. Quod faciat, qui euangelium miscere velit cum lege veteri, contra illud Isai. 43. 18. Ne memineritis priorum, et antiqua ne intueamini, ecce ego facio noua. In illud verò Malach. vltimo; Memento legis Moysi serui mei, quam mandaui ei in Oreb. dicit Glossa, Memoria non prohibetur, sed obseruantia eius lucescente euangelio. ergo qui vela vertunt putantes melius sibi esse recurrere (vt dicitur) quam male currere, et ad legem, quam pro fide deseruerunt, redeunt, prevaricationem incurrunt.

Digressiuncula contra Lutherum.

Hic nota cum Catharino, cum probet Paulus Christum futurum fuisse peccati ministrum, nisi eius fides iustificaret, sed relinqueret peccatum in homine; idē argumentum potiori iure fieri posse contra Lutheranam nonimputationem. 13.
Peccare non solum Lutherum ministrum, sed nequissimum mancipium peccati omnes Catholici fuisse sciunt, si modo quid sciunt.

Theoria 3.
An lex destruatur per fidem.

Scrupulus hic restat eximendus. Cum Rom. 3. 31. sibi obijciat Paulus, legem ergo destruimus per fidem? et respondeat Absit, sed legem statuimus, nimirum per fidem, que docet eam obseruare, vt oportet; quanam ratione intelligi potest de lege, quod hic dicitur, que destruxi, i. legalia, vel opera legis? Propter hoc argumentum arbitror varios interpretandi modos excogitatos, vt alij asseruerint superbiam Iudeorum de lege gloriantium, alij obseruationes carnales, alij peccata destrui, vt supra retulimus. Verumtamen hoc certum esse debet, quod Paulus affirmat, legem Moysis non destrui per fidem, sed potius stabiliri, et confirmari; nam opera legis, siue iudicialia, siue ceremonialia, siue moralia, que absq; fide Deo placere nequibāt, per fidem grata Deo erant, si tamen charitas non deesset. loquitur igitur ad Romanos Paulus de lege, quatenus ante Christi aduentum suum vigorem retinebat. Salm. Iustin. At cum illa lex typus fuerit, et prenuncius Christi venturi, eo iam adueniente fides declarat, eam suo functam iam officio, atq; adeo cessasse. Itaq; fides euangelica non abrogauit, aut destruxit legem Moysis, sed impletam declarauit. et sic intimus sensus est illorum Christi verborum Matth. 5. 17. Non veni soluere legem, sed adimplere. q. d. non abrogo legem, aut tollo, sed quia non fuit, nisi vsq; ad meum aduentum data, per me impletum est tempus illius, vt deinceps censeatur abolita. Hoc est, quod significauit Paulus Heb. 8. et 9. Legem antiquatam, et cum sacerdotio translatam, et 2. Cor. 3. Gloriam vultus Mosis legislatoris per Christi lumen, et gloriam euacuari, dixit. que euacuatio ita sumēda. sicut 1. Cor. 13. 10. dicitur. Cum venerit, quod perfectum est, euacuabitur, quod ex parte est. Hec ex Dominico Soto, Remigio, et Aria, et Salm. Impleta promissione cessat eius obligatio, sed non destruitur promissio, sed roboratur cum implettur. Ita de lege Mosis dicendum, que promissa continebat, que Christus impleuit. Vnde 14.

Isai. 43. 18. Malach. 4. ... Lutherus Christi minister peccati. ... Rom. 3. 31. ... fides ... Matth. 5. 17. Heb. 8. 9. 2. Cor. 3. 11. 1. Cor. 13. 10.

et cum eo moriente cessauit omnino consummata, et impleta. vide Iustin. et Adam. Rom. 3. Christus itaq; legi plenissimè satisfecit, ut queri non possit, quod illi quicquam debeatur; quo fit, ut eam abrogauerit, peccatum, et mortem destruxerit, ut credens in Christum liber sit à maledicto legis, à tyranide peccati, et mortis, et si permanet in iustitia, consequetur vitam æternam. ex Claudio. Pedagogus, nutrix, nauis, certo tempore seruiunt, dum eorum ministerio opus est, quo impleto non iam sunt necessaria, ita et lex Moysaca. vide Augustin.

Dico preterea, non dixisse hoc versu 18. Paulum se destruxisse legem, sed interpretes ita exposuisse, dum metaphore, siue allegoriæ sensum alij aliter explicare conantur; qui tamen sensus supra iam à nobis satis enodatus dilucidatusq; locum huic obiectioni præcludit; siue per accomodationem prouerbij ad Christum explices, siue inconstantiæ Petrum accusari velis, siue exemplo suo Paulus non obseruandam carnaliter legem, eiusq; onera abijcienda doceat. Itaq; dum Paulus fidei, et legis propria distinguit, non destruit legem, sed in suo reliquit vigore, in suaq; authoritate, quippe lex ostendit peccatum, fides verò tollit, et gratiam affert, si vera fides est. vide Adam. et Iustin. Rom. 3.

Epilogus dictorum V. 18.

15. Ut breuiter, quæ diximus resumamus, hæc vis rationis est, Absit, ut Christus sit peccati minister, quia, si Christus, quæ per baptismum, fideiq; professionem remisit, atq; destruxit peccata, iterum ædificaret, vel illa fieri permittens, vel legis cassæ obseruationem, atq; adeo statum peccati, restituens, et instaurans, esset præuaricator, et transgressor, qui contra legem faceret; quæ vetat peccata, et sui desitionem, atq; cessationem, seu cassationem præscribit venturam cum Christo, et in morte eius futuram; sed hoc vel cogitare de Christo non debemus, qui venit non soluere, aut frangere legem, et eius transgredi præcepta, aut figuras contemnere, sed implere potius, et perficere, ac consummare, ut ipse testatus est, Luc. 18. 31. et Ioan. 19. 28. 30. ergo Christus non est minister peccati, potius qui contradicere sit ausus, non modo absurdum dicet, sed impietatis, imo et hæresis damnandus est. Continet hæc ratio aduersus Petri factum, et aliorum, qui Iudaizantibus, fauere videbantur, sicuti Petrus, non parum vehementem reprehensionem, acerbitatisq; satis plenam. Quare, ut dulciorem redderet Paulus, mitiusq; eam efferret; tamquam qui se ipsum accusaret in prima, i. sua persona proposuit; quod etiam fecit ob Christi reuerentiam; ne vel disputando, atq; ipsum defendendo peccati quicquam, nec vmbram quidem, aut sonum ei videretur impingere: monitos etiam hac eadem ratione vult Galatas, ne deinceps legis obseruantias prædicantibus credant pseudo Apostolis: siquidem absq; illis fides vna Christi satis erat ad iustitiam conferendam; quod qui inficiari conarentur in maximum, absurdissimumq; inconueniens laberentur.

16. Ad extremum aduerte hoc argumentum habere vim dilematis, quod dicitur vtroq; ferire cornu, et in vtramlibet declines partem, occurrere.

Si

Si enim, inquit, quę destruo, iterum ędifico pręuaricatorem me constituo .i. contra legem facio, siue, quia destruxi, quę debuissem ędificare, siue quia ędificaui, quę deberem destruere. sic itaq; Petrus visus est facere, cum conuiuebat gentibus, opera legis inutilia ostendebat, liberas gentes à seruitute prędicabat; rursus subtrahens se ab illis, legalia pręcepta confirmabat, gentes ad seruitutem reducebat. quare in vtroq; se pręuaricatorem ostendebat in altero legis, in altero fidei.

Textus

V. 19. Ego enim per legem legi mortuus sum, vt Deo viuam: Christo confixus sum cruci.

Translatio syr.

V. 19. Siquidem ego per legem legi mortuus sum, vt Deo viuam, et vna cum Meschicho crucifixus sum.

Erasm.

V. 19. Ego enim per legem legi mortuus sum, vt Deo viuerem, vna cum Christo crucifixus sum.

Arias Mont.

Christo concrucifixus, ad normam Gręci verbi συνεσταύρωμαι.

Theoria 1ª

Quis sensus intentus hoc versu 19.

Ex Chrysostomo hic declaratur quomodo lex vetus sit soluta, et desierit obligare; ex quo (quod modo dictum fuit versu 18) constat esse transgressorem illum, qui legē iam à Deo antiquatam seruare contenderit. 1.

S. Thomas non dissentit, dum inquit, hic manifestari solutionem obiectionis propositę: solutio verò erat illa Absit. si enim quę destruxi, iterum hęc ędifico pręuaricatorem me constituo. Manifestatur itaq; esse transgressor legis, qui eam destructam reędificat; quia scilicet contra ipsam met legē facit, quę prescripsit sui desitionem per aduentum Christi, et Christo obtemperandum predixit; imo et exactè pręcepit; vt constat Deut. 18. Hieremię 31. Ps. 39. ex quo liquet Christum Dominum nec pręuaricatorem legis, nec ministrum peccati, aut status peccati esse; quod in solutione obiectionis intendebat Apostolus (vt diximus pręcedenti versu) planum ostendere. Neq; enim ipse ędificabat, quę prius destruxerat, siue legis carnales ceremonias, siue inanem de lege opinionem, siue peccata, siue omnia hęc fuerint, quę destruxit, atq; non iteranda tradidit per fidei, Euangelijq; doctrinam. Hęc textus coordinatio, quam docent Chrysost. Theoph. August. Dionys. Salm. Clarius.

2. Alijs placet, vt hic nouum sit argumentum ad legis obseruationem euertendam: qui particulam causalem, seu rationalem enim non ad immediata, sed ad superius dicta V. 16. hoc est, ad precipuum sensum referunt. sic Adam. Legion. Iustin. Caiet. Consequenter sue expositioni, qua dixit per V. 18. declarari Iudeos peccatores inveniri, quia obseruando legalia, que deseruerant, indicabant se peccasse deserendo, et credendo in Christum. Nunc verò V. 19. euertit illud suppositum, docendo mortuos eos legi, atque adeò solutos eius obseruatione, liberè posse adherere Christo. Seripandus. Paucis, inquit, concludit, et suo docet exemplo, quid christianis omnibus de lege statuendum sit. q. d. hunc esse epilogum eorum, que hactenus disputaui. His consonat Arias Mont. Non eo (inquit Paulus) sum consilio, vt legem obseruem Mosaycam, vel eos, qui Christum habent, doceam obseruandam; quippe quos lex spiritus vite, qui datus est per Christum, liberauit à maledicto legis. Sed magis probandam censeo primo loco expositam connexionem. At verba expendamus.

Scholia.

3. Ego enim, licet in prima persona loquatur, non de se solum, sed de quouis christi discipulo, et sectatore intelligendus est loqui diuinus Apostolus; sicut superiori versu non tam de se, quam de Christo intelligi debuerat, vel de Petro, et fautoribus Iudaismi, vt Anselmo placuit, et alijs. Per legem veterem Mosaycam spiritualiter intellectam exponunt plerique, vt Primas. Theodoret. Bruno. Lombard. Clarius, Adam. Caiet. Legionen. Mariana, August. qui etiam infra capite 4. ex lege spiritualiter intellecta probat testamentum vetus nouo cessisse. Non pauciores exponunt per legem nouam, Christi, Euangelium, gratie, fidei, spiritus, scriptam in cordibus. Hi sunt Amb. Hierony. Lyra. Titelm. Sà. Arb. Vatab. Cathar. Clarius, Arias Mont. Vtramque expositionem habent Chrysost. Remigius, Oecum. Theophyl. S. Thom. Gagneius.

4 Sed ni fallor, vtraque vera est, licet rationes expositionis sint diuerse. qui priorem sequuntur, eam proferunt rationem, quod lex ipsa, et Christum vaticinata sit, et finem per eum sibi prescripserit futurum. Ergo si lex ipsa sibi quasi vite terminos designauit, simul suo liberandos iugo obseruatores eius premonuit. Quocirca non sunt iniqui dicendi, aut preuaricationis arguendi, qui legem eam non obseruant, dissipant, destruunt, que nec omnibus data, nec omni tempore, sed certo tantum duratura fuit, vt docet S. Thomas hic. vide supra.

Varietas expositorum, i[illegible] explicationis.

Quapropter sic textum hunc explicat Caietanus. Omnis lex, et prophetat Christum, et se finiendam decernit. Et Clarius. Ipsa lex, ait, me ducit ad Christum, qui finis est legis; ipsa se dicit abolendam per Christi aduentum. Mariana. ipsa lex mihi indicauit Christum; per quem legi veteri mortuus sum. i. eam non obseruo. Lombardus. Per legem spiritualiter intellectam mortuus sum legi, ne carnaliter in ea viuam. Sumpsit ex Augustino. Per legem. i. authoritate legis, lege ipsa sum solutus. Quare, vt colligit Chrysostomus, si ei nunc seruiam, i. post Christi fidem acceptam, transgressor legis ero. Gagneius paulo aliter. Per legem legi mortuus sum. i. mortuum me agnoui per legem, que non habet vim iustificandi, et suos occidit preuaricatores. vt fide, et spe in Deum viuam.

Addit Chrysostomus (quem sequuntur Theoph. Oecum. Gagnei) aliam ratio 5
nem. Per legem, inquit, legi mortuus sum, quia cum onere, et multitudine
preceptorum vniuersi oppressi succubuerint, damnationem mortis, quam ipsa
Lex minabatur transgressoribus, vniuersi incurrerunt. Itaqꝫ per legem interem
ti, atqꝫ mortui (Hanc mortem pertulit in cruce, omnium peccatorum nomi
ne, et vice Christus. 2. Corint. 5. Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes
mortui sunt) iam eius vinculis sunt soluti, atqꝫ exempti. Nam mortuis audire
precipientem, vel ei obedire nequaquam datur. Hec ratio est Theodoreti, quā
probat Legionensis. Sed ea magis pertinet ad connexionem, quam ipse sequitur
quam ad eam, quam nos probamus, cui seruit prior ratio eiusdem Chrysostomi,
et aliorum, vt superiori etiam versu docuimus. Nec enim eam legem fas est au
dire, que mortem affert, vitam non dat. Rom. 7. 9. 10. vide in Toleto, et Legionensi.

Posterioris expositionis ratio est, quia cum fides, et gratia Christi, doctrinaqꝫ 6.
euangelica impleuerit, terminauerit, consummaueritqꝫ legem Moysis, ac consequen
ter antiquauerit, euacuaueritqꝫ, liberos ab eius onere, et oppressione reddidit
omnes Christi fideles; vt veluti mortua cadauera illi sint, nec plus ei ausculten
tur, aut obtemperent. Ex quo constat, quod V. 18. intenditur, fidei esse preuarica
torem, qui pristinam legem cum fide simul obseruandam duxerit, aut docuerit,
cum illa iam sit finita, ac mortua. Vita legis Mosaicę (que tota in typis, et vmbris,
siue imaginibus et propheticis oraculis sita erat) significatione futurorum constabat.
Igitur cum desijt significare futura, viuere desijt, ac mortua est. Quod in cruce conti
git Christi, qui dicto consummatum est, emisit spiritum; et simul lex cum eo ex
pirauit. At cur non dixit Paulus, legem nobis mortuam, sed nos legi mortuos? Cautè
factum ait Chrysostomus, nam et honorem habuit legi à Deo profectę, et Iudeos no
luit liberiore dicto exacerbare. Sed certè sicut in cruce simul cum Christo peccator est
mortuus, ita et lex peccati, et mortis ministra mortua est.

Ratio 2. esse potest, que sic explicatur. Potius obedire debemus viuo verbo legisla 7.
toris, quam verbo scripto; atqꝫ adeò mortuo. Nam mandata, et leges ideò scriptis com
mittuntur, quia ij, quibus dantur, longè distant à legislatore; vt eius quidem viuam
vocem audire nequeant; quod si ad illum accesserint, iam non scripta mortua, sed
viuam vocem debent attendere. Sic inquit S. Thom. homines dum ad Deum acce
dere non potuerunt, legem acceperunt scriptam, et obseruarunt; habentes iam ac
cessum, vt ait Apostolus Rom. 5. 2. Per Christum ad Deum, iam non amplius scrip
tę legis rationem habere debēt, sed Deum audientes obedire Christo, et eius man
datis, ex quo vox Patris intonuit, ipsum audite. Matth. 17. 5.

Secundum hanc 2. exponendi formam sic textus explanandus est. Per legem
nouam, veterem non obseruo, hoc est, legi mortuus sum. Arias Mont. Lex spiritus vi
tę veterem hominem in me extinxit; in quo homine lex illa vetus vigebat maledictio
ne sua. Illi, itaqꝫ legi mortuus sum per legem spiritus in corde meo inscriptam. Itaqꝫ
iam non viuo legi, sed viuo Deo, qui in me est per fidem, et gratiam.

Legi, Mosaicę, (omnium calculo,) .i. veteri, carnali, litterę occidenti. Mortuus sum. de 8.
functus cura, et necessitate legis seruandę, .i. liber à iugo, et vinculis legis pristinę;

exemptus ab eius carnalibus obseruantijs; ponitur antecedens pro consequenti, per tropum Synedochem. Mori legi, non exercere opera legis, viuere Deo, eius opera exercere. 1. Pet 2. 24 vt peccato mortui, iustitiæ viuamus. Guterrius Trexo similiter, legi mortuus sum. quippe qui iam minimè teneor desiderio eorum, quæ in lege promittuntur. Sed arbitror vt stercora. Quare mihi sordent vetera Sabbata, Neomeniæ, dies festi, Victimæ, typica curiositas, fabulæ Iudaicæ, interminatæ genealogiæ. Bruno, ita exaggerat, legi mortuus, vt nulla ratione redire ad eam possim, à morte quippe non est reditus.

9. Claudius, legem legi opponi hîc animaduertit, sicut aliàs in scriptis sacris, peccatum peccato, mors morti, captiuitas captiuitati, altare alteri, agnus agno, pascha paschati, inueniuntur opposita. q. d. per legem legi mortuus sum. .i. si vetus me lex accusabat, damnabatque: noua lex me mortuum reddit. ita quidem, vt per Christi gratiam liber sim à ——— iugo, et onere Mosis, cuius legi quia plenè satisfactum à Christo, nihil omnino debeo, nihil cum illa habeo; illi mortuus, peccato, sæculo, et Orco, seu diabolo mortuus sum. Hæc verò mors non naturalis, sed moralis est; vnde additur, vt Deo viuam. q. d. nō omnino, aut ex omni parte morte affectus sum; sed ex ea, quatenus eram subditus legi propter peccatum; sed extincto peccato per crucem Christi, et consummata lege, ac typis eius impletis, iam mihi nihil cum lege; illi sum mortuus; sed non Deo, cui viuo, et subditus sum. Bruno, verè deserens legem, viuit Deo per fidem, et gratiam; nam cessat à malo, et operatur bonum.

10. Rom. 7. V. 2. Sanè à lege Mosaica exemptionem ostendit Paulus exemplo coniugum, quorum alterutro mortuo, alter à lege matrimonij manet immunis; vt, si velit cum altero contrahat nouum coniugium. Sic ait Hieronymus. Per legem euangelicam legi pristinæ mortuus est. Anima enim mortuo viro suo .i. lege vetere. nupsit legi spirituali, vt fructificaret Deo secundum Ose. 14. 9. ex me fructus tuus inventus est. et Ps. 70. 15. 16. Quoniam non cognoui literaturam .i. mortuus legi literæ, introibo in fortitudines (Vulga. potentias) Domini. .i. adhæsi legi spirituali. De hac Rom. 7. 12. et 1. Timoth. 1. 8. Ecclesi. 20. 11. De illa Ecclesi. 20. 25. Qui per legem igitur spiritualem legi litteræ moritur, Deo viuit, non sine lege Dei, sed in lege Christi. Qui verò legi moritur ob peccata, mortuus quidem est; sed non dicetur de eo, quod sequitur, vt viuat Deo.

11 Hinc constat aliud esse per legem mori, aliud legi mori. Quod legi moritur, viuebat ei, antequam moreretur obseruans Sabbata, et Neomenias, et dies festos, et victimas, typicam curiositatem, et fabulas Iudaicas, et genealogias. Postquam nunc venit Christus, et lex spiritualis, per legem euangelicam legi pristinæ mortuus est. Aliter explicat Toletus Card. Sanè similitudinem: anima mortuo homine vetere, cui sub lege nupserat, iterum nupsit nouo homini, .i. Christo: sub gratia (addit Hieronymus) Idest quod sequitur: Christo confixus sum cruci. scilicet, vt Deo viuam, cum eodem Christo resurgens.

Scholia in V. 19. Partem alteram.

12 Vt Deo viuam. Ambiguum est vtrum hoc membrum iungendum sit cum

sequenti, an verò cum precedenti: si cum sequenti, ut legit Caiet. Claud. imo Chrysostomus, Primas. Bruno, sensum habet, quem mox ostendam. si cum precedenti (ut videtur textus emendatus à Xisto Quinto Pontifice Maximo definisse appositis duobus punctis ad distinguendum hoc membrum à sequenti, cum à precedenti non distinguatur nisi inciso, seu comate tantum, que minor distinctio est) tunc sensus erit. ideo mortuus sum legi antique, ut Deo viuam, non vindici, et exactori durissimo, sed Domino mitissimo, et amantissimo patri. hoc est dum essem sub lege, quia peccato dominanti seruiebam, mortuus eram Deo; iam verò per Christi gratiam peccato victo, triumphato, et exulante, mortuus sum legi, ut viuam Deo. illi vni parebo, omnesque meas actiones, ad ipsius voluntatem, nutumque conformabo. Ut viuam Deo. 1. Petr. 4. 1. Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini. quia qui passus est in carne desijt à peccatis, ut iam non desiderijs hominum: sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis. et 2. C. V. 1. deponentes igitur omnem malitiam. etc. Heb. 12. 1. Ephes. 4. 22. Col. 3. 8.

Notanda vis illius particule Ut. que non tam consequentiam indicat. quam finem, et causam. q. d. necesse fuit mori legi, ut Deo viuerem. ex quo sumitur argumentum efficax ad legem deserendam; siquidem ea dominante Deus exularet ab homine. Œcum. legit, Ut Deo viuerem (sic etiam habet translatio Erasmi) vitam autem interpretatur immortalem, et eternam. Cathar. et Lomb. Ut viuam Deo, idest ad gloriam Dei. que gloria resplendet ex preclaris operibus ex charitate factis ingenuè, et liberaliter diuinis obsequendo preceptis. Hic iterum aduertenda antithesis, legi mortuus, ut viuam Deo, opponitur enim Deus legi, vita morti. sed utraque non naturalis, aut corporea. sed mystica, moralis, atque spiritualis. August. viuere legi, inquit. est sub lege esse, viuere Deo, sub Deo esse, optemperare, atque seruire Deo.] 13

Si ita legas, ut Deo viuam, Christo confixus sum cruci, particula ut causalis etiam est; sed reddit causam obquam Christo sim concrucifixus. sic Primasius. ut Deo viuam, non seculo, Christo confixus sum, idest, omnibus peccatis mortuus, propter quod data est lex; ergo lex minimè mihi necessaria est. 14

Christo confixus sum cruci, idest cum Christo cruci sum affixus. videtur esse declaratio eorum, que dixit; sed uno verbo multa complectitur, que quia aperta sunt, satis existimauit breui insinuasse compendio. Crux enim Christi veluti compendium est, et epitome, siue Symbolum totius œconomie redemptionis nostre. dixerat per legem legi mortuus sum, rogare poteras, quando, aut quomodo mortuus es? Respondet, cum fui cum Christo crucifixus. Rursum rogas quare mortuus es in cruce? Respondet, Ut Deo viuam; ideo etiam legi mortuus sum. Hunc sensum videtur expressisse ex Greco Syriaca versio, imo et cetere versiones, si attendas interpretationem; nec est tamen diuersa sententia, ut iam diximus. Anselmus Ut Deo, non mihi, viuam; idest, non meam, sed Dei voluntatem in tota vita mea faciam; quod possum; quia Christo confixus sum cruci. Ponit itaque pro ratione prioris membri hoc posterius; sed idem redit sensus; se enim mutuo inferunt finalis causa, et efficiens.

15. Pluribus idem exposuit Rom. 7. Postquam enim exemplo coniugum, quorum alte rutro mortuo, alter liber est à lege coniugij; vt iam illi liceat cum altero denuo con iugium inire, infert V. 4. 5. 6. Itaqꝫ fratres mei, et vos mortificati estis legi per cor pus Christi; vt sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit; vt fructificetis Deo. Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quę per legem erant, operabantur in mem bris nostris; vt fructificarent morti. Nunc autem soluti sumus à lege mortis (Grę cè, morientes ἀποθανόντες) in qua detinebamur; ita vt seruiamus in nouitate Spi ritus, et non in vetustate litterę. Confer dicta dictis, et attende quam prȩclarè se ipsum exponat Apostolus; quid est mortificatum esse legi, nisi mortuum esse legi? quid vtrumqꝫ nisi solutum esse à lege mortis, vel morientem? quid pręterea significat fructificare Deo, nisi viuere Deo. Quid etiam seruire in nouitate Spiritus, et non in vetustate litterę, nisi sub Deo nouam vitam spiritualem agere; non autem vi uere sub lege veteri, et carnali per litteram occidente? quid est per corpus Christi nisi affixum cum Christo cruci, mori, vt illo resurgente, resurgam, et sim eius mys ticum membrum, vt iam non viuam, vt prius peccato, et passionibus carnis deditus, sed Christus viuat in me, vt sequenti dicitur versu?

16. Est igitur sic sensus Apostoli per corpus Christi clauis cruci affixum, et mor tuum, mortuus etiam, ego sum, qui membrum mysticum eius corporis eram. mortuus, inquam, legi, et peccato, quod me subditum fecerat legi, mortuus qui dem, non quatenus homo, sed quatenus homo peccator, et Adę peccatoris filius; si quidem Christus homo in similitudinem Adę factus, omnium peccatorum vicem moriendo sustinuit. Quare eo moriente pro omnibus, quorum caput erat, omnes in eo, et per eius humanitatem dicuntur mortui; resurgente autem Christi corpo re, similiter omnes, qui in illo erant, vna cum illo resurrexerunt in nouam cer tè vitam, vitam spiritualem, et sanctam. Vnde post resurrectionem iam non am plius dicuntur veteris Adę filij, aut peccatores; sed filij Dei, iusti, ac sancti; qui non legi, non peccato, sed Deo viuunt, eiqꝫ obtemperant; et quęcumqꝫ faciunt in eius diuinam gloriam referunt.

17. Hęc igitur pars versus Christo confixus sum cruci declarat illam legi mor tuus sum; altera verò pars vt viuam Deo declaratur per versum sequentem; Vi uo autem etc. sic S. Thomas hic. Guter. Trexo in cruce impletum est illud Cant. 8. 5. Sub arbore malo suscitauite, ibi corrupta est mater tua. Ecclesia Catholica in cru ce reuixit Christi sanguine animata; at eius mater Synagoga ibidem corrupta, et mortua. Extunc Christianus legi mortuus Mosaicę, fidei legi addictus est; extunc legalia abrogata per nouum testamentum Christi morte stabilitum.

18. Caietani expositio singularis est, dum per hęc verba Christo confixus sum cruci asserit explicari illa, quę V. 16. superiori dicta sunt, scilicet, non ex operi bus legis, sed per fidem christi iustificari oportere. Manifestatur enim per mortem Christi mediante fide iustificante vitam animę prouenire. Quare duo ponuntur extrema, alterum est viuam, qui est fructus crucis, alterum est Christo confixus cruci, in quo est principium, seu meritum. ergo secundum Caiet. coniunc tè legendum. vt viuam Deo, Christo confixus sum cruci. Principium nostrę vitę

Christus est; meritum, esse cum illo crucifixum. Vita autem vltimus fructus est.
Ego enim per legem legi mortuus sum. cum hic de lege prisca Mosaica antiqua 19.
ta, et ad interitum perducta iam, et per fidem Christi euacuata, per sanguinem de
leta, per mortem extincta loquatur Apostolus; frustra, et in casum contendunt
heretici eiusdem authoritate, per hęc verba probare omnem legem abolendam,
et contemnendam. vide Iustinianum. De lege tantum Mosaica dictum est Leuit.
26. 10. Nouis superuenientibus, vetera proijcietis.
Hactenus arbitror à Paulo datam fuisse operam, vt satisfieret illi obiectioni, 20.
quam V. 17. proposuit, nempe, si qui dicerent cum fide coniungendam legem, inde
sequi, vt Christus reputandus esset minister peccati; quod esse probauit contra le
gem; siquidem et legem, et peccatum per Christum habitura finem, et interitum,
ipsius legis argumento constat. hoc autem est argumentum, quod per legem legi
mortui iam simus. Non moritur autem homo legi, nisi et lex illi vicissim mortua
sit. Imo ideo ego legi sum mortuus, i. eius ab onere liber, quia illa mortua mihi; et
desijt vim habere imperandi. De hoc satis hucusque diximus. Deinceps quasi nouo ar
gumento docet, et probat vitam gratię, seu iustitiam animę à Christo esse, et non
à lege. sic Caietanus supra relatus. Quod si contrà quis contendat defendere, à lege
posse iustificationem haberi; hunc necesse est eò deuolui, vt consequenter fateatur,
aut dicat, Christi passionem mortem, et resurrectionem inanem fuisse, nulliusque me
riti, aut vtilitatis. Quod nisi insanus quispiam, aut impius hereticus dicere nemo
queat. Hoc vsque in finem huius capitis protrahitur.

Ex Hugone Car. Expositio moralis huius versus 19.

Per legem legi mortuus sum, i. per intelligentiam spiritualem legis, ad honorem le 21.
gis sęculo, et mundo mortuus sum. Math. 28. 23. Angelus Domini descendit de cę
lo, et accedens reuoluit lapidem, et prę timore autem exterriti sunt custodes, et fac
ti sunt velut mortui. Per Angelum significatur diuina reuelatio, qua remouetur
lapis, i. cortex durus litterę, sub quo latebat intelligentia spiritualis; fulgur, aspec
tus, Dei, Iustitiam; candor vestium, eius misericordiam indicant. Custodes sunt prę
dicatores, qui prius in honorem Dei moriantur oportet sęculo, quam Christi resurrec
tionem annuncient. sic Eccl. 48. 14. Elisęi corpus mortuum prophetauit.

Theoria. 2. Crux mortis, et vitę causa

Vt Deo viuam, Christo confixus sum cruci. est hoc contrapositum superiori par 22.
ti V. 19. Lex Mosaica mortem attulit, Crux verò Christi vitam reddidit. illa mors
legi exemit, eiusque vinculis absolutum dimisit. Vita autem hęc Deo addixit, ac deuouit
me; vt in posterum à grauissimo iugo seruitutis; à misero quodam statu; à cęremo
nijs, et iudicijs, à timore pęnę, à morte denique translatus in nobilissimorum ordinem;
velut alter Ioseph Patriarcha in regis gratiam admissus, regale munus exerceam;
totumque animum ad Dei gloriam procurandam adijciam, et accommodem. ô Crucis di
uina potentia! O insigniter admiranda Christi in crucem sublati virtus! in cruce morior,
in cruce vitam recupero: In cruce peccatum deletum est: In cruce vires, et vincula le
gis confracta sunt; in cruce mortua mors est; ac denique in cruce, ac per mortem

crucis vita triumphat, orcus spoliatus, dæmonis regnum euersum, hominibus restituta iustitia, Dei cultus, laus, honor, et gloria instaurata. Tot, tantiqꝫ ex vno crucis fonte manant riui, imo flumina vitæ, atqꝫ gloriæ; quæ Christo accepta referimus. Cuius sacrosancta, et diuina caro tactu sui tantum ligno arido crucis præstitit boni, vt tamquam virens, et florida palma, tam multos, tam mirabiles, tam altos, tam cælestes fructus exhibeat vitæ, atqꝫ gloriæ; hominibus vitæ, Deo gloriæ; hoc est profectò, vt viuam Deo. Christo confixus sum cruci. Apta illa similitudo, quam affert hic Cornelius; Confixus sum cruci veluti surculus ex prisca, et inueterata arbore abscissus; ex lege inquam, aut idololatria; insertusqꝫ nouæ, et generosæ; ex qua succum exugens viuam, et vigeam, et florescam, fructus vberrimos pariam, sed fortassis magis appositè, quam cruci, ipsi Christo insiti dicamur, et complantati, vt ipse viuat in nobis, et nos in ipso viuamus.

Theoria 3. de spirituali cruci affixione.

23. Sed rogabis; qui fieri possit, vt homo, qui nunc viuit, cruci fuerit, vel modò sit cum Christo affixus; qui tot ante annos in cruce mortuus est; iamqꝫ non ampliùs moriturus, aut crucem subiturus gloriosus sedeat ad Patris dexteram?

Hæc grauissima est, et vtilissima quæstio, quam tamen breuiter expedire curabo. siquidem rectè numeraui, aut expendi, quadrupliciter intelligo dici solere hominem cum Christo crucifixum, seu mortuum, atqꝫ sepultum. 1. vnione, 2. mysterio, 3. imitatione, 4. amore.

I. § de vnione

24. 1º. Cum Christus non minus aptè, et verè dictus sit Pater futuri sæculi, quam Iacob populi Israëlitici, Abraham omnium fidelium, et protoplastes totius generis humani. Non dubium est, quin omnes, qui Christo addicti in eum crediderunt, eumqꝫ Dominum, et patrem agnoscunt, ita verè dicantur cum illo, vel in illo fuisse cruci affixi, vel mortui; sicut verè dicitur Leuitica tribus in lumbis decimata Abrahami, et omnes homines in Adam peccasse. Imo cum Christus tamquam vas, et fide iussor omnium hominum in se debita, atqꝫ peccata receperit, proqꝫ omnibus exactissimè soluerit, quis negare queat, eum, dum solueret in cruce, et precium sui sanguinis appenderet, omnium hominum personam sustinuisse, et in persona omnium pro omnibus crucifixum, ac mortuum fuisse? Quid enim Paulus 2. Corint. 5. 14. Si vnus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est Christus. Nonne audis omnes mortuos, cum Christo scilicet, cruci affixos. et quod subinfert, explicat, quod hic dictum est, vt viuam Deo, Christo confixus sum cruci. nam addit. Vt et qui viuunt, iam non sibi viuant (non peccato, non legi, non sæculo) sed ei, qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit; ei, inquit, idest, Deo. nam qui viuit Christo, viuit Deo. siquidem et Christus est Deus; quod pluribus verbis dixit, mortuus est, et resurrexit, hic vno significauit, confixus cruci. i. concrucifixus. Præterea si Christus caput est, nos autem membra vnius mystici corporis; nonne, vbi caput crucifixum, dicitur, intelliguntur etiam membra crucifixa? alioqui monstrum sit, si pœnam, ac mortem capitis sui membra non sentiant, non simul patiantur. Primasius Rom. 6. 3. fieri non potest, nisi, vt mortuo capite, omnia membra

commoriantur; caput enim pro omnibus membris pertulit pęnas, vt omnia in eo membra morerentur, et ita peccato mortua viuerent Deo.]

(Dicitur ergo Christianus Christo confixus cruci, propter vnionem, siue commu 25.
nionem, quę illi cum Christo inest; vel quia in ipso continebatur tamquam in suo principio, et origine, antequam natus fuisset; vel quia ipsum tamquam vas debitorem repraesentabat; vel quia vti membrum erat suo capiti coniunctum, atq; vnitum: quare ipsa crux, ipsa mors, ipsum meritum Christi dicitur, estq; mea crux, mea mors, meum meritum; qui vnum cum Christo sum; et eram etiam antequam in hanc lucem editus essem. Nec minus conuenienter dici potest, me in cruce cum Christo appensum, et mortuum, quam dictum est Chyrographū decreti, quod erat contrarium nobis, affixum cruci, et dilaceratum. Idem enim meritum Christi, quod dilaceratum euanescere fecit chyrographum, quod testimonium exhibebat meorum flagitiorum, meq; ęternę reum efficiebat damnationis, idem, inquam, meritum crucis me liberum, et vita dignum reddidit. S. Thom. Rom. 6. 6. lectione 2. Vetus homo noster, inquit, dicitur esse simul crucifixus cum Christo, inquantum peccati vetustas virtute Christi sublata est. Vetustas verò peccati potest intelligi, vel ipse reatus, seu macula actualium peccatorum; vel etiam consuetudo peccandi, quę quamdam necessitatem ingerit ad peccandum; vel etiam ipse fomes peccati proueniens ex peccato primi parentis. Tolet. ibidem: Homo vetus dicitur simul crucifigi cum Christo, quia virtute Christi in cruce mortui nostra peccata destructa, atq; deleta sunt. Crux enim Christi peccatorum nostrorum fuit mors, et destructio. Ideò peccata nostra dicuntur crucifixa, et consequenter homo noster vetus simul crucifixus. Ephes. 2. 15. Per crucem interficiens inimicitias in semetipso.

§. 2. de Mysterio

2. dicitur Christianus Christo confixus cruci, vt exponunt Patres Greci. 26.
Chrysost. Œcum. Theoph. Theodor. Item Primas. et eos secutus Adamus, Claud. Cornel. propter mysterium, et sacramentum baptismatis sacri: in quo id, quod foris visibilibus signis repręsentatur, et significatur, intus in anima fit spiritualiter, tamen reipsa, ac verissimè (dum enim signo crucis tangitur caro, inuisibiliter crucifigitur vetus homo, siue homo quatenus peccator est, siue originali, siue actuali infectus macula peccati) dum tamen in os sal immittitur à putredine peccatorum liberatur, vt saporem bonorum percipiat. Frons, oculi, pectus, humeri, atq; aures signo crucis subsignantur, vt ad excipienda, intelligenda, et seruanda diuina pręcepta aperiantur sensus, et roborentur. Chrismate vertex perungitur ei, qui Christo, vti membrum, coniungitur, et eius corpori inseritur. Vestem candidam accipit, et nitorem animę, innocentiamq; vitę, atq; resurrectionis gloriam hoc pulchro symbolo significat. Cereum accensum manu tenet, et fidem oleo bonorum operum ardentem pollicetur, ac pręsefert. Deniq; et Satanę, et operibus, omnibus pompis q; eius abrenunciat, et fidem catholicam profitetur. Cum in aquam mergitur, vel aqua superfunditur, aspergiturue, mortuus peccator sepelitur, ac tandem dum emergit, seu ascendit ex aqua, resurgit ad nouam vitam, estq; iam nouus homo, noua creatura, et

christi corporis [blot] mystici membrum. Quoniam autem in mysterio Chris
ti passio, crux, mors, sepultura, et resurrectio representatur; congruentissimè dici
tur homo in mysterio cum Christo confixus cruci, mortuus, sepultus, atque re
surgens. Mysterium sepe in suis epistolis ad memoriam reuocat Apostolus. Col. 2.12.
Consepulti estis (Christo) in baptismo in quo et resurrexistis per fidem operatio
nis Dei, qui suscitauit illum à mortuis. 2. Corint. 5. 14. (iam supra retulimus)

27. Rom. 6. 3. 4. 5. An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu,
in morte ipsius baptizati sumus? quomodo in morte Christi, nisi quia baptismus
mortem representat Christi per submersionem, vel super infusionem aquę?
V. 4. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem (i. vt moria
mur cum illo) vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris. (i. ope
rante diuinitate rem sibi gloriosam) ita et nos in nouitate vitę ambulemus. (i.
Deo viuamus vt infra V. 10. 11. huius capitis 6.) V. 5. Si enim complantati facti
sumus similitudini mortis eius, simul et resurrectionis erimus. q. d. si ad simi
litudinem Christi morimur, dum in baptismo ei complantamur, et inserimur, etiam
ad similitudinem eius resurgamus. Sumitur metaphora à surculis, qui abscissi ab
proprio trunco inseruntur alieno, qui suo certo modo moriuntur, atque resurgunt
cum arbore, cui inseruntur. Itaque qui cum baptizatur in Christum Iesum inse
rendus, in mortem. i. in mortis ipsius representationem baptizatur, hoc patet,
quia consepelitur cum illo per baptismum. qui typus est, et imago sepulturę
Christi, in mortem peccati, quod prius in illo viuebat representandam, et osten
dendam (sepeliri enim mortui est) profitetur igitur se mortuum peccato, qui
baptizatur, sicut Christus, dum sepulturę mandabatur, mortuus erat. Cur au
tem moritur homo peccato? vt certè in nouam vitam resurgat, sicut Christus,
ideo mortuus est vitę temporali, vt resurgeret ad vitam immortalem, gloriosam,
et Deo dignam. fit ergo per baptismum quisquis baptizatur membrum Christi,
adoptionis filius, particeps diuinę naturę, atque vt talis viuere Deo debet, fructus
ferens bonorum operum: sicut ovis ascendens ex lauacro gemino comitata fętu
charitatis in Deum, et in proximum Cant. 4. 5.

28. Attendere oportet (vt ex his Pauli locis patet) sepulturę Christi precipuè
fieri in baptismo representationem; quia per illam, mors eius significatur,
ex eoque probatur mortuum hominem cum Christo in baptismo; quod per bap
tismum cum Christo sepultus est. sepultura enim certissimum, et indubi
tabile mortis signum est. sed est discrimen inter Christum sepultum, et homi
nem baptizatum. nam Christus prius mortuus est, deinde sepultus; at ho
mo, qui baptizatur, prius representatur sepultus, vt inde credatur mortuus.
et hoc significatur Versu 4. Consepulti enim sumus per baptismum in mor
tem. i. ad similitudinem Christi sepulchro immissi, tunc cum ad baptismum acce
dimus, in aquam immergimur, tamquam in sepulchrum inducti, vt scilicet pec
cato moriamur. hoc enim naturale est, vt qui aqua obruitur, vel mergitur,
suffocetur, et moriatur. Hinc disces cur Sabbato Sancto consueuerit Ecclesia
baptismum celebrare solemnem. Nimirum quod sit Christi sepulturę, cuius
illo die memoria celebratur, imago. Sabbato autem Pentecostes fit etiam

Solemnis baptismus; quia non solum ex aqua, sed ex Spiritu Sancto renascimur Ioan. 3. 5. Similiter vsa fuit trina mersione, vt non solum Trinitatis mysterium declararet, sed etiam vt triduum Christi sepulturę repræsentaret, sed sicut illud triduū non facit nisi vnam Christi sepulturam, sic trina mersio nonnisi vnum baptismum. Quamuis autem sola sepultura Christi in baptismo repręsentetur; tamen in ea, et quę antecessit mors crucis, et quę post accidit resurrectio, significatur, quasi ex parte totum per tropum Synedochem. Vnde cum V. 3. meminerit Apostolus Christi mortui, V. 4. sepulti, et resurgentis mentionem facit, ac deinceps, V. 6. eiusdem crucifixi, cum inquit, Vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Crucifixus in baptismo, inquit, in quo actu inserimur Christo, et incipimus, vti Christi membra, participare mortis eius virtutem, et fructum.

Primasius Rom. 6. Plenius requirendum est, quid intelligi debeat, In morte ipsius baptizati sumus. Respondet. Pręcipit Apostolus, vt quia propter nos Christus crucifixus, mortuus, et sepultus est, et resurrexit; nos quoqȝ ad passionis suę similitudinem, voluntates, et cupiditates nostras crucifigamus, et in baptismi mysterio mortis sepulturę, ac resurrectionis, eius exemplum imitemur, vt si passionum socij fuerimus, simus et consolationum. In baptismo ergo crucifigitur vetus homo, vbi aboletur tota vetustas peccati. Omnia nimirum peccata, quasi vnum corpus, cruci affixum, commoriuntur, vt iam homo in nouum translatus ex veteri, liberatus à peccato per Christi mortem, non amplius illi seruiat, sed vt mortuum aversetur, horreat, longè fugiat; vel potius, vt mortuus peccati seruitute, qua tenebatur prius, se iam liberum credat, vt deinceps à peccando omnino desistat; sicut seruus mortuus, et si resurgat, liber est, et immunis à seruitute; vt amplius non debeat seruire pristino dominio. Bombix, qui sibi laborat sepulchrum, et se sepelit viuum, vt moriatur veteri vitę, et deinde relictis exuuijs mortis, et antiqua pelle nudatus egreditur è sepulchro renouatus, et maiori pulchritudine, et agilitate, alijs assumptis; typus quidam est, hominis per baptismum sepulti, mortui, ac resurgentis ad excellentiorem vitam agendam. Sic Antonius, Hilarion, et innumeri anachoretę viui sepulti latuerunt, mundo, et peccato mortui; et Iacobus ille, qui intra sepulchrum decenium penitentię transegit, egregium nobis exemplum exhibuit imitandum. Quo facilius dicta intelligantur Paraphrastice explicatam partem capitis sexti ad Romanos placuit hic subijcere.

In Epist.ª ad Romanos Partem c. 6. Paraphrasis.

30. V. 1. Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato, vt gratia abundet?

V. 1. Si ita est superemínens sceleribus nostris Dei benignitas, ac misericordia, vt quanto illa abundantius excreuerit, tanto multoqȝ magis hęc superabundauerit. Igitur perstemus sub tyranide concupiscentię, carnis desiderijs obtemperemus, à peccati consuetudine minimè discedamus, peccatis continuo addamus peccata, vt ex scelerum multiplicatione, velut oblata occasione, gratię amplificentur dona; magis, magisqȝ Dei bonitas, et eius misericordię vis appareat, et illustretur.

Textus

V. 2. Absit. qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo?

O dementem cogitatum! O non fallacem, ac turpem modo, sed flagitiosam, et impiam illationem! Absit tam immane dedecus à corde pio, à pectore Christiano, facessat longissimè tam belluina turpitudo. Iam morti datum scelus quomodo vultis in vobis dominari? mortuis nulla potestas, nulla actio est. Et nos quidem, quatenus iniqui, et peccatores, carnisque concupiscentię subiecti, iam mortui sumus, atque adeò monstri simile sit velle in peccatis viuere; viuere, inquam, iniquis cupiditatibus, quibus per sacram vndam suffocatis, ac nobiscum mortuis, et nos mortui sumus, vt ampliùs peccati opera minimè prestare queamus.

V. 3. An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus.

Hoc vos o fratres latere non potest (nisi fortè baptismatis ignoratis mysterium) vniuersos, (quicumque illi sint ex quauis natione, et regione) vel adultos, vel infantes, more, et ritu Ecclesię lympha sacra superfusos, atque adeò Christi corpori insertos ad similitudinem illius mortis fuisse baptizatos; profitentes scilicet, et contestantes, vti Christus vitę temporali mortuus est, ita et ipsos concupiscentię, ac sceleri mortuos, atque ita à sceleratis actionibus desijsse omninoque vale ultimum dixisse peccato.

V. 4. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita et nos in nouitate vitę ambulemus

Quod significatur aptè, atque perspicuè per ipsam baptismi cęremoniam, per quam, dum in aquam mergimur, siue vndis aspergimur, repręsentamus cum Christo mortuo nos similiter consepeliri. Itaque quemadmodum Christus vita mortali defunctus sepulchro illatus est; sic nos vitam illam pristinam, ac sceleratam deserentes, mortuique omnino sceleribus, mundo, et concupiscentijs eius relictis, quasi sepulturam subintramus. Non solum ergo per baptismum mundo, et peccato mortui sumus, verum etiam sepulti. Sepultos verò esse certum est indicium mortis. Sed cur ita repręsentamus nos mortuos cum Christo, atque simul sepultos? vt omnino pereamus? Minimè verò, imo, vt non minus quam mortuum, Christum imitemur resurgentem ex mortuis. Sicut enim ille per potentiam Patris, hoc est, per diuinitatis virtutem, quę in ipso latebat, è sepulchro relictis mortis exuuijs ad gloriosam, et immortalem vitam exurrexit, similiter et nos exuti criminibus, liberi à carnificina peccati, à seruitute concupiscentię ad noua opera, laudabilemque vitam, et Deo gratam resurgamus. Mors nempe, et resurrectio, vti in Christo, ita et in nobis, sese eodem modo consequuntur.

V. 5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul et resurrectionis erimus.

Itaque si dum in paradiso Ecclesię plantamur; seu (vt melius dicam) complantamur cum Christo, ipsique incorporamur, et tamquam viti palmites inserimur, mortis eius sumus ęmuli, atque imitatores, necesse est, vt similiter resurgentem ęmulemur, atque imitemur, nouam vitę rationem ineuntes.

V. 6. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, et vltra non seruiamus peccato.

Quippe qui satis nostis (nec enim licet ignorare, ita enim pro certo suppono) veterem nostrum hominem, hoc est, humanitatem infectam vetusto scelere, prout ab Adamo accepimus; seu vitam pristinam iniquam, et flagitiosam; vel (vt significantius dicam) personam illam, seu personatam imaginem, veterem Adamum referentem in nobis, iam vetustate denigratam, innatis sordibus pene corruptam; siue nos ipsos lepra sordidatos multorum scelerum, simul cum Christo, qui nostram vetustatem assumpsit, criminaque nostra in se transtulit, eisdem clauis pependisse, cruci suffixos; vt ita quicquid vetustatis peccati, ac turpis vitę inerat animo, atque inheserat, prorsus abolitum, de medio tolleretur, ac disperiret, nec extaret amplius

nom

nomen corporis, aut carnis peccati, seu peccatricis in nobis. Itaqz nos tanto=
erepti malo, deinceps nullatenus iniquissimo domino famulemur, sed longè
simus ab omni scelere patrando alieni, atqz seiuncti. 31.

Etenim, qui sic cum Christo iam mortem opetierunt, nihil habent om
nino cum peccatis, à quibus liberati sunt, atqz immunes, vt pote vos estis ius
titiæ, gratiæqz participes facti, per virtutem passionis ipsius in sacramento
latentis, et operantis.

V. 7. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato

Nam ea est morientium cum Christo conditio, vt simul etiam cum illo
viuant. Itaqz quicumqz morientem sunt imitati, certa fide tenent se sem
per cum illo victuros

V. 8. Si autem mortui sumus cum Xº, credimus quia simul etiam viuemus cum Xº.

Siquidem hoc bene norunt, Christum dominum, postquam ex mortuis re
surrexit, iterum minimè moriturum; neqz vllatenus permissurum morti ali
quam aduersus se potestatem, ius ve contra suam iam gloria illustratam humanitatem.

V. 9. Scientes quod Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabr.

Quam enim mortem subijt, ob euertendum peccatum, atqz delendum, ex
piandumqz in nobis, nostri causa, semel duntaxat, quod satis superqz fuit, subijt;
quam autem vitam viuit, non nisi Deo conformem, et ad Dei gloriam, atque
adeò immortaliter, et in æternum viuit.

V. 10. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo.

Quocirca fratres charissimi hoc vobiscum reputate, et crebro pensate, si
militer et vos fuisse defunctos peccato, eiusqz ereptos tyranide, deinceps verò Deo
ad Dei gloriam semper victuros Christo Iesu domino nostro incorporatos, cui
tantum bonum acceptum referre debetis.

V. 11. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Xº Iesu domino nostro.

Iam igitur nullo modo peccare debetis, vt sceleris regnum, aut imperi
um, cui semel renunciastis, in ista vestra corruptibili carne vigeat, preua
leatqz, triumphetqz ita vt motus concupiscentiæ licenter exurgere sinatis, illisqz
obtemperetis.

V. 12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius.

Imo neqz fas est, vt membra, sensus ve corporis vestri tamquam bellica
instrumenta, armaqz iniusta, contra rationem, contraqz Deum subminis
tretis sceleri, et malignitati; quin potius illud inprimis curate, et facite, vt ani
mum, corpus que, hoc est, vos ipsos omnino Dei obsequio consecretis; veluti qui ex
morte surrexistis ad vitam spiritualem, et immortalem; sensus autem vestros,
atqz reliquas corporis, et animæ partes, atqz potentias, vires, facultates, veluti
instrumenta virtutis, et sanctitatis, diuinæ voluntati subdite: quibus ad maiora
indies emolumenta pietatis cursum vestrum, gressusqz promoueat.

V. 13. Sed neqz exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viuentes, et membra vestra arma iustitiæ Deo.

Ita enim fiet, vt deinceps suum in vobis imperium concupiscentiæ, seu peccati
fomes minimè exerceat; sicut decet eos, qui abluti per sacra mysteria, et sanc
tificati sunt. Quippe qui sub iure non estis, nec Mosaicæ legis maledicto subiecti,
atqz adeò timore oppressi seruorum; sed sub gratiæ statu, in quo felicem sortem
vitæ consequuti estis, opesqz obtinentes eximias cunctis superiores desiderijs,
et carnis imbecillitate maiores.

V. 14. Peccatum enim vobis non dominabitur, non enim sub lege estis, sed sub gratia.

§. 3. De imitatione Chri. patientis.

3. Crucifigitur cum Christo, quicumqz Christum crucifixum imitatur, et ita ex 32.

plicant hunc locum Dionys. Caiet. Catharin. Legion. secuti Hieronymum. Ambrosius hic, configitur cruci Christi, qui æmulus vestigiorum eius nulla mundi concupiscentia capitur, vt Deo viuens, mundo mortuus videatur. Qui enim non agit, quæ mundi sunt, vel erroris, mortuus est mundo. Ad hanc imitationem inuitat Christus Matth. 16. 24. Siquis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Luc. 9. 23. Tollat crucem suam quotidie, vt ostendat continuò debere esse Christi discipulum cruci affixum, atque adeò mortem expectantem, vt notat Primasius Rom. 6. 3. Qui crucifixus est, inquit, nihil aliud facit nisi quod horam mortis expectat, et in manus Patris commendat Spiritum. ¶ Iis qui ad tempus crucem ferunt, sed nolunt quotidie, vel vsque ad mortem, i. qui pœnitentiam tantisper agunt, sed refugiunt vitam monasticam, seu religiosam, quæ continua crux est, applicari potest illud Iob. 39. 10. Nunquid alligabis Rhinocerota ad arandum loro tuo? quod animal indomitum est.

33. Triplex genus hominum portant crucem cum Christo. Alij, quam excutere non valent, patienter tolerant cum Dima latrone Luc. 23. 40. Alij ex timore propter sua peccata delenda Iob. 7. 13. 14. 15. Si dixero, consolabitur etc.ª Suspendium elegit etc.ª Tertij antonomaticè, qui non remordente peccati conscientia, sed ob honorem Dei, et vtilitatem proximi Christum sequuntur, semper mortificationem Christi in corpore nostro circumferentes. etc. 2. Corint. 4. 10. Hanc imitationem exponit Apostolus Galat. 5. 24. cum ait, Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, et concupiscentijs. Cruce itaque tamquam freno carnem coërcent, ne lasciuè agat, desideria secularia ita compressa habent, vt non magis queant moueri, aut foras exilire quam viperæ clauis confixæ duro trunco. Bruno. Christus, si voluisset, aliud genus mortis elegisset; sed voluit, vt nec ipsum genus mortis mysterio careret, præsignans hoc in affixione suorum membrorum, quæ secundum veterem hominem passibilis, et mortalis vsque ad crucem sustinuerat: vt sicut membra sua confixa secundum virtutem hominis ad aliquos actus extendere non potuit, quod in illa cruce sic configebat hominem Iustitiæ, vt quandiu fidem Christi non violaret, ad actum iniustitiæ declinare non posset.] Confixus sum cruci Christi, i. affixos habeo sensus meos per virtutem ~~Christi~~ crucis Christi, ne quandiu in fide Christi sum, liceat porrigere manum, vel pedem ad opus malum. Anselmus.

34. Ambitiosi quoque, et hypocritæ, qui huius sæculi filij sunt, non numquam et ipsi crucifigunt carnem suam, et cupiditates frenant, ac comprimunt; sed quia non cum Christo, sed subdolè hoc faciunt, vt gloriam aucupentur mundi, nihil proficiunt. Eiusmodi dicuntur cum diabolo cruci affixi, Nam diabolus crucifixus fuisse dicitur ibi (ait Hugo Card.) vbi Christus moriendo mortem destruxit. Ad quod significandum crux geminari solet, et cum quatuor brachijs fabricari duplici transuerso ligno. Quod, inquit, hic Doctor, in illis quæ sunt de ligno veræ crucis fit, est ibi vna parua crux supra aliam.] Talis est cruxilla, quæ Carauacæ in regno Murtiæ asseruatur cum magna religione, communiterque

appellatur vera crux, vt pote quę de vera Christi cruce facta creditur, et color testi
monium dat, imo ita receptum est apud incolas eius oppidi, scripto q; libro testatur
Carauacensis quidam presbiter, qui diligenter rem perscrutatus est. sed de hac aliàs.
Iusti autem dum cum Christo cruci sunt affixi, et ita conformes fiunt imagini fi
lij Dei, absq; dubio rem faciunt egregiam, atq; preclaram, vt Deo patri per omnia
placeant, cui, nisi cum filio crucifixi, placere non possunt, vt testatur illud Matth.
17. 5. Hic est filius meus dilectus in quo bene mihi complacui. prepositio con
dicit comitantiam, et adiunctionem aliorum, qui in vnigenito, et propter vnige
nitum dilectum Deo placeant.

Sed eorum, qui ob aliam causam, quàm propter Deum opera penitentię, 35.
ac mortificationis suscipiunt, typus precessit in latrone Christum blaspheman
te; tum etiam in pistore Pharaonis tria canistra capite portante, .i. opera
misericordię, iustitię, et doctrinam superbè ostentante, quę aues, .i. temporales
curę consumunt. Item in Absalone, quem mulus, .i. sterilis solicitudo suspen
dit ex dignitate, quam ambiebat. Item in Gabaonitis Iosue 9. qui veteribus
pannis .i. hypocrisi se pauperes, religiosos q; mentiuntur. Item in Aman. Ester. 7.
qui in cruce suspenduntur, quam alijs erexere, dum per erubescentiam por
tant onera, quę alijs imponere conantur. Hugo Card. Sic. Quidam nimio
zelo ducti, sed non secundum scientiam, Christi crucem ferre volunt, et penitẽ
tię opera assumunt vltra vires, vti nouitij in via spiritus. Hi similes sunt Za
cheo. Luc. 19. qui ascendit ex curiositate in sicomorum, .i. ficum fatuam, cui di
citur statim à Domino. Zachee festinans descende. .i. morem sequere aliorum,
qui ex obedientia dirigunt actiones suas. Vide August. lib. de doct.a Christiana
Quisquis autem rebus pretereuntibus strictius vtitur, quam sese habebant mo
res eorum, cum quibus viuit, aut vituperabitur, aut superstitiosus est. Vide
in hanc rem plura infra capite 5. ad versum 24.

§. 4. De Amore.

4. modus cruci affigendi sumitur ex amore mutuo, qui vnum facit diligen 36.
tem, atq; dilectum secundum illud: Amicus alter idem, siue alter ego. et certè,
vt vera docet philosophia, amans in amato est. Igitur cum Christus adeò di
lexerit hominem, vt pro eo crucem, et mortem subierit liber, libens, volens,
atq; spontaneus: referat, atq; rependat homo dilectionem, necesse est, suo
dilecto Christo compatiens, et cum illo simul cruci confixus, morti voluntarię
sese offerens, dicat, Dilectus meus mihi, et ego illi. Cant. 2. 16. Mihi dilectus
crucifixus, et ego illi vicem rependo. Hoc insinuat Apostolus cum versu sequen
ti dicit, Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me,
et tradidit semetipsum pro me. vide infra expositionem. sic mater Christi per
compassionem, et amorem patienti Christo compassa, cruci affixo, concrucifi
xa, imo si fas est dicere, mortuo commortua est. Quidam re ipsa mortuam ex
nimio dolore, et compassione dixerunt, quos refert Salmeron noster. Sed non
tam audacter nos; quod tamen negare nemo potest, asserimus; pre amoris
magnitudine, morienti filio commortuam, et pendenti in ligno ijsdem clauis

pro sua in filium nimia charitate confixam. Dicetur idem fortasse de Magdalena cruci astante, de discipulo etiam dilecto.

37. Sed de Sancto Francisco, qui ordinis minorum institutor, et patriarcha fuit, testantur impressa vestigia vulnerum carni eius adhuc viuentis, et sanguinis ex eis affluentis riui; cuius sancti viri tantus intra pectus ardebat ignis amoris in Christum crucifixum, vt per affectum, et desiderium in corde suo transfixam clauis Christi in crucem sublati continuò gestaret imaginem. sed quia indies singulos ardor, ac flamma gliscens magis, ac magis augebatur; ne tantus amor retinaculis humilitatis intus compressus lateret, ac sine testimonio esset, = aut potius, ne non permissus ignis exilire foras, vi sua consumeret, interiora omnia, ac simul vitam auferret, voluit ad similitudinem sui Christus Dominus in corpore Francisci quinque aperire ostia, per quę et flamma pariter egrederetur, et sanguis. sicque orbi vtrique et cęlestium, et terrestrium sanctorum testatum foret, hunc virum cum Christo pro sui amoris prestantissimi magnitudine fuisse cruci confixum. Seraphini autem hoc opus peractum ministerio, quippe quod opus esset amoris, quo ardent per ęterna secula seraphici spiritus; qui inter choros nouem, et tres hierarchias primas tenent. Insignis ille locus Isaię 55. vltimo. Et erit Dominus nominatus in signum ęternum, quod non auferetur. Interpretatur Hieronymus sic. His, qui de malo commutati fuerint in bonum, erit Dominus in nomen, (sic enim est in Hebręo) et in signum sempiternum; in nomen, inquam, vt ex ipsius nomine appellentur Christiani; et in signum, vt crucis eius inurantur cauterio, quod non deficiet, nec vllo fine mutabitur. Quomodo autem inuritur crux cordi nostro nisi per ignem amoris, et imitationis studium! Cauterium crucis est imitatio crucis amore flagrans. Caiet. Concrucifixum intellige fide per dilectionem operante, hoc est, fide, affectu, et factis imitantibus.

38. Explicuimus hactenus, quibus modis homo, dum viuit, dici possit Christo concrucifixus. nempe vnitate, sacramento, similitudine imitationis, et amore. Qui sanè modi quatuor adeò sunt sibi inuicem connexi, et adstricti, vt vix ~~vnus~~ vnus absque altero reperiatur. Nam neque amor sine imitatione perfectus, neque sine amore imitatio integra est; et siqua, ea frigidior est. In baptismate autem et nobis Christi crucis virtus, ac mortis meritum applicatur; et nos crucifixi efficimur membra, ac simul illius imitationem profitemur, et inchoamus. Quocirca hos omnes modos insinuauit, ac coniunxit D. Hieronymus super hec verba; Christo confixus sum cruci, ostendit, inquit, quomodo sit mortuus legi, qui sequitur Christum (per imitationem) et ei, vt bonus latro, compatitur fide nixus (per amorem) et mortificatis membris, quę sunt super terram, et mundo mortuus, configuratus (per mysterium) fuerit morti Iesu Christi, crucifigitur cum Christo Iesu, (per vnionem) et tropęa mortificationis suę in ligno Dominicę passionis affigit. Dionys. Carthus. hos etiam fere omnes modos expressit, cum ait; Christo confixus sum cruci. Clauis amoris, et pię compassionis, et cruci formis imitationis,

cruci, inquam, i. propriæ mortificationis labore sequendo vestigia Christi qui vult. (Matt. 16. 24) post me venire etc. et qui sunt Christi etc. et addit, Qui crucifixo Christo se conformat, cruci eius affigitur, et ardor peccati, virtute dominicæ crucis in ipso extinguitur. habet quippe carnes diuino timore confixas, ne membra sua ad vitia solita extendantur. Hactenus Dionys. Adde ex Irexo. Nec tenetur desiderio eorum, quæ in lege pro mittuntur; sed ea arbitratur ut stercora. Hoc autem quid est, nisi legi esse crucifixum, atque mortuum. Rectè enim Primasius sic ait. Omnibus peccatis mortuo: quapropter lex data, ea minimè necessaria est.

Perspicuus ergo manet ex dictis Apostoli sensus, Qui cum Christo crucifixus est, mortuus est peccato, si peccato, ergo et legi, quæ ad hoc dumtaxat pertinebat, ut à peccato coërceret, et peccantem puniret. Hoc eius munus, hæc vita, hoc fundamentum, quo sublato, cessat, ruit, perijt.

Theoria 4.

Cum Christo morimur cruci affixi, ut cum ipso viuamus non legi, non peccato, sed Deo.

Ideo autem moritur homo peccato, et legi, non quidem ut omnino in morte permaneat, sed potius ut ad nouam vitam transeat, et deinceps viuat Deo. Nam et Christus à morte surrexit transiens de temporali morte ad gloriosam, et æternam vitam, ut nos suo exemplo doceret per mortem hanc, qua peccato morimur, transituros ad vitam excellentiorem, ac pene diuinam, certè diuinæ similem, nempe Christianam, ac Christi formem, qua uni Deo, et non amplius sæculo placeamus. Huius imaginem vitæ descripsit Rex psaltes Ps. 1. 1. 2. 3. Mortuum peccato depingit. V. 1. Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit. vitam felicem degentem proponit V. 2. Sed in lege domini voluntas eius, et in lege eius meditabitur die, ac nocte. Vtriusque statum insinuat V. 3. Et erit sicut lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. Vt enim arbor exurgat è terra, prius sepelitur in semine, et moritur. Huc spectat illud Ioan. 12. 24. Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Quod statim declarat dominus ad mortem peccati, et cupiditatum, et ad vitam gratiæ pertinere, cum subijcit. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Euangelicus item propheta eamdem expressit vitæ Christianæ, atque spiritualis imaginem, cum Seraphinos commemorat thronum Dei excelsum, et eleuatum circumstantes, qui si rectè attendas crucifixi figuram repræsentant. cum enim senas singuli haberent alas: + coniunctis, et in conum erectis faciem velabant; duabus + demissis, et similiter complicatis, et in acumen desinentibus, pedes operiebant: at duabus medijs in latera expansis, et explicatis volitare videbantur. Hoc, inquam, schema est, et quasi umbra hominis, sensibus, qui in capite præcipuè vigent, et passionum affectibus, qui in pedibus designantur, mortui, ac in crucem extensi

Margin notes: Irexo. — Primasius. — 39 — Christi formis crucis imago. — Ps. 1. 1. 2. 3. — Ioan. 12. 24. — Vita Christiana, et spiritualis imago — Seraphini Isai. 6. crucifixi figuram, quam repræsentant. — + duabus supremis — + infimis

sed tamen Deo, in quem cor continuo volatu fertur, viuentis. Dicebant autē isti Spiritus in laudem diuinam sacrum trisagium sanctus, sanctus, sanctus etta. vt ostenderent ore, et corde Deum à fidelibus suis semper, et colendum, et venerandum. itaqꝫ si diuini spiritus, et cruci erant affixi, sibiqꝫ mortui, et Deo vni viuebant, ad quem laudandum toto cordis impetu aligeris pennis ferebantur; vita carnis, obuelatis sensibus, et affectibus, dum non apparet, saltem quantum ad vsum attinet, ita est, quasi non sit. opera autem iustitię, dum existunt, et valent, dum florent, et excellunt, non desinunt diuinas laudes commendare, sed iam ad V. 20. transeamus, in quo vnum ex dictis seraphinis Paulum esse dicemus, qui non ipse sibi viuit, sed Deo, aut potius Christus viuit in ipso.

Textus.

V. 20. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.

Syr. Trans.

Proinde iam non ego viuo, sed viuit in me Meschicho. et hanc vitam, quam nunc viuo in carne, per fidem filij Dei viuo, qui dilexit me, et dedit semetipsum pro me.

Arias Mont.

V. 20. Viuo autem, iam non amplius ego, viuit verò in me Christus. Quod autem nunc viuo in carne in fide viuo, filij Dei diligentis me, et tradentis semetipsum pro me.

Erasmus.

V. 20. Viuo tamen non iam ego, sed viuit in me Christus. vitam autem, quam nunc viuo in carne, per fidem viuo filij Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum. etta.

Scholia

1. Viuo autem iam non ego. Declarauit quomodo esset mortuus legi, scilicet, per crucem, cum Christo in eam sublatus; nunc quomodo Deo viuat, exponit. et sub persona sua de quouis adoptionis filio loquitur, vt superiori versu diximus. facit ergo allusionem ad Christi resurrectionem, quę mortem consecuta, exemplar extitit resurrectionis nostrę. Particula autem, videtur aduersatiua, vnde Erasmus reddidit tamen Gręcè δὲ, q. d. si crucifixus sum, atqꝫ adeò mortuus cum Christo, nihilominus cum Christo etiam resurrexi, viuoqꝫ. sed quia est hęc vita dissimilis ei, quam prius sub lege, peccatoqꝫ vixerat, per correctionem addit, iam non ego, ille, scilicet, qui quondam vetus homo, iræ filius, Adami veteris

in

in peccato heres, legi obstrictus, cupiditatibus addictus, carnis mancipium,
Demonis captiuus, mundi impij seruus, vixi obnoxius morti; sed alter ab illo,
qui prius fui, non substantia, sed qualitate diuersus. Nam vetus, et nouus
homo idem omnino in substantia, hoc differunt, quod qui vetustate indutus,
seu infectus peccatis, dictus fuit vetus homo, postquam cruci affixus, et mortuus
cum Christo deposuit vetustatem, iam cum eodem Christo redditus vite,
et donis gratie ornatus, nouus homo appellatur. vetus inquam, quoniam
veterem Adamum in se ipso referebat, illius peccati, et preuaricationis fac
tus emulator; nouus autem quia nouum I. Christum representat celesti
um actionum imitatione, et diuine gratie, atque adoptionis spiritus parti
cipatione.

Ambrosius. Sed viuit in me Christus. Ambrosius sic habet, sed viuit, qui in me 2.
est Christus. Significantius certè. nam explicatur illa particula in me =
per illam, qui in me est, tamen lectio vulgata est retinenda, et satis clara =
explicat quis ille alter sit, nimirum Christus, siue imitator, aut imago vi
ua Christi. Nauus quippe homo, Christus dicitur, quia Christi formam
refert, seu ad Christi imaginem expressus, conformatusque est. Vnde Galat.
4. 19. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus.
Rom. 8. 29. et Rom. 8. 29. Quos presciuit, et predestinauit, conformes fieri imaginis
filij sui. In me .i. in mea substantia inest nouitas Christi vetustate peccati
Remigius. ablata. S. Remigius. Viuebat quidem substantialiter, sed non viuebat
in eo malitia, sed Iustitia. Extinctus enim, et mortuus erat in illo saeuis
simus persecutor, et viuebat in illo pijssimus predicator.] De vno Pau
lo intellexisse videtur. Ambrosius, Christus viuit in loco eius, qui ipsius
presidio ereptus est morti, per fidem, condemnatis, scilicet, peccatis ob
que morte dignus erat.]

Traductio. Elegantem reddit orationem traductio illa verbi, viuo, et viuit. 3.
Translatio ex Syr. Proinde iam non ego viuo. Duo insinuat, primum
facit per particulam proinde, que illatiua est, hunc versum, tamquam
conclusionem collectam ex superiori illa parte. Christo confixus sum cru
ci. secundum preponens negationem verbo viuo, vitam propriam vide
tur omnino excludere. Quare magis apta, argutaque magis, secundum
Correctio. Vulgatam, phrasis Apostolica. Dum quod primò concedit, et verè, post
modum corrigit, et explicat verbi ambiguitatem. Quo sermone, quid vel
subtilius, vel elegantius dici potuit!

Theoria 1.

Circa illa verba viuo ego iam non ego

Queri hic potest, quam vitam insinuet illud verbum viuo, quam vè neget 4.
aduerbium, Non? licet de vita naturali quidam interpretati sint, mihi
non est dubium, quin de vita morali sit locutus Apostolus. sicut et supe
riori versu 19. est verò vita moralis duplex, altera mala, et impia, al
tera pia, bona, et sancta. quibus respondet sua cuique mors. de his Rom. 8. 13.

Si enim secundum carnem vixeritis. ecce vita impia, quę dicitur vita carnalis, et terrena; quia secundum carnis desideria est, et terrena cupit, quęrit, et sapit; Moriemini. hęc est mors animę, quam efficit vita impia, et carnalis. Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis. en mortem carnis, quam animæ vita pia, et sancta consequitur. Viuetis hęc bona; quę cęlestis, seu spiritualis vita nuncupatur; quia ad cęlum ducit, et à spiritu sancto procedit. Igitur ita se habent inter se hę duę vitę, vt vna alteram expellat; atq; illi sua pręsentia mortem afferat; non secus, atq; nox diem, dies noctem exterminat; vitam nempe animę piam, et sanctam lux gratię efficit; at impia carnis vita quid est nisi nox, atq; tenebrę. Toletus de morte ęterna tam animę, quam corporis exponit, et de vita ęterna similiter; sed hęc ęterna presupponit temporalem. Quare nostra expositio vera est. eamq; habet Arias Mont. Rom. 8. 12. et Legionensis Galat. 2. 19.

5. Vita igitur carnis, mors potius est dicenda, quam vita, vel si vitę nomen dandum, cum addito minuente dandum. Vt vita appelletur animalis, bruta, agrestis, ferina. Nam rationis ductum non sequitur; sed bellue in morem sensus libidine ducitur, et voluptatis, ac delectationis titillationes prosequitur. Vbi autem motus rationis non est, vita rationalis non est; siquidem vita in motu consistit, atq; adeò non hominis, cuius nihil simile ostendit, sed belluina dicatur necesse est, quę belluarum instar est. Qua non iniuria illis hominibus, qui eiusmodi viuendi rationem, et normam tenuerunt, nomina bestiarum, quibus similes extiterunt indita sunt, vt viperę nuncupentur, aut dracones, vultures, milui, aut struthiones, pardi, spinteres, vrsi, lupi, atq; leones, lepores etiam, ac mures, et Camęleontes. Tales enim sui eos affectus, et actiones reddiderunt, dum liuoris veneno, viperas, rapacitate miluos, vrsosq;, luxuria apros, et spinteres, voracitate lupos, struthionesq;, timiditate lepores, et mures, crudelitate pardos, mutabilitate Camęleontes, superbia deniq; leones, et dracones superarunt, vel planè ęmulati sunt. Transierunt, inquit Regius Vates, in affectum suum = Ps. 72. 7.

6. Quare non abs re interpreteris in hunc sensum Pytagoricam palimgenesiam. Non enim incredibile sit tantum philosophum ita intellexisse hominum animas in varia corpora transmigrare; non quod ipsa anima huius hominis transiret in corpus illius, alterius vè animalis, scilicet, leonis, aut vrsi; sed quod in suo corpore proprio manens in leoninos, vrsinos vè mores, et affectus transiret, vt deinceps non humanam, sed belluinam duceret vitam. Nec minus consentaneum est rationi, vt existimemus preter alias, hac etiam pęna infelices horum animas, qui ferino more vixerunt in terra, apud inferos torqueri; vt cogantur induere ignea quędam corpora, illorum animalium

Simil

similia, quorum ingenium, et mores imitata fuerant intra proprium corpus. Pœna sa
tis consentanea illis animabus, quę etiam exutę corporibus, tamen prauis non sint
viciorum habitibus exutę.

Gratia vita animę.

Absolute viuere dicuntur piè viuentes. Saul 1. Reg. 1.

Abraham Gen. 25. 7. 8.

Hæc igitur vita mors est, non solum quod animam rationis capacem, vsum
rationis non sinat exercere; sed multo magis, quòd Dei gratia, et Spiritu, quo ma
ximè rationalis anima viuit, si Deo viuit, nudam, atque spoliatam relinquat. Quare
in sacris literis illi dumtaxat dicuntur viuere, qui rationem Deo subditam haben
tes rectè, pièque viuunt. Testatur Saul Rex, qui cum plurimos annos tenuerit
sceptrum regni, duos tamen dicitur dumtaxat annos regnasse; quippe quos piè
religioseque viuens regnauit. At contra Patriarcha sanctissimus Abrahamus
plenus annorum mortuus fuisse narratur, cum tamen alij plures vixerint annos;
sed non tam dierum, quam sanctitatis in eius numerandis habita est ratio.
Act. 10. in linteo de cęlo appenso Petro Apostolo ostensę sunt gentes ad euange
lium vocandę; at sub qua forma? quadrupedum, reptilium, atque serpentium.
cur ita? nisi vt comtaret impios homines non more hominum, sed ferarum instar
sine Christo viuere. 7.

Responsio quæstionis.

Impia vita ... ata alteri ... pia, et spiritualis.

Sed venio ad ea, quę sunt quęsita, explicanda; hoc que certum statuo, in
illo verbo viuo D. Paulum vitam piam, et spiritualem insinuasse; vitam, in
quam, animę, quę carnalis vitę mortem supponit; per aduerbium non vitam im
piam exclusam voluisse. Hanc enim in cruce moriens cum Christo deposuerat;
illam verò cum eodem met Christo suscitatus induerat. Hic est igitur sensus, cum
Christo planè concrucifixus mortuus sum, atque sepultus; sed cum ipso met Chris
to excitatus ad vitam Viuo Deo, hoc est, sanctè, piè, atque religiose, viuo, inquā
spiritualiter, vt Hugo Card. interpretatur. Viuo vitam non animalem, sed
spiritualem, non humanam, sed diuinam, non naturalem, sed gratię. Ita
Dionysius Carthus. Viuo. i. vigorem bene operandi habeo. Lombardus, et S.
Thomas, Verum iam non ego viuo carni, peccato, et desiderijs, vitam scili
cet illam belluinam, quam in cruce moriens deposui, et intra sepulchrum
reliqui. Non sum itaque ille, qui prius fueram sub lege oppresus onere, non
tam rituum, et cęremoniarum, quam grauissimorum criminum, et flagi
tiorum; illa enim vita mors erat. Sed sum alter per baptismi mysterium
regeneratus, mutatusque, vti filius Cis, post inaugurationem à Samuele
factam, et à Deo vocatus ad regnum, mutatus dicitur in virum alterum.
Idem erat homo, sed qui prius asinas sequebatur, quęrebat, pascebat, nec
maiores habebat spiritus, iam animum induit, atque ingenium, et mores re
gios, seque ipsum posthabitis vilibus ministerijs, et à tergo reiectis ad magna,
prȩclara, et ardua aggredienda componat. Ô si talem animum vniuersi, quos
vnda lauit baptismatis, et à sęculi vita ad nouam, atque cęlestem transtulit,
haberemus! ne ipsi prȩclara quęquis regio, imo diuino, spiritu aggressi, eodem
gereremus. Siquidem hic spiritus, quo agi debeamus, et impellit, à Deo nobis da
tus est, non solum per susceptionem baptismatis, sed per pœnitentię etiam
sacramenta, vt verè credamus, et sentiamus immutatos nos iam non esse, 8.

Hugo Card.

Dionysius. Lombardus. S. Thomas.

Saulis typus ... transeuntis ... statu pec ... ati ad gra ... 1. Reg. 10. 6. 10.

Per sacramenta baptismatis, et confessionis induit homo spiritum regium, atque cę lestem.

qui fuimus, diaboli mancipia, sed Dei filios, eiusq; regni heredes. Hoc fit, ait Hugo Cardinalis cum homo nil proprię voluntatis, aut rationis sapit. Iob 16. 13. Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum.

9. Notum est illud, quod magnum speculum exemplorum refert, Romanam matronam, diuitem, ac nobilem, quę post multa pia opera in grauissima incurrerat peccata accusatam à Demone, qui hominis induerat formam, delatamq; ad regalem tribunal, vbi admonita, vt intra breue temporis spacium de propositis criminibus responderet, tandem sacra confessione expiato animo redeuntem minimè cognitam fuisse ab accusatore demone, qui sepius incitatus, vt crimina iterum obijceret, respondit, et clara voce confessus est, illam non esse feminam, quam ipse accusauerat. Hec, inquit, munda est, et sancta, ego verò impiam, atq; immundam detuli ad hoc tribunal, quare accusatoris voce absoluta in domum remissa est.

Scitum est illud item, quod ex Ambrosio refert Guterrius Trexo super hunc locum. Aduenerat longè homo, qui ante suam profectionem consuetudinem habuerat cum muliercula. Hec fortè obuiam facta est amico peregrè aduenienti, qui cum insalutata amica transisset, illa iterum eidem obuiam progressa, quasi non fuisset ab eo prius agnita, intendens oculos versus amicum pristinum, ait, ego sum N. cui ille. ego verò non sum ego. Preterijtq; illa relicta quippe mutatus iam ab impia ad vitam piam gradum fecerat

Theoria 2.

Circa illa verba viuit in me Christus.

Queritur 2. An Christus reipsa viuere dicatur in nobis? An verò per gratiam, et dona Spiritus Sancti? cum dicitur hic, viuit verò in me Christus.

10. Facilè se expedit ab hac questione Lyra dum ait; Per gratiam viuificantem viuit Christus in nobis. Caietanus super hunc locum asserit, ita viuere Christum in nobis, vt actiones vitales, nimirum, cogitare, intelligere, amare, delectari, tristari, cupere, operari, iam non sint nostrę, sed Christi in nobis; nec à nobis procedant, sed à Christo in nobis. Quia qui cū Christo sit crucifixus pro ratione actionum suarum Christum habeat. Itaq; Christus in eo regat, disponat, et vtatur internis, et externis actionibus, quocirca meritò dicatur Christus in nobis viuere. Pseudo Hieronymus in illo viuit Christus, In quo Christus vegetat actus, et vitam. vegetat spiritualiter intellige, si sanè dictum est. Remigius, Christus viuit, .i. regnat per fidem, et per omnes virtutes. S. Hieronymus inquit, viuere in nobis Christum sapientiam, fortitudinem, sermonem, pacem, gaudium, ceterasq; virtutes; quas, qui non habeat, dicere non possit cum Paulo, viuit in me Christus. = Primasius in illo viuit Christus, In quo viuunt virtutes eius. Hugo Cardinalis. Primò exponit de vita in presenti per gratiam, in futuro per gloriam, secundò de vita per imitationem; sicut dicitur bonus pater viuere in bono filio, qui eum in omnibus imitatur. Secundum illud Eccl. 30. 4. Mortuus est pater illius, et

et

et quasi non est mortuus, similem enim reliquit sibi post se.

S. Thomas, quia inquit, illa dicitur esse cuiusqꝫ vita, que ad se rapit af 11.
fectum, vnde dicitur Sicius vita venatio, illius ludus, quia hic ludo, ille vena
tione maximè oblectatur et gaudet. Sic Hispani dicunt. Voluntad es vida,
i muerte es enolo. Ideo Christus dicitur viuere in nobis, et esse vita nostra:
quoniam Christum habemus in affectu, illum solum amamus, ille
nos oblectat, et vitam affert; sic dictum est Col. 3.3. Cum apparuerit
Christus vita vestra. et Philip. 1. 21. Mihi uiuere Christus est, et mori lu
crum. (Huc et Dionysium Areopagitam citandum infra in fine huius
Theorię poteris aduocare) Legionensis. Ea, inquit, dicuntur in nobis viue
re, quę nos ad agendum efficaciter mouent. Si cupiditates nostrę nos du
cunt, eæ in nobis viuunt; si sæculi negocia, atqꝫ curæ, et eæ viuunt in no
bis. Viuit itaqꝫ Christus in eis, quos mouet ad bonum, mortuus autem di
citur in eis, qui se ab eo non permittunt incitari, atqꝫ duci.

Hanc expositionem videtur secutus Guterrius Trexo. In Paulo,
inquit, viuebat Christus vita, dulcedo, et spes animę suę; affert autem
historiam Pelicani, qui rostro colaphizans pullos ex se genitos occidit; oc
cisos verò dicitur in nido iacentes lugere per triduum; deinde se ipsam ma
trem vulnerare, et sanguine suo perfusos, filios ad vitam revocare. quę
narratio licet vera non esset (certè vulgatissima est) tamen ad viuum
exprimit rem verissimam. Scimus omnes, et fide tenemus Christi sanguine
fuisse nos viuificatos, quando autem Christus occiderit rostro suo, quos
viuificarit sanguine suo, hoc quęrimus. Scriptum est Deut. 32. 39. Ego oc
cidam, et ego viuere faciam. Occidit igitur Christus Paulum lupum gra
satorem, et rapacem, ac deinde viuere fecit pium pastorem, et maximum
Apostolum. Mortuum audi, Viuo iam non ego, viuificatum audi, viuit
in me Christus. Quod itaqꝫ de Paulo dictum est, omnibus in Christo rena
tis commune est. Qui dicere cum eo possunt, Viuit in me Christus. O vita
cui omnia viuunt, vita quę das omnibus vitam, vita quę es mea vita, sine qua
morior, vita dulcis, et amabilis, vbi quęso es? vbi te inueniam, vt in me defi
ciam, et in te subsistam? Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris me inimi
cum tuum? Moses amicus erat, abscondisti faciem tuam ab eo. Si non te vide
bit homo, et viuet, eia domine moriar cum Paulo, vt te videam. Hęc, et plura
Trexo.

Legionensis et elegantiùs, et perspicaciùs rem prosequitur, ampliùsqꝫ 12.
explanat; viuit, inquit, Christus in Paulo, quia non solum gratiam illi confert
suam, quę est animi vita; sed semet infundit in ipsum, eum vt agitet, atqꝫ
moueat (sicut anima mouet corpus) quę est Christianę pietatis summa
perfectio; finisqꝫ is, qui nobis in omni vita propositus esse debet; eò enim vsqꝫ
progredi debemus, quò ad hoc assequamur, vt Christus solus in nobis viuat, et
qui ex Christo motus extiterint: solus Christus mentem nostram se dignis
cogitationibus imbuat; solus accendat voluntates, solus sensus regat; =

cupiditatibusq; moderetur, vt quicquid volumus, agere vè suscipimus, illo ciente, hoc est, non solum premonstrante, atq; duce, sed etiam impulsore, et precipuo autore faciamus. Nam certè in quo Christus viuit, is Christum pro animo habet. Itaq; quemadmodum ab animo corpus mouetur, ita à Christo vniuersa bonorum opera ortum habere debent; et vt animus dominatur in corpore, sic Christus in suis dominatur, et vt corpus speciem, splendorem, dignitatem suam omnem ab animo mutuatur, sic eorum, quos Christus plenè subiecit sibi, omnis pulchritudo, et species animi ex Christi in ipsis manentis, atq; vigentis lumine, et splendore diffunditur. §. 1.

13 Hec doctè satis, et Theologicè dicta. Verùm quo magis res mirabilis, et summum Dei in homines beneficium constet, huiusq; supernaturalis vite in nobis effectus penitiùs (si fieri potest) agnoscamus; libet exemplis, seu comparationibus, (vt vulgo dicuntur) adhibitis, supra iam prefactas expositiones confirmare. Ac principio illud pro certo sumo, quicquid Christus dominus operatur in nobis media gratia, que illi nos gratos efficit, operari. Itaq; gratia nos facit diuine consortes nature. nam cum Deus lux sit increata, dum nostram animam sua gratia imbuit, tamquam splendore vestit lucidissimo ex illa immensa, et eterna luce deriuato, et in nobis refulgente. Per hanc verò gratiam non solum Christus, sed tota Trinitas, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus ad nos veniunt, in nobis habitant, et viuunt, vt ipse dominus testatus est Ioan. 14. 23. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, et pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Prius versu 17. dixerat de Spiritu Sancto, apud vos manebit, et in vobis erit. et versu 20. de se ipso: Cognoscetis quia ego sum in patre meo, et vos in me, et ego in vobis. Ioan. 6. 56. 57. Qui manducat meam carnem etc. in me manet, et ego in eo. licet Maldonatus exponat de tempore post iudicium locum capitis 14. et 17. hunc tamen Ioan. 6. de presenti exponit, ad quem Christus allusit. nunc mentione facta Patris totam Trinitatem confirmat futuram per gratiam in suis discipulis, et dilectoribus. At cur Paulus potissimum de Christo affirmat, viuit in me Christus? non negat alias similiter in se viuere personas diuinas; sed honorare debuit Christum, hominem apud homines, seruus dominum, discipulusq; magistrum; quinimo alia etiam fuit ratio, quia per Christi merita nobis totum bonum supernaturale, et ipsa gratia, que omnium donorum principium est, et origo, collata est.

14. Igitur cum nobis gratia adoptionis, .i. diuine participatio nature in sacro fonte baptismatis communicatur; tunc induimus Christum, testante Paulo infra cap. 3. 27. Quicumq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. per gratiam nimirum, qua spiritus filiorum datur, qui est spus Christi. 1. Pet. 1. et infra c. 4. 6. Misit Spiritum filij sui in corda vestra clamantem Abba pater. resplendet verò anima nostra clamidem hanc purissimam induta gratia adeò, vt altera omnino appareat, sicut facies Christi domini in transfiguratione ita splendida facta est, vt cum substantia esset eadem, propter splendorē

tamen

tamen appareret altera.

Scimus Principem Israelitici populi Ionathan ita dilexisse Dauidem, et sibi 15.
adglutinasse glutino amoris, vt exuens se vestibus, et ornamentis regalibus, bal
theo etiam, et gladio militari, ijs indueret Dauidem, vt forma, quæ latebat in
animo, appareret etiam in corpore, et quisquis aspiceret Dauidem, Ionathæ
simillimam imaginem, imo Ionatham ipsum intueretur, qui per amicitiam
latebat in Dauide. Hoc in nobis efficit gratia collata per Christum, quod
vestis tributa per Ionatham in Dauide; vt scilicet homo noster interior appa
reat Deo, et Angelis alter Christus, seu ipsissima imago Christi; imo etiam
hominibus per exteriores actiones, quasi per signa certa, ipse Christus, qui in
eo per gratiam viuit, inotescat. Sicut ergo Dauid vestimento indutus Iona
thæ, alter Ionathas, imo ipsemet Ionathas apparet, et in Dauide cernitur Io
nathas loqui, tacere, tristari, ridere, lachrymas fundere, incedere, brachia iac
tare, ad prelium ingredi, victoriam reportare; ita et Christianus debet per gratiæ,
et spiritus actiones alter Christus, siue idem ipse Christus, quem indutus est ap
parere, tuncq; perfectus dicatur, cum Christi formam in se ipso ad viuum repræ
sentarit, ita quidem, vt omnes motus, actiones, virtutes, cogitationes, verba,
opera Christum referant, Christi esse videantur. De exteriori actionum simi
litudine, et representatione ait Paulus Rom. 13. 14. Induimini dominum
nostrum Iesum Christum. cum citato C. 3. 27. Galat. De interiore magis lo
qui videatur. Sed illud interim perpende non solum Christum esse indumen
tum, quo nos induti eum representare debemus. Sed nos vestimenta etiam esse,
quibus ipse Christus vestitus apparere gaudeat apud Patrem. Nam Gen. 49. 11.
Nos significati sumus in stolla, et pallio sanguine vbæ, et vino lotis, vt Orig. Amb.
et August. exponunt. vide Viegam Apoc. 1.

Sed audi Greg. Nyss. Homil. 15. in Cant. Mihi vita Christus est. Hisce 16.
verbis, ait, tantum non clamat Apostolus, nullam in se affectionem humanam
viuere. non fastum, non timiditatem, non voluptatem, non dolorem, non
iram, non metum, non audaciam, non iniuriarum memoriam, non inuidi
am, non vindictæ, auaritiæ, honoris, aut gloriæ cupidinem; sed his omnibus
abrasis, solus, inquit, ille mihi superest, qui nihil est horum, qui est ipsa
sanctificatio, et puritas, et immortalitas, et lumen, et veritas, qui pascitur
inter lilia in splendoribus sanctorum.] Hæc Nisenus. Chrysostomus viuit
in me Christus, i. nihil geritur à me quod nolit Christus.

Hanc quidem gratiam, seu primarium eius effectum, qui est vitæ puri 17.
tas, sanctitas, et innocentia illa candida vestis significat, quam baptizato in
duit sacerdos in sacro fonte dicens; Accipe vestem candidam, quam immacula
tam perferas ante tribunal domini nostri Iesu Christi, vt habeas vitam æter
nam. De qua etiam mentio fit in parabola Nuptiarum cum dicitur: Quo
modo huc intrasti non habens vestem nuptialem? Hæc eadem gratia no
mine olei intelligenda, quo verè inunguntur Christiani, quoque habiliores red
duntur ad colluctandum in palestra huius seculi cum hostibus animæ; et aduersus

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

rectores tenebrarum harum. est itaq; hoc donum cęleste, tamquam animę vita, seu spiritus, quo noua, et supernaturali vita viuit, et spirat. Quare si
18. corpus viuit per animam, et quicquid corpus exercet, et agit ab anima habet, vt agat, et exerceat. sic etiam quicquid boni ab anima nostra est, ab hoc spiritu, et dono cęlesti est, nempe à gratia, imo à Christo per gratiam. Unde fit, vt non minus verè dicatur anima sine gratia mortua, quam sine anima corpus mortuum appellatur. et vt anima per oculos intuetur, per aures audit, per os loquitur, per pedes progreditur, per manus operatur. sic hęc omnia dicitur verissimè, (dum placita deo sunt, et digna ęterna vita) spiritus gratię agere, et exequi per ipsam animam. Imo Christus in nobis hęc omnia facit per gratiam, et hoc planè fatetur Apostolus, cum inquit, viuit in me Christus. viuit nempe non minus quam in corpore anima, huic vitam tribuens, et actiones. vide ergo ô Christiane, quales oporteat omnes tuas esse actiones, si Christi actiones dicendę sunt; si in te Christus viuit; quę tua vita! si per lumina tua cernit, qualis tuus aspectus! si per os tuum loquitur, quam sancta verba! si per tuos ingreditur pedes, quam pulchri gressus etc.a In hanc sententiam S. Thomas, corpus, inquit, Pauli viuebat per animam Pauli, quę erat principium intrinsecum vitę naturalis; sed anima Pauli viuebat per Christum, i. per fidem in eo habitantem, et mouentem ad Deum. Fides (vt infra explicabitur) cum charitate, et alijs virtutibus coniuncta intelligitur. Unde Remigius, Christus, inquit, viuit, siue regnat per fidem, et per omnes virtutes.

§. 2. Varia proponuntur simili-

19. Viuit verò in me Christus, tamquam dominus in domo sua, seu Pater familias inter suos familiares. si roges, dum adstas iuxta magnificas ędes. quis hic viuit? Responsum audis. Hic viuit N. hoc est nomen domini earum ędium. si iterum rogas. nemo alius viuit hic? Respondetur, nemo. At viuunt inibi filij, famuli, vxor, generi, nurus, et plurima familia; cur dicitur nemo alius viuere in eis ędibus? ille scilicet dominatur in domo, et cęteri sub vmbra illius viuunt. quare is absolutè dictus est ibi viuere, de reliquis nulla ratio habita est. Hoc exemplum nobis declarat aliquid de mente Pauli. Non dubium est, quin adhuc in renatis per gratiam, viuant pristinę potentię, sensus, vires, et corporis, et animę; verum, quia hęc omnia sub Christi tutela, et dominatu viuunt ille dicitur in nobis viuere, et non aliquid aliud. Oecum. Viuit in me Christus operator, dominator, omnia tandem in me factus; per hoc autem viuit in me, quod nihil in me fiat eorum, quę ab eo non approbantur. Claudius, viuit in me Christus nihil in me nisi illius arbitrio geritur. Quin etiam ille tamquã prępotens Dominus in me omnia peragit, non iustitia legis, sed gratia Dei in me est per Christum, ad cuius pręsentiam evanuerunt lex, et peccatum. Dionysius Carthus. Christus itaq; regnat in anima mea, possidet

me

me, facit qd me in se viuere. viuere est actum vitalem habere.
Accipe aliud simile, equus vehit super se equitem, à quo freno, et calcaribus ita agitur, vt 20.
nec pedem, nec manum moueat, nisi quâ, vel quô eques ducit, et mouet. Quod, dum equus ob
temperat, et obsecundat, gratissimum est sessori; sin autem equus indomitus reluctatus fuerit, =
nolens parere, nec freno, nec calcaribus, quàm iniquè ferre eum credas, qui equo iter est aggres=
sus? Posuit eum equum gloriæ suæ in bello. ait Vates de christiano populo, et homine prophetans.
Suam gloriam (ô Christiane vir) Christus locauit in te: per te de hostibus sperat reportare =
triumphum: in te quasi strenuus eques ad præliandum egreditur; te freno regit, te calcaribus
excitat, te mouet, te ducit suo spiritu, et gratia quocumqz libet, quacumqz placet, semper ad id,
quod tibi vtile, sibiqz gloriosum futurum est: sine, quæso te, duci, et gubernari; ne indomito sis,
aut effreni equo persimilis: vt eius potius iram prouoces, quam ad maiora tibi indies bona conferen
da incites.

Esto similis perito, et agili saltatori, qui pedesqz, manusqz mouet iugiter ad Cytharæ sonum, 21.
nec discrepat semel; alioqui dissonus motus appareat, et absurdus. Certè Christus diuinus
Cytharœdus continuò quasi Cytharæ pulsu nos incitat, et ducit ad opera, actionesqz Deo gra
tas, ex eiusqz diuinis præceptis compositas: Nonne æquum est, vt ad tanti, tamqz primi Cytharæ
di musicos sonos, vitam nostram componamus? Id, qui faciunt cum Paulo verè dicunt, Viuit
in me Christus. Hanc similitudinem confirmat illud, quod Matth. 11. 16. et Lucæ. 7. 21. affert
Christus, vt Pharisæorum ignauiam arguat; qui nec se, nec suum Baptistam audire, atqz imi
tari voluerunt; sed potius vtriusqz rationem vitæ aspernati sint, et opprobrijs insectati; cum ex
clamasset, Qui habet aures audiendi, audiat. addit statim; cui similem æstimabo generationē
istam? similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus dicunt, Cecinimus vobis,
et non saltastis, lamentauimus, et non planxistis. S. Lucas, Cantauimus tibijs, etc.ª sanè allu
sio fit ad eos, qui saltant ad tibias, et ad lamentatrices, quæ etiam ad sonum tibicinum lamen
tationes suas componebant in funere mortuorum. Ergo vel Ioannem ieiunantem tamquam
lamentatrices tristes modos tibiarum, vel Christi vitam, non austeram, sed tamen cœlestibus, ac
diuinis mandatis congruentem, veluti docti saltatores, musicorum dulcem armoniam sequi, et
imitari debuissent. Illud igitur dici potest hoc tempore, quod Christus Pharisæis, et pueri luden
tes dicebant suis socijs, Cecinimus etc.ª sed hoc minimè probro dabitur illis, qui, vti periti, et gna
ri saltatores pendent aure à musicorum symphonia, et organis: sic ipsi à Christi inspirationibus:
et gratiæ motionibus pendent; vt licet liberè, et spontaneè moueantur ad studium, et exercitatio
nem bonorum operum; non nisi ad Christi imitationem, atqz obedientiam, tamquam ad sonos
musicos, et diuinam quamdam armoniam vellicantem aures, moueantur; et exerceantur
in hac palestra vitæ, atqz æui transeuntis stadio, brauium sperantes æternum.

Nam insanire certum est hæreticos, qui Iustorum opera cœlesti præmio digna esse negant. Cū 22.
ex dictis apertissimè constet Christum in illis viuere; illos ad agendum mouere; cum illis operari.
quid ergo negas insanè eiusmodi opera habitura mercedem? nonne ex prompta, et grata vo
luntate, tum Christi, tum Christiani, qui ad Christi nutum, ductumqz opera facit, illa procedunt.?
Viuit itaqz Iustus, et operatur digna præmio æternæ gloriæ. verum dicitur Christus in eo viue
re, atqz operari, propterea qd talia opera sine spiritu Christi, hoc est, absqz gratia non faceret,
imo licet actus vitales, et actiones humanæ sint hominis, ab homineqz efficiantur; plus tamen in
eis Christus habet, quasi earum præcipuus author. Quidquid enim ipse ago, spiritu Christi duc
tus ago; amore Christi incitatus ago; ad Christi imitationem ago; Christum pro ratione actio
num tam externarum, quam internarum habeo; eius doctrinam sequor, consilijs obedio, iussis
obtempero, consentio, et conformor voluntati: Quicquid in me geritur, arbitrio Christi geritur; nil
facio, quod nolit Christus, quod non probet Christus. Quid est viuere, nisi vitalem actum exer
cere? igitur si viuo Christus in me viuit, si cogito, si intelligo, amo, cupio, delector, tristor, operor

non tam ego, quam Christus in me agit. Atq; actiones non à me (vt dixit Caietanus) sed à Christo in me procedere dicuntur. Quia ex quo cum Christo crucifixus fui, et resurrexi simul cum illo, pro ratione actionum mearum, fine, et auctore illum habeo, vt planè affirmari queat Christum in me viuere, regnare, dominari, me à Christo possideri, regi, gubernari, dirigi, Christum in me disponere, et omnibus meis actionibus vti pro sua voluntate, ac beneplacito. Quod tamen ita suauiter, ita potenter prȩstat, et exequitur, vt cytharȩdus strenuum agit saltatorem, et modulorum suaui sono dirigit; vtq; equitandi peritus eques generosum agit equum, ducit, reducit, impellit, versat quaquaversus, quo versus facili motu pedum, facili, sed efficaci agitatu freni. Nihilominus, et saltator, et equus obtemperantes, et ducentem sequentes, operari cernuntur, et sunt digni, et prȩmio, et laude. Est certè laude, et prȩmio dignus homo iustus in ijs, quȩ gratiȩ, et spiritus Christi ductu prȩstat, at siquid mali fecerit, id non laude, sed pȩna dignum; neq; Christo tribuendum, sed ipsi homini. Nam sicut rami, qui in arbore per insitionem renouata infra oculum insitum pulularunt, non insito, sed trunco, et radici tribuuntur antiquȩ, sic etiam opera mala non Christo, sed veteri homini tribui debent: fructus verò noui, ac boni, quia ab oculo sunt, ei tribuuntur; sic et Christo opera bona, quia ab ipso sunt. Cum autem scriptum sit, Septies in die cadit iustus, et resurgit. Non est mirum si qui in iustitia permanet, sȩpe venialis culpȩ noxam contrahat. Dum enim lethalia non admittit crimina, iustitiam non amittit; sed non omnes ad eum perfectionis gradum perueniunt, vt possint pleno ore, ac sine rubore vultus dicere; Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. At quicumq; ita spiritus ductum secutus erit, vt vel minimam culpam effugiat, nec saltem sciens, volensq; vllam admittat in anima impuritatem; omnia verò opera, verba, cogitatus in

hic Deum, eiusq; gloriam continuò referat, hic sanè perfectus erit, atq; in eo verè Christus, et viuet, et regnabit, vtinam in sȩcula ȩterna.

23. Sed obiter attende, siquis putas satis esse Christum in nobis esse per gratiam ad bene operandum, neq; requiri prȩterea sedulam nostram curam, et studium, tuam planè inscitiam exemplo redarguam saltatoris, qui nisi exercitatione, et assuetudine saltandi nactus fuerit facultatem, et peritiam, licet attentus ad sonos cytharizantis prȩclarissimè, tamen sȩpe minùs aptè, tardiùs ve, nec tam expeditè pedes, manus ve mouebit, atq; necesse est, vt intuentium oculis, et expectationi satisfaciat, quinimo si de attentione quicquam remiserit, absurdè, vt labatur, vel erret, oportebit. ita ò tu qui talentum accepisti gratiȩ, et spiritus, qui Christum induisti, ne, quȩso te, ociosus stertas, ne ve alijs implicare curis, et studijs; sed vni studio te virtutis dedito, in Christi imitationem sedulò incumbe, pietatis continuò opera exerce, attentissimè vitȩ, et passionis Christi domini exempla intuere, voces, et documenta auribus non segnibus hauri, Apostoli hortamentis inhȩre. Eph. 5. 1. Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi. Hinc q; fiet, vt tanta dexteritate eius in te exprimas operando similitudinem, vt non solũ naturȩ particeps diuinȩ per donum gratiȩ, sed etiam glorię consors immortalis valeas esse per aspectum, et fruitionem ȩternitatis. Tunc implebitur quod Christus Ioan. 14. 20. pollicitus ait, In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis. et rationem prȩmiserat, quia ego viuo, et vos viuetis. Christus semper viuebat, quia Deus erat. Discipuli post resurrectionem victuri dicuntur; quia in ipso vita erat, et vita erat lux hominum. In illa ergo vita immortali clarè cogituri dicuntur veri, et sancti Christi discipuli, quod nunc credunt, sed non vident, sicut filius est in Patre, et Pater in filio per essentiam: sic tunc fore ipsos in Christo, et in ipsis Christum, quemadmodum hic fuerat per gratiam, et charitatem, sed iam consummatam, et perfectam. Sic Maldonatus explicat hunc locum Ioannis.

24. Collige ergo breuiter quȩ dixi, Christumq; explico viuere in nobis per gratiam, quȩ manifestatur per similitudinem, per imitationem, per amorem, per protectionem, et gubernationem. Nam sicut vitis in palmites, sicut caput in membra, vitam in nos transfundit spiritualem; sicut amicus in amico est per similitudinem amoris, sicut pater in filio per communionem spiritus, seu per consortium naturȩ, et participationem diuinitatis; sicut dominus in domo per dominij ius; vt eques nobilis vehentem se regens equum ephipio, et faleris adornatum aureis; sicut cytharȩdus peritissimus in strenuo saltatore; sic profecto est, et viuit Christus in perfecto Christiano, et omnibus gratiȩ donis, et spiritus Sancti charismatis perfectè insignito. Cuiusmodi perfectionis quotusquisq; inuenietur in millibus Christi annorum! quȩ raritas coegit viros egregios huius loci interpretes de vno Paulo interpretari. S. Dionysius de diuinis nominibus cap. 4. Exstasim facit, inquit, diuinus amor, amatores suo statu dimouet, et sui iuris esse non sinit, sed in ea, quȩ amant, penitus transfert; idcirco, et Paulus ille magnus cum diuino amore flagraret, excessiuè illius virtutis particeps factus,

Viuo

viuo, inquit, iam non ego, viuit verò in me Christus, tamquam verus amator, mentis excessum patiens.] Dionysius Carthusianus Areopagitæ sui magistri vestigijs insistens, ita exponit. viuit verò in me Christus. Quia non secundum me ipsum, sed secundū Christi inspirationem, voluntatem, doctrinam viuo, et ago. Amor transponit amantem in amatum. Dum ergo homo in Christi amorem succenditur, crescit, et perficitur, = moritur in semet ipso: quia non agit secundum propriam voluntatem, et naturalem inclinationem, priuatumq; amorem; sed secundum diuinum charitatis instinctum Christi iussionem, et consilium.] Chrysostomus. Galat. 2. vide exactam vitæ rationem, ac beatam illam animam admirare. Non dixit, viuo ego, sed viuit in me Christus. quis iussit in hanc vocem erumpere? Quoniam enim seipsum Christo domino, ac cruci præbuerat, cunctaq; reiecerat temporalia; et ad illius voluntatem faciebat omnia: non dixit viuo Christo, sed quod longè maius erat, viuit in me Christus.] Sic hi sancti Doctores interpretantur quasi uni Paulo hæc vitæ perfectio conueniat. Non dubium tamen, quin et alijs posse conuenire iudicauerint: siqui se totos diuinæ gratiæ regendos præbuerint, et secularibus desiderijs omnino, atq; ex animo renunciauerint.

V. 20. Altera pars.
scholia.

Quod autem nunc viuo in carne in fide viuo filij Dei. Mihi non improbabiles videntur aliæ expositiones huius loci, quas eleganter Legion. commemorat. sed pro certo habeo ad exponendum semiversiculum præcedentem, hæc subiungi ab Apostolo. constat ex S. Remigio. S. Thoma. Hugone Card. Tria dixerat. 1. viuo. 2. non ego scilicet viuo 3. viuit in me Christus. Quæ sanè inter se non solum diuersa, sed aduersa etiam, et contraria, seu contradicentia videri possunt. si viuo, = quomodo non ego. si non ego viuo, quomodo in me viuit Christus? in me, inquam, non viuente. His velut ænigmaticè dictis satisfacit, dum subdit. Quod autem nunc viuo in carne etc. Syriaca editio, et hanc vitam, quam nunc viuo in carne. Græcè ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. q. d. quod viuo, hoc viuo. supplendum antecedens Hoc quod eleganter prætermissum fuerat. Non ponitur ὅτι. 1. quod, quæ est coniunctio causalis: sed ὃ. 1. quod relatiuum. sic illud Rom. 6. 10. Quod mortuus est. ὃ γὰρ ἀπέθανε, et infra. Quod autem viuit, viuit Deo. 1. hoc viuit Deo ὃ δὲ ζῇ, ζῇ τῷ θεῷ. Respondet ergo peritissimè diuinus Apostolus. Non nego me viuere in carne, 1. in corpore, sed illud non possum non negare viuere secundum carnem, 1. subiectum carni, et eius cupiditatibus astrictum, et mancipatum; fateor autem meam vitam esse per fidem, quæ est vita iusti, nam iustus ex fide viuit. Abacuc 2. 4. viuo igitur in carne, non secundum carnem, neq; secundum legem pristinam; sed secundum fidem, quæ est filij Dei ex amore mei cruci affixi. Fides verò hæc non nuda, aut ociosa, sed charitate vestita, et animata intelligitur; atq; adeò omnibus donis, atque virtutibus ornata; et hoc intelligendum cum dictum est, viuit in me Christus, per fidem, videlicet, spem, charitatem, et Spūs Sancti reliqua dona. Quod supra dictum est per gratiam Christum in nobis viuere.

25.

26.

27. Cur verò adiunxit Filij Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me? planè vt fidei firmitatem, et excellentiam explicaret, quę tribus maximè innitatur fundamentis munitissimis, siue certissimis argumentis; quibus refragari nefas sit. 1. diuinitate Christi, qua omnia potest. In fide, inquit, filij Dei. 2. eiusdem eximia dilectione. qui dilexit me. et tandem 3. vitę profusione, et tradidit semetipsum pro me. si Deus potest: si amat, vult, et quę promisit, implere; si vitam dedit, quid non dabit nobis? His ergo fides communita firmamentis, quem non in vita confirmet? quem non alat? quem non sustentet? cui ad maxima quęque speranda non addat spiritus? Si hanc expositionem amplectimur, illud viuere in carne. nihil aliud significare intelligitur, quam vitam viuere naturalem, esse in corpore, et in eo spiritum ducere, vt videtur interpretari S. Thom. ita Philip. 1. 22. Quod si viuere in carne, hic mihi fructus operis est. i. non extra corpus. S. Thom. Philip. 1. 22.

28. Sed certè cum huic vitę mortalitas sit adiuncta, et sic viuentem mille circunstent ęrumnę, mille expectent casus, calamitates, dolores, mille acerbitates pęnarum obsideant. Homo quippe natus de muliere repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, et conteritur, et fugit velut vmbra, et numquam in eodem statu permanet. Iob. 14. 12. Hinc fit, vt viuere in carne. plus aliquid sit, quam spirare, ac viuere, nimirum viuere obnoxium carnis miserę angoribus, pressuris, aduersitatibus, infortunijs, odio etiam, infestationi, et improperijs hominum, insidijs preterea, et tentationibus hostium animę, rebellionibus ipsius carnis, mundi cupiditatibus, et dęmonis fraudulentia, ac dolis. Qua supposita animaduersione arbitror sensum huius versus ita accipiendum.

29. Dixerat se Christo confixum cruci, atque adeò, eius in suo corpore mortificationem circumferre, quotidie pro Christo mori, ęstimatumque tamquam agnum, seu ouem, victimę designatum. Nihilominus longiùs prospectans, et ex hac quotidiana morte expectans cum Christo se futurum exsuscitatum post huius vitę defunctionem, fruiturumque cum eo vita gloriosa, et immortali; quasi iam eam possideret, possidendi certus ex viua fide, addidit; viuo autem iam. quasi diceret, et si in cruce morior, tamen certus resurrectionis, iam iam frui me illa vita ęterna arbitror, et lętanter aspicio, cum rursus animaduertisset non suis se meritis, sed Christi beneficio tantum boni consecutum, vel consecuturum; non ego, inquit, sum, qui viuo; qui nihil ex me sum. sed viuit Christus in me, tamquam caput influens vitam, et membrum hoc viuificans suum. considerans iterum se dum hęc diceret adhuc in vita manere; nedum corpore exutum; nec dum carnis miserijs absolutum, nec dum aduersis fortunę casibus exemptum, nec dum ex fluctibus, et procellis huius sęculi in litus eiectum speratę felicitatis; sed cruci semper affixum, periculis vndique, et aduersitatibus circumseptum; subiunxit, et exposuit suę spei firmissimę causas. Quod autem nunc, inquiens, viuo in carne, in fide viuo filij Dei etc. q. d. fateor pro hac tempore, et statu me viuere in cruce, hoc est in carne, carnis miserijs obsessum, et malorum fluctibus agitatum; sed huic miserę vitę, vel potius continuę morti, viua in Dei filium fides vigorem, vitamque confert; qui me dilexit is sua me gratia sustentat, qui pro me traditus morti in cruce fuit; ipse mihi suam vitam impartitus est, viuoque magis animo, quam corpore, atque

vt

(vt Hieronymi verbis vtar) magis fide, quam carne subsisto. Siquidem hęc mea vita non tam hominis est viuentis in carne, procellisq; malorum exagitati; quam eius, qui per viuam fidem, totum se, cogitationes, spes, desideria, locauit in Christo; pro cuius amore, et imitationis studio despicit pręsentia, caduca contemnit, sęcularia aspernatur, et quicquid carnis est pesundat, et calcat; vt spiritualibus, inuisibilibus, et ęternis bonis tandem aliquando in cęlo cum Christo potiatur.

Obseruatio.

Magnus certè thesaurus fides hęc, ex quo viuimus, quem, et si in vasis fictilibus. i. in corpore mortali, et frequentibus periculis exposito portamus; tamen tanta est sublimitas et altitudo virtutis, atq; potentię diuinę, vt per medias acies eo illeso transeamus. Non enim secundum carnem militamus, nec illius astricti sumus obsequijs, licet in carne ambulantes, eius simus, et pondere grauati, et referti miserijs. Omnia enim superamus propter eum, qui dilexit nos, et pro nobis factus est hostia; qui fide, spe, dilectione armatos sua nos gratia, et protectione tuetur. 30

Confirmatio 2. expositionis.

31. Consona sunt dis Augustini verba illa; sic Christus viuit in credente, habitando in interiore homine per fidem; vt posteà per speciem impleat, cum absorpta fuerit mortalis vita. Et illa Theodoreti. In hac vita mortali immortalem mihi vitam pręstruo, et per fidem illam aspicio. Quocirca Christus mortem subijt, vt nobis immortalitatem procuraret; et si caro nunc passibilis est in resurrectione (ait Cyrillus) dabit Christus corpus immortale. Ambrosius. Quoniam futura vita promissa est Christianis, ideò, qui nunc in hac vita auxilio Dei munitus viuit, in fide vitę promissę viuit. Hic enim imaginem eius contemplatur, quasi pignus habens vitę futurę, quę per Dei nutum Christi amore nobis quęsita est.

32. Claudius hęc rectè subnectit huic loco. Nolo insurgant hęretici, et hinc occasionē arripiant dicendi, vitam Christianam esse extra carnem, et in regione angelorum, vel in mirabilibus super se ambulando; quasi non possimus hanc vitam ducere, quandiu in hoc mundo spiramus. Hęc vita, qua Deo viuimus, tametsi est in carne, i. in nobis, qui adhuc mortales sumus, non tamen est ex carne, et concupiscentijs, sed est, et consistit in fide filij Dei, seu in amore illo interno, quo ego totus cogitabundus amplexor beneficium mortis, et resurrectionis Christi. Nimirum per imitationem ei me conformans. Hactenus Claudius.

33. Hanc tertiam expositionem sequutus est Dionysius Carth. Quod autem nunc viuo. i. meritoriè ago in carne hac fragili, vt viator mortalis, per fidem Christi ago, non propria potestate, aut legis subsidio. Iustus autem ex fide viuit, qui autem incredulus est, infideliter agit. animaduerte non de vita naturali, sed de morali per gratiam explicatum verbum viuo in carne. Eadem videtur explanatio Adami, et si in carne misera, inquit, viuo, tamen viuo vita memorabili, et coram Deo per fidem, quę facit vt contempto fomite auscultem spiritui. Item Lombardi, Quod nunc in carne viuo, vbi est incentiuum viciorum, i. in igne non vror; per fidem, et non per opera legis habeo. similiter Bruno, licet caro, inquit, impugnet spiritum, spiritus tamen in

me viuit, et iugulat desideria carnis. (quod miraculum est, ita viuere in carne) viuo autem non per opera legis, sed per fidem filij Dei. Hę tres expositiones ita se iuuant, vt vnam completam perficiant.

34. Chrysostomus, Theoph. Theodoret. Gagneius, Mariana aliam etiam expositionem afferunt huic loco satis congruentem; quam non putaui pretermittendam. quod nunc etiam viuo in carne hac, quod spiro, quod vitalem auram capto, nec pro meis sceleribus multis, et magnis, vt meritus fueram, iam extinctus sum penis addictus ęternis. hoc quidem acceptum refero Iesu Christi filij Dei fidei, atque pietati; quo donante tantum suscepi bonum, sic amplificat Apostolus beneficium, quippe qui non solum spiritualem, verum, et temporalem vitam se Christo debere ingenuè fatetur.

35. Hęc expositio non placuit Vasques, quia (inquit) non satis aptatur precedentibus; sed certè non est aliena admodum, et magnos habet authores, insinuare videtur illis verbis Augustinus non meis meritis, sed filij Dei, ita viuo in fide. Theophylactus, Hoc ipsum sensibiliter, et in carne viuere, per fidem in Christum habemus; quę nos cum iustificat, tum ex condemnatione eripit. El dia que fuiste baptisado te libro Dios delos peccados, y dela muerte que por ellos merecias como transgressor de la ley. Œcumenius sic colligit; Non intellectualis modò vita, sed etiam sensitiua nobis donata est per fidem, quę in Christo est. Quomodo igitur rursum post liminio reuertemur ad legem!

36. In fide, i. per fidem, sic versio Erasmi: sequitur Mariana, Adamus, Chrysostomus, Theophylactus, Lomb. Interl. Per fidem, ait, non per opera laboriosa legis. Per fidem. i. propter fidem; vt fidem doceam. Vatab. sed non placet. Cautè legendi Prim. et Pseudo Hieronymus, cum sic commententur, in sola fide, quia nihil debeo legi; vel sola dicunt, vt excludant opera legis, vel non sunt admittendi; vide, quę supra dixi versu 16. et quę hic dicta sunt. Viuo exerceo opera vitę. nam hęc est propria significatio, cum dicitur, rectè viuendi artem esse, et bonum esse virum, qui bene viuit, i. qui bene agit, bene operatur. In fide ergo viuere, est per fidem operari, ea, quę fides docet, prestare; fide duci, seu impelli ad agendum, et sperandum.

Obseruatio

37. Sed fidei nomine, (vt superius dicebam) non intelligitur habitus fidei solus; sed simul omnes habitus infusi cum gratia, omnes virtutes, dona etiam supernaturalia, et quidquid Deus iustis confert ad bene, beatèque viuendum; sed iam vsus scripturę sacrę obtinuit, vt quod est totius, parti tribueretur, per tropum satis vsitatum, (synedochem Rhetores appellant) ita ex puppi, vel Carina nauis, ex tecto, vel lare, domus intelligitur. ita etiam Hispanè es desolar conocido. i. ex nobili solo, ex nota domo, et illustri familia, vbi solum, quę est infima pars domus, sed quę eam sustentat ponitur pro tota domo, rursus domus pro familia. sic iustus ex fide dicitur viuere. i. ex gratuitis Dei donis, nam quasi solum, et fundamentum eorum omnium fides est; atque ita sub fidei nomine, totum donorum supernaturalium corpus intelligitur. vel certè fidei tamquam radici, et causę vitę spiritualis omnia fere, quę ad eam spectant tribuuntur. Vnde D. Cyril. Hierosol. Catach. 5. dixit, Oculus omnium illuminans conscientiam est fides, et intelligentiam efficiens, scutum incorporeum aduersus hostem inuisibilem, vt ait Apostolus Ephs. 6. 16. obsignat iustitiam, et adoptionem etc. Hanc fidem si

custodierimus irreprehensibiles erimus, et omnium virtutum genere ornabimur.

S. Augustinus de verbis Apostoli. Nullę, inquit, sunt maiores diuitię, nulli the 38.
sauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quam est catholica fides,
quę peccatores homines saluat, cęcos illuminat, infirmos curat, cathecumenos baptisat,
fideles iustificat, pęnitentes reparat, iustos augmentat, Martyres coronat, virgines,
viduas, ac coniuges casto pudore conseruat, Clericos ordinat, Sacerdotes consecrat, regnis
cęlestibus pręparat, in ęterna hereditate cum angelis sanctis communicat.]

S. Ambrosius sermone 8. in Ps. 118. sic inquit, vbi fides est, principium, et finem 39.
habemus (.i. omnia vt interpretatur Valentia) vbi perfidia, neqß initium, neque
finis est. (Hispanè ni ay pies, ni cabeça donde no ay fe) ecclesię enim principium
est. vnigenitus ex mortuis, habet et finem, quia ipse est primus, et nouissimus, ipse
est enim finis legis ad iustitiam omni credenti. sed vim, et efficaciam fidei multis,
ac luculentis exemplis ostendit Apostolus Heb. 10. 38. vt appareat verissimum,
iustum ex fide viuere. atqß adeò totam vitam spiritualem censeri posse effectum
fidei, vt explicat Valentia in 22. Disp. 1. q. 7. ergo cum sic dicit Apostolus in fide vi
uo filij Dei, ita fidem intelligit, vt dat principium toti vitę spirituali; eamqß consū
mat; atqß adeò pro ipsa professione Christiana. et sic videtur Amb. de ea dixisse
in Ps. 37. Abundant nobis diuinarum testimonia scripturarum, quibus instruimur nihil
esse in homine preciosius fide etc.ª De multiplici acceptione huius nominis Fides fusius
agemus infra cap. 5. versu 23. Theoria de Fide.

In fide viuo filij Dei. Grecè ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ .i. in fide viuo hac, quę est 40.
filij Dei etc.ª articulus hac designat fidem certam, ac memorabilem articuli specialis
symboli Apostolici, mortis nimirum Christi; quem articulum describit sic Apostolus ex
tribus, scilicet, ex diuinitate, vnde est vis efficacię vitalis mortis Christi, ideò dicit filij
Dei. Deinde ex amore interno Christi, quare addit, qui dilexit me. deniqß ex oblatione ex
terna sui ipsius in ara crucis. itaqß subiungit, et tradidit semet ipsum pro me. quę tria fi
dem roborant, vt supra diximus. & infra latius explicabitur.

Intendit ergo Apostolus hic ostendere vitam animę esse ex fide mortis Christi. ac 41.
per hoc declarat, quare dixerit, Christo confixus sum cruci. sicut priori semiuersu decla
rauerat, illam particulam, vt Deo viuam. ergo fides crucifixi ex amore mei filij Dei
viua, .i. per dilectionem operans, quam in baptismate profitemur, et per continua opera
exercemus amando, et imitando crucifixum Dei filium; hęc viuificat animam vt Deo vi
uat, atqß ex Dei voluntate, et preceptis quicquid factura est, faciat. Secundum hęc, sen
sus hic est.

Quod autem nunc, scilicet mortuus legi, et peccato, viuo in carne, nec de medio 42.
sublatus omnino sum; sed in vita maneo, vigoremqß operandi habeo in fide, quę ius
tificat, non in lege, quę iustificare nequit. (supra versu 16. et nos in Christo Iesu
credimus, vt iustificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis) viuo spiritua
lem vitam, quę etiam supponit corporalem, viuo, inquam, non solum in actu pri
mo, sed in actu etiam secundo; hoc est, non tantum per fidei professionem consequutus
sum, ac teneo vitam animę, quam peccando, et declinando à legis preceptis perdide
ram; sed insuper obtinui bene viuendi, et bene agendi facultatem.

43. Filij Dei, qui est autSor fidei, et consumator Heb. 12. 2. Cui credidi reuelanti myste ria redemptionis; quem etiam credo redemptorem Sominum, et mediatorem inter Deum, et Somines; in quem demum credam semper, ad eum tamquam in finem me am fidem dirigens; à quo ęternam spero fęlicitatem. Igitur genitiuus ille filij Dei potest intelligi vel actiuè, vel passiue, idest, vt filius Dei sit causa efficiens fidei, vel sit obiectum fidei omnibus modis, quibus fides potest obiectum respicere, siue formaliter, siue materialiter, seu finaliter, quod subtilius, et latius disputare, et ex planare pertinet ad tractatum de fide. vide 22. q. 2. S. Thomę, et ibi Doctores.

44. Dilexit me, quantum? indicat ouis perdita, dragma inuenta, filius Prodi gus à Patre beneuolè exceptus. Quid populus Hebręus debere se agnosceret Abra Samo, Israeli, Mosi, Iosue? Certè vmbra vniuersi illi fuerunt: veritas in Christo expressa est, ei debitores sumus, qui verè dilexit, et ita dilexit, vt mortem pro nobis pertulerit. Natura ipsa gratum animum generat, vnde factum est, vt Somi nes Soc ductu naturę grati erga eos à quibus aliquod beneficium accepisse se existimabant, diuinos Sonores eis decreuerint: Ioui, quia docuit munus arandi, Iano, quia plantandi vites scientiam induxit, et alijs, ob alia, quę ad vitę Suma nę vtilitatem inuenerunt; imo soli, lunę, astris, elementis, et infinitis alijs crea turis, non ob aliud nisi, quia beneficę putarentur, diuinitas est ab etSnicis attribu ta. At quam nos Deo vero, et filio eius domino nostro IesuChristo gratiam Sabe re debemus?

45. Pro me, .i. loco mei, vel vt mihi salutem afferret; vtrumq; verum. nam pro nostris debitis soluit Christus; et nobis ęternam meruit vitam. Ex Cat Sanno. Pre magnitudine amoris, et ardore charitatis, Iustus communia quidem bene ficia propria ducit, vt Chrysostomus Sic annotat, illa certè amoris conditio est, et natura, vt id totum suum arbitretur, quicquid in amante est. Humilis etiam tam de se sentit demissè, vt miraculi instar existimet se locum Sabere in oculis Dei. qua re se singulariter agnoscit beneficio deuinctum, quod omnibus datum, quasi soli sibi fuisset impensum, ac immerenti tributum, ponderat atq; ęstimat plurimi.

46. Preterea Sęc grati animi significatio piorum propria auget, et exaggerat beneficiorum Dei magnitudinem; quę tanta esse ostenditur, vt non minùs singu li accipiant, quam omnes, quod datur; nec ad omnes perueniat, minus, quàm si vnus dumtaxat totum beneficium recepisset. Vnam dumtaxat ovem Sumeris reduxit bo nus ille pastor, quoniam ita pro singulis laborauit, ac si vnus esset, pro quo labo rem subierit. Qui ad solem veniunt tantum caloris singuli excipiunt, et cum Si laritate maiori. Itaq; non solum participantium multiplex turba, non minuit beneficium, seu munus omnibus populariter datum; sed potius auget, ac maius efficit; tantoq; maius, quanto magis ipsa excrescit multitudo fruentium. Quod in muneribus publicis apparet, cum populo dantur ludi equestres, Tauri agitantur, et eiusmodi; qui si frequentes non sunt, nihil sunt; cum ingenti celebrantur frequen tia, maximè ęstimantur. Concio ad paucos Sabita friget, nec auditores calefacit; ad innumerabilem multitudinem pronunciata ardet, et omnes accendit; singuli verò tantundem capiunt emolumenti, atq; vniuersi capere valent, verum cum maiore

etiam voluptate. Itaqꝫ dum nonminus ex Christi redemptionis beneficio ad singu
los, quàm ad vniuersos peruenit; tamen ex consortio participum vtilitas per charita
tem fit amplior.

Theoria 8.

Circa illa verba versus 20. In fide viuo filij Dei; qui tradidit semetipsum pro me.

Dictum superius ex Caietano descriptum hic fuisse specialem articulum mortis Christi, cuius 47.
articuli fidei tributa est (qua Deo viuimus) vita spiritus, hoc est iustificatio à peccatis.
Et quidem vbi hanc vitam inchoamus, hancqꝫ iustitiam assequimur primum, i. in sa
cro baptismate, potissimùm profitemur Christi mortis fidem, cum ipsummet sacra
mentum sit quędam mortis dominicę expressio, atqꝫ imago, vti iam supra explicatū
habes ex illo Rom. 6.3. Quicumqꝫ in Christo baptizati sumus, in morte ipsius bapti
zati sumus, consepulti enim sumus per baptismum in mortem etc. Verum pro plenio
re explicatione sunt nonnullę hic enodandę quęstiones. 1. cur potius mortis articulo,
quàm cęteris fidei, iustificatio tribuatur; cum tamen omnes articuli, imo tota fides, quę
et vna est ad iustificationem pertineat; sitqꝫ adeò necessaria. Deinde si ex illis tribus
quasi circumstantijs, seu attributis constat hic articulus, quę explicantur tribus illis par
ticulis huius versus, scilicet filij Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.
quęri non inutiliter potest, quam vim singulę seorsum habeant, quantumqꝫ valeant
simul adiunctę. Non enim videtur absqꝫ magna causa positum nomen filij
Dei, pro Christi nomine, quod pręcesserat eodem versu. Pręterea non potest non
magnum momentum importare dilectionis mentio, tum etiam spontaneę tradi
tionis commemoratio. denique illud pronomen singulare aliquid innuere vide
tur mysterij. Quibus vt respondeamus, seruabimus propositum ordinem. 1 =
Primę ergo quęstioni respondeo cum P. D. Francisco Xuarez in 3. p. disp 4. Sect.
4. §. ex hoc enim intelligitur, ante 3. obiectionem, vbi in hanc rem quatuor rationes
adducit, quas hic copiosius elucidabimus.

Sit itaqꝫ 1. ratio. Ideo passioni, ac morti, effusioniqꝫ sanguinis Christi attri 48.
bui à D. Paulo vitam, et iustitiam nostram, quasi per antonomasiam, et excellentiā:
quoniam hoc opus redemptionis humani generis fuerit pręcipuum, maximum,
admirabilissimum, atqꝫ ad satisfaciendum pro debitis, delendisqꝫ criminibus accō
modatissimum, pluribusqꝫ alijs nominibus supra reliquas Christi actiones summè
extollendum. Morte enim immortalitatem emi, quis credidit? Mortuum se ipsum
posse suscitare, quis sperauit? Morte mortem superandam, quis somniauit? Mori
entem de interfectoribus suis triumphum referre, eos omnibus bonis spoliatos subiu
gum mittere: imo voluntarios suis pedibus prouolutos palmam porrigere, quis non
fateatur esse miraculum obstupendum? Iam verò ipsum dominum glorię pro indignis
seruulis, pro capitalibus inimicis pati, ac tot, tantisqꝫ iniurijs, contumelijs, probris, lu
dibrijs exponi, tot tamqꝫ ignominiosis supplicijs, atqꝫ atrocissimis tormentis obijcere
semetipsum, excedit omnem humanam credulitatem; nec nisi diuinitus adiuta
mens crederet. Quare hac de re prophetans Isaias cap. 53. 1. exclamat in hunc
modum. Quis credidit auditui nostro, et brachium domini, cui reuelatum est?

49. 2.a ratio, quam refert 4 loco P. Xuares, sumpta est ex D. Thoma 3. p. q. 46. art. 6. et q. 43. art. 2. Quod voluerit, inquit, Christus quantitatem doloris assumere, quę esset proportionata magnitudini fructus. q. d. vt explicat Xuares, voluisse Christum pro maximis culpis, et ijs respondentibus pęnis, per dolores maximos, et pęnas acerbissimas suius vitę satisfacere, delectationiqꝫ peccati summum dolorē opponere, ac tandem mortem morte superare. Nihilominus siquis dixerit Christi passionem adęquasse secundum quantitatem omnes pęnas temporales debitas ab hominibus, quę vel remittendę reipsa fuissent, vel remitti possent, si vniuersi peccatores, excepto nemine, conuersi fuissent, et ad statum salutis adducti, non facilè quidem probarit, (sed piè tamen considerari id queat, ~~et meditando pondera~~ ri non sine fructu) Nam qualitas satisfactionis in operibus Christi, non ex ipsorum entitate, sed ex dignitate, quam habebant à persona diuina, seu ab ipsa diuinitate pensanda est. Est itaqꝫ mors Christi mortis peccati exactissimè expressa, imo ipsissima imago ad viuum repręsentans, et vitę nostrę spiritualis non solum causa, verum, et superabundantissimum pretium. Quare merito illi tribuitur 1. Pet. 1. 18. 19. non corruptibilibus, inquit, auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternę traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati. et Col. 1. 14. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius remissionem peccatorum.

50. 3. ratio inde sumitur, quod in passione, et morte Christi maximè splendescat eius in homines charitas, qui dilexit in finem .i. vsqꝫ ad mortem, vsqꝫ ad profundendam pro eis cum sanguine vitam. Maiorem autem (vt ipse docuit) charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Grauitas etiam peccati magis apparet, pro quo necesse fuerit tanta perpeti. Gratię item donum amplius commendatur, vt pluris etiam æstimetur ab hominibus, quibus datum est. Exemplum deniqꝫ Christi tam singulare, tamque inefabile inuitat, et excitat, atqꝫ prope vim facit, dum potenter trahit ad sui imitationem. sed de his vide Sanct. Anselmum lib. 1. Cur Deus homo cap. 6. et sequentibus.

51. 4. ratio, quam 2. loco posuit Xuares affert etiam P. Vasques in 3. p. Disp. 6. cap. 5. § ad 4. rationem, mihi autem videtur potissima omnium, maximèqꝫ propria. Diuina ordinatione, inquit Xuares, decretum erat, vt tota redemptio in passione, et morte Christi consumaretur; neqꝫ prius reliqua eius opera expiationem peccati consequerentur. Vasques addit. Itaquidem Christum dominum sua opera omnia pro nobis Patri obtulisse, vt noluerit per illa redemptionem perfici, donec morte ipsius consūmmarentur. Supponit hęc ratio quod S. Thomas docet 3. p. q. 34. art. 3. Christum dominum in primo suę conceptionis instanti cum esset homo perfectè particeps rationis adhuc intra vterum virginis matris actu deliberato eximię charitatis obtulisse se Patri pro redemptione generis humani; huncqꝫ actum, et sui oblationem semper continuasse per totam vitam vsqꝫ ad vltimum spiritum in cruce exhalatum; de hoc verò voluntario actu intelligunt multi doctores, (vt Iustinianus, et Cornelius nostri) dixisse Apostolum Heb. 10. 10. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem

Corporis Iesu christi semel. Quoniam ergo hęc Christi voluntas in morte consū
mata est, atq; perfecta, tuncq; obtinuit suum effectum, ac finem, ideò Chris
ti morti attribuitur nostra redemptio, nostra sanctificatio, nostraq; iustitia; san
guis q; Christi dicitur precium fuisse nostrę vitę, ac salutis; quia per sangui
nis effusionem perfecta est, atq; completa integra solutio nostri debiti: sicut
qui deberet mille argenteos, non diceretur debitum soluisse, aut redemisse, donec vlti
mum tribuisset, exoluissetq; creditori: tuncq; diceretur soluisse; quia tunc integrè,
ac perfectè persoluisset. Est tamen aduertendum opera Christi per se singula tan
ti valoris, ac dignitatis fuisse, vt satis essent ad totum debitum nostrorum scele
rum persoluendum; verum ex voluntate Christi, et ordinatione diuina,+ vt non + falsum.
nisi omnia simul perfecta sortirentur effectum. Quod sic ampliùs declaro.

Fuit quidem sacrificium omnium maximum, et ● ad Deum infensum, 52.
iratumq; hominibus placandum, propitiandumq; solum potens; quod in crucis
ara Christus obtulit. hoc expiauit omnia mundi flagitia; hoc dignissimè omni
um promeruit gratię plenitudinem; hoc prę omnibus, et pro omnibus sacrificijs,
victimis, hostijs, oblationibus, holocaustis vnum extitit, atq; ipsum solum Deo gratis
simum, acceptissimumq;. Hoc innuunt tres ab Apostolo hîc appositę circunstantię,
quę in nullum aliud sacrificium congruere possunt, nisi in Christum Dei filium,
ex dilectione nimia se tradentem, et offerentem in victimam, et holocaustum sua
uissimi odoris pro omnibus hominibus. Quod apertiùs dictum est Ephes. 4. 2. Chris
tus dilexit nos, et tradidit semet ipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in
odorem suauitatis. Igitur cum sacrificium morte perficiatur, mors q;. seu mac
tatio sit veluti tota essentia eius, cum reliqua sint, vel dispositiones, vel circunstantię
sine quibus possit constare essentiale sacrificium; hinc fit vt Christi morti quasi
agni mactationi meritum, seu effectus sacrificij tribuatur.

Quęsitum est deinceps, cur loco nominis Christi sit positum nomen filij Dei? Res 53
pondeo autem id factum ob varias rationes. 1. vt fidei christianę dignitas, stabilitasq;
indicaretur, quę non humano testimonio nititur, sed diuino potius, hoc est, Christi
filij Dei, non per adoptionem, sed per naturam, atq; adeò eiusdem essentię, poten
tię, sapientię, bonitatis. cum patre; cuius testimonio nullo modo potest inesse falsum,
nec vllatenus licet refragari, cum sit veritatis infallibilis. 2. vt Christi diuinitas
explicata maneret, cum eius esset mors insinuanda: itaq; constaret ex diuinitate
Christi mortis dignitatem, et vitalem accedere efficaciam. sic Caietanus. 3. vt in
nueretur esse vitam filiorum Dei per adoptionem, quę ex fide, et gratia filij Dei
habetur.

Iam verò cur altera sententia. Qui dilexit me, adhibita fuerit, etiam non vna, sed 54.
multę fuerunt causę, atq; fines. 1. ex Augustino vt ostensum maneret, non ex me
ritis proprijs, sed ex gratia, et dono, nos viuere in fide, filij Dei. 2. ex Seripando, et
Legionensi, vt innotesceret fidei nostrę ex amore Christi filij Dei firmitatem, stabi
litatem, et immobilitatem accedere. Amor enim maximè potens est ad fidem con
ciliandam, quod facilè probari potest. 3. vt constaret mortem Christi etsi violen
ter à persecutoribus illatam, tamen sponte susceptam, atq; ex amore, et libera volun

tate obitam. Etenim ipse se tradidit ad necem, quęrentibus ipse se permisit compreSendi; quod si ipse noluisset, vis nulla contra ipsius voluntatem quicquam potuisset. Quare et ipsa fuit meritoria, quę si inuoluntaria fuisset, merito certè caruisset. 4.
vt ex dilectione Sac fidelium affectus erga Christum excitaretur. Amor enim gignit amorem.

55. Tandem, vt veniamus ad tertiam sententiam. Tradidit semetipsum pro me appositum est. 1. vt fideiussoris officium insinuaretur; cuius est proprium libera, et spontanea voluntate se pro debitore offerre, ac tradere; vt debitum soluat, penas vel luat per se, ac in sua persona. simul etiam indicatum esset principium passionis, atque adeo totam ipsam patiendi rationem ab initio ad metas vsque, et crucis obitum voluntariam fuisse charitatis, ac meriti plenam: summa namque dignitas æstimationis, ac precij per passioni accedit, quod sit spontaneè accepta; plus verò, quod sit non alienę, sed proprię vitę facta oblatio, atque traditio. Hęc igitur tria, Diuinitas, Amor, et spontanea in mortem oblatio, mirum in modum et fidem confirmant, et Charitatem accendunt, tum vniuersa copulatim, tum separatim vnumquodque per se consideratum. Quis Dei filio non fidat, et obsequatur libentissimè? qui supra quàm optare Somo posset, illi queat benefacere: quam intellectu compreSendi, plus, et intimo affectu, et voluntate, paratus sit dare; imo qui iam fuso sanguine, ita nos emerit, ita fecerit suos, vt nisi iacturam velit fieri tanti laboris, tanti precij, tam summi tSesauri, non possit non nobis omne bonum optare.

56. Vide igitur, et attenta mente considera, o Christiane, quid, quantumque debeas ei, à quo vitam Sabes, non minori quam proprij sanguinis precio emptam; ei inquã, qui cum esset Dei filius ex dilectione intima, oblatus est, ac traditus morti acerbissimę, abiectissimęque pro te! Quis, pro quo! filius Dei pro me! Pro vilissimo mancipio nobilissimus Dominus! Pro Somuncione Sumillimo Deus altissimus! Agnus innocentissimus oblatus est, vt Sircus viuat immundissimus! vt Barabbas latro famosus euadat vinculis, et ergastulo liber, Christus Rex regum inter duos latrones cruci confixus occiditur: vt sceleratus, et perditus ex rigore iustitię absoluatur, ac iustificetur; iniustè iustus condemnatur, et iniquissimè! vt filius Sominis non moriatur, qui dignus erat millies mori, filius Dei adiudicatur morti, auctor ipse vitę. O rem stupendam! nullis vnquam satis exagerandam amplificationibus, nullis vnquam eloquentię viribus facilè ponderandam! aut ęquis ponderibus librandam inter mortales!

57. Opus passionis, ac mortis dominicę tam est eximium, tam singulare, tam supra expectationem, et cogitatum Sominum, vt vel ipsis, pro quibus patrandum erat, videretur incredibile, aut potius impossibile. Quocirca Apostoli cum sępe Sac de re magistrum audirent, non obscurè, et ænigmaticè, sed apertissimè, proprijsque verbis, ac manifestis loquentem, tamen quasi proverbialiter loqueretur, vel per ęnigmata obscurissima, niSil omnino de re ipsa percipiebant. Sunt illa verba Euangelistę Lucę 18. 34. At ipsi niSil Sorum intellexerunt, et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant, quę dicebantur. Attendite verò rei patrandę difficultatem, et videbitis propter suam magnitudinem visam fuisse incredibilem. Non dubium quin templum Ierosolymitanum (illud nempe opus inter mundi miracula referendum, æquius certè, quam

quę

que Martialis primo epigrāmate celebrauit) certum inquam est fuisse umbram quan-
dam, ac typum Christi, in quo inhabitabat Diuinitas. Col. 2. 9. qua propter sub nomine templi locutus est dominus de suo ipsius corpore Ioan. 2. 19. Soluite, inquit, templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. Hoc sanè impossibile visum est ijs, qui audierant Iudeis, cum de templo illo materiali, ac lapideo existimarent Christum locutum; vnde subiecerunt; quadraginta, et sex annis ædificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud? q. d. incredibilia iactas te facturum. Nam; que humana potentia id consequatur? licet ipse Salomon Rex adeò diues, ac potens accersitis exercitibus hominum copiosissimis rem tantam minimè tam breui spacio perficere valeret. quid tu vnus homo pauper, et inops? Non miror fuisse visam rem incredibilem Iudeis euersionem, et instaurationem templi, dum solam potentiam humanam respiciebant. Sed aio non magis credibilem potuisse videri, nec magis possibilem, quam Christus promittebat de corpore suo, si humano sensu perpenderetur. Tantundem Christus promittebat, ac si diceret. In me comprehendite, illudite, flagellis cedite, conspuite, dilacerate, crucifigite, occidite, intra tres dies mea virtute resurgam viuus, et integer. Hoc certè humane rationi incredibile, vti et impossibile videbatur. Quare nec intelligebant, qui audiebant, sed intellexerunt Apostoli post resurrectionem, cum factum viderunt; imo cum aperuisset illis Christus sensum, vt intelligerent, que fide diuina, non humana ratione nitebantur. Cum igitur non minus opus fuerit à morte resurgere, quam templum tantis sumptibus ędificatum post euersionem in integrum restituere; hoc autem Christus perfecerit post crucis necē, se sua virtute suscitando: proculdubio opus fecit tantum, quantum nec auderent homines cogitare, nedum exercere. fuit igitur ad hominum admirationem maximum operum, atque miraculorum Christi mirabilissimum: nec minus stupendum quàm Ione ex Ceti visceribus egressus, ac liberatio. Hoc igitur opus sigillum fuit Christi gestorum, ac miraculorum, atque adeò illi iure optimo totius redemptionis tribuitur effectus.

Appendix
Presentis Thorię

3. ratio Quares. quod in passione, et morte Christi maximè enituit maximi erga nos amoris excellentia. Vnde hic Apostolus exaggerat amorem ex morte libenter assumpta. qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. et Ioan. 15. 18. Maiorem charitatem nemo habet, quam vt ponat animam suam quis pro amicis suis. et Ioan. 13. 1. Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. i. vsque ad oppetendam mortem, ad effundendum sanguinem pro eis. Nec solum charitas Christi in passione eminet, faciliusque enitescit; verum et peccati grauitas, magnitudo, feditasque, patentius, clariusque dignoscitur; simul etiam diuine gratię altitudo plenius hominibus commendatur, vt pluris ab ipsis fiat, atque æstimetur; atque ipsius Christi exemplum efficacius ad sui imitationem excitat, inuitat, trahit. Hec pretiosa vnguenta, in quorum odorem currere preoptabat sponsa Cant. 1. 3. que ex carne macerata, tot passionibus confecta preclarum cognitionis supernaturalis odorem efflarent. De his motiuis huius 3 rationis vide Anselmum libro 1. 58.

Ionas. Quares. maximi amoris excellentia. Ioan. 15. 18. Ioan. 13. 1. Cant. 1. 3.

cur Deus homo cap. 6. et sequentibus.

59. 4. ratio, quam Xuarez habet 2. loco (et Vasquez potissimum indicat) in 3. P. D. 6. cap. 5. §. ad 4. rationem. hec est. quod nimirum ita Christus sua opera omnia pro nobis obtulerit Patri, vt tamen noluerit nostram redemptionem per illa perfici, donec morte sua consummarentur. sic enim diuina ordinatione prestitutum fuit, vt nisi effuso sanguine Christi, et morte sequuta precedentia opera totius vite Domini Saluatoris, nec expiationem scelerum sortirentur, nec ius ad gloriam adipiscendam obtinerent. enimverò cum precium totum, quod prescriptum diuinitus erat redemptioni generis humani, omnino persolutum est, atq; in mensa crucis expensum, ac traditum, tunc ea et completa, et perfectè consummata est. Precium verò fuisse Christi sanguinem, frequens est in epistolis Apostolicis, vt patet 1. Pet. 1. 19. Rom. 3. 25. Eph. 1. 7. Col. 1. 14. Heb. 9. 12. 1. Ioan. 1. 7. Apoc. 1. 5. Act. 20. 28. Non solum autem ex vi, et propria ratione precij explicatur huius 4. rationis robur, et efficacia, sed etiam ex natura, et conditione sacrificij, quod in effusione sanguinis, hoc est, in ipsa immolatione, ac mactatione, seu morte consistit. fuit autem Christus dominus maximum sacrificiorum, imo ipsum verum sacrificium, quod in ara crucis oblatum, et immolatum, Deum iure hominibus infensum, iratumq; placauit; omnia omnium mortalium expiauit flagitia, omnem gratie dignissimè commeruit plenitudinem, et pro omnibus sacrificijs, hostijs, oblationibus, victimis, holocaustis, vnum quidem extitit, solumq; pre omnibus diuine maiestati gratissimum, vt significatur Eph. 5. 2. et probatur Heb. 10. exactissimè.

60. In hoc verò sacrificium, et non in aliud tres hę circunstantię apprimè quadrant, quas tangit Apostolus, dum ait, In fide viuo filij Dei, qui dilexit me, et tradidit semet ipsum pro me. Solus enim Christus, vt Dei filius ex nimia vi dilectionis, sponte sua, promptissimaq; voluntate se immolandum pro nobis obtulit. Et si hoc sacrificium ab instanti incarnationis in visceribus sacrosanctę virginis matris initium sumpsit, tamen in brachijs dirę crucis, consummatum deniq;, et perfectum est.

TEXTVS

V. 21. Non abijcio gratiam Dei. si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

Erasm.

Non aspernor gratiam Dei, nam si per legem est iustitia igitur Christus frustra mortuus est.

Alię translationes nihil fere variant.

Scholia.

61. Non abijcio. græci οὐκ ἀθετῶ. Augustinus, non irritam facio. Ambrosius, et Pseudo Hieronymus, et Primasius, Non sum ingratus gratię Dei. Erasmus. non aspernor. Aspernari, (inquit Oecumenius) est non credere, attenuare, irridere. Vatablus. Non frustro; alij non improbo. Remigius, non repello. S. Thomas, Non repudio

nec

nec ingratum me exhibeo. Caietanus. non reijcio, iam acceptam; adde, quod vos facitis seruando legem, tamquam iustitiam ab ea speretis; sed credo potius in Dei filium pro me crucifixum, à quo solo expectanda salus. Emphasis hęc est. Non abijcio gratiam Dei, sed legem Mosis. non abijcio gratiam, sed suscipio, et veneror. non abijcio gratiam, sed vos abijcitis, qui legem adhuc retinetis.

Gratiam. beneficium gratis, et absq; vllis meritis oblatum, acceptumq; et summum quidem beneficium; quo maius excogitari non potest; quo constat vita; vita inquam, gratię, et vita ęterna. Dei, dixit, non Christi, vt supra filij Dei, quo magis appareat dignitas dantis beneficium. Dubium esse poterat (vt Adamus vidit) an hoc esset nouum argumentum, (quo legis necessitas excluderetur, probaretur inutilitas) ab absurdo, et impossibili; quod sequitur manifestè, si dicatur ex lege esse iustitiam; tunc enim frustra esset impensa mors Christi. sed magis adhęrendum duco S. Thomę, qui hic agnoscit principalem conclusionem illatam ex superioribus argumentis. Quod confirmat Caietanus, quia omnia argumenta hùc tendunt, vt constet ex fide mortis Christi nos iustificari, et viuere. Et negari non potest hanc esse epiphonematicam clausulam, per quam cum acclamatione, et insultatione aduersę partis quodam modo cantatur victoria. 62.

Non abijcio, nec abiectam reputo (ait Lyra) nec aspernandam duxerim. Abijcit autem (ait Primasius) qui sibi eam solam (.i. sine lege) sufficere non arbitratur. et qui (vt dicit Caietanus) docet ex operibus legis (siue iudicialibus, siue cęremonialibus, siue moralibus) iustificari homines. siquidem si ex meritis operum, et non ex gratia mortis Christi iustificari quęrunt. Gagneius, Non abijcio, per antiphrasim explicat, .i. apprehendo gratiam, vti iustificantem. Mihi videtur ita dixisse Paulum per verbum contrariū, vt tacitè feriret sentientes contrà. 63.

Non abijcio gratiam Dei, Nec possum dicere, eam in me vacuam fuisse. 2. Cor. 6. 1. nec illi deero, (Heb. 12. 15.) veluti ingratus. est verò emphaticè hoc dictum, et plus aliquid significat, quam sonat; significat enim se non adhęrere legi, nec eius opera tanti pendere, vt pro ea debeat reijcere gratiam redemptoris. q. d. non abijcio, vti qui legis opera, et cęremonias tuentur, et seruandas existimant. Gratiam Dei, pro me mortem subeuntis; cui gratię nihil debeo comparare, nisi valde sim ingratus. Quod notat Interlineatis, et Lombardus. 64.

Si enim, rationem reddit, cur non admittat legis cęremonias, nec illis velit adhęrere; nempe quia illę iustitiam conferre nequeant, vt dictum est supra V. 16. Scientes, quia non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem. scilicet Christi mortui pro nobis; vt declaratum est V. 20. precedenti, vt aduertit Caietanus. Ergo. infert cōclusionem absurdissimè concedendam. Syllogismus integer sic formatur. si per legem iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est. sed Christus gratis mortuus non est; igitur per legem non est iustitia. ita Hieronymus. 65.

Gratis, .i. frustra. sine causa iusta, et idonea. Adamus, sine vtilitate, in casum, perperam, superfluè. Gratis. Grecè δωρεὰν, ambigua vox. nunc significat sine fructu, aliàs, sine meritis, sine precio, liberaliter. Christus mortuus est, siquidem actum ageret, si, quod lex per se poterat, aut per opera legis homines assequi poterant, ipse 66.

cum tanto labore, et dispendio conferre voluisset. Sed certè, nec gratis mortuus est, nec in vacuum laborauit. Isai. 49. 4. Sed per ipsum solum gratia iustificans, et veritas facta est. Ioan. 1. 17 ad hoc enim de cęlo venit, et in terris apparuit.

67. S. Thomas, per hanc propositionem. Si enim etc.ª dicit explicari modum, quo abijceretur gratia, et homo fieret ingratus, nimirum, dicendo, legem necessariam esse ad iustificandum. Quicumque hoc diceret, pariter diceret passionem Christi fuisse superfluam; quę tamen pro peccatis omnium hominum oblata est. Supponitur, (vt Lyra animaduertit) hoc reputari à Galatis absurdum. Quare et illud, ex quo inferebatur, similiter absurditatis argumentum. Addit etiam Adamus nemi nem esse tam dementem inter fideles, qui non reputaret absurdum. Oecumenius ait, erubescentia dignum. Theophylatus, blasphemiaque damnandum.

68. Sententia huius versus hęc est. Non abijcio. i. non reputo abiectam, vt vos reputare videmini, legis opera ęstimantes, tamquam per eam iustitiam consequamini; et patet vos gratiam Dei abijcere, seu abiectam reputare. Si enim per legem iustitia, contingere potest, (vt vos opinamini) ergo gratis, et sine fructu Christus mortuus est; nec eius mortis merita aliquid important ad iustitiam prestandam; siquidem ea per legem iam habetur, vel haberi potest; hoc quid est, nisi abijcere, seu abiectam ducere gratiam Dei, quam Christi mors nobis cōmeruit.

Neque enim causa erat iusta, atque idonea, ob quam de cęlo filius Dei veniret, vt in terra mortem subiret pro Iustificandis hominibus, peccatisque abolendis; si aliunde, ex lege nimirum, hic fructus sperari potuisset.

69. Plena est ista conclusio acrimonię, et valde pungit christiana corda. Quis enim Christi verus discipulus, Christi passionem despicatui haberi, et parui pendi, atque inutilem duci, ęquo, aut pacato animo ferat? Quis diligat Christum, et animad uertat se hoc, vel imprudenter, incurrisse delictum; et non maximè erubescat? Quis fidelis tanta dementia delusus sit, qui, vt audacem, blasphemum, atque hereticum non damnet, atque detestetur, sic de meritis Christi sinistrè sentientem? Videte in quantas angustias deducantur legis Mosaicę fautores, et defensores. Existimo ardore nimio excandescentem hęc diuinum Apostolum eloquutum. Quare et Petrus eius rationibus assentiens silentium tenuit. Vniuersi etiam, qui aderant, conuicti obmutuerunt. Quin et dum hęc scriberet, similiter, exarsisse indicat verbum illud plenum stomacho, et amaritudine, quo conuersus ad Galatas eos insensatos vocare non dubitat, quod Chrysostomus animaduertit.

70. Per hęc (inquit Caietanus) non solum dicta Petro declarauit Apostolus, sed Galatis etiam commostrauit, quam longè aberrarent; siquidem subeuntes seruitutem legalium, gratiam reijciebant Dei collatam per mortem Christi, quam acceperant. Huc vsque contra Petrum locutus est. Paulus (inquit Hieronymus, idem Claudius) deinde ad Galatas reuertitur, vt sequitur in cap. 3. Seripandus hic subdit. De rebus, quę Ierosolymis, et Anthiochię acciderunt hactenus. In quibus nihil fuisse inter Petrum, et Paulum dissensionis, illud declarat, quod nihil legimus contra hanc Pauli doctrinam à Petro fuisse responsum. Confutatis igitur accusatorum calumnijs omnibus, ad instruendos nunc, et confirmandos

Galatas

Galatas sermonem conuertit. Theodoretus. Ex collocutione cum beatissimo Petro ad Galatas sermonem dirigit, et grauiter indignans increpat illos, scilicet cap. 3. sequenti.

Theoria 1.ª
Non abijciendam Dei gratiam.

Non abijcio gratiam Dei. Hieronymus. Abijcit gratiam Dei tam ille, qui post euangelium viuit in lege, quam is, qui peccatis post baptismum sordidatur. Qui autem potest iuxta Apostolum dicere; Gratia eius in me vacua non fuit. iste, et hoc loquitur confidenter. Non abijcio gratiam Dei. Caue o Christiane gratiam eius abijcias, sine qua viuere non licet, ne sis ei ingratus, qui sanguine suo in manibus suis descripsit te. Isai. 49. 16. Clauorum acumen libenter sustinens, ne tui vnquã obliuisceretur. Dic cum regio vate. Adhereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui. (Ps. 136. 6.) ac mortis tuę sanctissime Iesu, in cuius fide viuo, et spero me semper victurum. o quanta secum affert ingratitudo mala! si non aliud, hoc timendum valde, quod sit dicta salutis peremptoria.] Amb. non est ingratus Christo, qui in fide eius perdurat, sciens nullius se habere beneficium, nisi huius, et ad contumeliam eius proficere, si alterum ei comparet cuius auxilium habere non potuit.] 71.

Theoria 2.ª
Testimonijs scripturę sacrę ostenditur Christum non sine causa mortuum fuisse.

Nemo (ait Hieronymus) quamtumlibet hebes sit, dicere audebit gratis, ac sine causa mortuum esse Christum: tamen non sine causa aliqua hic referre possumus, quę rem certam illustrent, clarioremq; efficiant, desumpta ex scriptura. et propterea valde insigne testimonium est illud Isaię 43. versu 24. 25. Non emisti mihi argento calamum, vt fumo eius odorifero coleres, et adipe victimarum tuarum non inebriasti me. nam hęc sacrificia, et hos cultus minimè exegi à te: quippe quę peccatis delendis non erant idonea, nec sufficere poterant. Verumtamen seruire me fecisti in peccatis tuis, prębuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. quoniam pro ijs delendis, et te liberando triginta annos sub forma serui existens varios labores pertuli, donec tandem flagellis cęsus, opprobrijs plenus, spinis redimitus, doloribus exagitatus, clauis transfixus, in ligno acerbissimam mortem sustinui. igitur, Ego sum, ego sum ipse, et non alius, non Moses, aut Aaron, non opera legis, aut sacrificia, qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor. Propter me, inquit, qui misericors sum, nam ex te quid erat, quod excitaret nisi miseria? Huic loco potest respondere in nouo testamento illud Ioan. 1. 29. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. 72.

Est etiam egregius ille locus Malach. 1. 10. 11. Non est mihi voluntas in vobis, 73.
dicit dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis, vsq; ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda. Non placent Deo boves, aut hirci, sed mundi hostia corporis, et sanguinis Christi, qui pro omnibus in ara crucis oblatus est. Cuius in morte mortua lex vetus cum suis operibus, cęremonijs,

iudicijs, atque preceptis, abrogata sacrificia, quorum in locum successit eucharisticum sacrificium, quod in remissionem peccatorum quotidie offertur in toto orbe; et per sacramentum assumptum omnibus sumentibus vitam dat. = Huic loco respondere potest in nouo testamento illud Luc. 22. 29. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. et versu 20. Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, quod pro vobis fundetur. Marci 14. 24. de sanguine sic; Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Paulus de corpore 1. Cor. 11. 24. sic. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. que loca de sacramento altaris intelliguntur, licet communiter à Theologis illa verba, datur, tradetur, fundetur, effundetur referri soleant ad sacrificium cruentum, tamen noster Maldonatus de eucharistia explicat, et validè probat. Pro hoc placito etiam stat Alcaçar Apoc. 5.6. sed cum eucharistia sit sacramentum mortis Christi rememoratiuum, ad presens institutum quouismodo efficax est probatio.

74. Testimonia etiam sanctorum Ecclesie Patrum hic multa possemus accersere; sed pauca sufficient. S. Cyprianus Martyr sermone de passione, Cum originali, inquit, morti, nullum nisi in Christi morte potuerit essere medium, nec reconciliare Deo potuerit exules, et damnatos quelibet oblatio, nisi sanguinis huius singulare sacrificium etc. et sermone de ratione circumc. Nec poterat, ait, vlla ratione illa absolui damnatio, nisi morti omniũ vita omnium subueniret, et pro generali morbo gratia Dei singulare propinaret antidotum.]

75. Leo Magnus sermone 12. de passione. Dicant, inquit, quo sacrificio reconciliati, quo sanguine sunt redempti? quis est, (vt ait Apostolus) qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suauitatis. Ephes. 5. 1. Patet igitur non frustra mortuum fuisse Christum, sed vt nos iustificaret, quod legis sacrificia, oblationes, et hostie minimè poterant.]

76. Ambrosius, si enim per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est? nihil, ait, tam apertum; quia si per legem potuisset homo iustificari, Christum non oportuerat mori, neque secundum mortem detrium phans expoliare captiuis, quos tenebat causa peccati. idcirco Christus = mortuus est, vt ea prestaret, que lex non poterat, ac per hoc non gratis Christus mortuus est; mors enim eius iustificatio peccatorum est.]

Theoria. 3. in V. 19. 20. 21.
Quorum sententia exemplo apposito declaratur, et illustratur.

77. Exemplo potest explicari ratiocinatio, qua his vltimis versibus capitis secundi vsus est Apostolus ad persuadendum per fidem Christi, et non per legis opera iustitiam anime esse querendam. Illud itaque ponendum est, quod satis est credibile, fuisse in tetro, et obscuro loco carceris mancipium Assistentis Hispalensis ab ipso met domino per publica instrumenta, ignominiosa morte mulctatum, damnatumque de homicidio, quod proditoriè

Eucharis sacrificium omnibus ... nibus.

Luc. 22.

Marci 14.

1. Cor. 11.

Mald.

Alcaçar

Eucharistia sacrificium ... moratiuum

Cyprian.

Originali ... ti, mors C... solum rem...

Cyprian.

Grã Dei ... hom. singu... morbi gen...

Leo M.

Ephes.

Legis sacr... iustificare ... poterant

Ambros.

Per fide... non per l... ra iusti... me quere... Similitu... ponitur ... Seruus ... te dam...

comm

commisit. Hunc verò, adueniente principe Hispaniæ, qui expeditionem parabat ad Indos, vt nouum regnum armis compararet, è custodia liberatum, et in militem delectum, vt principi in bellica illa expeditione deseruiret. eaq́ conditione militiæ adscriptum, vt omnino liber esset, non solum à pęna mortis, quam meruerat, quaq́ publica sententia fuerat condemnatus; verùm etiam quouis alio debito. Insuper addita spe, per principis, vel tacitam, vel expressam pollicitationem, post belli finem, si strenuè se gessisset, propter pręclarè facta magnis premijs ipsum donatum iri; nec modo equestrem ordinem consequuturum; sed titulo etiam Ducis, atq́ honore in nouo regno cum principe potiturum. Hoc posito non est dubium, quin hic dicere verè possit. Ego quidem Assistentis mancipium fui. verùm ex quo per Assistentem dominum meum morti adiudicatus sum, ipsi iam mortuus sum, nec ille ius amplius in me habet, tamquam in seruum; nec ego illi teneor inseruire; sed vt deinceps regi meo viuam, illiusq́ mandatis obtemperem (quę mea magna felicitas) in militem sum delectus, principis militię adscriptus, atq́ ad eius expeditionem designatus. En viuo, non iam ego ille, qui fueram seruili in ministerio, non ille sordidis muneribus mancipatus, non ille morti adiudicatus, sed alter omnino. principis miles, liber, et immunis ab omni seruitute, et mortis sententia; en ipse princeps in me viuit. nam quam nunc vitam viuo in hac militia, per ipsum habeo; ipse assumpta expeditione, et belli se se laboribus tradendo effecit, vt ego, qui mortis eram reus, vitam, quam amiseram, recuperarem; et nunc in fide eius vita viuo, vt militia absoluta, et parta victoria, (de qua me certum facit principis summa potētia, et insignis liberalitas, atq́ amor in suos) sperem me summo in honore, et Ducis titulo insignitum in eius curia futurum. Cum igitur vitam cum summa dignitate, et gratia adeptus sim à meo principe, filio regis Hispanię potentissimi, et tantorum regnorum herede certissimo. quid? Abijciam ego gratiam tanti principis? eumq́ ingratus deseram, vt iterum mancipium fiam priuati cuiusdam equitis olim Hispali Assistentis officio fungentis? si ab illo ego spero vitam, cuius sub imperio, et cuius sententia publica perditam habui; nę ego miser sum, et ingratissimus proditor, qui frustra tot labores susceptos velim à meo principe; qui non vt sibi, sed mihi regnum acquireret, laboriosam, et arduam expeditionem delegit.

Manet ex collatione Assistentis cum lege, mancipij cum peccatore, principis cum Christo; militię, seu expeditionis cum passione, et morte filij Dei satis aperta, et clara Diui Pauli aduersus Iudęos, et quosuis alios legis propugnatores argumentatio. 78.
Lex me morti adiudicauit, nec vllam vim habet vitam dandi, aut reparandi; Christus filius Dei à morte me exemit, et vitam dedit; nec hoc solum, sed debitum mortis, quo eram ego astrictus, ipse sua morte persoluit; hocq́ nimia commotus erga me charitate fecit. insuper et ęternę vitę pignus suam fidem, et gratiam dedit, quid ergo necesse est, vt faciam? mortem iterum amplectar? demens sim. tantam benefactoris Dei gratiam contemnam, et abiectam pedibus conculcabo? nę ego, non iam infelix, ingratus, proditor, impius homo, sed immanis fera, monstrum ingens, demonis satelles, et inferni sceleratissimus assecla fuerim nominandus.

Digressio
De passione Christi Iesu filij Dei.

79. Smaragdus gemma articuli quarti .i. passionis, et mortis Christi Symbolum
est. Apoc. 21. 19. cuius si proprietates notare volueris, quę diximus de Christi
morte non sine spiritus dulcedine clarè intueri, et ęqualance ponderare, et tan
ti pōderis beneficio animaduerso, tamquam admotis tędis ardentibus, in domi
ni saluatoris amorem succendi facilè poteris. Gręcè σμάραγδος, latinè
smaragdus. Hebraicè Barequet, ab splendore, seu fulgore dicitur, vt sit hęc
gemma quasi fulguratrix, imo fulminatrix; quod nomen, et legioni quon
dam Romanę datum fuit, vt vis eius, et potentia insinuaretur. Atq; aptè
conuenit eiusmodi nomenclatura filio Dei in humanitate patienti? qui =
splendores? quę fulgura, imo quot fulmina mitti, vibrariq; ex illa huma
nitate visa sunt? Numquid non tibi videatur veluti fulmine tactos illos, =
qui ad comprehendendum Christum exierant in hortum, subito ad terram
allisos corruisse? ad vnam vocem illam Ego sum, quę velut tonitrui ex nu
be ab ore Christi processit? Numquid non hallucinatos dicas eosdem satel
lites, magistratus, milites, cum tanto splendore diuinitatis, qui effulsit in
restituenda auricula seruo Pontificis nihil omnino, vt benignius age
rent commoti sunt? Quid cum interrogatus à summo Pontifice Cayphà
in concilio, an esset Dei filius, nonne fulgurare, ac fulminare visa est
nubes sacrę humanitatis, dum intonuit terribilis illa vox, Ego sum. Amo
do videbitis filium hominis venientem in nubibus cęli: quo responso, et
ipse summus Pontifex, et cęteri, qui aderant in concilio, sensum prę
stupore amiserunt. Aliter minimè instar amentium ad alapas in os sanc
tissimum infigendas sese conuertissent. Huius smaragdi fulgura illuxerūt
Petro post negationem tertiam, vt suum scelus agnosceret, et defleret. Ea
dem conturbarunt Iudam proditorem, vt pecuniam deponeret in templo,
et sese suspenderet in patibulo. Eadem etiam Pilato timorem sępe incusse
runt, vt innocentem, ac iustum, quem per inuidiam delatum, atq; insimu
latum videbat, vellet dimittere. Eadem lamentatione, et fletu prosequentes
fęminas deterruerunt, dum cruce humeris imposita ad Caluarię montem
crucifigendus dominus ducebatur. Eorumdem fulgurum splendores et latronem
conuerterunt, vt paradisum ex cruce raperet, et Centurionis oculos illumina
runt, vt eum, qui ita constanter passus fuerat tam insignes cruciatus, etiam
iam moriturus tam grandi clamore deposuerat animam in manibus Patris,
filium esse Dei clara voce confiteretur. Quid plura? Quanta, Deus omnipotēs!
fulgurum, fulminum, tonitruorum tempestas illa fuit, cum spirante in cruce
Christo terra mota est, lapides scisi, velum templi à summo vsq; deorsum di
laceratum, sepulchra aperta, mundus tenebris oppletus, mors victa, dęmon
exterminatus, mortui denique à vinculis inferni liberati! fulminabat nem
pe smaragdus. Si verò fulminare, ac fulgurare Dei opus est, quis dubitare
queat, tot fulgura, et fulmina in passione Christi visa indicasse, ac demonstrasse
se illum, qui, vt homo patiebatur pro hominibus, fuisse filium Dei, qui, vt
ijsdem vitam daret, homo factus mortem subijt voluntariam! Ergo non

immerito Apostolus, qui supra, fidem Christi, dixit hoc loco, non Christi, sed filij Dei dicere maluit, vt Christi dignitatem, atque potentiam, quæ in passione conspicitur, explicatiùs, atque illustriùs indicaret.

Smaragdus viridis gemma, ideò oculis maximè gratus, iucundusque eius aspectus. = Herbas, vt ait Plinius, auidè spectamus virentes, imò supra omnem pulchritudinem. vnde Eccles. 40. 22. gratiam, inquit, et speciem desiderabit oculus tuus, super hæc autem virides sationes. At libentius, ait idem Plinius, smaragdos adspectamus, quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret, solique gemmarum contuitu oculos implent, nec satiant; quin et ab intentione alia obscurata smaragdi aspectu recreatur acies: scalpentibusque gemmas nulla alia oculorum refectio est: ita viridi lenitate lassitudinem mulcent.] In hoc certè Christi passio, morsque smaragdi symbolo designata est. Nam quid ad spem alendam viridius? quid ad solatium afflictorum solidius? quid ad lætitiam excitandam mærentium? quid lassescentibus lenius? quid è desperatione surgentibus gratius? Labores, ægritudines, anxietates, aduersitates omnibus passim occurrunt. Nemo autem est, qui non aliquam desideret animi, aut corporis iucunditatem, qua recreetur, reficiaturque, et animus, et corpus à morbi ærumnæue lassitudine. Amens profectò, qui alibi nisi in memoria, et recordatione, iugique meditatione Christi patientis quærit. Huius smaragdi aspectus solus potest angores tollere, ægris mederi animis, aduersis in rebus solatium præbere, à solicitudine avocare, ad expectationemque omnis boni traducere. 80.

+ potentius? quid defatigatis animis iucundius?

Age dum, tristitiam vt deponas, egredere ex vmbra, tectorum mesta relinque, in campum prosili; spaciare per viridantes agros, amenitates hortorum, fluminum, collium, vallium, montium, arborum, intuere; pasce oculos varietate sationum, plantarum, florum, fructuum; nihil horum, etsi ad horam emulcere aciem oculorum valuit, tamen intus mærorem rodentem viscera, medullasque exedentem auferre, aut prorsus euellere minimè valuit; oculos in altum tolle, cælum conspice exhilaratus es aspectu iucundissimo, penetra in ipsum empyreum, et quod non potes oculis, animo ipso contemplare agmina beatorum angelorum, et hominum perpetuò lætantium, et collaudantium summum creatorem, qui illos felici suo aspectu beatos facit, et per æterna secula faciet. Nondubito recreasti animum, vt aduersam tolerare fortunam æquanimiter possis; verum si scelera tua te angunt, si conscientia tua deterioris vitæ pungit, si deprauata consuetudo viciorum, et ex ea crebri casus exulcerant animum, et deijciunt, quid facias? quam medicinam adhibeas? quem statum teneas? ad quod asylum, arcemve confugias? ad Christum patientem animum, memoriamque conuerte; in illum seriò, ac sæpius mentis aciem intende; eius imitandi voluntatem suscipe. En tibi, quicquid optare possis, inuentum est. Audies confestim intus in corde intonantem illam dulcissimam vocem domini, ac regis tui è cruce pendentis; Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Quæ ista refectio? Passionis Christi meditatio, tam præsens, tam seria, tamque viua, atque in viridi smaragdo intuitur, sub iridis specie thronum Dei circumeuntis. = Apoc. 4. v. 3. Imò vt in sacrosancto eucharistiæ mysterio sub vini, et panis speciebus quotidie in templis repræsentatur catholicis. Vnde, inquis, tanta vis passionibus Christi, vt earum recordatio leuet angores, leniat lassitudines, mulceat animos, et omnem prorsus 81.

Matth. 11. 28.

Apoc. 4. 3.

mestitudinis radicitus causam evellat? smaragdus est virorem spei accendens, splendidissimos amoris fulgores irradians.

82. Charitatis duę sunt partes, Misericordia, et Beneficentia. Hęc in beneficijs conferendis, illa in auferendis, subleuandisq miserijs cernitur. vtrumq prestitit cumulatissimè smaragdus Christi passionis; in qua magnam misericordiam, et insignē agnoscimus beneficentiam filij Dei. A quo ex miseria peccati ad vitam gratię huius smaragdi virentis vi, i. Christi patientis fide, spe, et amore translati sumus. Qui dilexit me, et tradidit semet ipsum pro me. Nam nisi dilexisset, minimè se tradidisset, vt notauit Ricardus de S. Victore Apoc. 1. dilectio itaq, quę ardebat intra viscera, eò adegit sanctam humanitatem, vt sese ad mortem traderet prudens, ac lubens.

83. Vnde contemplari licet Christi humanitatem passionis suę cursum aggredientem, seu stadium ingredientem, currentem, consummantem, instar equi generosi, qui regentem vehat amorem. Nec sit tibi absurda, aut vilis similitudo, et comparatio, cum et ceruo sponsus sacer comparetur, et caprea. Cant. 2. 9. Nam et Zach. 10. 3. Apostoli equo comparantur ad bella properanti, et Deo gloriam conquirenti. si ergo amor diuinus hunc dirigit equum, quid mirabile non effecerit? quas difficultates non superauerit? quos montes subire recusauerit? quę prerupta viarum saltu non vicerit? quę flumina non, etiam natando, traiecerit? o amor Christi Iesu si tu humanitatem tuam impellis, si zeli stimulo pungis, si misericordię, et beneficentię calcaribus adigis. si habenis obedientię, atq patientię gubernas, si ephipio nuditatis, atq humilitatis conuestis, si glorię diuinę tintinabulis phaleratam ducis, quid pertimescat? quid refugiat? quid non adoriatur? quid non patiatur? sponte se dat in manus comprehensorum! suadet amor. vincula collo, manibus, et medio corpore suscipit! nectit amor. Pontifici sistitur! sistit amor. Alapam sustinet; impingit amor. sputis ora, colaphis caput, vili operimento oculos fœdatur, vulneratur, obtegitur? id quoq vt fiat, facit amor, Amor exponit irrisionibus; amor ad iniquū, ac timidum presidem deducit; amor ad regem mittit superbum; amor postponit vitę authorem perdito homicidę. quid plura? amor ad crucem exposcit populari clamore; verberibus dilacerat per seuos, crudosq lictores; spinarum terebrato capite aculeis, in publicum totius populi conspectum educit; ad crucem iterum clamoribus expetit; lignum graue super lassos humeros imponit; per Iudiciariam viam sudore, sanguine, puluere, squallore, macie, sordidato, et defatigato corpore traducit; ac deniq montem conscendere cadaueribus, atq ossibus sceleratorum infamem, ibiq in crucem ~~sua~~ humanitatem sublatam extrema perpeti cogit. Amor quidem tui, qui in pectore ardebat filij Dei, humanitate pro te induti, hęc omnia ô homo, pro te, inquam, executus est. Nam, nisi amor, quis putas tanta valeret potentia, vt Dei filium Dominum vniuersi, conditorem mundi, tam iniqua, et acerba in patibulo sustinere compelleret?

84. Vis tibi hęc etiam scripturę sacrę testimonio comprobari, et demonstrari? revoca in memoriam ferculum à Salomone. Cant. 3. 9. sibi ipsi elaboratum, et effectum ex preciosa materia, mirabili artificio, ex lignis, inquam, libani odoriferis, et imputribilibus, columnas fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum

purpureum

purpureum. Christus Iesus sic describitur, nam cedrus ligni libani significat corpus humanitatis, quod vtiqꝫ sanctum non vidit corruptionem. Argenteę columnę animam, quę vigorem, et vitam dat corpori, suaqꝫ vi sustinet; Aureum reclinatorium, diuinitatem, seu Verbum diuinum, quod suppositum erat humanę naturę; Ascensus purpureus, siue descensus passio est. Hęc fuit veluti curulis, ac regia sella, seu lectica, vel currus genialis, quo vectus est, non Salomon ille filius Dauid, rex Israël, sed qui in ipso adumbratus est, rex pacificus, Dei filius, non omnino palam, sed, vt dicitur, coopertus, vt solent magni principes in publicum simulato habitu (Hispanè condisfres, o disfrasados) prodire, vt olim Iacob se operuit benedictionem impetraturus. Gen. 27. 16. Si verus Iacob, verusqꝫ Salomon, alieno opertus integumento, in similitudinem carnis peccati (con disfres de peccador) in terris visus est, habitu inuentus vt homo, cum hominibus conuersatus est, formam serui accipiens. pro seruis Dominus in crucem sublatus est. At quomodo in lucem prodijt filius Dei? in lectica humanitatis. Hic fuit eius currus genialis, in quo ad sponsalia in cruce celebranda cum sponsa Ecclesia sibi dilectissima vectus est. At quo nomine appellauit Salomon huius lecticę, currusue sessorem, atqꝫ rectorem? media, inquit, Charitate constrauit, propter filias Hierusalem. q. d. medium huius sedis occupauit amor hominum. ergo Dei filium in humanitate apparentem Amorem nuncupauit, nec frustra. Deus enim charitas est. Alij sic. medium tenet ipse accensus amore. sed quis amor iste? diuinitatis, ne, an humanitatis? de amore humanitatis loquimur hic; et hic est in lectica preciosis ex lapidibus effictus. nihilominus amor diuinitatis simul aderat, qui est ipse Deus, animas verò hominum filias Hierusalem dixit, quod ideo sanguinis Christi precio sunt redemptę, vt cęlestis Hierusalem ciues fiant.

Intimum, siue interiora. i. interius lapide stratum precioso, nimirum Pyropo, seu Carbunco (vt ex Hebręo intelligitur, et Martinus del Rio probat) effigiatum amorem propter filias Hierusalem. Cald. Paraph. interpretatur maiestatem Domini sedentem inter Cherubin supra propiciatorium. Vides igitur intra currum humanitatis vectum amorem, atqꝫ adeò cordi ipsius dominantem, imperantemqꝫ ex intimo hoc solio externas actiones.

Si vis nosse quo properat Ascensus lecticę purpureus non muricis, non conchilij, non vermiculi, sed immaculati agni tinctura, sanguineqꝫ rubescens, non obscurè declarat. Proprio enim cruore sui corporis verberibus laceri, duris acuminibus, et clauorum, et spinarum transfixi, sacra illa humanitas in passione perfusa est. Properat itaqꝫ festinuus amor ad palmam crucis, in quam, si tu quoqꝫ vel lento ascenderis gradu, Christi humanitatem dabitur complecti, et exosculari reuerenter. quo in osculo pacis, et charitatis spirantem senties suauissimum flatum amoris, qui et vitam tibi valeat abeuntem restituere. Audi sponsam, quę te representat. Cant. 7. 8. dixi ascendam in palmam, crucis nimirum, et erunt vbera tua sicut botris vineę. quid amplius? et odor oris tui sicut malorum. quid mala significant, nisi amorem? id notissimum. ergo os humanitatis spirat odorem amoris ex crucis palma; hoc enim illa septem verba pręseferebant, quę Christus 85.

è cruce protulit. singula enim si recte perspicias amorem spirant, amorem sapiunt, amorem sonant, odorem emittunt amoris, et dilectionis eximię. orat pro inimicis, latroni donat paradisum; matrem pietatis ergo discipulo commendat. Deum Patrem interpellat, sitit animarum conuersionem, consummat descriptas passiones: Patris in manibus animam ponit. Nonne septem hę voces vocalem ostendunt amorem, qui intus latens, foris auditur, per labia, nempe, humanitatis, et loquitur, et vim suam notam illustremq; facit?

86. Smaragdus fulgore terret, colore mulcet, sed se ipso viuificat. diximus de prima, et secunda proprietate, restat, vt explicemus, et accommodemus tertiam. est itaq; gemma hęc virtutis maximę. Albertus Magnus, Abulensis, Berchorius, Vincentius, alijq; de gemmis disputantes smaragdo hanc laudem attribuunt, vt dicant ijs, qui secum ferunt mirabiliter accidere, vt sordidas, ac turpes actiones auersentur; dęmones procul exterminatos fugent; ipsi verò locupletes facilè reddantur; ac demum quicquid volunt mira vi dicendi persuadeant. Hęc fortassis hyperbolikōs, seu per exaggerationem dicta sunt; verùm negare non possumus, quin ea mysticè in Christi domini passionem conueniant. Tantę enim virtutis est Christi patientis cogitatio, vt ea quasi lucis spiculo impacto tenebrarum potestates statim terga vertant. omnes imagines fœditatis, ac turpitudinis dissipatę evanescant. Diuitias regni cęlorum, quę solę verę sunt, nullo alio precio quā imitatione nuditatis Christi, quę in cruce summa fuit, comparari non est dubium. Iam verò quantam vim, quantam efficaciam, quantam energiam ad persuadendum habet, qui Christum prędicat crucifixum? hęc tota scientia dicendi in Apostolo Paulo: ex hoc fonte vniuersa manat vis eloquentię Christianę. Vnde ô si mihi detur bibere ad satietatem! Nę ego homo sim felicissimus, et quidquid optauero, certus sum dicendo me consequuturum, ac persuasurum.

87. Sed est prӕterea in smaragdo illa vis supra reliquas plurimi æstimanda, quam peritissimi artis medicę attestantur, qui smaragdum aduersus mortale venenum pręsens antidotum esse sciunt; quocirca omnibus remedijs ad vitam conseruandam, vel mortem pellendam oportunis, quo plus obtineant virtutis, et roboris, iubent smaragdi pulueres immisceri, etiam ei confecturę, quę ex Hyacinthis fit, et primas in medica arte habere putatur; quo perfectior fit, et virium plus nanciscatur. smaragdi pulueris plusculum adiungendum curant. Quid ô Heteri, o Christi fideles, quid de Christo patiente magis ad rem afferri, dicique potest? tradidit semetipsum pro me; nimirum vt antidotum haberemus contra peccatum, et mortem; medicamentum salutis, pharmacum immortalitatis. Varia quidem, et multa nobis ecclesia mater suppeditat remedia, quibus et ęgritudini mederi flagitiorum possimus, et animorum sanitatem recuperare queamus. Prestò sunt nobis septem illa sacramenta diuinitùs instituta, quasi septem fontes viuificantis gratię, et salutis ęternę comparandę instrumenta potentissima. sunt etiam in promptu plurima pietatis opera, sacri cultus, diuinę cęremonię, quibus si rite, rectèq; vtamur, facilè occurrere tentationibus inuisibilium hostium, depellere ictus, et tela nequissimi ignea extinguere, morbis ex contagione originalis maculę reliquis medicinam adhibere, et quęcumq; vitę animę inimica sunt, vincere, ac superare possumus; verumtamen nullum horum spiritualium medicamentorū, nisi

nisi ex passione Christi acceperit, vim ullam, aut efficientiam habet; si igitur ieiunia, preces, eleemosynam, si corporis afflictiones, sensus proprij abnegationem, pias actiones et uniuersa bona opera, quæ sanctitatis sunt indicia, et argumenta tibi prodesse, atq; ad animi salutem momentum, et pondus habere velis, necesse est, vt ex mystica smaragdo, nempe ex passione Christi virtutem obtineant. nam absq; smaragdi spiritalis puluere, nulla spiritalis medicina valet, aut in precio est.

Si quæras, quanam ratione smaragdus spiritualis de qua loquimur, redigatur in puluerem, quoue modo in cibum queat aptari, et confici, vt instar medicamenti, aut confecturæ, ore sumatur, et deglutiatur gutture, traijciaturq; in stomachum? Respondeat ipsemet de se ipso per os regij vatis suam passionem multo ante prænuncians, quam accidisset, his verbis Ps. 21. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. In te proiectus sum ex vtero, de ventre matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me. Hæc considerare licet Christum dicentem in horto expectantem iam iam appropinquantes comprehensores. Addit itaq; cur sic Deum Patrem imploret. Quoniam tribulatio, inquit, proxima est, et non est qui adiuuet. Omnes quippe discipuli eo relicto fugerunt; circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum quasi Leo rapiens, et rugiens. Hoc impletum est cum à Caypha cum concilio reus mortis pronunciatus est. sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea, factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei. Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis, et in puluerem mortis deduxisti me. 88.

Nonne vides mysticam smaragdum i. Christi humanitatem per varia tormenta cò peruenisse, vt apertè fateatur se in puluerem vsq; redactam? Quod si tropicam, nò inficior, hanc loquutionem, et per puluerem mortis, intelligi queat, sepulchrum in puluere, hoc est, subtus terram defosum, quo mortuum Christi corpus illatum est, tamen haud in casum eo tropo vsus est spiritus propheticus. Verum vt mysticos smaragdi pulueres in memoriam adduceret, quos ad medicationem spiritalium ægritudinum, et venenatorum morsuum curationem adhibendos curaremus.

In quo iam cogitare, et expendere par est, quam prouidus Dominus extiterit Iesus, qui antequam pateretur sacrosanctum instituit corporis, et sanguinis sui sacramētum, vt sub speciebus panis, et vini comedi, et bibi posset ex suo corpore, et sanguine confectum antidotum, quo mors arceretur, vita redderetur sumentibus dignè, et laudabiliter. Commendat sponsa Cant. 5. 14. manus sponsi tornatiles aureas, ac plenas hyacinthis, tamquam qui in manu, atq; in promptu habeat flagitiorum veniam quam hyacinthinæ gemmæ symbolum adumbrat, vtpote vndecimo fidei articulo assignatæ. Apoc. 21. 20. Sed quis dubitat quemadmodum ex humeris in manus, ac digitos spiritus per arterias, et sanguis per venas descendit, vt nutriantur, viuant, moueantur; ita etiam ex smaragdis, quæ humeros ornant summi Pontificis Aaronici, ad hyacinthos, digitorum virtutem traduci, et communicari, hoc est, ex passione, et cruce, quam Christus pertulit, humerisq; portauit, eam virtutem dimanare, quæ in sacramento pœnitentiæ ad remissionem peccatorum, atq; ad vitam spiritualem reparandam, restituendamq; conceditur. Quinimo vt confectura hyacinthina vtilior, atq; vitalior fit admixtione smaragdi, vt iam

ante diximus. ita, quę in sacramento confessionis gratia datur per eucharistiam, quod omnium sacramentorum est maximum, vt pote re ipsa continens gratię authorem, et vitę datorem, non solum augetur ipsa gratia, sed etiam si casus accidat, qui solet accidere, mortuo accidenti vita redditur, et viuenti conseruatur.

89. Hinc collige primum, cur seipsum, et non animalium, vt in veteri lege capita in victimam tradiderit Dei filius pro homine; scilicet quoniam nulla res mundi, nulla hostia, nulla oblatio etiam vituli nouelli cornua producentis, et vngulas, vim habere poterat ad tollenda peccata, mortem auertendam, et vitam reparandam, mortui peccatoris. Heb. 10. 4. Impossibile enim est sanguine taurorum, et hircorum auferri peccata. etc.ª sola autem ad hoc prestandum Christi passio sufficientissima, et potentissima erat. Vnde sequitur in Paulo. Quoniam hostias, et oblationes, et holocautomata et pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quę secundum legem offeruntur; tunc dixi, ecce venio, vt faciam Deus voluntatem tuam. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi, qui (vt prius dictum est) non per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta.

90 Deinde collligo quantum excedat precium solutum à Christo debitum peccati, quo liberatus est homo, nimirum, quantum distat Deus ab homine, creator à creatura, dominus à seruo, hoc est infinitum interuallum; nam precium est filius Dei, qui tradidit semetipsum; debitum autem est homo, siue peccator; hoc significatur illo ablatiuo pro me. Itaq. valde notanda est antithesis seipsum pro me, quē, pro quo. Pulcherrimum pro fędissimo, pientissimum pro impijssimo, principem regum, et imperatorum pro vernaculo vilissimo. Deniq. Dei filium naturalem vnigenitum beata vita fruentem pro terrę filio degenere; numerum implere, et fruges consumere nato. vt quidam ait, nec inepte. Non ergo hyperbolice, sed vere appellat Apostolus Dei charitatem nimiam, et supereminentem scientię charitatem Christi. commendat absq. dubio, et illustrat, notamq. ac nobilem facit (quę vis est Gręci verbi συνίστησι) charitatem suam plusquam dici, nedum ponderari valet, et Deus pater, et Deus filius, quoniam cum adhuc peccatores essemus Christus pro nobis mortuus est. Rom. 5. 8. Moyses Aethiopissam adamasse legitur Num. 12. 2. Res miraculi instar, vt Rex atro colore fęminam sibi in sponsam deligat, eamque vnicè diligat. Sed maius miraculum fuit Dei filium peccatrici atroce scelerum nigranti animę suum amorem, suam vitam, hoc est, seipsum impendisse.

91. Ad extremum adnota, quam immane sit nefas, huic tanto beneficio non modo debita animi significatione non respondisse, sed spreuisse potius, ac pro nihilo duxisse, instarq. vellus immundę pedibus subiecisse, et conculcasse preciosissimum margaritum, thesaurum infinitum, smaragdum, non scythicam, quę cęteris prestantior, sed cęlestem, ac diuinam, cui nulla est digna comparatio. Si irritam quis faciens legē Moysis (inquit Apostolus) absq. vlla miseratione, duobus, vel tribus testibus moritur, quanto putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit. (voluntarie peccando) et sanguinem testamenti pollutum. (Gręcè κοινον. i. immundum, communem, quasi nihil differat à communi, ita 1. Cor. 11. 29. non diiudicans corpus domini)

Quan

duxerit, (ac pro nihilo habuerit) in quo sanctificatus est, (cum à peccatis ablutus et vitę redditus est in baptismo vi sanguinis huius). et Spiritui gratię (Sanc abijciens) contumeliam fecerit. is ni fallor Dei filium conculcat, qui eius negligit precepta; sanguinem testamenti, quo sanctificari debet in eucharistia parui pendit, qui ad peccata reddit non considerando precium suę redemptionis, sed benignitate, et patientia redemptoris abutendo; ex eaq; fiduciam, dicam melius presumptionem, sumendo, iterum, iterumq; sese cęno immergit delictorum, et male actę vitę laqueis irretitus in eo diutius permanet; imo ad mortem vsq; permanet. Spiritum sanctum verò gratię conseruatorem iniuria afficit, quantum de se est, qui tantum hospitem è domo eijcit, et redire volentem portis repellit occlusis.

92. Quicumq; eiusmodi est ingenij, et conditionis, illum ego in eorum numero, qui Christum tradiderunt locandum arbitror. Nec enim minori se flagitio maculat, qui iterum quantum de se est, cruci parat affigere. Quoties ergo peccas voluntariè, hoc est, de industria seu sciens ac prudens vltroq;, sponteq; non ex imbecillitate, aut infirmitate virium, sed malitia potius, et peruersitate male assuetę, numquam cohibitę, desidia incitatę naturę, illud tibi dictum existima, Iuda osculo filium hominis tradis. Nam quid aliud sit Christi Discipulum, idest, Christianum se profiteri, et sacramenta ecclesię suscipere, sacrisque mysterijs interesse; et cum hostibus Christi versari, eorum sequi, vel ducere cohortem, odium alere, inimicitias aduersum Christum fouere, cum magistratibus, militaribus copijs, et turba Iudęorum ad comprehendendum accurrere; nisi Iudę traditoris ministerium diabolicum ęmulari.

93. Siquis fortè roget, cum Deus Pater, vt ait Apostolus Rom. 8. 32. pro nobis tradiderit filium suum. et filius vt hic dicitur, tradiderit semetipsum, patris voluntati per omnia obsecundans; quapropter in faciem Iudę exprobat Christus, quod se osculo tradiderit, in quo videtur et patri, et filio morem gessisse. Responsum habes ex Augustino apud Lombardum in hęc verba; Facta est traditio à Patre, facta est traditio à filio, facta est traditio à Iuda, vna res facta est. quid ergo, discreuit Patrem tradentem filium, et filium tradentem se, et Iudam tradentem magistrum? quia hoc fecit Pater, et filius in charitate; Iudas verò fecit in proditione. videtis, quia non quid faciat homo considerandum est, sed quo animo, et voluntate faciat. In eodem facto inuenimus Deum, in quo inuenimus Iudam, Deum benedicimus, Iudam detestamur, benedicimus charitatem, detestamur iniquitatem, Deus cogitauit salutem nostram, qua redempti sumus, Iudas cogitauit precium, quo vendidit Dominum, filius precium, quod dedit pro nobis. Diuersa ergo intentio diuersa facta facit. cum tamen sit vna res reparatio, ex diuersis eam si metiamur, vnum amandum, alterum damnandum, vnum glorificandum, alterum detestandum inuenimus.

94. Adde etiam tria conuenisse in hoc opus redemptionis, Iustitiam, cui satisfaciendum fuit, malitiā, quę iustitiam læserat, misericordiā, quę afflictę parti subuenire poterat. Iustitię partes obtinuit pater, misericordię sustinuit filius; malitię verò vires Iudas exercuit, laudandus igitur Pater, velut æquissimus Iudex, atq; integerrimus, qui vt indemnem seruaret iustitiam, filio etiam suo non pepercit, sed vadem effectum pro nobis peccatoribus tradidit illum. Glorificandus filius, qui dilexit nos, et per dilectionem nostri misertus, tradidit semetipsum pro nobis in mortem. Vituperandus, exprobandus, mulctandusq;

æternis pœnis Iudas, et quisquis eius imitatur vestigia, quod filium Dei osculo .i. simulata pace tradiderit. similiter, necesse est, inquit dominus, vt veniant scandala, Væ autem hominj illi, per quem scandalum venit, væ Iudæ, væ Pontificibus, et Pharisæis, væ cæteris traditoribus Christi, qui quod necesse erat, vt fieret, sed cum scandalo futurum erat, ipsi voluntate sua elegerunt, vt per se ipsos fieret, in quo malitiæ partes tenuerunt, non mundandi, sed damnandi propter peruicatiam in perpetuum.

Matt. 7. Scandalator ... punitus. Traditoris.

95. Quid potuit animo Iudæ obstinatius videri, de quo scriptum est Matth. 26. 14. 15. 16. Tunc abijt vnus de duodecim qui dicebatur Iudas Iscariotes ad principes Sacerdotum, et ait illis. Quid vultis mihi dare, et ego eum vobis tradam? at illi constituerunt ei triginta argenteos, et exinde quærebat oportunitatem, vt eum traderet, et deinceps versu 21. Amen dico vobis (dixit Iesus) quia vnus vestrum me traditurus est, et contristati valde cæperunt singuli dicere; numquid ego sum domine? At ipse respondens, ait, qui intingit mecum manum in paropside hic me tradet. Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de eo. Væ autem homini illi per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Respondens autem Iudas, qui tradidit illum dixit; numquid ego sum Rabbi? Ait illi, tu dixisti. En hominis obdurati lapideum cor, frontem adamantinam, chalibeum os, cauteriatam conscientiam, aures obturatas, oculos cæcos, (ne dicam petulantes) mentis stuporem. [redacted] Numquis nefario in scelere deprehensus, nisi stupidus, atque amens sit, aut lumina attollere aut dicere, nedum vocem proferre audeat? Quis tam seria, et dura comminatione, quæ significata est interiectione illa tristissima. Væ summum malum interminante, non commoueretur, turbaretur, contremisceret, atque obmutesceret?

Iudas traditor praedictus à Christo. V. 25. Descriptio obdurati. Væ summum malum ... natur

96. Væ mihi misero peccatori, si in tantum venero stuporis, atque dementiæ! Absit à me longè, ac longissimè ô domine peccati malitia qua sic infatuatur mens, vt de tuo latere ipsæ etiam stellæ, hoc est, Apostoli detrahantur in erebum. Principes sacerdotum, seniores populi, scribæ, et omne concilium tradiderunt (Matth. 28.1. Marc. 15) dominum Iesum Pilato præsidi: ipse Pilatus tradidit eum voluntati eorum. Luc. 23. 15. vt crucifigerent. Ioan. 19. 16. sed maius peccatum fuisse Iudæorum tradentium Pilato, quam Pilati tradentis eis vt crucifigerent. testatur ipse dominus Iesus cum Pilato ait. Propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Ioan. 19. 12. sed Iudæ prope omnium fuit maximum peccatum, qui antonomaticè, ac propter excellentiam sceleris Traditor (Marc. 14. 14) appellatus est. sed de Iudæ obduratione plura in concione de Petri lachrymis, vbi Galaxiæ lapidis comparatione describimus. Quod Hieronymus hic dicit, Iudam, et sacerdotes, et seniores populi, et Pilatum vitam morti nescios tradidisse, non eximit vllum eorum à peccato, siquidem ignorantia omnium fuit culpabilis, et cum avaritia, inuidia, timiditate coniuncta. Pilatus enim propter timorem sæculi deseruit iustitiæ partes; sacerdotes, et seniores ex inuidia Christum perdere conati sunt. Iudas veneno pecuniæ inebriatus vendidit sanguinem Iusti. vide Maldonatum in Matth. 26. 2. vbi notatis traditoribus, et locis euangelistarum, subdit. Diuerso tamen animo traditum à se, et à Patre, vt homines redimeret: à diabolo, vt redemptionem impediret, et traditores ad peccatum incitaret, à Iuda avaritia, à Iudæis inuidia, à Pilato timore, ne non satis amicus Cæsaris videretur.

Peccati malitia ... Matt. Marc. Luc. 23. Ioan. 19. Peccatum ... quam ... Iudæ ... maximum. Ioan. 19. Traditor antonomasticè. Marc. 14. Lapis ... Hieronymus. Ignorantia ... culpabilis ... Maldonatus. Traditores Christi.

In c. 2. Para

In Cap 2
Paraphr[illegible]

[illegible]

In cap =

In cap. 2.
Paraphrasis

Textus

V. 1. Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Ierosolymam cum Barnaba assumpto, et Tito.

1. Deinde cum regiones plurimas, variasque Gentium terras, atque imperij Romani prouincias Christi fidem prędicando peragrassem; crucis sanctę vexillum multis locis, ac nobilibus erectum reliquissem; copiosos, atque vberrimos fructus in horrea domini ex Euangelij semine vbique feliciter sparso collegissem: tandem aliquando exactis post hunc discessum meum à Ierosolymis, (cum Petrum, et Iacobum, vt dixi, inuisi) annis quatuordecim, post meam verò conuersionem septemdecim, currente videlicet à Christo nato quinquagesimo primo; rursum ab Antiochia legatus Ecclesiæ, quę ibi erat, nomine, Ierosolymam ascendi, vna cum Barnaba legationis huius publicè dato (et Apostolatus ab spiritu sancto delecto prius) socio: Tito itidem, (et si non Iudęo, sed ex Gentibus orto parentibus, atque adeò incircumciso) itineris comite, priuatim quidem, non tamen absque diuina prouidentia, delecto, atque assumpto. Hi duo testes esse potuerunt certissimi, atque fidelissimi eorum omnium, quæ vel ego ad Apostolos retulissem, vel ab Apostolis mihi delata fuissent; imo etiam cunctarum rerum, quę siue Ierosolymis, siue alibi gesissem; cum alter Iudæus genere, alter Aramęus, siue Gręcus origine, prior commilito, et coapostolus, posterior magna ex parte gestorum apud Ethnicos arbiter, ac testis oculatissimus.

[margin: Ascensus Pauli in Jerusalem.]

[margin: Testes gestorum Pauli.]

V. 2. Ascendi autem secundum reuelationem:

2. Ierosolymam, inquam, quę in montanis, edito loco sita est, conscendi; iam quidem non secunda, sed tertia post meam conuersionem vice; neque verò solum humano consilio, arbitrioque commotus, et impulsus, ob legationem susceptam, ad seniores Ecclesię consulendos, dirimendamque controuersiam Antiochię obortam de ritibus, sacramentisque legalibus; verum et pręuentus etiam, atque incitatus ab Spiritu Sancto, vt mei Apostolatus, et functionis Apostolicę pleniorem exhiberem ipsis principibus Ecclesiæ rationem; quod, non tenui aliqua inspiratione, aut obiter, sed diuino quodam oraculo factum est, cum Deus mihi indignissimo dignatus fuit arcana reuelare mysteria de Gentium vocatione, quę pro eo tempore, nec passim, nec multis, aut quibuscumque propalare licebat. Itaque nec temerè, nec sine causis grauissimis hoc Ierosolymitanum iter obire decreui; sed cùm sacro pneumate afflante, et pręmouente, tum Antiochenis fratribus rogantibus, et Euangelij causa, ac veritate sollicitante, atque vrgente auidiùs arripui. Quò autem res progressa fuerit, quemue exitum sortita, quantum ad pręsens attinet, et vos scire necesse est, breuiter accipite; ✱ Ego planè Christianis ipsis, qui erant Ierosolymis doctrinæ genus, quod hacterus in Christo prędicando sum secutus, notum esse volui; idque ita exponendum curaui; vt omnes compertum habere possent quale esset Euangelium illud, quod per me apud Gentes propositum, atque promulgatum fuerat; ✱ Verumtamen, quo liberior esset, et minus obtrectatorum calumnijs, obstaculisque obuius congressus, minimùmque

[margin: Reuelatio facta Paulo.]

✱ Et contuli cum illis Euangelium, quod prędico in Gentibus.

✱ Seorsum autem ijs, qui videbantur aliquid esse.

inuidiæ, atq; insidiarum nostra collocutio, collatio ue haberet; non certè pa
làm, ac publicè audiente plebe, sed seorsim; ac quasi priuatim selectis vi
ris, (quiq; in precio erant, ac cæteris eminentiores, ac sublimiores) sum
mam in Ecclesia auctoritatem, potestatemq; habentibus, ipsis, inquam,
presbiteris, et Apostolis, satis familiariter exposui, et veluti in sinum vnius
cuiusq; effudi totam Euangelij mei rationem, quemadmodum inter Gen
tes concionando efferre, atq; exponere consueuissem; quid ita? Non sanè,
quod aliquid ambigerem de doctrinæ veritate, aut constantia, quam
Christo docente didici, Christo tradente suscepi; aut minus certus fuerim
de ipso Euangelio, quod Christi spiritu vocante, mouente, comitante,
cum magno notissimoq; fructu varijs orbis terræ partibus, tamquam
cæleste semen dispergendum, disseminandumq; procuraui; sed vt calum
niatorum obtrectationibus occurrerem; falsisq; eorum rumoribus ob
sisterem; maleuolorum, atq; inimicorum, et vno verbo pseudo Aposto
lorum ora clauderem, ac penitus obstructa silere aliquando tandem
compellerem; qui veluti perfricta fronte, abiectoq; pudore liberè, ac
procaciter non sunt veriti in vulgus frequenter iactare, ac variè, ac
mendaciter dicere, effutiendoq; publicare, me nequaquam à Christo edoc
tum, vt reliquos Apostolos; meam verò doctrinam ab eorum prædicatione
longo interuallo distare, ac dissidere; nec semper eamdem, sed pro locorum
temporumq; diuersitate diuersam; suiq; nunquam non fuisse dissimilem:
volui itaq; huius calumniæ, atq; ementitæ criminationis iam varijs locis
sparsæ arbitros facere ipsos primores Ecclesiæ patres; penes quos tota est gu
bernatio, atq; potestas; vt cum ipsi intellecta probarent, probata laudarent,
laudata confirmarent; nemo deinceps, aut contraria, aut diuersa sentire,
aut in dubium aliquo modo revocare auderet; vniuersis verò constaret me
um Euangelium nullatenus discrepare; verum ipsummet idem esse, quod pri
mi Apostoli ex ore Christi domini accepissent, et hausissent ex diutno illo pec
tore deitatis arcanorum custode; * Itaq; hæc meæ ~~[illegible]~~ con
sultationis ratio, atq; finis; ~~[illegible]~~ ne quomodo fortassis, propter iam
ante disseminatos à pseudo doctoribus, inuidiosèq; vbiq; Gentium sparsos fal
sos rumores, cursus concionum mearum irriti fierent, atq; inanes, aut in pos
terum circa eamdem curam suscipiendi labores cassum, ac sine fructu exitum
sortirentur: quod et ipsi cauillorum structores, et palàm proferebant; et teme
rè, ac passim dictitabant: sic profectò, nisi Apostolorum auctoritas interces
sisset, obstitissetq;, non exiguum damnum sacrosanctæ fidei, quod iam erat
prope formidandum, illi parauissent: sed cum hæc mea cum Apostolis consul
tatio, Spiritu sancto auspice, duceq; acta sit; attendite quò peruenerit.

At cum maxima apud legis æmulatores esset expectatio, quid demum 3.
ab Ecclesiæ principibus ex mutua hac collatione, atq; communicatione Euã
gelij decernendum esset; non sine admiratione omnium, et cum quorum
dam etiam indignatione, nihil mihi contrarium, nihil Iudaismi fautoribus

optabile

* Ne fortè in vacuum currerem, aut cucurrissem.

V. 3. Sed neq; Titus, qui me cum erat cum esset Gentilis compulsus est circumcidi.

optabile constitum fuit. Nam primum Titus, qui in meo erat contubernio, mecumq;
viuebat, ac sentiebat; quamquam Arameus, hoc est, Græcus erat; vtroq;
ex parente Gentili natus, ac proinde circumcisionis, vt iam dixi, expers: (
(quod planè notissimum erat) tamen, et siquidam instarent, vrgerentq;
contentiosissimè, vt mox explicabo, nulla ratione adactus est, vt circumci
sionem subiret. Neq; omnino vt legali huic sacramento initiaretur, aut
Apostolorum placito, aut seniorum consilio, aut Ecclesiæ decreto in con
silio congregatæ indictum, imperatumue est. Ex quo euentu facilè col
ligitur, atq; perspicuo, euidentiq; comprobatur argumento saluti obtinen
dæ animæ, minimè necessariam esse hanc legis ceremoniam; alioqui passi non
fuissent Ecclesiæ Patres Titum sic incircumcisum permanere.

Necessitas circumcisio[nis] reprobata.

4. Atque illud silentio prætereundum non est, quod pernescio quos introduc
titios, siue adiectitios pseudo fratres (præmio forsitan à Pharisæis legis zelo
nimio victis; vel ab Iudæis alijs, qui Christum non receperant, conductos, aut
subornatos pecuniæ spe) tentatum est, et contentiosius etiam procuratum;
* Latenter isti quidem, ac subdolè, veluti suffossis cuniculis irrepserunt in nos
trum cætum, atq; inscientibus, ac nihil tale suspicantibus plerisq; Patribus, sese
callidè, atq; adeò violenter intruserunt, ad nostra consilia peruidenda: quisic,
vt solent exploratores in bello, factionis aduersæ consilia arcana perscrutari,
ac peruestigare. Ita horum fuit animus, vt, subodorandis, conquirendis, ac cog
noscendis nostris cogitationibus, atq; consilijs operam nauarent. Per hos, inquã,
fictos, falsosq; Christianos tentata res est; imo etiam curiosius examinata, =
subtiliterq; peruestigata, et inspectata libertas nostra.* Per quam à iugo le
gis, Christo datore, et vindice, subtracti sumus; quam et in ratione instituendæ
vitæ sequimur; et in fidei dogmatibus enunciandis, atq; tradendis, sine legalium
obseruationum admixtione, sincerè retinemus.* Sed quid putas? audacissimi ho
mines pertinacissimiq; Iudæi, nomine tenus Christiani, quid inquam, moliebantur?
Nihil aliud, nisi vt importabile seruilis legis onus nobis imponerent;
atq; hoc vt consequerentur, in publico conuentu, seniorumq; Apostolorumq;
concursu, insignes tragœdias, tumultusq; excitarunt; concertationibus infini
tis, clamosis disceptationibus, vi maxima nitebantur, eò nos compellere, vt cir
cumcisioni Titum subijceremus; vt hac ratione necessariæ seruitutis iugum
durissimum immitterent, legalibus nos addicentes ceremonijs. Enim verò si
tantum circumcidi Titum passi fuissemus, illico tamquam victoria parta, de
victisq; hostibus triumphantes, totum legis, legaliumq; obseruationum pon
dus necessariò subeundum conclamarent. Itaq; de libertatis iam obtentæ =
per Christum possessione, quasi de propria, et auita hæreditate spoliatos
deijcerent, ac deturbarent.

V. 4. Sed propter sub introductos falsos fratres.

* Qui sub introierunt explorare libertatem nostrã

* Quam habemus in Christo Iesu.

* Vt nos in seruitutem redigerent

5. Verum enim verò, tam in hac re constantes, fortesq; stetimus, tantaque
animi vi eorum impetum sustinuimus; vt ne breuissimo quidem horæ spacio,
imo nec momento putauerimus, aut sententiæ conniuendum, aut studijs
eorum, voluntatiq; parendum; quin potius eorum aduersos conatus, =

V. 5. Quibus neq; ad horam cessimus subiectione.

violentas voces, contentiososq; clamores, valido nisu cohibentes retudimus, repressimus, et quasi iniecto freno retardatos continuimus; iugeq; eis silentium imperauimus. Tantum abest, vt subiectionem, quam ipsi iniungi nobis ab Apostolis cupiebant, prodita libertate subierimus.* Hæc nostra constantia, ac fortitudo contra vim, et fraudes æmulatorum legis, hostium Christi, Euangelij, fideiq; subuersorum; hic nobilis de impostoribus, hæreticisq; triumphus. At hæc narratio quônam spectat? quô ue tendit? eò planè, vt sacrosanctæ fidei sinceritas inconcussa, inuiolataq; perstet, apud vos, si minus apud Iudæos; vt abq; legis ritibus Euangelium credatis ad salutem satis, superq; esse; nec vlla ratione cum vmbrarum veterum inanitate miscendum. Si ergo à falsa opinione esse vultis immunes ò Galatæ; si Iudaicæ pertinaciæ naufragium euadere; sinite illos, vsurpent, dum non omnino eis interdicitur, circumcisionem; repetant iam cassas, inutilesq; cæremonias: vos tamen puram, sinceram, incontaminatamq; euangelicam veritatem conseruate; in hac perseueranter permanete; idq; pro certo habetote flagitiosum, atq; impium scelus ab eo committi, qui fidei christianæ integritatem, euangelijq; veritatem, inanium cæremoniarum, Mosaicæ legis, vmbratili commixtione temerandam aut satagit, aut procurat, aut seriò sibi persuadet.

Vt veritas Euangelij permaneat apud vos.

Intellexistis, ~~aut praeceras~~ opinor, qualis, quantaue fuerit subdolorum fratrum contentio; quanta etiam ex nostra parte constantia intuenda libertate christiana; iam ea deinde attentè considerate, quæ ex congressu, et collatione Euangelij mei ab ijs mihi accesserint, qui inter patres, ac seniores, maximæ erant æstimationis, ac nominis; quiq; tanti ab aduersarijs fiebant meis, vt illos summis extollerent in cælum laudibus; non tam æquo erga illos animo, quàm contra me iniquo, et subdolo; si fortè mea laus ex eorum laudis contentione minui, obrui, obscurariue posset. Volebant nimirum alios apud omnes existimari aliquid esse; quod me omnino non esse ex sua obtrectatione cupiebant.* Verumtamen, quòd hi, qui modo tantopere eminent, atq; ab vniuersis præcellentes, eximij, summoq; honore, et gloria digni habentur, quondam in Iudaismo fuerint piscatores, illiterati, nulla scientia legis clari; sed quod attinet ad eius peritiam, et cognitionem me multo inferiores, neq; me effert, neq; de illorum quidquam detrahit auctoritate; quod etiam illi cum Christo domino in terris agente diu versati sunt, eius familiaritate vsi, doctrina instructi, laurea Apostolica donati, neq;, vt illi insolescant, neq;, vt ego inuidia vrar, iustam causam parit. Dei enim consilij fuit, non meriti hominum, vt illi primi vocarentur ad gratiam, et Apostolatum: ego postea ex persecutore, et hoste Euangelij Apostolus fierem; ita verò integer, ac fidelis, atq; illi, quantum ad ministerij munus, rationem, officiumq; spectat.* Etenim pro æterno suæ voluntatis proposito, seu beneplacito, nulla habita prorsus ratione cuiusq;, aut personæ, aut dignitatis, aut generis, aut conditionis, gratiæ suæ dona impartitur, atq; distribuit. Quæcirca in controuersijs*

V. 6. Ab ijs autem, qui videbantur esse aliquid. 6.

** Quales aliquando fuerint, nihil mea interest.*

** Deus personam hominis non accipit.*

fidei

fidei præsertim, non personarum auctoritas, dignitas, conditioue attendenda, atq; pensanda: sed veritas pura, ac candida, perspicua q; atq; ab omni colore, et fuco aliena. Itaquod ad ritus veteres Iudaicæ legis spectat, non valde laboro; nec puto ad causam meam quicquam referre, quid magni Apostoli docuerint, doceriue permiserint; quid etiam senserint, vel tenuerint, reliqui, qui eximij sunt, atq; præstantes in Ecclesia; de ea, quam nunc habemus, quæstione, nihil arbitror mea interesse, aut disquirere, aut diiudicare; Diuino id iudicio relinquam: ubi nulla personarum est acceptio. Nam qui pro suo arbitratu Deus humilem è puluere suscitat, in opemq; de stercore, et vermibus transfert ad sedes regales, quas nunquam meruerunt; idem pro sua æquitate operum exigit, postulatq; valorem, et meritorum examinat, discernitq; pondera; vt alios premijs, alios pœnis, prout merentur, afficiat.* Igitur his prætermissis, quæ momentum, aut emolumentum ad veritatem dilucidandam, confirmandamq; nullum important, ad illud redeo, quod dicere inchoaram; aio, et affirmo, quantum quidem facit ad Apostolatum, atq; doctrinæ veritatem, integritatem, plenitudinemq;, nihil in me requisitum, nihil immutatum in conuentu, et consilio Apostolico. In quo ita per præstantissimos patres transacta res est, vt cum meæ prædicationis omnes partes accuratiùs inspexissent, exactiùs perpendissent, atq; diligentissimè, veluti, aurificis statera, ponderassent, nec de meo Euangelio auferendum, nec de suo mihi quicquam conferendum censuerint. Iam exacta mensura omnia adæquata erant ad fidei catholicæ amussim, vt nihil denuo apponere, vt necessarium; nihil omnino demere, veluti superfluum, opus fuerit.

*Mihi enim, qui videbantur esse aliquid nihil contulerunt.

7. Imo verò contrà, atq; fuerat in votis, et expectatione calumniantium, et obtrectantium, tantum abfuerunt Apostolica illa culmina, à corrigenda mea prædicandi ratione, aut fidei Euangelicæ doctrina emendanda, vt potius vniuersam comprobauerint, laudauerint, atq; diuinitùs inspiratam cognouerint; ac deniq; instaurato fœdere ~~mutuæ~~ mutuæ societatis, nouo charitatis vinculo confirmarint. Etenim cùm ex certa nostra narratione, tum ex fideli commemoratione Barnabæ comitis mei Apostolatus indiuidui, et didicerūt, et pene subiecta oculis viderunt, quæ apud Gentes miranda opera, atq; stupenda gessimus, varias per orbis partes discurrentes, atq; Euangelium gratiæ disseminantes, non potuerunt non animaduertere, atq; cognoscere mihi fuisse à Domino concreditum munus conuertendorum Gentilium præputiatorum ab idololatria ad fidem Catholicam; non secus, atq; Petro circumcisorum Iudæorum prædicatio, et instructio commissa est. Vnum videlicet, atq; idem Euangelium duobus populis cœlitùs missum, et datum est. Id verò populo circumcisione notato, quòd ex Abrahami femore propagatus, Petrus annunciauit: alteri autem populo experti circumcisionis, Iudaicæq; legis ignaro, tamen Abrahamicæ fidei hæredi, Paulus deferendum, manifestandumque suscepit.

V. 7. Sed contra cum vidissent, quòd creditum est mihi Euangelium præputij, sicut Petro circumcisionis.

8. Vterque tamen, diuina ad hoc munus electione designatus, vt mirabilia

V. 8. Qui

enim operatus est Petro in Apostolatū, operatus est, et mihi inter Gentes.

vtriusq; facta, signa stupenda, prodigia inaudita, portentaq; numquam
in mundo prius visa declarant. Nam idem ipsum proculdubio diuinum nu
men, et Petri legationem mirificè promouit, eiusq; sermonibus efficatiam, ope
ribus virtutem tribuit apud Israelitici generis posteros, Mosaicę legis obseruato
res; et prędicationis meę functionem insigni potentia, atq; incredibili energia
illustrauit inter nationes exleges, Idololatrię deditas, prorsusq; mancipatas.

V.9. Et cum cognouissent gratiam, quæ data est mihi Iacobus, et Cæphas, et Ioānes, qui videbantur columnæ esse, dexteras nobis societatis dederunt.

Neque verò solum munus Apostolicum, sed pariter Apostolatus gratiam mi 9
hi copiosissimè cum omnium charismatum infusione, donorumq; largitione es
se communicatam perspexerunt: vnde sibi persuaserunt, opereq; ipso tes
tati sunt tam muneris, quam dispensationis Apostolicę ęqualitatem. Ete
nim Iacobus, qui frater domini dictus est, et Cephas, hoc est, Petrus Apos
tolorum primas, et Ioannes dilectus domini Iesu, hi, inquam, magni Apos
toli, qui videbantur, erantq; Ecclesię columnę firmissimę, pulcherrimę,
altissimę, et fide, et zelo, et sapientia, et religione nitidissimę, omnes summa
consensione concordissimi, vno animo simul conspirantes, dextris vltro
datis, mutuòq; prębensis, in fędus societatis arctissimę, ita decreuerunt: si
quidem absq; vlla, aut sententiarum, aut verborum discrepantia, idem
omnes Euangelium prout diuinitùs accepimus, edocemus, ita placuit Spi
ritui Sancto, quo auspice, et fautore, et protectore cuncta gerimus; vos
fratres dilectissimi Paule, et Barnaba ite, feliciter peragrate Gentium
populos incircumcisos Euangelio instruentes; fide imbuentes diuina, ad
Christum trahite; nos verò inter circumcisos Iudęos eiusdem legationis offi
cium obibimus. Hęc nostra potissimum sollicitudo, illa maxima ves
tra cura esto.

V.10. Tantū vt pauperum memores essemus: quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.

Vnum illud modo vestram fraternitatem enixè rogamus, et, si necesse est, 10
per Dei misericordissimam benignitatem deprecamur; vt, siquidem satis no
tam habetis egestatem, inopiamq;, qua nostri, qui sunt in Iudęa, atq; Ie
rosolymis, pręcipuè, fratres laborant, neq; laborant tantum, sed grauissimè
premuntur, eorum inter gentes recordemini; necessitati prouidere conemini;
quod non erit difficile; cum à locupletioribus, quos ad misericordiam promp
tos videritis, exigere possitis copiosas eleemosynas; quas huc per fideles viros
transmittetis. Hanc ergo admonitionem ita promptè, auideq; complexus
sum, vt nihil habuerim antiquiùs, nihil diligentiùs procurauerim. sicut
enim libenter excepi, ita liberaliter implere non destiti. Qui hęc tam seriò com
mendarunt; de circumcisione verò, aut legalibus cęremonijs conseruandis,
ne verbum quidem. ex quibus facilè potestis diiudicare me nulla inre, ab
Apostolorum collegio, aut doctrina diuisum vnquam, aut discordem fuisse animo.

V.11. Cum autem venisset Cęphas Antiochiam, in faciē ei restiti quia reprahensibilis erat.

Hactenus vobis exposui Apostolorum concordiam, doctrinęq; vni 11.
tatem sociali fędere mecum stabilitam, pariter etiam commemoraui
pseudo fratrum contentionem fortiter à me retardatam, atq; reiectam;
quę peracta fuisse Ierosolymis intellexistis. Deinde Antiochiam descen
damus oportet, vt quę mihi cum principe Apostolorum Petro mihi acciderūt,

enarrare

enarrare pergam. Duco enim necessarium hæc vobis breuiter indicanda, vt ex vera narratione falsis rumoribus non fuisse credendum intelligatis; simulq; cognoscatis nullo vnquam tempore, aut loco inter me, et illum doctrinæ dissidium, animorumue dissensionem extitisse; sed potius vnam eandemq; semper circa fidei sinceritatem sententiam esse, atq; fuisse inter nos, nec aliud alibi de ceremonijs legis, aut illum sensisse, aut me docuisse. Est verò Antiochia ciuitas

Descriptio Vrbis

Syriæ inprimis nobilissima, et antiquissima, propter loci commoditatem, et vrbis magnitudinem; proconsulum Romanorum sedes in ea semper fuit: quas obres etiam Cephas, hoc est, Petrus primariam cathedram patriarchalem in ea initio prædicationis locauit, tenuitq; per annos aliquot; donec Romam primam imperij matrem, et orbis caput transtulit, (vbi nunc residet) cum priori sedi Euodium virum egregium, ac de re christiana benemerentem suilo co præfecisset. Ergo absoluto concilio, quod Ierosolymis celebratum est; inde Antiochiam quasi antiquam sedem reuisurus sanctissimus Pater Christi Vicarius Petrus aduenit, ac per plures dies fidelium consolandi, et animandi desiderio, ac promouendi ad maiores in religione progressus, gratia, ibi commoratus est.

V. 12. Prius enim quam venissent quidam à Iacobo, cum Gentibus edebat: cũ autem aduenissent, subtrahebat, et segregabat se timens eos, qui ex circumcisione erant.

12. Gerebat autem se, vt patrem decebat, cum omnibus christicolis, valde modestè, atq; humaniter, sanctitatisq; odorem spargebat vbiq; præser

Conuersatio Petri cum neophytis

tim verò ex Gentilismo conuersis beneuolum, affabilemq; se ostendens, cũ ipsis eodem cibo, potuq; vtebatur, ac sine vlla legis cura, quæ id interdicit, communi Gentium mensæ accumbebat. Nemo id vitio vertebat, nemini scandalum parabatur, erat enim iam notum Antiochenis christianis decretum concilij, quo Gentiles conuersi ab oneribus, ceremonijsq; legalibus immunes, ac liberi fuerant declarati; Verùm accidit hoc tempore, vt quidam fratres, qui ex Iudæis crediderant Euangelio, missi à Iacobo Ierosolymitano antistite, Antiochiam aduentarent; quos cum sciret Petrus ad huc ritus obseruare Iudaicos, (Non enim tunc eis, qui crediderant ex Iudæis interdicti erant; sed potius permissi; non quod vtiles essent post Christi mortem; sed ne iniuria videretur fieri legi à Deo institutæ; si æque, atq; idolorum superstitiosi cultus reijciendi essent, abominationiq; iudicarentur habendi) Hos, inquam fratres veritus est in scandalum vocare, si animaduerterent fortè ipsum circumcisionis, (idest, eorum) Apostolum, legem contemnere, eius ritus negligere, et cum Gentibus communes epulas esse; Gentium commertium, conuictumq; sequi, ac frequentare. Quod scandalum certum fore existimabat, et graue. Quapropter id consilium sequutus est, vt, quàm posset occultissimè, se cerneret se à Gentilium consuetudine, conuictumq; vitaret; subterfugiebat igitur illorum conuiuia, quouis prætextu, colore, occasione ve arrepta; subducebatq; se clam, et quasi alijs obstrictus negotijs, ab epulando, comedendoq; cum illis; qua in re, dum timet Iudæos hospites offendere, in offensionem incidit familiarium, ac domesticorum ex Gentibus, qui fuerant ad Euangelium vocati.

V. 13. Et simulationi eius consenserunt ceteri Iudæi.

Etenim, et si Petrus bono animo, et zelo id facere cœpisset, cum principum 13.
tamen exemplum facilè subditi soleant imitari, (id enim optimum ducunt omnes, si se ad suorum moderatorum mores effingant) cuncti alij ex Iudæis Christi cultores, qui Antiochiæ habitabant, vestigijs sui doctoris, atq; patroni inhærentes eius facti simulationisq; participes, cœperunt simul, et ipsi subtrahentes se ab incircumcisis fratribus ad ritus declinare Mosaicos, et iam non tam Gentium familiare consortium, quam legis obseruantias completi velle videri. Qui et si legis cultum, studiumq; non verè, et ex animo, sed fictè, ac dissimulanter præseferrent; tamen non eo fortè consilio, et moderatione, qua Petrus, quem ducem in eo facto sequebantur. Quid igitur dicam.

* ita vt et Barnabas duceretur ab eis in illam simulationē.

* eò progressa res est, adeoq; simulationis ratio grassata percrebuit; vt non solum plebei homines, atq; in fide teneri, et minus stabiles, quod quidem non carebat periculo, imo propendebat in fidei detrimētum; verum quod minimè iam tolerandum fuit, et Barnabas quoque meus in procuranda Gentium conuersione, atq; salute socius, tot ac tam difficilium peregrinationum comes, Apostolatus collega, et doctrinæ indiuiduus assectator, quem maximè decebat mecum sentire, Gentium partes agere, scandalo prouidere, incolumitati, honoriq; prospicere, ab omni discrimine sarctos, tectosq; conseruare; quod minimè verebar, ecce tibi ipse simul tamquam impetu, viq; correptus fluminis rapidissimi, ad eamdem simulandi rationem traductus, et præsertim Petri exemplum æmulatus est. Quid ergo in hac re me facturum fuisse arbitramini? Equidem Petrum, vt debeo, semper colui, semper vt patrem, reueritus sum, atq;, vt supremum Christi in terris vices gerentem, Apostolici culminis verticem, œcumenici gregis pastorem, honore summo, ac veneratione eximia prosecutus sum.

Barnabas insignis ... us Pauli ... plum Petri ... quitur.

Ex V. 11. * In faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

* Nihilominus causa confisus mea, imo sua, vel, (vt verius dicam) vtriusq; nostrum, certè Euangelij Christi, quod ambo prædicandum suscepimus; non potui aliter facere, quin ei me opponerem; itaq; non clam, sed palam, non in occulto, sed apertè, non absenti, sed præsenti resistendum decreui; liberè igitur, et coram omnibus, et in os illi aduersatus, consilio obstiti, facto repugnaui; et quid sentirem, quod in discrimen rem christianam viderem deductam, licentius dicere perrexi, coarguens, obiurgansq;, quod obiurgatione dignum erat. alij verò clam etiam arguebant, occultè reprehendebant; quippe qui ex eius facto offensi essent, præcipuè Gentiles, fidei, Christiq; cultores, qui se despectos, desertos, atq; velut immundos tractari, duriùs, ægriùsq; ferebant. Primum Pontificis sui subtractionem mirari, deinde solos se relictos à Iudæis obstupescere, dolere solitudinem, contemptum grauiter sentire, post de sua Iustificatione ambiguos esse, de cæremonijs, deq; circumcisione cogitare, an deberent in præputio manere, an illam subire pro animæ salute, et munditia discutere, et interse disputare. Deniq; difficultate rei, molestiaque præsentis casus de retrocedendo, relinquendoq; inchoatum fidei iter varijs motibus tentationum, atq; instigationum Dæmonis afflictari. Cum hunc

Pauli libertas.

ergo

ergo euentum, si nondum accidisset, tamen posse accidere, haud dubiè preuiderem; et non modò in Gentium perniciem, exitiumque fidelium; sed in maximum Euangelij detrimentum, fideique iacturam animaduerterem redundare; remedium efficax, tantique mali antidotum apponendum quamprimum, quā citissimè curaui.

V. 14. Sed cum vidissem, quòd non rectè ambularēt ad veritatem Euangelij

14. Nam videbam eos, qui eiusmodi simulatione vtebantur circa legis ritus, in fide claudicare, neque in via Euangelij recta gressus ponere, aut pedem firmiter figere, multumque discrepare à puritate, et sinceritate veritatis, quā et euangelica fides docet, et professio Christiana permittit. Si enim semel quis eam opinionem imbibat, vt existimet Christi fidem non nisi cum legis obseruationibus coniunctam ad salutem valere, totam œconomiam euangelicę veritatis funditus euertit, Christum de medio tollit, iterumque cum Iudęis crucifigit. Quod si illi, qui tantisper simulare se Iudęos, et legis ęmulatores voluerunt, longè abessent ab opinatione huiuscemodi; cum verè crederent absque legalibus cęremonijs Christi fideles saluari; tamen ea simulatione illud efficiebant, quod perniciosum valde erat libertati christianę, cuius lucem claram tenebris obruebant, vmbris obscurando Mosaicis.✱ Quia verò, licet multi in hanc causam concurrissent, tamen Petrus auctor fuisset, et dux aliorum erroris, ad eum conuerti sermonem; eumque coram vniuerso cętu Christianorum, tam ex Gentibus, quam ex Iudęis conuersorum,† vt vniuersi, qui eius exemplo peccauerant, eius obiurgatione saperent, eius exemplo corrigerentur, videntes eum meis sermonibus acquiescentem humiliter, et tacitè consentientem; ipsi etiam, qui fortè opinabantur Iudaicas cęremonias necessarias, eam opinionem rectè instructi deponerent. Ergo omnibus, qui aderant audientibus ad Petrum, non quidem absque debita reuerentia, verùm cum Christiana libertate, sic sum locutus.✱ Vnde ô Pater beatissimè, atque sanctissimè consentaneum rationi arbitraris, vt cum tu, qui Iudęus natus es, sub lege educatus, ab infantia circumcisus, cęremonijs assuetus, Gentium more viuas externarum; cum ipsis epuleris, familiariter agas, consuetudinem habeas, atque commercium; nec vllo modo cultus velis obseruare Iudaicos: tamen quasi tui oblitus instituti, ignarusque libertatis à Christo acceptæ, Gentiles inducas non verbo, sed exemplo quidem, quod potentius est, Iudęorum instar Mosaicos ritus, atque cęremonias ęmulari, easque appetere quasi vtiles, necessarias ve saluti; quas cassas omni virtute inanesque esse, tuo etiam decreto non priuatim, et intra domesticos parietes, sed palàm, publicèque atque in grauissimo Seniorum conuentu, cætuque sanxisti.

Detrimentum fidei ex cęremonijs.

Obiurgationis publicę ratio.

Arguitur Petrus inconstantię, seu potius inconsiderationis.

✱ Dixi Cephæ coram omnibus.

† commonendum duxi;

✱ Si tu Iudęus cū sis, Gentiliter viuis, et non Iudaicè, quomodo cogis Gentes Iudaizare?

V. 15. Nos natura Iudęi, et non ex Gentibus peccatores.

Inutiles ritus Iudaici.

15. Si quo iure Gentes ad ritus Iudaicos fuissent compellendę, id maximè erat, quòd opera legis iustitię conferendę vim haberent; vel absque eis non possit vllo modo obtineri iustitia; verùm hanc rationem inanem esse, et nullius momenti facilè intelligitur, si quid nos fecerimus consideratur. Nostrum enim exemplum euidenter probat legis inefficatiam, vel potius inanitatem. Ego quidem, ac tu Pater, et plurimi eorum, qui huic intersunt

Differentię Iudęorum et Gentilium.

sermoni, non certè spontanea voluntate, atq; electione, vti quos appellant proselytos; sed natiuitate, et origine Iudęi sumus, vti carnalis, atq; genuina Israelis propago, Abrahamici seminis certa posteritas; non sanè ex vberibus Gentilitatis auulsi, sed intra gremium Mosaicę legis nati, atq; nutriti, religionis, atq; pietatis in Deum verum alumni; non idololatrię erroribus inquinati, et contaminati diabolicis superstitionibus; veri cultus diuini sectatores, non manifesti peccatores aberrantes à via veritatis, velut ij, qui ex parentibus orti Ethnicis fuere.

V. 16. Scientes autem quòd non Iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, et nos in Christum credimus, vt Iustificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis. Propterea ex operibus legis non Iustificabitur omnis caro.

Et tamen, quoniam certò scimus, atq; ex doctrina cęlesti cognouimus, diuinitùs illuminati, ac per verbum Dei, humanam carnem indutū, et hac quasi nube velatum, instructi, atq; edocti, legis cęremonias, sacramēta, sacrificia, reliquaq; opera, et ipsam circumcisionem non posse vllum hominem à scelerum sordibus emundare, iustumq; facere; sed munditiē animę, veramq; iustitiam ex vna fide Iesu Christi esse petendam, et absq; hac fide vanam esse coram Deo omnem aliam iustitię formam; propterea nos ipsi, Iudęi, inquam, ad Christum accessimus, ei adhęsimus, in illumq; et credidimus, et credimus, tamquam à quo, et Iustificati per fidem sumus, et omnis criminis contagio abluti, et mundati; per quem etiam ęternam animę salutem per gratiam quasi in semine accepimus, et deinceps obtinere speramus; si ipsam fidem in sua integritate, et perfectione vsq; ad finē retinemus. Quam iustitiam nec petimus, nec petendam curamus ex legis operibus; propterea quod fieri non potest, vt quis per opera legis vnquam iustitiam acquirat, neq; ex Iudęis, neq; ex Gentibus: sola enim lex à fide separata, nec seruari potuit vnquam, nec si seruata fuisset, Iustitiam sola tribueret. Ex quo sine controuersia patet vanum esse, ac minimè rationi consentaneum Gentes ad ritus, et opera legis adigere, à quibus nihil salutis eis licet sperare.

Apost[illegible] à legis [illegible] bus, se[illegible] de Chris[illegible] titiam q[illegible] tes sue [illegible] ostendun[illegible] efficatio[illegible] legis.

V. 17. Quod si quęrentes in Christo iustificari, inuenti sumus, et ipsi peccatores; numquid Christus peccati minister est? Absit.

Nam etiam si cum violatione pręceptorum legis diuinę naturalis, quę 17.
decalago continentur, et in Mosaicam legem inserta sunt, atq; conscripta, iustitia esse nequeat, tamen ritus vmbratiles, cęremonię typicę, sacrificia, sacramenta, et nominatim circumcisio, et alia Mosaica, siue iudicia, siue mandata necessariò non sunt, ad animarum ue salutem cum fide iungenda catholica; sine illis enim iustitia, et initio acquiri, et deinceps conseruari proculdubio potest. Qua propter siquis fortè in eam opinionem inductus fuisset, vt existimaret, vel doceret eos, qui ad Christum accedunt, vt credentes, sicut oportet, in eum, per fidem viuam, iustitiam nanciscantur, postquam baptismate sacro suscepto, fidem alacri, et constanti animo professi sunt, si modo prętermittant ritus legales, nolintq; circumcidi, propterea adhuc manere, (etiam si ex Iudęis orti fuerint) peccato inquinatos, et iniustos, et tamquam ex leges, immundos, incircumcisosq; Gentiles, esse vitandos, et à communi abalienandos conuictu, et societate; quisquis ille fuerit, rem absurdissimam, et abominandum scelus admiserit. Etenim ita docens, vel iudicans

Prętor [illegible] legi prę[illegible] ritus leg[illegible] cessarij [illegible] sunt ad iu[illegible] titiam.

Qui bapt[illegible] ablutum [illegible] bat immu[illegible] ex omissi[illegible] tuum leg[illegible] nius in X[illegible] gratiam [illegible]

temerè

temerè quidem, et insolenter fidem ipsam Christianam, seu auctorem fidei Christum perfidię videbitur voluisse redarguere: et dominum gratię, atq; iustitię, ministrum faceret peccati, atq; iniustitię. Quod genus opinationis tam longè abest à vero iudicio, vt non modo tamquam falsum, fallax, iniquum fuerit repellendum; verùm tamquam manifestè impium, atq; hereticum detestādum; vt pote non solum cum vera ratione theologia pugnans, sed simul etiam primarium redemptoris, assertoris, et vindicis animarum munus, atq; auctoritatem euertens. Itaq; cum ex doctrina, et fide Christi constet ritus legales prętermitti abq; iustitię detrimento; neq; vlla ratione cum fide copulandos; non est cur quisquam, aut verbo velit, aut exemplo contrà docere, nisi cupit ipse legis ipsius, quam defendit, pręuaricator videri.

18. Quod crimen non solum non potest in Christum cadere, qui venit peccati regnum penitus scindere, non instaurare; scelera prorsus delere, non fouere; legales vmbras illuminando consummare, non in pristino statu conseruare; magisq; obscurando, diutius prorogare. Verum congruit maximè in eum, qui iam inueteratas, et vetustate corrosas cęremonias conatur iterum ad vsum, et obseruantiam reuocare; destructa iam rursum ędificando, atq; solo complanata iterum erigendo, denuoq; fabricando; et dum alios pręuaricationis accersit, se ipsum pręuaricatorem exhibere, et commonstrare non cessat. Nam si quis à se prius relictam legem postea obseruandam docet, simul docet se pręuaricatum fuisse, quod reliquerit.+ Etenim si ille, qui euersam diuino iussu vrbem Hiericunthinam, iterum instaurare, atq; ędificare temerario nixus est ausu, legis extitit pręuaricator, eiusq; reatus pęnas, non modo non effugit, sed acerbissimo cum sensu doloris dedit, atq; persoluit, omnia tam mulctam supplicio grauissimo luens; quis credat durissimum supplicium defuturum illi, qui cum iam pridem doceat legalia sacra diuino oraculo euacuata, et abolita, ea ipsa rursum vigere, rata, firmaq; esse, aut ore, aut opere prędicet; certissimè hic suo se facto condemnat, suo se opere transgressorem legis ostendit. Quippe qui iterum reparat, quod prius demolitus est; manifesto se crimine obstringit, quia quod non debuisset, euertit; imo ipsam met legem, quam si non deserendo, tamen reuocando, pręuaricatur; vt confestim namq; probabo efficacissima ratione ipsam per legem Mosaicam decretum est, suo certo tempore, nempe Christo adueniente, typos omnes, et figuras, quas illa continebat, finem habituras, desiturasq; fuisse. Quin etiam non minus contra fas, iusq; facit, qui antiquatam iam, et humi stratam, atq; abiectam legem denuò reparat, et restituit; quàm ille architectus, qui publicè, seu priuato imperio iussus arcem diruere, quę perfugium erat, atq; receptaculum latronum, postquam solo totam molem adequasset, iterum exędificatam erigeret, in pristinumq; restitueret statum. Peccatum enim tamquam dęmonis perfugium, seu arcem iussi sunt euangelici concionatores per fidei prędicationis pręconia euertere funditus, atq; delere. Quid ergo? Nonne fecerit nefariè, et impiè, quicumq; rursum statum restituere velit peccati?

Christus non ministrat peccatum; sed ille committit qui ritus instaurat iudaicos.

V. 18. Si enim quae destruxi, iterum hęc ędifico, pręuaricatorem me constituo.

+ Redeuntes igitur ad ritus legales vel ostendimus peccasse nos, qd prius reliquimus; vel certè denuò repetentes peccamus, contra imperata facientes.

Quis verò status peccati, nisi status legis scriptę? Siquidem, qui eius vinculis obstricti erant, cum non possent pręcepta omnia seruare, sub execratione erāt, et sub reatu peccati, à quo per se ipsam lex liberare neminem valebat.

V. 19. Ego enim per legem, legi mortuus sum.

Cum enim vniuersa scripta veteris testamenti, Lex, Psalmi, Prophetę 19.
Christum sonent, Christum presagiant, Christum promittant, Christum prędi
cent, et veluti vno ore, vnaq; mente conclament, ac contestentur, et tam seriò
constanterq; demonstrent, et per typos, vmbras, figuras varias delineent, per
opera, dictaq; Patriarcharum adumbrent; per voces, oraculaq; prophetica
prędicent, ac pene euangelisent, nec modo per sacrificia, et sacramenta,
ritusq;, et cęremonias vaticinentur, sed etiam per testimonia, pręcepta, atq;
iudicia polliceantur, atq; confirment venturum in mundum; hominem,
Deumq; futurum, sub forma serui multa passurum, pro hominum scele
ribus abolendis mortem subiturum, satanę principatum funditus erui
turum, legis antiquę finem futurum, nouę fidei, et gratię initium daturum,
extincta deniq; vetustate criminis protoplasti, et tanti fluminis culpa
rum inundatione repressa, orbem totum instauraturum, renouaturum, splen
doreq; Spiritus, et gratię illustraturum: non fas est cuipiam dubitare, qui
literas sacras sciat, (ego sanè non ambigo) omnes quidem, qui Christo no
men dederint, sacriq; baptismatis limphis abluti sunt, omnino esse liberos
à vinculis, iugoq; timoris, vel ipsiusmet decreto legis Mosaicę, quę ita iussit,
suisq; pręceptis constabilitum, mandatumq; reliquit. Ego itaq;, (et meo
vnius nomine de omnibus idem aio) iam pridem, ex quo nempe Christo in
sertus sum per fidem, veteris legis potestate sum ereptus; sicut seruus à
Domino, sicut à viro vxor, cum alteruter vita iam defunctus est; mortuus
enim legi sum, qui nec illius terrenis pollicitationibus moueor, oblector, tra
hor; nec duras minas horreo, aut execrationes terribiles pauidus expecto; ip
sa itaq; lege prędicente, mandante, ac contestante legalibus operibus, decre
tisq; immunis sum, iugoq;, et vinculis, et metu liber, vt scilicet liberius, faci
liusq;, perfectiusq; absq; ipsis tot, ac tantis impedimentis diuinis me impen
dam obsequijs, mandatisq; obediam; mandatis scilicet non vt olim solum
marmori insculptis, sed menti inscriptis, et impressis voluntati; Mortuus
itaq;, et cęremonijs, quas non obseruo, et ritibus, quos non vsurpo, et sacrifi
cijs animalium irrationalium, quę non facio, et circumcisioni demum, quā

* Vt viuam Deo.

libens omitto; mortuus, inquam sum; * Vt expeditiùs viuam Deo per nouam vi
tam fidei, et gratię, eius sacro numini obsequar, glorię seruiam, laudibus va

* Cum Christo confixus sum Cruci.

cem, et nomen continua confessione concelebrem, * quę mei tam insignis
commutatio facta planè est per Christum, fidei, et veritatis auctorem,
gratię factorem, et euangelici status promulgatorem; cum Christo nimi
rum concrucifixus, eisdemq; trabalibus clauis in ligno appensus, necem
sustinui; moriens verò, et diabolo abrenunciaui, et mundo; atq; sęculi
pompis perpetuum vale dixi: sceleri, voluptati, concupiscentię carnis, et de
niq; veteri conditioni vitę nuncium remisi; quin etiam et legis obligationibus,
quibus

quibus tenebar, subtractus, solutusque sum; siquidem obiens in crucis patibulo
Christus secundum Scripturas, hoc est, ex prescripto, et vaticinio legis antique,
eam ipsam legem consummauit, adimpletamque de medio substulit, confixas
secumque omnes eius paginas dirupit, ac discissas aboleuit cum peccati chyrogra
pho; quod ijsdem literis conscriptum erat; omnem denique criminum vetustatem
secum sepulture inferri voluit. Ego itidem vna sepultus sum, vt submersione
mystica in sacro fonte representatum est, quottidieque videmus. Verum ceteris cunc
tis,+ vt exuuijs, subtus humum residentibus, ego ipse cum Christo, eius viuum mem — + peccati reliquijs.
brum per Iustificationem factus, exurrexi ad nouam spiritualem, laudabilem, Dei
filij dignam vitam, tamquam e sepulchro, et funere virtute Spiritus Christi redi
uiuus exiliens. Nam cum propter carnis fragilitatem, et passionum impotentiam, sen
sualisque portionis corruptellam, scripta lex, eiusque scita, et consulta, minime vale
rent ad perfectam virtutis viam hominem humi iacentem, ac terrestribus affi
xum, aut eruere, aut subleuare, et perducere; potius vero ipsa, que debuisset iuuare,
pro iuuamine grauamen afferret, et obstaculum, seu offendiculum poneret insipien
ti mortali, et ignauo, sua ipsius cupidine indomita, obiussa, et prohibita magis
insolescente, et aduersus legitima, et sanctissima precepta, reluctante, et calcitran
te; opereprecium fuit, vt noua lege gratie, nouoque spiritu per Christi merita mor
tem deuorantis in patibulo, et vetera terminum haberent, et noua deinceps fe
lici inchoata initio subsequerentur.

20. Ergo si post crucis obitum viuens cernor, si et oculis mortalium presens adsum; — V. 20. Viuo autem, iam non ego, viuit vero in me Christus.
(Vetus homo peccati.) non ille equidem sum, qui prius fueram, vetus homo sceleribus immersus, odio dig
nus, prisci Adami emulator, culpe heres, legis dure, et minacis vinculis compeditus,
cupiditatibus addictus effrenibus, carnis petulantis mancipium, Spiritus Sancti
capitalis hostis, mundi impij seruus, Demonis tenebrarum rectoris captiuus, ve
nundatus sub hasta, impius, perduelis, ac persecutor Ecclesie Dei, legis diuine pre
uaricator, maledicto, et execrationi obnoxius, hoc est, necis reus temporarie, atque
sempiterne pene; mulcta damnandus, non inquam ille antiquus filius ire sum;
sed sum prorsus alter ab illo, qui non quidem substantia naturali, sed qualitate,
(Nouus homo a peccato liber.) moribusque diuersus, nouus plane homo, non iam terrenum Adamum pristini scele
ris parentem, ducem, et antesignanum, vt quondam, sed celestem represen
tans gratie spiritualis, omniumque virtutum auctorem, et largitorem, et patrem;
cuius in baptismate personam indutus, eidem ipsi per omnia similis factus sum.
Imo non modo honestiorum motuum, atque supernaturalium actionum imita
tione, sed spiritus adoptionis, diuineque gratie participatione simillimus; et quate
nus diuinitus datur, et mortalibus licet, Christi primogeniti Dei in me, tam intus,
quam foris, tam in animo, quam in corpore, imaginem, formamque ad viuum
exprimens, vt vere dicere queam, Non iam in me viuit e terra fictus Adamus,
sed viuit in me, qui de celo venit, et regnat in me Christus; non protoplasti sce
lus, sed viuit in me, que operatur in me redemptoris mei gratia; non cupido in
solens, non caro indomita, non imbecilla voluntas, non mentis cecitas, non
sensualis affectio, et temeritas desideriorum seculi huius; sed viuit in me,

quę dominatur in me, ardens charitas, sapientia, fortitudo, pax, gaudium, cęterę que virtutes vniuersę, diuinitus pręsertim infusę, cunctaque dona Spiritus Sancti; viuit, inquam, in me Christus, atque Spiritus eius, animę (non secus atque ipsamet corpori) infusus, nempe per dona gratię, dans vitam, vigorem, facultatemque bene agendi, et felicitatem conquirendi, et tandem consequendi. Verè iterum dico Christus in me viuit, (et in quolibet, qui fidei Christianę ęmulator est, et sacro lustratus baptismate Christum induit) ipsemet solus, vt sessor equum cęlestis gratię habenis, spiritusque Sancti calcaribus gubernat, mouet, excitat, mentem se dignis cogitationibus imbuit, et quasi dexter, peritusque Cytharędus solus auribus insonat, accendit voluntatem, sensus regit, cunctisque motionibus, et actionibus moderatur, vt nihil aggrediar, nihil agendum suscipiam, nihil nisi Christo, et duce, et impulsore, motoreque primo, et pręcipuo, faciam. À Christo principium bonę vitę habeo, in Christum, vt in finem operum actus dirigo; ille dominator, rex, pręses, huius domicilij animę meę, ille dat nomen, speciem, pulchritudinem, splendorem, dignitatem spiritui meo; in quo habitare dignatus est, multo pręstantius, atque mirabilius, quam hęc omnia corpus animatum secundum naturam sumit, et quasi mutuatur ab anima.* Sed operepretium est, hęc, quę obscurius [redacted] fortè dicta sunt pluribus explicare, vt dilucidiora sint, intelligentięque cunctorum maximè pateant. Non possum negare me nunc, temporis mensurę substratum, vitam viuere naturalem, in carne quidem, .i. carnis obnoxium ęrumnis, tamen laudabiliter, et virtuti, ac Dei pręceptis congruenter; sed aio nihilominus ex fide, qua credo in filium Dei, pro me in cruce, nonnisi ex sua ipsius voluntate, et hominum dilectione ardentissima, morti oblatum, hanc qualem qualem vitam me habere, et possidere.

* Quod autem nunc viuo in carne.

Vita Christiani ex fide filij Dei in cruce ...

Verum quoniam multiplex sensus inest huic sententię, accipe omnes singillatim expressos, quos ad quatuor contractos dabo.* Primus sit: dixi viuere in me Christum; sed non propterea significatum volui, me extra aleam viuere, fortunę, et temporis, ac sęculi numeris exemptum, tamquam iam cum Christo in cęlo conuersantem; sed quam nunc. .i. adhuc corporum cęlestium motioni, stellarum cursibus, lunę mutationibus, et solis vicissitudini subditus vitam transigo, nondum hoc fragili, et mortali corpore exutus, certè quidem mea hęc felicior est, atque pręstantior vita, quam sit, esse ue possit illorum viuendi ratio, qui lege, et cęremonijs Mosaicis sunt astricti, illi quippe mortis, quam per pręuaricationem meruerunt, timore semper aguntur; ego verò expectatione certissima pascor semper viuendi, nam per Iesum Christum filium Dei verum, ac naturalem, qui me intimo amore complexus est, et pro meis peccatis precium sui viuifici sanguinis in cruce persoluit, assecutus sum illam viuam fidem, quę cum gratia, et charitate, cęterisque spiritualibus ornamentis coniuncta est, professione autem huius fidei, id teneo, vt vitam viuam, ad Christi pręscriptum, ita congruenter, vt si non per omnia beatissimè viuam, at viuam tamen in spe certa ęternę beatitudinis consequendę.

* Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, et tradidit semet ipsum pro me.

Vita temporalis non sed Christi congruenter ex fide ...

2. Secun...

2. sensus sic habet, Mortuus ego, (vt supra dixi) sum legi, non tamen omnino mortuus sum reipsa. Quod si adhuc sum in carne, i. hoc corpore mortis circumdatus, vel potius in hac cruce extensus, et continuę mortificationis clauis affixus, morsibus impetitus concupiscentię, incursibus obuius persecutorum, tentationibus expositus inuisibilium potestatum, periculis obnoxius fragilitatis humanę, tamquam viator, ac peregrinus per inculta, et horrida tempe iter ingressus, summum nihilominus solatium habeo; quod mihi viua charitas, perfectaqꝫ fides prestat; illa nempe fides, qua credo in Christum Dei filium, qui cum tantus esset, et talis, vt opus non haberet de ęqualitate certare cum Deo patre, tamen mei dilectione succensus pro me liberando, et uiuificando, in manus se impiorum tradidit, atqꝫ instar agni mansuetissimi crucis patibulum subijt, et mortem acerbissimam passus est. Hęc, inquam, fides charitatis igne conflagrans, qua credo Dei filium pro meis sceleribus abolendis sponte lignum conscendisse; clauorum ictus, nuditatis ignominiam, spinarum punctiones, corporis verberati dolores, militum probra, latronum ludibria, scribarum, Pharisęorum, Pontificum irrisiones, transeuntium per viam omnium contumelias, ęquo animo pertulisse; hęc profectò fides omnium virtutum, et spiritualium donorum adiuncta choro, me viuere dulcissimam, suauissimam, atqꝫ lętissimam vitam facit. Itaqꝫ per hanc in me fidem Christus inhabitans, dolorum, ac laborum pondus alleuat; periculorum acerbitates mitigat; tentamenta satanica vincit; impetus rebellium cupiditatum coërcet, ac refrenat. Hinc enim feliciter evenit, vt cum Christo et patienter, et non inuitus crucem subeam, et licet in cruce, tamen lętus vitę munera exerceam.

3. etiam sensus potest hic esse, quod laudabilem vitam viuam, quamuis in carne existam mille malis scatente, id quidem fidei tribuendum est, quę me ab omni periculo liberum efficit, et spe glorię ad meliora vocat, adhortatur, inducit, simul etiam per charitatem, adoptionem prestat, vt sim Dei filius per Christum vnigenitum ęterni patris, qui sua morte mihi vitę gratiam impertitus est, et talis vitę, quę Christi vitę simillima sit.

4. Sensus est eiusmodi, quem suppetit verbum viuo. dignus equidem fueram, (haud inficior) pro meis multis, magnisqꝫ sceleribus, et iniquitatibus, tum quę ipse commisi diuinis reluctans, obsistensqꝫ mandatis, tum quę hereditario veluti iure ab parentibus primis quasi per manus tradita accepi; vt iam diu meritas pęnas darem, lethoqꝫ addictus vita mulctarer, desineremqꝫ amplius vitales auras carpere, lucemqꝫ presentem videre. Sed quam ego mortem fui commeritus, Christus Dei filius (quę fuit maxima misericordia, et charitatis flamma ardentissimę) pro me obire dignatus est, mea in se debita libentissimo animo transferens, viuo autem non solum vitam naturalem, sed spiritualem etiam per gratiam, quę simul et peccata, et mortem pro eis debitam condonat, atqꝫ vitam relinquit temporalem, spiritualemqꝫ largitur. Hoc profecto opus non legis est, quę potius damnat, et occidit, sed fidei, quę iustos viuere facit, et ab omni debito liberat; quam fidem in baptismo profitemur, et operibus deinceps contestamur, Christum Dei filium, qui nos dilexit, diligentes, quiqꝫ pro nobis crucem subijt, imitantes. Quid enim credere prodesset, nisi imitari libuisset.

V. 21. Non abiicio gratiam Dei.

Igitur tanti, ac tam singularis amoris vim, et ex amore profectam ~~liberalitatem~~ seu liberalitatem, et gratiæ inauditæ tam ingentes diuitias, si contemnendas putem, si aspernendas ducam, non modo ingratus, et impius, sed amens sim, et insanus. Sentiant alij, vt libuerit, et Mosaicis ritibus honorem tribuant; ego quidem eorum placitis, quæ Christo, atque eius fidei contraria sunt, semper aduersus ero, nec vllo modo id committam, vt videar, vel non apprehendisse, vel improbasse, vel abiecisse eximium hoc beneficium à Deo gratis impensum, ac sine vllis meis meritis mihi indignissimo collatum. Donum eiusmodi beneuolentiæ diuinæ insigne, admirabileque, qui sapit, non reprobabit, qui bene sentit, non irritum faciet, qui rectè iudicat, non frustrabitur; quinimo, vt rem maximè admirandam, atque stupendam venerabitur; cum grati animi magnificis signis excipiet, obuijs complexabitur vlnis, visceribus intimis reconditum asseruabit, et prius vitam sibi eripi, quam tam magnum thesaurum, libentissimè patietur.

* Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

* At certè apud Mosaicæ legis assertores, et circumcisionis fautores secus est; nam profectò tunc maximè suam insipientiam declarant, et mentis inopiam ostendunt, cum, quod Dei gratiæ, et meritis passionis Iesuchristi tribuendum est; id legi veteri, imo iam inueteratæ, et antiquatæ, dari volunt. Etenim quicumque iustificandos peccatores ex vi legis, atque eius cæremonijs contendit, superuacaneam facit Christi domini passionem, et mortem; inanes credit vniuersos pro genere humano labores susceptos, doloresque accerbissimos pro nobis sublatos. — Nam si legis opera Iudaicæ, vel Iudicialia, vel cæremonialia, vel etiam moralia, ex vi sua, et propria natura + iustificationem suis obseruatoribus, siue auctoribus, siue factoribus parere possent, ac præstare: quorsum filius Dei humanitatis sagum induisset? vt quid homo similis nobis factus fuisset? cur vsque ad crucis ignominiosam mortem, sese instar humillimi peccatoris abiecisset? quam obrem tot probra, et opprobria sustinuisset? quamobcausam corpus suum flagellis verberari, faciem sputis commaculari, Genas alapis, ceruicem colaphis concuti; tempora spinis compungi, caput arundine percelli, ab immanibus lictoribus, à diris satellitibus, durisque militibus, et iniquioribus iudicibus permisisset? si hostiæ veteres satis erant ad iustitiam promerendam, frustrà, et incassum Iesus Christus dominus pro omnibus ascendens crucis patibulum, solemnis hostia pro omnibus factus est. Verum quoniam animæ salus, iustitiaque apud Deum vllis operibus, legalibus ue institutis expectari, aut comparari nequibat; non sanè quidem inanis, aut fructus vacua oblatio mortis Christi fuit; sed pro omnibus sacrificijs, victimis, hostijs, holocaustomatis vna potentissima, ac sufficientissima; imo superabundantissima extitit; quæ omnia omnium hominum scelera, ac flagitia, quantumuis grauia, et immania aboleret; exhaurietque funditus vniuersa mundi crimina; et amissam redderet iustitiam præuaricatoribus diuinæ legis; et filios protoplastorum ex tenebris peccati, in lucem gratiæ restitueret. —

\+ solum, absque fide Christi et eius spiritu.

cap. 3.

1.

Caput Tertium

Textus

V. 1. O insensati Galatę quis vos fascinauit non obedire veritati, ante quorum oculos Iesus christus prescriptus est in vobis crucifixus,

Argumenti. Salmeron. — Scopus Apostoli is est, inquit, Salmeron, vt os tendat christi fidem semel professis opus non esse lege, aut circumcisione. In fine precedentis 1.

Connexio cum precedentibus. — capitis, preclaro schemate vsus Apostolus, dum Petrum amice commonet, et tacentem in suam sententiam inducit, illud effecisse videtur, vt Galatas pene conuictos reduxerit, eo saltem, vt agnoscerent se deceptos.

Simili tudo. Paulus vrget vehementer. — Quare, vti qui hostilem aciem trepidare sentiunt, fortius intentioreque voce exclamando aggrediuntur, et persequuntur acrius; sic acerrimus fidei propugnator Paulus, vehementi exclamatione vrget pauidos, insectaturque graui et seuera obiurgatione adhuc dubios, et tardos, stimulisque pungit verborum; nec sine magna vi rationis, et affectus pondere enititur, Galatarum mentes commouere, et conuellere, vt tandem errorem deponant, et a lege ad christum sincere complectendum, redeant.

Scholia. ¶ O insensati Galatę. A Petro quicum hactenus visus 2.

est loqui, ad Galatas sermonem conuertit. qui vero, antequam suam probasset apud Galatas authoritatem, moderatius, mitiusque agens miror, ait, quod tam cito transferimini; iam illa probata, vehementius insurgit, grauiusque in eos animaduertit, admirationi adiungens stuporem:

Ponderatio. — q. d. mirabar quidem vos, sed iam stupeo dementiam vestram, seu mentis alienationem. O insensati. habet itaque locum vehementia

Obiurgatio vehemens quando. — obiurgationis, postquam vi argumentorum aduersarij causa labat, ruinamque minatur. cum enim (vt ante insinuaui) cepit hostis trepidare, incursus, validus et fortis impetus, si adhibeatur, victoriam nancis- + insinuatum

Chrysostomus. Anselmus. — cantur oportet, ita Chrysostomus, Anselmusque. Multis, grauibusque 3.

Notas: Apostropha. Admiratio. Exclamatio. Licentia. Dubitatio. — luminibus, hic locus scatet; est apostrophe a Petro ad Galatas, est obiurgatio vrgens per exclamationem, et admirationem, est licentia, insensatos appellans, diaporia,

in

CAPVT TERTIVM

in interrogatione, tandem in verbo fascinavit cum metaphora est correctio
et hyperbole:

4. Ô, exclamationibus servit ad affectum indicandum, et augendum.
Insensati. Aug. legit Stulti, sicut versio habet Erasmi. Syriaca, Demen- Augustinus Varia lectio ac versio
tes. Græce ἀνόητοι Stulti, rudes absque sensu aut mente, parum ve sensati,
qui se a pseudo Apostolis circumventos minime intelligant. Aliqua pars stulti
tiæ est incautum decipi, cum iubearis serpentis habere prudentiam,
maxima vero non videre quod non videas, ut de uxore sua alias ancilla
narrat Seneca. Incredibilem, inquit, rem narro, sed veram. nescit se Seneca
esse cæcam, rogatque semper pædagogum suum, ut domo exeat, quod
sit tenebrosa. subdit vero. quod in illa videmus, nobis accidere, nemo Cæcitas mentis.
enim se avarum, nemo se ambiciosum credit. Cæci ducem sequuntur;
nos sine Duce erramus: imo et volumus fieri cæci Cæcorum Duces, Dicimus
non sum ego avarus, non sum ambitiosus, sed urbs ipsa magnas expen-
sas exigit. Vicium nostrum in visceribus sedet, sed ideo difficiliter
ad sanitatem pervenimus, quia nos cæcos esse nescimus. Hæc Seneca Seneca
apud Trexum ubi plura de cæcitate voluntaria et viciosa:

5. At tamen insensatos dum vocat Galatas, non iniuria eos afficit, ut reus Ob sermonem Matth. 5.
sit propterea gehennæ ignis. Irascitur quippe, sed non temere, non
sine causa, sed ex charitate hanc sibi licentiam assumit, ut corrigat. Irasci cum causa licet.
nam et parentes et liberos obiurgent, multa liberius dicunt, quæ
alias iniuriam afferrent, qualitate variata personarum; Correptio ex charitate non offendit.
Magistros etiam et præpositos correctionis iure causa eius modi verba
decent. Greg. 12. Mor. c. 16. convitia non sunt, quæ ex charitate sanan- Gregorius
di et corrigendi gratia proficiscuntur. et si aliquam contumeliæ speciem præferre
videantur. Sic Christus discipulos in via appellavit stultos et tardos
ad credendum, et alias adhuc et vos sine intellectu estis. imo et orato
ribus licet aliquid pro suo iure dicere sine cuius offensione, quod alias
dictum offenderet, et hæc libertas inter figuras sententiarum refertur, Licentia
appellaturque licentia, qua usum hoc loco Apostolum certum est, ut no Apostoli
tavit Mariana, ~~[illegible] S. Hiero. ad Galatas dum in sensati appella~~
~~tur, vel stultitiæ~~ arguit, per quam ~~spiritum legis et [illegible] dicere~~

Simi

Bos.

Similis licentia prophetę Isaię primo: inquit cognouit bos possessorem suum
Isa. 1. 3. et asinus pręsepe domini sui, Israël autem me non cognouit et populus meus non
intellexit | velut insensatus scilicet et stultior boue et asino. Dicit hic S. Hiero. 6.
Hieronymus ad Galatas, dum insensati appellantur vel stultitię argui, per quam spi
ritum legis et literam diiudicare non possint, vel vitio gentis corripi,
qui indociles sunt et vecordes et ad sapientiam tardiores. Vt indociles
Hilarius à suo concive S. Hilario appellati sunt Galli, sed nobis luminum extitere in
per Gallos sapientissimi. [crossed out] Erasmus notat interpretem, quod hic insensatos
vertit, mox vertere stultos, suo more, inquit, lasciuientem copia; Gręcum
tamen verbum magis sonat rudes parumque cordatos, apud Anci
Ancira metropolis Galatię. ram vero Galatię metropolim à Hieronymo visa magna vetustę rudita
Nationes vicijs notatę. tis vestigia resedisse. Porro singulas nationes proprijs quibusdam vi
cijs notatas, aut virtutibus insignitas refert hic Hieronymus, quem imi
Trexus. Thomas. tatur Trexus. S. Tho. insensatos dicit appellari qui careant sensu 7.
spirituali, hoc est cognitione veritatis, vt ij qui dicunt nos insensati
Sap. 5. 4. vitam illorum ęstimabamus insaniam. Facit autem tres gradus seu
Insensationis gradus. modos insensationis. Nam quibusdam veritas non proponitur, ab
alijs non acceptatur proposita veritas, alij vero quam veritatem accep
tarant, eam deseruerant. In hoc tertio gradu esse, inquit, hos Galatas
qui veritatem fidei quam acceperant ab Apostolo stulte reliquebant.
Galatę insensati cur dicantur. Igitur insensati Galatę dicuntur, vel quod natura stupidi, [crossed out]
[crossed out], vel quod instar puerorum à melioribus ad peiora defice
rent, grauissimum legis iugum, sine causa subeuntes. Oportune igitur
vitium naturale exprobratur, quo notabatur in proposito facto. Caietanus
Caietanus adiecit, ad hoc verbum Galatę alludens ad etymon vocis (Hieronymo tes
te) quasi essent negotiatione et arte quadam transmutati. Hiero
Hieronymus nymi verba sunt, ob id insensatos Galatas appellat etc. vide in comentarijs magnis.
Doloris indicium. Glossa Ô insensati Galatę Glossa ordinaria cum sensu et affectu doloris, ait, pro 8.
nunciandum, tanquam in verbo duriore viscera ostendat paren
tis maxime affecta, et vulnerata liberiore, et stulto eorum facto.
Lombardus Idem notat Lombardus et addit, verba sunt irascentis, et increpan
tis cum dolore proferenda; per increpationem vero commonet,
vt rationes sequentes attentius audiant, ô insensati, vox con
Contumelia cum aculeus est in increpatione. tumeliosa et acerbitatis plena, non tam dicentis quam audien
tis et obiurgati causa prolata, tanquam aculeus excitat [crossed out]

tor

stupentes animos, vt ad veritatem, a qua reces serant, redire conentur. hac
tamen voce quantumuis contumeliosissime maledicere videatur, nihil
amplius intelligitur, quam si dixisset, Stultos, rudes, leues, inconstantes,
seu inconsideratos, vt ait Scripturis. Nam (vt dixit Sapiens) Stultus tam Eccli 27.12
9. quam luna mutatur. Tamquam vero longa digressione vsus, pro sua au
thoritatis, Evangelijque sui commendandi, stabiliendique causa susceperat,
quid redire videtur, quod initio proposuit, miror, quod tam cito et cetera sed
qui prius admirabatur eorum leuitatem, et inconstantiam, nunc demen
tiam stupet et notam inurit insensibilitatis. Verum cum sententi
am de lege suam ab Apostolis authoritate grauissimis, gloria clarissi
mis, potestate eminentissimis, primis, summis ~~sententiarum~~ approba
tam ostenderit, iam inde maiori vi grauiore etiam pondere sententiarum verborum
et docet apertius, et monet liberius, accusat audacius, increpat as
perius. atque ait, ~~illud scit intuitus~~ quis vos fascinauit, et decla
rat quod latebat in voce insensati et acerbitatem qua apparebat
in specie contumelia lenit. Dum non eorum sed aliorum culpa Dubitantis affectu minui et contumeliam.
eos à veritate errasse significat. Est itaque dubitatio in
ducta ad correctionem praedicta vocis. qui enim ab alio de
cepti fuerant, minus digni qui punirentur, sed tamen
non omnino immunes vitio, qui se decipi, aut permiserant
aut non attenderant.

Obseruatio moralis.

10. Habent hic quod imitentur exemplum, siue Ecclesiae pastores,
seu animarum curatores, et medici, et primum non suam,
sed alterius causam agendam suscipiant, nec tam suas Exempla pro curatoribus animarum.
quam aliorum iniurias arguant, et puniant, deinde quod
sic fecerat Apostolus, et Dominus docuit faciendum, instar
illius pij samaritani in Euangelio commendati, discant vinum
oleum que miscere, seueritatem atque lenitatem simul
in obiurgando coniungere. sic de suo sponso praedicat sponsa, dum
illum candidum, et rubicundum appellat, tamquam ex leni
et seuero compositum, atque temperatum. Et Apoc. primo
oculi flammei ad seueritatem, capilli autem instar lanae, in
starque niuis candentes ad lenitatem spectare videntur.
Denique regius vates Ps. 44. vbi ... vertunt regna Ps. 44.
propter veritatem, et mansuetudinem, alij ad verbum ~~reddunt~~

reddunt

reddant super verbum veritatis, et mansuetudinis equita, quasi Justi
tia, et mansuetudo, siue severitas et lenitas, bigam faciant currus regij
ductatricem, et ideo illę duę res magis commendare, vel extollere vi
deantur regalem statum quam quę symbolo continentur granatę
ex acri dulciq mixtę sapore. ~~fascinauit~~
fascinauit, invidit legit interpres Chrysostomi ex proprietate 11.
gręci verbi βασκαίνω, idest, invideo quare S. Anselmus fas
cinauit, idest, livida lesit intuitu respectuq invidię. solo liuore
nocuit, dolensq de promotione vestrę perfectionis, ac si dei liventi sua vos
tabe fecit aspectu. fascinus et fascinum penultima correpta, et fasci
natio accipitur pro male ficio, Claudius. ✱†
fascinauit. Qui vel aspectu noxio, vel blanditijs sermonis, vel
etiam prestigijs seu carminibus vetularum, presertim, atque
sagarum, teneram precipue ętatem lędunt, atque de bono na
turę statu deturbant, vel mentem perturbando, vel [illegible] ęgri
tudinem corpori afferendo: vnde etiam mors et exitium sequa
tur aliquando, hi dicuntur vulgo fascinare, licet autem id no
cumentum in quamvis ętatem manare queat, si imbecilla sit,
atque infirma: maxime tamen evenire solet pulchrioribus
pueris infantibus, quibus blandiendo, laudando, alliciendoq
nocetur. Nam qui pulchriores, eo magis alliciunt et excitant,
quo vero imbecilliores, resistunt minus fascinantium iaculis,
et veneno i. vehementi et intento, noxioq videntium, seu
potius invidentium obtutui. similiter accidisse Galatis, indicat
Apostolus. Nam cum avidissime arripuissent Christi fidem, digni
laude, sed cum adhuc teneri essent, ac velut pueri minus fortes
ad resistendum, facile succubuerunt inanę laudationi, et blan
ditijs, pseudo Apostolorum, quasi prestigijs delusi, instar quę
pueri, leni sermone abducti, atque decepti sunt, Hispani di
cunt, aojaronle; i hablaronle. i. fascinatus est. 12.
Quoniam vero
Dęmon, vel vocatus advenit, vel etiam non invitatus se in
gerit, eius modi ludificationibus scelestus celer adest, et cum
ipse invidia torqueatur, invidorum livori, et nocendi aviditati
prestò est; hinc fit, vt hęc tribuantur Dęmoni, quę sunt

Granata symboli regij

Chrysostomi interpres
Anselmus
Fascinare invidere
βασκαίνειν
v 1 r. v. 65.

Claudius.

✱† βασκανία. Fascinum quoddam incantationis genus est, quo homines ita ligantur, ut liberi non sint, nec mente compotes, sepeq ad extremam maciem deveniant. ita Calepinus

Fascinari quibus contingat.

Dęmon se prestigijs ingerit.

Sunt fasci

fascinantium opera. Immo et græcè βασκαίνειν tam significat in videre, quam fascinare; quod plerumque ex invidia fascinatio ortum, siue occasionem accipiat. ~~Significat~~ Porro qui fascinatus est, verum rerum sensum, veramque cognitionem videtur amisisse. Quare contra iudicat, secus quæ cernit, quam revera sint, tamquam qui oculis caligaret, vel emota sit mente. Hispani dicunt, tiene trampa ante ojos, ole hacen trampantojos. hoc est decipitur oculis ægritudine affectis. Sic videtur intelligendus ille locus Sap. 4. fascinatio nugacitatis obscurat bona. i. species quæ ex mendacibus, nugatoriys, caducisque huius seculi bonis in oculos nostros incurrunt, ita eos afficiunt, perstringunt, obnubilant, ut quasi prestigijs obiectis impediti, quæ vere sunt bona distinguere, ablatoque velamine attingere minime valeant. et sequitur ad maiorem explicationem, et inconstantia, concupiscentiæ, vel inconstans concupiscentia, inquietus, inquam, appetitus, seu libido, quæ nos quiescere non sinit, sed veluti exactor vectigalium continuo cordis nostri fores pulsat, utpote insatiabilis, certè numquam satis contentus præsentibus, transvertit, ~~[illegible]~~, usque deque habet, immutat, ac decipit sensum sine malitia, hoc est simplicem, certe parum circumspectum. Hispane. El veleño de los bienes caducos nos hace trampantojos para que no veamos lo bueno, y el antojo de nuestros deseos que como veleta de tejado a todos vientos se mueve, nos trae embaucados como niños bobos con dixes y ninerias. itaque quasi res transitoria, et bona fugacia nobis invideant æternam felicitatem, fascinatos, et pene emotos mente trahunt ad se. et amore sui, atque concupiscentia inescant, atque decipiunt incautos hominum sensus, eripiuntque, et suffurantur animam. Hoc enim vero, si pueris contingat, si ignorantibus, si legem Dei parum diligentibus; dolendum certe; at qui grandiores sumus, qui virtutis viam ingressi, qui Dei gustauimus delicias, et ad æterna aspiramus bona; nos ipsi infeliciores sumus, nisi eiusmodi fascino, præstigijsque creaturarum viriliter resistimus nixu. Caueamus itaque à fascino malitiæ, à nugacitate

Seculi

Ex invidia fascinatio.

Sap. 4. 12. Explicatur.

Seculi bonorum cupido quam perniciosa.

seculi, à cupiditatum lenocinio, à bonorum huius vitę aspectu, quo ni
hil nocentius, nihil fallacius, presertim si nobis placeamus ipsi, nostra
que laudari queramus, Fascinatores enim laudando, bona secularia
blandiendo, Demon vero incentor vtrarumque, et concupiscentię excita
tor, decipiendo, eludificando, maximè nocent, breuiter per vulgi (Hieronymus
inquit,) verbum inuidiam significauit. ¶ Ex dictis iam patet sensus 14.
Apostoli, Quis, inquit, vos fascinauit? quasi dicat, Quis vobis tantam fęlicita
tem, seu libertatem inuidit? Quis malus oculus, tam deprabato animo
tantoque cum liuore vos intuitus est? Quis cato demonis arte vsus, ita
sensus corrupit vestros? Quę vos carmina excantarunt? ita à men
te alienatos vos video, ita dementatos, ac cęcos, vt expositam ve
ritatem ob oculos minimè cernatis, quamque prius, et credidistis,
et quasi clauis in animo fixam tenuistis, iam minime credatis.
Videte quomodo culpam deriuet in alios, et leniat asperitatem
verbi precedentis, pseudoque Apostolos tacitè perstringat, in odi
umque vocet, fascinatores appellans. q. d. ista vestra à fide alie
natione, quę non sine mentis alienatione accidit, (neque enim
aliud est credibile, de ijs qui tam ex corde Xpum recepistis, vt pa
lam crucifixi imaginem, circumferentes adorauerilis,) ista, inquã,
alienatione facile ostenditur Demonis inuidia, et calumnijs
vos fuisse deceptos, per falsos Apostolos; atque ita à fidei obedien
tia ad varias legis cęremonias traductos, Attende oculos fidei
lumine illustratos exactius, ac perspicatius rem capere, ac pene
trare. cum ergo Galatę tam exactè Xpum cognouissent, tam
firmiter cordi impressissent, quis non obstupesceret, eorum
tantam fuisse Dementiam, vt ab eo deficerent, Quis non crede
ret arte Demonis, ministrorumque eius fuisse circumuentos, atque
in manifestam fraudem inpulsos.

Paraphrasis V. 1. Paraphrasis breuis.

Ô Galatę amentes, quis vos prestigijs actos à veritate catholica
ab obedientia fidei christianę remouere conatus est, cum tam
certi essetis de mysterijs passionis, mortis, ac crucis, resurrectio
nisque Xpi domini, ac si veluti ipsi eius Apostoli, testes oculati
fuissetis, et ipsum [illegible] cruci primum affixum, deinde tertia die
resurgentem videre contigisset. De fascinatione inferius
agendum Digressione longiore. Non

15 Non obedire veritati Hieronymus habet non credere, nimo hanc par- *Hieronym. Varia lectio*
tem versus non inuentam, inquit, in exemplaribus Adaman
tijs, ideo a se in explicatione omissam, quare non varia con iec
tura irrepsisse in textum ex commentario, vel scholio cuiuspi
am, nam sine ea integer sensus manet, verbumque fascinauit
totam eam sententiam includit, Hic enim fascini effectus, vt
non obediatur veritati, sed grece legitur, et in biblijs correctis, qua
re fas non est inde expungere. videtur autem esse contra pos
tum non obedire veritati, et ante quorum oculos Jesus Xpus est tell
q. d. Quis vos impulit, aut decepit vt non credatis, quod tam fir
miter ante credidistis! Veritati Antonomasticôs pro fidei quia
nulla veritas veritati fidei prestat, cum hec Dei testimonio inni
tatur. vnde dicitur Ecclesia columna veritatis; hanc particu *Augustinus. Ambrosius.*
lam etiam omittit Augustinus, vt patet in sua [~~imno~~] et Ambro
sius, et Chrysostomus, Theophylactus, et translatio Syriaca *Chrysostomus Theophylact.*
vide hic Erasmum. ¶ Diaporia seu dubitatio illa, Quis vos
16 fascinauit? (vt ante dicebam) vim habet ad vrgendum, et exaggerandum crimen.
In verbo autem fascinauit, est correctio, qua lenit iniuriam prio
ris verbi, est similitudo seu metaphora, que seruiunt hyperbo
lico sermoni. q. d. sine sensu estis, ac sine mente sed hanc vobis
nescio quis abstulerit: an malus oculus inuidorum, an Demonis *Fascinatio ex triplici causa.*
versutia, et fallaces doli; an ministri eius pseudo prophete, et veri
prestigiatores. Nam ex his causis fascinatio creditur exoriri: Sic
ergo innuit esse Galatas tamquam pueros, qui facile decepti contra
ria credant, atque prius crediderant. Siue qui fascino lesi, et immu
tati pro debilitate stomachi euomunt cibos, ita tenelle mentes infi
des immutate ac lese debiliores que reddite abijciant veram christi cog
nitionem. Quis, inquit, vos fascinauit, vel fascinando dementa
vit, aut prestigijs mentem fefellit ac nunc etiam fallit, non obedire veritati gr. μὴ
πείθεσθαι τῇ ἀληθείᾳ. i. ne obtemperetis veritati i. ne operibus ex
hibeatis, quod fide credidistis. Caietanus, Ecce ad quod vos fascinauit! *Caietan.*
ad non obtemperandum veritati; Intendit enim qui vobis fecit
apparere, fidem Xpi non sufficere ad salutem, [quod] est contrari
um veritati sed oportere seruare legalia, quod est non obtem
Veritati perare [veritati], sed apparentie. ~~ante quorum~~ ¶ ~~O stulti Galate~~

Ante

~~O stulti Galatę quis vos fascinauit:~~
Ante quorum oculos Xpus Jesus proscriptus est, crucifixus. ita legit 17.
Augustinus expo. 1. Augustinus, cuius expositio est. in verbo fascinauit indicatur Gala
tas defecisse à profectu quem habuerant, nempe à christi fide, quam
receperant; sed opera Pseudo Apostolorum; qui ipsis videntibus, immo
permittentibus, à christo abstulerant hereditatem, atque possessio
nem, quam in cruce moriens sui sanguinis precio emerat ~~huius~~ huius au
tem possessio gentes sunt, atque adeo Galatę ipsi, qui dum à gratia
fidei revocantur ad legis opera, ipsa Xpi possessio, (idest, ij qui
bus iure gratię, et fidei Xpus inhabitat) proscribitur, et aufer
tur. ergo cum addit crucifixus, vult movere Galatas memoria
precij, quo sunt redempti, et in verbo proscribendi est etiam
emphasis, seu augmentum. exagerat enim quod ante dixerat
in fine precedentis Capitis, atque ostendit non modo sequi
ex eorum facto, et reditu ad Legalia, ut christus non perve
nerit ad possessionem, pro qua sanguinem fuderat, quod est,
gratis mortuum esse; sed ut de iam habita possessione detur
batus sit, quod est proscriptum fuisse, sed hęc proscriptio (in
quit, Augustinus) non obest Xpo; qui etiam per divinitatem
dominus est omnium; sed ipsi possessioni, quę eius gratię
cultura caret.

Beda Glossa o. Hanc expositionem sequutus est Beda, et refert Glossa ordina 18.
ria. ubi dicit crucifixus, cum pondere pronunciandum, ex sensu do
loris. sequutus est etiam author ipse Glossę ordinarię, et Lombardus. in vestra
Lombardus presentia, inquit, ille tantus, qui est Jesus christus, et pro vobis
~~est~~ crucifixus, est proscriptus. i. exheredatus: et hoc in vobis, in
Claudius alijs non deberetis pati, nedum in vobis.] Claudius inquit, Augusti
num non proscriptum, sed prescriptum legisse, et hac prescriptione
Pseudo Apostolorum amisisse suam possessionem, i. Galatas.
Nescio quos codices habuerit Claudius. nam clarè legitur in
Augustino proscriptus, et proscriptio, nec certè solum prescrip
tione, sed etiam proscriptione amittitur hereditas, et possessio.
Erasmus. sed prior à Erasmus id dixerat, et referens verba Augustini
semper inducit prepositionem pro, nunquam pre; ~~et~~ credit
Erasmus propositam loco pre quod maximè apparet, cum ~~ait~~

ait,

6652

cit proscriptione quod tenebatur aufertur.

S. Thomas secundo loco hanc Augustini expositionem declarat. S. Thomas
recte, inquit, fascinati estis, siquidem veritatem, quam recepistis i.
xpum per fidem in cordibus vestris, evomitis tanquam pueri, cum
in vestra presentia xpus Jesus proscriptus est. i. expellitur, et eiicitur
de hereditate sua, que estis vos, et tamen crucifixus fuit pro vobis.
ah quanto pretio empti. 2 corinthiorum 6. 1a Petri primo . 2. Cor. 6. 20. 1. Pet. 1. 19.

19. Ambrosius sic. O insensati Galatae quis vos fascinavit. ante Ambros. Expo. 2.
quorum oculos xpus Jesus proscriptus est et in vobis crucifi
xus est. addit scilicet coniunctionem, et verbum que est manifestum
est, inquit, quod stultorum oculis xpus proscriptus videtur, idest,
expoliatus, vel condemnatus. Prudentium vero oculis, et sensi
bus non solum non condemnatus, sed ipse mortem cruce sua
damnasse videtur. Passio enim Domini vita nostra est, et des Passio xpi vita nra et mortis destructio.
tructio mortis. sed quia hi indigne ceperant sentire translati
ad legem, idcirco mentibus eorum xpum condemnatum videri
conqueritur. Ideo q subiecit, in vobis crucifixus est, hoc est sensu
vro crucifixus est, quasi homo. In quo enim spes plena non est,
homo est. Ideo hi non putabant plenam salutem esse in xpo
quia legem illi adequabant. In his vero, qui congrue intelligunt
xpum, vivit in eis xpus, in Photino crucifixus est. Hic
enim mortuus est in quo dicitur xpus crucifixus quia illud loco
accusationis obiicitur. Hanc expositionem sequitur Nicolaus de Lyra.
Lyra proscriptus i. condemnatus, et crucifixus, tanquam homo
purus per falsos Apostolos dicitantes non sufficere fidem xpi
ad salutem sine legalibus, cum autem hoc dicerent in presentia
Galatarum, et ipsi crederent procul dubio, se fascinatos decla
rabant. Peccabant isti heretici in eo quod xpi divinitatem
non crederent, que fuit heresis Photini, adversus quos dicit Photini tempus. Hieronym.
Hieronymus in Prologo, Joannem scripsisse suum Evange
lium, Ambrosium per omnia sequitur et explicat Lom
bardus hic, et utraq Glossa, oculis stultorum videtur damnatus Lombard. Glosse
tantum, et in eorum sensu crucifixus, ut homo, in quo nulla spes
salutis sit.
S. Thom. 3o loco profert Ambrosium, 4o vero Glossam interlinealem

secundum qu

274

Similiter quam exaggerat peccatum Galatarum, quod simile sit peccato Pilati et illorum, qui cruci xpum affixerunt, et tamen ipsi fascinati non sentiebant, in quantum devenissent miseriæ. verba interlinealis sunt, Dum per legem a xpum desertis, xpus est in vobis proscriptus, sicut Pilato; et dum insufficientem creditis, a crucifixoribus non differtis. Ambrosium sequitur et Catharinus.

20. Hieronym. Hieronymus ita habet textum, ut Ambrosius, exclusa coniunctione et; ponit etiam, licet non declarat, particulam non obedire veritati. verum, proscriptum xpum in bonam partem interpretatur. Vobis enim, inquit, recte proscriptus est xpus, de cuius patibulo, et passione, alapis, et flagellis totus prophetarum prædicit chorus, ut crucem ipsius non de Evangelio tantum, in quo crucifixus refertur, sed multo antequam descendere dignaretur ad terras, et hominem, qui est crucifixus, assumeret, noverimus. Nec parva laus Galatarum est, ut ita crediderint in crucifixum, ut ante fuerat eis proscriptus; quo scilicet lectitantes prophetas, et omnia veteris testamenti sacramenta noscentes via et ordine venerint ad credendum.] Hieronimum explicat

Claudius. Claudius. Proscriptum, inquit, i. non modo Apostolorum prædicationibus, sed etiam prophetarum, scripturis antedictis, et scriptis

Remigius. didicistis. Remigius similiter intellexit, non solum in quatuor Evangelijs præscriptus est xpus crucifixus, ante oculos vestros, sed in libris veterum prophetarum. ~~Respondet~~ [~~Anselmus ante quorum oculos interiores Jesus xpus præscriptus est, i. præostensus et prænotatus a nobis, non in tabulis lapideis, vel lex: sed in vobis et in cordibus vestris crucifixus est, quia crux, et passio, qua redempti estis, erat maxime intimanda vobis. Unde magis dementes estis, qui xpum vobis præmonstratum pro peccatis vestris crucifixum negastis, non credentes vos ex fide posse iustificari sed ex operibus legis~~) — [marginal note, illegible]

Adamus. Adamo non apparet probabilis expositio Hieronymi, quod non est credibile, Galatas versatos in legendis Prophetis.

Erasmus. Erasmo videtur ab Hieronimo lectum fuisse Prescriptus. i. ante scriptus in vobis crucifixus, quam in Evangelio legeritis, legentibus videlicet et credentibus vaticinijs Prophetarum, qui multo ante id fore prædixerant. monet autem vocem προεγράφη — comunem esse picturæ et scripturæ γράφειν scribe

[signature/paraph]

Scribere et pingere significare:

21. Chrysostomus (quem sequuntur Theophylactus, Oecumenius, Theodoretus et fere Greci, et latini, Remigius, Clarius, Delrius, Vasques, Pseudo Hieronymus ~~in potius~~ Primasius, Adamus ~~similiter~~ simpliciter explicat ante quorum oculos Jesus christus prescriptus est in vobis crucifixus. i. quibus ita per meam predicationem christi seu Passio, oprobria, tormenta, crux representata sunt, et proposita, ut licet Ierosolymis hec acciderint, tamen oculis fidei que longe dissita perspicaciter cernit, ita expressa, et tanquam in viua imagine depicta, seu descripta videritis, acsi inter vos hoc est in vestra urbe, et patria, vobisque presentibus gesta fuissent. hanc expositionem laudat Adamus, et eam que est Augustini. que q Ambrosij iudicat admittendam. Verbum enim προέγραφη et depictus, seu prescriptus, et proscriptus reddi potest ex proprietate, et idiomate Greco. ~~Respondet~~ Anselmus, Primasius, et chrysostomus, et Ambrosi retinuit expositiones. imo eas quas hic subijcimus *Chrysost. Expo 4.* *Adami censura.* *Primasius*

22. Serripandus cum in priori parte sequatur Chrysostomum, in posteriori sic explicat, in vobis crucifixus, inquit, per sacramentum baptismi. in quo et nos dicimus cum christo in crucem acti, et xpus crucifixus in nobis, ut patet ad Romanos. 6. quicunque baptizati sumus, in christo Jesu in mortem ipsius baptizati sumus, et ad Hebreos. 6. rursus crucifigentes in semet ipsis filium Dei. scilicet per baptismi sacramentum. potest exponi in vobis crucifixus per imitationem earundem passionum, quas passi estis, ut vult Legionensis et Baronius anno xpi 35. ait multos ex Galatis et Iudeis Dispersionis testes fuisse ~~passionum Domini~~ passionum Domini. *Serripand. Expo. 5.* *Rom. 6. 3.* *Heb. 6. 6.* *Legionensis Expo. 6.*

23. Hieronymus in commentarijs par vis quos S. thomas citat et approbat in 1a expositione, Ante quorum oculos christus Jesus proscriptus est; quibus per meam predicationem, ita manifestata est Passio eius ut ipsum ante vos pendere putaretis. Proscriptus est i. sententiam damnationis accepit, et in vobis crucifixus, quasi apud vos omnia facta sint. Hec ipsa est Grecorum expositio, Addit alteram que est Ambrosij, quem vere pro damnato, ac mortuo, nunc etiam vilem habetis, dum putatis eum vobis non sufficere ad salutem. *Pseudo Hieronym.*

Ansel

Anselmus. Anselmus, Ante quorum oculos interiores Jesus christus prescriptus 24
est, i. preostensus, et prenotatus à nobis, non in tabulis lapideis, vt lex;
sed in vobis, et in cordibus vestris crucifixus est; quia crux et passio, qua
redempti estis, erat maximè intimanda vobis. Vnde magis dementes
estis, qui xpum vobis premonstratum, pro peccatis vestris crucifixum
negastis, non credentes vos ex fide posse iustificari, sed ex operibus legis.

Mart. del rio. Martinus del rio, sic explicat. Quis vestram salutem ac veram fidem
invidens adeò dementauit, vt ad lucem clarissimam caligetis, et tam
subito, leuiterque ab ea fide defeceritis, que tam manifestè vobis à me, tra
dita fuit, ac si penicillo predicationis ante vnius cuiusque vestrum ocu
los Jesus xpus pro vobis crucifixus foret. hec vera Chrysostomi expositio.
Lombardus etiam inter alias probat Chrysostomi expositionem, et
explicat illud, in vobis crucifixus, i. in intellectibus vestris, vt
sciretis qualiter acciderit, et quid vobis contulerit xpi passio; quod
non intellexerunt qui presentes aderant, dum xpus ageretur in cru
cem; quod dicit Chrysostomus, fidei oculis exactius perviderit, i.
cum maiori fructu.

Chrysostomi explanationes. Notat vero Chrysostomus sapientiam Pauli, qui vituperet, cum lau 25
det. Nam laus erat ita exacte percepisse, et impressisse cordi xpum, vi
tuperio autem dignum, quod deseruissent, vt inconstantes, et stulti. Etiam
notat studium Apostoli in predicanda cruce xpi, quam semper vide
tur gestare presentem. Immo pro tota oeconomia redemptionis
Sinedoche. ponit xpi crucem, siue crucifixum xpum. Est ergo sinedoche
partis pro toto.

Erasmus. Hyperbole. Erasmus hyperbolem agnoscit in his verbis, quod insinuet Apos 26
tolus certius credidisse Galatas xpum morte sua liberasse genus
humanum, quam qui coram conspexerint illum sublatum in cru
cem; idcirco magis indignatus est adversus eos, qui relapsi
in Judaismum à xpo defecissent. Certè totus versiculus ex agge
rationibus plenus est. Ait preterea in sententia grecorum, que
magis arridet, melius transferri depictus, quàm prescriptus,
Varia translationes. quod ipse sequitur in sua translatione, (quemadmodum, et author
Syriacae) et in Chrysostomi commentario. Sic enim, inquit,
crediderant xpum crucifixum, quasi conspexissent oculis, di
cit etiam coniunctim legendum, Ante quorum oculos xpus.

in

in vobis est prescriptus Crucifixus, q. d. veluti depictus in cruce pen-
dens, vestris oculis exhibitus, eundem sensum exprimit Syrius
Nam ecce quasi pingendo depictus fuerat Ieschua Meschicho Cruci
fixus. Neque enim erat apud Galatas Crucifixus, sed illis per fidem
representatus est Crucifixus. Id tacite, inquit, monet Chrysostomus
qui nihil attinget de prepositione in verbo προεγράφη, quod Paulus
usurpasse videtur, pro prescriptus est, illud etiam animadvertit
quod verum est apud latinos prepositionem, Pro interdum sig- Pro in compositione
nificare aliquid Palam fieri, ut prodere, promulgare, proferre,
prologui, prostare, adde etiam profiteri, protestari, et olim (subdit)
nomina damnatorum publicitus in foro proponebantur. Unde Proscriptio quid.
hoc genus damnationis proscriptio dicta est.

27. ¶ Claudius notat Proscribere hoc loco esse relegare et damnare. Unde Claudius
Proscriptio apud Romanos damnationis genus, quam Greci Proscribere i. relegare.
προγραφήν nominant, Macrobius Non est, inquit, facile in Macrobius
eum scribere, qui potest Proscribere. Hinc excomunicati no-
minatim, qui in tabella publice exponuntur, proscribi recte di-
cantur. item cum aliquid per Scripturam venale proponitur
proscribi dicitur, ut aedes, agri etc.

Proscriptum apud Romanos, (ut etiam notat Anselmus) in Anselmus
exilium trusi hereditate et Patria privabantur. Quales multi Exilio damnati hereditate et patria.
sunt a Sylla proscripti. Quam proprietatem secutus videtur Sylla.
Augustinus, imo et Ambrosius, ut supra patet. translatio
Arias montani ostendit etiam Grecę literę esse conformem
quę reddita ad verbum habet proscriptus loco προεγράφη

Ex his liquet non sine causa iusta variam esse lectionem
huius loci, alijs Proscriptus, alijs Prescriptus, legentibus, sed litem
hanc diremit Xistus Papa, quintus, et Clemens octavus, qui
vulgatam nobis correctiorem proposuerunt. sed cum tot sint co- προεγράφη
dices antiqui latini, qui habeant Proscriptus, existimarim Proscriptus
unam pro altera voce sumptam, cum idem fere significent Praescriptus Depictus
i. Palam scriptus seu pictus, seu representatus, in publico
loco propositus in imagine, in tabula, in altari, in cruce
gestatoria, sic enim in Ecclesia Proponitur Xpus Cruci
fixus ante oculos fidelium.

Prescribere

Praescribo. Praescribere autem apud Latinos, non modo significat, praeficere, praesti 28.
tuere, praecipere, verum etiam, ante, vel prius scribere. Unde praes
criptio, titulus, seu inscriptio, aut superscriptio. Sic Verg. Egl. 6. Quae
Verg. Ecl. 6. Vari praescribit Pagina nomen, i. quae titulum, et inscriptionem
habet, ad Varum. Praescriptum etiam dicitur exemplar, quod lu
di magister proponit discipulis describendum, et imitandum.
Christus exemplar ad imitandum. Hinc Xpus Praescriptus est Crucifixus, i. propositus est in cruce
tamquam exemplar, quod imitari debeamus.

¶ Hieronymi expositio ex utrisq. comentarijs collecta eadem
videtur esse, quae Graecorum, licet diverso modo explicata. Hanc 29.
S. Thomas affert 1o loco, probat q. la sic est intelligenda, ut usus
Expositio Hieronymi declarata. Metonymia. fuerit Apostolus ea figura, seu tropo loquendi, quo res poni
tur pro signo, ut Eclog. 8. Tunc Phaëtontiades musco circundat
amarae corticis, atque solo proceras erigit alnos, i. cantat, seu can
tando declarat sorores Phaëtontis conversas in alnos, hoc est cir
cumdatas cortice, quasi arbores, et erectas in altum; sic hoc loco Pros
criptus et Crucifixus dicitur Xpus, i. vaticinio Prophetarum
praedictus proscribendus, ac crucifigendus; seu praedicatione Pauli
declaratus in oculis et mentibus eorum Proscriptus et Crucifi
Explicatio huius loci paraphrastice dilatata ad mentem Chrysostomi. xus. q.d. lex ipsa et eius propheticae figurae an[struck]te oculos
vestros, et omnium, qui me audierunt praedicantem, aures ma
nifestè repraesentarunt vobis Jesum Xpum damnatum
à Pontificibus, traditum à Pilato in crucem agendum; quin
et praedicatio mea Evangelij q. expositio eundem vobis propo
suit, ita perspicuè intuendum, ac si oculis cerneretis, vinctum
duci ad Caypham, alapis caedi, sputis impeti, ab Herode illudi
à plebe postponi homicidae, et postulari ad crucem, à lictoribus
flagellari, à militibus spinis coronari, denique mucronibus
per ministros Romani praesidis cruci configi. In super ipsae
solemnitates annuae inter nos celebratae, et saepe repetita me
moria passionis Xpi, in sacris officijs, in Missarum quo
tidiano sacrificio, in publicis insignibus, in tabulis, in ima
ginibus, in crucis vexillo, in altarium sculptura, in ornatu
sacrorum vasorum, ac vestimentorum, immo in privatis
etiam locis, sacrarijs, et sanctuarijs, pro cuiusq. pietate, et charitate.

Xpi picturae, ac sculpturae ad compunctionem mentis excitandam erectae,
ita exhibuerunt vobis Xpum in crucem sublatum, pro vobis mor
tuum, et tandem è mortuis suscitatum, ut non modò ignorare non
possetis, sed necesse fuerit in cordibus eum per fidem firmissimè
tenere affixum, et intimè impressum; unde ergo vobis tanta
mentis caligo, ut quod ante oculos continuò habetis, minimè cer
natis, aut cernere non videamini! certe ita vos geritis, quasi nihil
horum, aut sensu percipiatis, aut intelligentia noveritis.

30. ¶ Caietanus Ante quorum oculos Iesus Xpus praescriptus est in *Caietanus*
vobis crucifixus; declarat alienam ab omni ratione esse
huius modi fascinationem, ex eo quod Galatis ante eorum ocu *Praescriptus i. annotatus in corde scriptus per fidem, quam mentis oculis intuiti sunt.*
los prius scriptus est Iesus Xpus, cum essent integri Xpti ami-
in ipsis Galatis crucifixus, per ea scilicet, quae pro Xpo passi
sunt. Metaphora exaggerat; Nam si ludificari in iis quae solum
visui apparent, tolerabile sit, tamen ludificari in iis quae vide
mus non solum scripta, sed scribi, intolerabile est, nam ipsa
mora, et dearticulatio caracterum plus certificat visum quam,
quod videt scriptum, cum dicitur ergo, quibus ante oculos *Christus in mentibus Galatarum scriptus per fidei certitudinem, et crucifixus per imitationem.*
mentis prius spiritus Sancti calamo scriptus est, atque adeo
per singula certificatus, ut certius perspicere, ac percipere cla
rius nemo potuerit, nec tantum per singula certificatus.
sed etiam crucifixus in vobis, quoniam multa passus sit in vobis,
dum vos patiebamini pro Xpo. Nam qui dixit Petro vado Ro
mam iterum crucifigi, significans se crucifigendum in Petro:
similiter dicitur crucifixus in Galatis, cum hi cruciati sunt
pro Xpo. q. d. Quis vos fascinavit post visum, [i. creditum certissime,] et tactum
crucifixum in vobis? Sa. propositus est imitandus, et cum *Sa.*
quo veluti crucifixi estis mortificando vos ipsos, De hoc sen
su scripsi Xpi [struck] [above line: vide] Viegas Apo. 4. cum tractat opinionem
eorum, qui Xpum dicebant esse signatum librum in dexte
ra Dei.

31. ¶ Itaq. Viegas cum Chrysostomo dicit Xpum in cruce librum esse *Viegas. Chrysost. Christus in cruce liber scriptus*
scriptum illustrissimis amoris documentis, apertum et ex
plicatum propositum ante oculos fidelium, in quo peccati
turpitudinem, propter quam abolendam necesse fuit [struck]
Xpum

xp̄um pati, gr̄aę splendorem, virtutum pulcritudinem seu bonitatem, sapientiam, potentiam, et incredibilem in homines amorem facilè possent perlegere, sed amplius quid explicauit Caietanus qui Galatas facit oculatos testes scriptionis, immo et ipsos inscripto xp̄o legi.

In Vobis, etiam variè explicatur Gr. ἐν ὑμῖν. Eras. Inter vos, alij in presentia vestra siue ante oculos vestros, vt sit pleonasmus idest redundans sermo, ideo Syriaca versio non expressit hanc particulam; sed sustituit, coram oculis vestris, pro eo quod traductum est ab alijs, quibus ob oculos, siue quorum ante oculos et in vobis. sed sunt qui explicent in vobis. i. in mentibus, vel animabus vestris, in baptismatis mysterio, vel in intellectibus vestris, in sensu, in opinione vestra, immo in fide vestra per pręd[i]cationem, et credulitatem, vel etiam in corporibus vestris per imitationem perpessionum xp̄i. In multis codicibus abest in Vobis, sunt qui Hebraismum recognoscant, sicut in illo Psal. 18 Quorum non audiantur voces eorum. satis erat dixisse, quorum absque eorum, similiter hoc loco satis fuisset dicere Ante quorum oculos et non adiicere in Vobis. sed si priora verba adiungantur participio pręscriptus, posteriora, Crucifixus nihil superfluum videtur. Theoria, quę tres expositiones ad mores applicantur. 32

Ante quorum oculos) Ecce quod fide crediderant, Iesum xp̄um pro ipsis Crucifixum: sed hęc particula variè exponitur οἷς κατ᾽ ὀφθαλμούς. Arias, quibus ob oculos. Erasm. pręoculis, Syr. coram oculis vestris (et vulgata non ponit in Vobis neque quibus) q. d. Quorum in pręsentia Iesus xp̄us pręscriptus est, i. repręsentatus est, vel à principio meę pręedicationis, vel etiam nunc, seu continuò repręsentatur Crucifixus in Vobis i. inter Vos, in coetu et Ecclesia vestra. dum xp̄i mysteria recoluntur more xp̄tiano. Hoc ergo indicium est, et argumentum fascinatos vos esse, cum, quę tam certò credidistis, vel adhuc credere profitemini, ipsa opera, et ratio viuendi ad mosaicos ritus accommodata arguant, aliter esse, aut non credere vos iam, quę credidistis prius. secundum hunc modum explicandi oculos taxat Galatarum, qui, quę ante se habent, non videant, vel non ita percipiant, vt opus est, ac 33.

Pleonasmus.

Varia translationes.

1.

acres efflagitant, quod fascinatis creditur evenire. Hęc interpreta
tio non solum Galatas, sed complures arguit Xpianorum qui con Theoria Moralis secundum Augustinum
fitentur se nosse Deum, factis autem negant, qui celebrant Xpi
passionem, crucem humeris gestant habitu Nazareorum, ver Tit. 1. 16.
beribus se dilacerant, tunica induti penitentium pulla siue cine
rea, et tamen cum his ritibus se velint haberi Xpianos, operibus
tamen flagitiosis, moribus inquinatioribus, et tota pene ratione
vivendi referunt barbaros mahometanos, turcas et Arabes.
34. Hos si roges, Quis vos fascinauit? respondebunt fortasse.
Concupiscentia nostra, Hęc enim mire fascinat, nam licet face Concupiscentia fascinum.
re nequeat, quin ratio videat, tamen iudicium eius pervertere
potest, Isai, 5. Vę qui dicitis malum bonum ~~etiam~~ etta ponentes ama Isa. 5. 20.
rum in dulce etta videt profecto ratio, servire Deo bonum esse
atque dulce, sed adeo eam excantat concupiscentia, vt perver
tat iudicium, et dicat aliter faciendum. Hos per ironiam loqui
tur Isai. 47. Sta cum incantatoribus tuis. i. motibus, et cupidi Isa. 47. 12.
nibus depravatis. fascinatio quidam à fascia deriuat, quę I. in Dignit. n. 42.
ante oculos ligata, prohibet rem videri, prout est, ita fascinatio
pervertit iudicium, vt aliter res ei appareat, quam sit, Hugo Hugo.
Cardinalis. vide supra, fascinatio nugacitatis. n. 13.
35. ¶ Ante quorum oculos, i. quibus videntibus Iesus Xpus Theoria altera secundum expositionem Chrysostomi
prescriptus est. i. Xpi Iesu hereditas, et possessio aufertur occu
patione iniusta, et iniqua prescriptione, quę possessio vos estis
Sanguine precioso illius acquisita, ideo addit, in vobis crucifi
xus, i. tunc vos in possessionem accepit, cum in vobis crucifixus
est, quando vero hoc factum? certe cum baptismum suscipien
tes, mysterium crucis in vobis i. in animis vestris renovas
tis. Rom. 6. supra. et hos similiter argumentum fascinato
rum, qui non defendistis Xpi possessionem ab iniquis occu
patoribus, cum videntibus vobis irruerent in alienam possessio
nem, quę tamen vestrę commissa custodię erat. Similiter et hic
sensus quadrat in negligentes, et ignavos, quosdam Xpianos:
qui, quasi non sentiant, vel nihil ad eos pertineat, se à demo
nis occupatione, seu latrocinio minime defendunt, quasi vilipen
dentes pretium sanguinis Xpi, quo sunt redempti: Xpus ~~pro~~

pro sua possessione metonymia est, sicut illa apud Verg. Aenei.
iam proximus ardet Vcalegon. i. Vcalegontis domus et possesio
¶ 3. ante quorum oculos Xpus (si legas cum multis Proscriptus — Theoria Moralis 3a pars juxta mentem Ambrosij. 36.
est et in vobis crucifixus, hoc est ante oculos vestros, tamen sine
ullo sensu doloris vestri Iesus Xpus damnatus est et crucifixus
inter vos per falsam ministrorum Demonis predicationem, ut
olim revera à Pilato, Plebe, et lictoribus, q. d. Ierosolymis semel
Xpus sententia iudicis iniqui, et publica voce preconis actus est qua
si impius, in patibulum crucis, inter vos vero, i. in Galatia iterum,
sive in opinione vestra. Hec etiam expositio ad eos accommodari — Chrus à malis ministris sacrorum crucifigitur.
potest, qui ita viliter, ita ignominiose Xpum, et eius mysteria
crucis tractant, ut iterum videantur Xpum in crucem agere,
et cum latronibus connumerare et reputare, sicut planxit Isaias. 53.
Isa. 53. 12. et cum iniquis reputatus est. O sacri Dei ministri, O sacerdotes
et Ecclesiarum presbyteri, O vigiles animarum episcopi, cavete — Adhortatio ad sacerdotes.
diligenter vobis et gregibus Domini vestre cure commendatis
attendite, ne forte fascinatio nugacitatis, seu malitie, (ut alias
legitur) ita vobis, vestrisve ovibus, aut simplicioribus agnis, noceat
ut fascinati, lesi mente et de recta sentiendi ratione mutati, de
serant Xpum, eiusq. obtemperare reluctentur preceptis. Vide
te, queso, quomodo tractetis opus Domini, quam mundis acce
datis manibus ad tam divina mysteria: meminere subitam Oze
mortem, cuius culpa minor forte quam vestra fuit.
¶ Nam si Galate, quod a lege deficiant, dicti sunt Xpum 37.
in seipsis proscribere, damnare, et cruci affigere, quid par
erit, ut de vobis dicatur, cum flagitijs operti ad passionem Xpi, — Galate deficientes ad legem Xum proscribebant.
eiusq. mortem in sacro sancto misse sacrificio recolendam
acceditis; peiores vos multo esse Pontificibus, Phariseis, et
scribis, deteriores Pilato, atq. Herode, seviores etiam lictoribus,
crudeliores militibus, iniquiores plebe Iudeorum; illi enim
si innocentem condemnarunt, si illuserunt, si verberaverunt
si contempserunt, si ad crucem postulaverunt, si sustule
runt in patibulum, et denique opprobrijs oneratum ad mor
tem usq. ignominiosissimam crucis perse cuti sunt, Dominum
1. Cor. 2. 8. glorie illum esse non cognoverunt, nam, si cognovissent,
minimè crucifixissent; at vos et cognovistis, et crucifi

38. et crucifixistis. Nonne Galatarum instar fascinati estis. ¶ O insensa Theoria Moralis. Pars. 4.
ti homines quis vos ad tantum dementiæ venire coegit, ut non ob
temperetis cognitæ veritati: quorum sub oculos Jesus Xpus quotidie
inter vos, imo a vobis prostat
"Crucifixus," quis tam demens repertus est in deserto, cum Moyses
proposuit intuendum serpentem, qui nollet illum respicere, ut Num. 21.9. Serpens figura.
a lethali morsu sanaretur; ergo vincis tu ô Xptiane sacerdos om
nem dementia tua feritatem; qui habens propositam ante oculos
vivam tuorum vulnerum medicinam, i. Xpum in crucem
instar serpentis sublatum, non illum adspectas, ut saneris.
sed probris affectum tuis factis, q. crucifixum tuis intueris, ut
illudas, ut despicias, ut ludibrio expositum in temetipso in
terficias. Aspice virgam Moysis quæ versa in serpen Virga Moysis Exo. 7. 12.
tem devorat Magorum serpentes; contemplare auream
laminam in capite summi sacerdotis; considera Xpum sub figu
ra peccatoris cruci affixum; qui tamen omnium peccata in se trans
tulit, et devoravit, atque consumpsit, cuius mors mortem absorbuit.
Osee 13. et eos qui ad civitatem refugij appulerunt, qui sanguinem Osee 13.14. 1. Cor. 15.14.
ignoranter proximi fuderant, metu liberavit, tu qui non ex
malitia et protervia peccasti, sed ignorans deliquisti; confuge Maria Virgo civitas refugij.
ad virginem matrem, hæc civitas refugij; per hanc benedic
tionem expecta, et veniam ab hoc sūmo sacerdote; Ideo autem
39 ¶ Aurea lamina in capite summi sacerdotis Aaronici præscrip Lamina aurea.
tum ostendebat nomen Dei tetragramaton, quibus qua
tuor literis ~~principium vitæ in Adamo amissæ per passio~~
~~nem, ut interpretatur Hugo Cardinalis hîc, ait q. passione~~ Hellenismus
~~esse Hellenismum. Nam Græci ponunt genitivum pro ablativo~~
~~quo carent~~, nomen verò יהוה dictum ineffabile, quia יהוה cur dictum nomen ineffabile.
mysterium passionis occultum continebat, non verò quia
ignota esset eius significatio, ut Aug. in glo. ordinaria, Aug. Glossa Hugo.
Hugo cardinalis, pro damnato habent Xpum, Præbendati Patrimonio Christi abutuntur
qui confiscant bona eius dividentes inter se patrimoni
um Xpi, unde Ps. 21. Diviserunt sibi vestimenta mea, Amos Ps. 21.19. Amos. 6.1.
40. 6. Væ qui opulenti estis in Sion et cæt. ¶ Genebrardus in Ps. 28.6. Genebrardus Ps. 28.6
et comminuet eas, (cedros) tamquam vitulum libani, et di
lectus quemadmodum filius unicornium. gentes, inquit,
vocavit, ante earum oculos, filium Dei depinxit crucifixum,
velut unicornem bifurcatum. nam vox domini nudavit Unicornis symbolum Christi crucifixi.
sylvas cedrorum, tunc q. apparuit per eas, quasi unicornis, di
lectus. i. Xpus præscriptus, seu depictus crucifixus ante oculos.
absumens peccatorum. queritur.

39

X יהוה

+ Glossa Ordinaria & Lombardus aiunt significari Principium Vitæ Passionis Iste. q. d. Iste i. Christus sub figura summi sacerdotis, Principium est passione i. per passionem Vitæ in Adamo prius amissæ. Sic interpretatur Hugo Cardinalis, Hellenismum recognoscens in genitivo Passionis posito loco ablativi more Græcorum, qui ablativo carent.

40. + Et nihil patiebantur super contritione Joseph. i. pauperum, in quibus est Christus, prorsus misericordiam non habebant.

Digressio, de fascinatione.

Quaestio 1. ¶ Quaeritur utrum Scriptura Sacra probet fascinationem? Quot mo 41.
2.3. dis fascinatio contingat? An naturalis, an trans naturam sit? ex in
4.5. vidia ne, ac vicio hominum, an ex odio Daemonum oriatur? Ratio du
Ratio dubij 1. ex hoc Pauli loco. 2 ex aliis locis Scr. bitandi sumitur ex hoc loco, ubi videtur D. Paulus pro certo suppone
re esse fascinationem, aliàs non affirmaret Galatas fuisse fas
cinatos. Sunt etiam alia Scripturae testimonia, quibus idem con
Deut. 28. 54. 56. firmari videtur, ut Deut. 28. 54. secundum versionem 70
et mollis in vobis, et deliciosa fascinabit oculo suo virum suum,
qui in sinu suo etc. Et versu praecedenti dixerat, Mollis qui in te
et tener valde fascinabit oculo suo fratrem suum, et uxorem
suam, quae in sinu suo, et filios, qui reliqui sunt, et Prouer. 23. v. 6.
Prou. 23. 6. ubi 70 reddunt, Ne coenes cum viro invido. Graecè ἀνδρὸς βασκάνου
ex Heb. Ne comedas panem mali oculi. Est autem allusio ad
fascinum, qui malo oculo fit per venenatum aspectum. Item
Sap. 4. 12. Sapient. 4. fascinatio nugacitatis etc. ut 5. n. 13.
Fascinare et fascinum unde originem trahant. ¶ Primum animadverte cum Lelio Bisciola, fascinum, et fascina 42.
re, à Graeco fonte derivari βάσκανον et βασκαίνειν, ut ipsa
rum inter se facilè suadet vocum affinitas, prima litera, β in
f mutata, inter quas non magna est dissimilitudo, cum et
Plutarchus Plut. scribat in quaestionib. Graecis loco π Delphos usurpare
β pro π. et φ. β ut βατεῖν pro πατεῖν. βικρὸν pro πικρόν. Et Macedones loco φ. ut
Βίλιππος pro Φίλιππος.
Quamvis autem veriloquium, quod placuit gramma
ticis παρὰ τὸ φάεσι καίνειν — i. ab oculo laedendo, valde sit pro
babile; nam ferè oculis fascinatio fit; nihil tamen vetat, quin
Varia etymologia. et aliud sit probandum ἀπὸ τοῦ βάσει καίνειν, i. gressu, et incessu
corrumpendo, quòd, qui fascinatione laeduntur, aegrè, atque infir
mè gressus trahant, et tota corporis imbecillior fiat constitutio.
A fasce tamen, vel fascia videri potest dictus fascinus, quia ligat,
et quasi fasciat, quem laesit. Nec desunt, qui à fando velint
derivari: nam et oratione fascinatio fit, itaque apud Mediolanenses
cum quispiam laudatur, quia laudatione praesertim immodica
putabatur evenire fascinatio ~~nam~~, quasi boni ominis gratia
addi solet, Saldiccio per non fascinal, i. Saluo il detto per non fasci
ὀφθαλμὸς βάσκανος. narlo. ¶ Porrò ab iisdem Graecis usurpatur ὁ ὀφθαλμὸς βάσκανος 43.
oculus fascinator, quod praecipuum fascinationis organum

creditus est oculus tametsi lingua, et alijs membris exerceatur, *Oculis et lingua fascinari*
Catullus ad Lesbiam: nec mala fascinare lingua: Virgilius Eglo. *Catullus Virgilius Egl.*
baccare frontem cingite, ne vati noceat mala lingua futuro; et ve
teres grecos imitatus Eglo. 1. His certè neque amor causa est. vix *Egl. 1.*
ossibus herent.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos! Utrumque
refert Au. Gellius á se lectum in libris grecis magnorum viro *Gellius*
rum, ut scribit lib. nono capite 4. Noct. Atti. Id etiam, inquit, in
eisdem libris scriptum offendimus, quod postea quoque in libro
Plin. secundi natu. hist. 7. capite 2. legi esse quasdam in terra Africa *Plinius*
familias hominum voce et lingua fascinantium, qui si im *Africanae familiae fascinorum signae*
pensius forte laudaverint pulchras arbores, segetes laetiores,
infantes amaeniores, egregios equos, pecudes pastu atque
cultu opimas, emoriantur repentè. Hec omnia nulli alie cau
se obnoxia. Oculis quoque exitialem fascinationem fieri, in eis
dem libris scriptum est, traditurque esse homines in Illyrijs, qui
interimant videndo, quos diutius irati viderint, eosque ipsos ma
res, feminasque, qui visu tam nocenti sunt, pupillas in singulis
oculis binas habere. Hactenus ille.

Plutarchus lib. 5. Symp. q. 7. ex Philarcho Tybios narrat *Plutarchus*
gentem Ponticam fascino obesse, non pueris modo, verum *Tybij fascinatores*
etiam adultis, et viris: aspectum enim, et respirationem,
et linguam ipsorum adferre mortem, et mercatores, qui admi
sissent servos ab ipsis emptos tabe fieri, et egrotare, et proba
visse experientia. Hec Plutarcus, inde notabis anima etiam *Habitus inadt.*
seu habitu fascinationem factam.

44. Pontanus vir ingenio et doctrina Antiquis comparandus *Pontanus*
fingit Napen ab Acone amatam, prelatamque Naiadibus et *Nape oculorum fascino contabuit.*
harum oculis, scilicet invidentium, confectam:

Cedite Cedite Naiades Nymphe, iam cedite, vincit.
Pulchra Nape, petis que oculis, nigraque capillo.
Verberat his puer acer Acon, atque increpat ore.
illae oculis conceptum, atrum sub corde venenum
inspirant, quo victa Nape tabescit, ut albis
tabescunt sub sole nives in montibus, et iam

Ponit, humi languentem animam, mors occupat artus.

Horatius ~~[illegible]~~ ita inquit, ~~non istic obliquo oculo meatam~~ — Horatius

Non istic obliqua oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro, morsuque venenat.

Mag. Hiero. Albe epis. 2. l. Bombicum poëmatis, graves, elegantesque versus, non praetermittam quos refert l. Bisciola, Delrius que declarat, ut infra videbis. — Hieronymus Vida 45.

Quando quidem memini Tusci alta in rupe Viterbi
ipse senem vidisse ferum, cui dira rigebant
Ora, gravesque oculi suffecti sanguine circum,
fronsque obscaena situ, hirtique in vertice cani.
Ille truci, scelus, obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenues animas, parvasque volantes
Quin etiam si quando hortos ingressus, ubi annus
Exuit expleto turpem novus orbe senectam,
floribus, et passim per agros incanuit arbor,
Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam,
Spemque anni agricolae moesti flevere caducam.
Nam quocumque aciem horribilem intendisset ibi omnes
cernere erat subito afflatos languescere flores.

Opinio Lelij quam [illegible] refert Delrius. — Si haec non ficta, indicant vim quorundam oculorum, qui infecti, et tabidi ipsi aërem inquinant, flores corrumpunt, bestiolas enecant perniciosis spiritibus, noxijsque flatibus, quae inquit, (Bisciola) Lelius, faciunt, ut vulgaris opinio muliercularum minime sit falsa, qua creditur puerorum, imo et virorum corpora sic effascinari per improbas anus, sive lamias, (Lamiae vel Mascha.) quas Striges vulgo dicimus, seu mascas, solo ipso obtutu, ut sensim contabescant, atque intereant. et certe membra saepe distorqueri, et totius compagem et constitutionem corporis perturbari testatur experientia. (Striges: unde dictae.) 46. ¶ Porro veteres Striges aves quasdam solebant appellare, quae noctu volarent, interdiu caecae — de quibus multa superstitiose fabulosa credidit antiquitas, a stringendo dictae, ut Festo placet, vel a stridore, quem emittunt. quarum instar ~~[illegible]~~ veneficae, seu maleficae mulieres Striges nominatae, (Striges quid mali afferant.) quae noctu errantes maciem pueris potissi

potissimum infantibus adferant, et veneficijs, philtris, poculis amatorijs, incantatione verborum, et alijs mille modis fascinant etiam adultos. quod ego mille doctus experimentis, testimonijs certissimis confirmatus verum esse non dubito.

47. ¶ Christophorus Landinus in illud Virg. *Nescio quis teneros* etc. Sic scribit. Fascinatio morbus est, qui ex spiritu fascinantis per oculos fascinati ad cor ipsius ingresso pervenit. qui quidem spiritus a calore puriore ex sanguine progignitur, et quidem huius modi in nobis spiritus est, cuius modi est sanguinis humor, qui similes sibi radios per oculos, quasi per vitreas fenestras, emittit. suo enim quodam motu perpetuo cor proximum sibi agitans, sanguinem diffusis in corpus spiritibus, quasi scintillas quasdam luminum per membra dispergit, et vero maxime per oculos ad altissimas partes, quod levissimus, quodque oculi maxime perspicui, et nitidi sunt. esse enim lumen aliquod in oculis ex eo patet, quod quarundam mutarum animantium oculi in tenebris micant. Adde etiam perspicuum esse, radium ab oculo emissum secum vaporem quemdam spiritalem ducere, qui et sanguinem attrahat. Nam lippi, rubentesque oculi radij sui emissione saepe, quos mortales vident, eodem morbo laborare cogunt, quod sane indicat radium ad illos obvios porrigi, et cum radio una corrupti sanguinis vaporem emanare, atque ea contagione oculus spectantis inficitur. Huius argumentum ex Arist. quod mulieres menstruo affectae sanguinis guttis speculum saepe foedent. est enim vapor sanguinis tenuissimi: qui aspectum fugit oculorum, qui in speculi superficie crassior factus apparet, cum in rariore, aut minus tersa materia non appareret. estque, ut violentus aculeus sanguineus ille vapor, quem spiritum nominamus, qui oculos diverberat, et cum a percutientis incitatur corde percussi praecordia, quasi sedem propriam, repetit, et cor repercutit, et, ut peregrinus sanguis, atque alienus proprium fascinati inficit sanguinem, unde aegrotatio fascinationis, quae idcirco teneriorem aetatem magis laedit, quod molliore est corpore, et minus ferienti queat resistere. Haec Landinus.

Landinus

Fascinatio morbus.

Spiritus ex sanguine puriore.

lumen in oculis.

Emissio spirituum secundum rationem reijcitur a Delrio.

Aristoteles

Speculum aspectu foedatur menstruatae.

spiritus vapor tenuissimus.

mira

Plutarchus ¶ Mirabile quod Plut. l. 5. Sympquest. 7. narrat de Entelida pulcherrimo Iuuene, qui se ipsum in aqua intuens fascinauit. 48.

Entelidas.

Noxius Entelides spectans se fascinat ipsum:
In fluvio rapido morbo est correptus iniquo.

Ex dictis constare potest quam altas in hominum animis egerit radices opinio hæc, qua creditur fascinatio. Quę plurimum etiam confirmatur ex varijs remedijs, atque antidotis, quibus adversus hunc morbum prisca ætas vsa est, et pręsens etiam vtitur: quorum refert multa Lelius Bisciola, vbi supra. Fascinum pro Deo cultum á Vestalibus inter Romana sacra affirmat Plinius lib. 28. c. 4. eumq. imperatorum triumphantium curribus subijci consuesse, quasi medicum invidię.

Bisciola. Fascinum pro Deo cultum. Plinius.

¶ Quot autem modis eveniat fascinatio iam dicendum est. Duobus potissimum evenit; aut enim animali virtute fit, cum scilicet ab oculis animalium noxij, et maligni quidam afflatus vibrantur, sive prodeunt ad res, quę videntur. non (vt Avicennę visum fuit) ita vt apprehensio vnius immediatè vi imaginationis corpus immutet alterius, sed (vt placuit D. Thomę) per motum cordis cuius immutatio transit ad oculum, á quo infici potest aliquid extrinsecum, pręsertim mutationi facilè obnoxium: vt accidit cum menstruata speculum aspergit intuendo maculis indelebilibus. (vt iam dixi cum Sancto supra) aut Cacodęmonis maleficio fit fascinatio per lamias, et striges, per philtra, et incantationes, vt supra dicebamus. Vnde graves authores dicunt esse maleficos quosdam, ac fascinatores Dęmones, quos appellarent etiam ab invidentia Telchines, sive Alastores, ac Palamneos, quasi sicarios, qui vel mulcendo noceant, vel cęde, ac sanguine hominum et gaudeant et manus inquinent. 49

Quæst. 2. ... Auicenna refutatur. D. Thomas duplex fascinationis modus. Striges. Philtra incantationes. Dæmones Fascinatores. Thelchines Alastores Palamnei.

Bisciola ¶ De his plura Lęlius, qui illud opportune advertit, Hęreticos non modo veteres, sed recentiores etiam, cum hoc genus hominum maximè sit Diabolo familiare, non modo corporibus, sed rebus etiam Catholicorum conatos sępissimè officere, imo et offecisse per fascinationes. cum contra Catholici liberarent se, vel agni sacri, vel aquę lustralis vsu. Nam certe, inquit, vt quisq. se maximè diabolo dedit, ita etiam fascinationi se dedit. atque vtinam his nostris temporibus minùs hęc pestis grassaretur apud quosdam, qui sive ambicionis, sive invidię causa 50.

Hæretici diabolo familiares. Remedia contra fascinationem dæmoniacam. Invidia.

Sagas

Sagas, Palamneos q. et Telchines conducunt et inducunt; vt vel solem si fieri potest, vel de medio tollant vel saltem aspergant tenebris et priuent luce. Lex Platonis in nonnullos vim suam exercuit. Quę sic lata est. Quicumq. ad alterius damnum veneficijs abutitur, non tamen ad mortem hominum, neq. eorum, qui ad eos pertinet, sed tantum puerorum, vel examinum, aut cęterarum huiusmodi; siue ea sit lethalis, siue non, si quidem ille sit medicus, et Veneficij damnatus, capitis ~~multa~~ mulcta esto; sin autem ex vulgo quispiam, quid de eius capite sit decernendum, iudicum sit arbitrium: quod si ligationibus, vel illecebris, seu incantationibus, aut vsu similium veneficiorum illa videatur adhibere lędendi consilio, si vates est, siue prodigiorum interpres, capite punitor; quod si absq. experientia harum artium veneficij damnatur, ijsdem pœnis coërcetor; sic tamen, vt suplicij ratio iudicum arbitrio permittatur.]

Saga. Palamneoi Telchines.

Platonis lex non damnificos veneficos.

51. Hanc fascinationis bipartitam rationem sequitur etiam Xistus Senen. Sanct. Bibliot. lib. 6. adno. 276. — Bifariam, inquit, fascinationem euenire, siue diris, atq. imprecationibus et maledictis, ex pacto cum Dęmone inito, quę varias amplectitur formas, et ritus; siue natura ex innato, seu ascito corporis habitu, cuiuis malefica, et noxia qualitas insit, quasi venenum; Nam et in quibusdam animalibus veneficam vim reperiri est clarum, et de auicula, quę rupex dicitur, quę solo aspectu morbos curat, vt scribit Albert. magn. et Ficin. l. 13 de immuta.

Xistus Senen. lib. 6. Adno. 276.

Duplex fascinatio vel per Dęmonum imprecationem, vel per noxiam qualitatem.

Rupex. Albertus Mag. Ficinus. Plutarchus

52. anim. Plut. l. 5. Symp. et Trall. Alex. l. 2 Prob. quest. 7. Prob. 50. volunt tribus modis fascinationem fieri, oculis, siue aspectu, tactu manuum, seu alicuius partis corporis, anima siue habitu. Fieri enim potest, vt veneficij, aut veneficę spiritus ~~etiam~~ ita inficiantur et quodam modo pestilentes fiant, vt in alios etiam immissi morbose afficiant; idq. trifariam, corporis primum vicio, deinde animi, tertio vtriusq.; itaq. Arabes (inquit Lelius) ~~iure~~ iure affirmant eos, qui cum vetulis concubant, viciari, et impuros reddi, vt et mulieres menstruatas, vel solo aspectu, pręsertim intento, infantes, teneriores q. pueros valde lędere. De vicijs quę animi manifestum est, quod maiore ira, inuidia, amore, ~~odio~~, odio

Triplex fascinandi ratio. Aspectu, Tactu, Habitu

Lelius

Corporis vicium

odio, etiam corpora afficiantur; ita spiritus fascinantium humoribus im
(Plat.) mixti corruptis, et ipsi corrumpuntur, et huc fortasse Plat. respexit lib. 7.
(Parentum imprecationes nocent) de leg. scribens, nihil ita liberis nocere, atq. parentum imprecationes
ac diras. Irati enim vehementius Parentes adversum liberos vibrant
in eos impuros, viciatosq. spiritus, idoneos recipiendo propter sym
pathiam, et sanguinis cognationem; quod si alterutro horum possunt
obesse, utroq. sane magis poterunt. B. Thomas fascinationis hunc
(B. Thomas.) modum exponit, forti nimirum imaginatione animę immutatur
spiritus corporis coniuncti; quę quidem immutatio spirituum ma
xime fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perveniunt, ocu
(Infectio per spiritus) li autem inficiunt aërem continuum usq. ad determinatum spa
tium, sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer com
mota ad maliciam, sicut maxime contingit in vetulis, efficitur
secundum modum predictum, aspectus eius venenosus et no
xius, et maxime pueris; Huc spectat aut Ovid. l. 2. de remedio Amoris.
(Ovidius.)

> Dum spectant oculi lęsos, lęduntur et ipsi.
> Multa que corporibus transitione nocent.

(Plinius.) Plin. li. 11.
(Dentium virus.) Dentes hoc modo non excludit. hominum inquit, dentibus quoddam
inest virus. namque et speculi nitorem ex adverso nudati he
betant, et columbarum fętus implumes necant.] Ex supra ex 53.
(Quaest. 3. resp. Fascinatio supra naturam et secundum naturam.) posita divisione patet fascinationem partim fieri preter
seu supra naturam, cum Demon intervenit; partim vero secun
dum naturam, cum ex contagio corporum fit. Sed et huic secun
do modo immisceri, vel advocari Demones aliquando non
dubium est. Sed sunt authores magni nominis, qui omnino
abiiciant, tanquam inanes nugas, et impossibilem philoso
phiam, hoc totum genus fascinationis naturalis, presertim,
quę oculis dicitur fieri, atque lingua; sed his satis faciemus pro
ducta et exposita vera intelligentia et divisione fascinatio
nis, quam exacte proponit Martinus del Rio noster in suis
Disquis. Mag. li. 3. ~~Sect.~~ q. 4. sect. 1.

De fascinatione sententia Martini del Rio.

(M. Del Rio. Fascinatio triplex. Quaest. 2. sect.) Fascinatio large sumpto vocabulo pro ea quę proprie, et im 54.
proprie dicitur, triplex est, Poëtica, seu vulgaris. Philosophica;
et Magica. Prima illa est, de qua potissimum disputatur.

Secun

Secundum quam dicuntur homines fascinari ipsa visione, seu aspec
tu activo fascinantis; vel etiam invido aliquo laudante, eo solo,
quod maligne, vel maliciose aspicit, vel laudat alium, a quo est
averso animo. et hec opinio multa peperit alia opinamenta.
Primo hoc periculum imminere potius pulchris quam deformi
bus, pueris quam maioribus aetate; Secundo hoc periculum re
moveri quibusdam euphymijs, nempe si bene precetur ijs, quos
cum laude et admiratione intuentur, vel si quid turpiculum Euphymia contra fascinum.
pueri gestent appensum collo. Unde fascini nomen inditum
virili membro, eoque contra fascinationem talia gestarent oscilla:
et mutato in paulo honestiorem modum more, digitos duos
cum pollice sic insertos, ut tale quid exprimant, de gagate, vel ebo
re, vel argento. Ut fit hodie in Hispania (Higa vocant) immo
summo mane surgenti si quis ita digitos intendat, id ipsum
amuleti esse loco censent (quod malo exemplo reginę quidam
fieri aiunt) si bacchare frontem cingas, si ter in sinum despuas, denique
si cum lautum edulium sumas avide et te intensius aspicienti
partem sibi porrigas, prefiscini hęc omnia fore, ne fascineris.
Tertio censent ad bruta quoque hanc fascinationem pertinere, Bruta etiam fascinari.
gallinas, agnos, equos, et ferunt fascinator aliquando cecidisse. Huc
pertinent illa, Virg. Nescio quis teneros oculus, item Bacchare fron Bacchar.
tem cingite ne vati noceat mala lingua futuro. Et ~~Theocritus~~
Ut non fascinner, ter in meum expui sinum, et ~~Theocritus~~ Tibullus Eleg. 3.
Hunc puer, hunc iuvenis turba circumstetit arcta.
Despuit in molles, et sibi quisque sinus. Lib. 1. eleg. 2. Tibullus.
55. Hanc fascinationem cum suis remedijs esse superstitiosam, Biblica rejicit fascinationem.
nemo negaverit, opinor, quam damnant Doctores, Basilius, Chry Basilius. Chrysostomus.
sost. Hiero. et alij citandi. Et profert Richardus quodl. 3. q. 12. Duos Hieronymus. Richardus.
articulos, quibus non obscure anathema dicitur ijs, qui illam te
nent, sine maleficijs vero opinionem de solo morbo per lau
dationem inferendo nemo Catholicus Theologię peritus,
aut verę philosophię admiserit. Nec enim verbis hanc vim
inesse, aut imaginationi in corpus distans, ut vere quidam Error
apud Algazelem lib. 5. Physi. c. 9. asserunt. enim vero vox in audi Algazel.
entem nihil potest operari nisi per accidens, ratione ~~[illegible]~~ soni

soni, vel significationis verborum, alterans audientem ea, quam adfert, lętitia, timore, mœrore etc. Ad natalem autem fascinatoris astrum confugere ridiculum est: omnes enim illa hora nati fascinarent. Vim animę unius in corpus alterius effectivam tribuere est delirium damnatum Avicennę. Nec satis faciunt, qui ad temperium et substantię dissimilitudinem confugiunt; quia inter res eiusdem speciei nequit esse tanta substantię pugna, ac dissimilitudo; Non enim basiliscus basilisco, non vipera viperę, sed homini, et alijs animalibus nocent. Et ut unum animal alteri tam sit noxium, id ex vehementi naturę antipathia nasci necesse est; Hanc vero ex differentia specifica, quam sequitur differentia temperamenti. Quid? Quod fascini huius defensores contendunt etiam fascinari quem solere à benevolis, et amicissimis.

Avicenna.

Sit ergo certa conclusio. Si loquamur de hac fascinatione 56.
propriè dicta, quam poëticam, seu vulgi vocant, quam ipsa visione cum imaginatione malevola fieri volunt, quod satis ipsum nomen orę cum indicat, dico illam esse aliquid non naturale, sed fabulosum, superstitiosumque. Hanc conclusionem optimè docent quidam egregij medici, ut Iulius Scalig. de subtilitate exer. 349. et franciscus Valles sacrę philos. cap. 68, et theologi, ut Richar. cit. supra. Abulens. mox citandus, Italia Cardi. in perspec. Circe. p. 3 de superst. cap. 5. Leonar. Vayrus toto fere lib. de fascin. 2, et 3. Laurent. Anan. l. 4 de na. dem. Andre. Laurent. l. 11 hist. Anat. q. 2. Probatur authoritate D. Basilij Homilia de invidia, qui hoc spernit, ut muliebrem nugacitatem. Secundo, quia cum visio sit actio immanens, et fiat per intromissionem, seu passionem, non verò per actionem transeuntem, nec per radiorum emissionem, non potest idonea huius fascinationis causa naturalis assignari. Denique, quia neque Hipocrates, nec Galenus, nec ullus veterum medicorum (si Vallesio multę lectionis, et probatę experientię credimus) huius fascinationis, cum fusissimè tamen egerint de cunctis morborum generibus, et causis, meminerunt. Ut satis mirari nequeam doctos quosdam Theologos scriptis mandasse, hanc comprobari à medicis, et Philosophis, nec negari posse experientia convincente; sed nimirum isti vulgarem fascinationem à Philosophica, propria ab impropria non distinxerunt.

Conclusio. 1.
Fascinatio vulgaris fabulosa.
Iulij Scaliger.
F. Valles.
Richardus.
Abulensis.
Italia Cardinalis.
Cyrus.
Leonar. Vayrus.
Laurentius Ananias.
Andr. Laurentius.
Basilius.
Visio non per extramissionem fit.
Hipocrates.
Galenus.
Error quorundam in quo videntur esse Bissinius et Sanchez relati.

secunda

57. Secunda conclusio. Philosophica, seu physica fascinatio non Conclusio
nisi improprie dici potest fascinatio, proprie vero est conta Physica contagio seu propria fascinatio [danda?]
gio seu infectio.] Sciendum pro intelligentia conclusionis, fieri
posse, ut aliquis alterius aspectu lædatur; nam verum est illud
Poëtæ: Dum spectant oculi læsi, læduntur et ipsi; Multaque cor Lippi.
poribus transitione nocent. quod de lippis alias diximus.
Et quidem huiusmodi læsio contingit maxime, quando mutuus est in
tuitus; et si possit etiam, quando tantum intuetur oculus læsorem
per modum passionis, (de quo nunc non agitur) vel quando
solus lædens aspicit lædendum, qua de re nunc agimus. Dici
mus itaque alterationem effici per venenatam aliquam quali Qualitas venenata
tatem manentem in putridis humoribus, aut viciosa comple
xione ipsius intuentis. hanc qualitatem communicari spi
ritibus vitalibus, qui imaginatione acriore, et attentione in Spiritus vitales.
tentiore animi concitantur, et excisi viam quærentes ad ocu
los perveniunt: His spiritibus effluentibus ex oculis, non quidem
ipsa visione excitatis, et erumpentibus, aërem proximum malo suo
viru inficere. et ab hac aëris parte aliam infici, et sic perveniri ad
partem aëris proximam illi, quæ est inficienda (puta pueri) et
hunc aërem proximum insinuare se in oculos lædendi, et ex oculis eius,
quæ pars tenerrima sibi usi inficitur, se penetrare in partes corporis
58 interiores. Hæc est sententia Alexandri Aphro. in problem. ad Arist. Alexander Aphrodisæus Aristoteles
problem. 20 sect. (nisi dicas hunc ex vulgi sententia locutum). Aperte
est S. Thomæ 1. p. q. 117 art. 3 ad 2. et 3. contra gentes cap. 103. S. Thomas Ferrariensis Ægidius
quem Ferrara ibi. Et Ægid. columna contra errores Philosophi,
et alij sequuntur. Et probant nonnulli non male exemplis Ri Richardus quodl. 3 q. 13 Abulensis Gen. 21. q. Num. 21. q. Paral. 4
char. quodl. 3. Et Abulen. Paral. 4. q. 16. et alijs locis. Richardi sunt ista: Vi
demus hominem in oculis quandoque aspectu suo lædere hominem,
qui illum aspicit; quod contingit ex hoc, quod oculi mala qualitate
infecti aërem medium inficiunt. aër vero infectus, oculos directos ad ocu
los infixos inficit. eo quod secundum rectam lineam, et directius
illa infectio derivatur ad oculos aspicientium, quam non
aspicientium, multum ad hoc coöperante imaginatione illius, imaginatio coöperans
qui aspiciens oculos infirmos imaginatur se lædi; Et ego ex
pertus sum in me ipso, me quandoque non potuisse tenere

aciem

aciem visus, nisi cum difficultate, directe contra oculos illius, qui infirmitatem patentem in oculis patiebatur. Vide hanc fascinationem quam Richardus admittit non esse aliam, quam (vt dixi) infectionem quamdam, et preterea illum addere vnam circumstantiam imaginationis eius qui leditur, que valde probabilis est, et propria pestis, atq. omnium morborum contagiosorum, qui facillime hauriuntur ab ijs, qui timent corripi, vel correptos se autumant.

[Pestis timidos citius adest.]

Quod autem Richardus dicat visum facere aliquid, non sic accipiendum, quasi velit ipsa visione aliquid emitti, qua visio est, sed simul, seu concomitanter quosdam exire spiritus, seu vapores, qui noxam inferant. 59.

[Richardus.] [Visio non nocet sed vapores ...]

Dubitari autem potest vtrum spiritus virulenti emittantur per ipsum oculi globum, vt volunt Richardus, et Abulensis, an vero duntaxat per cauitates orbium, seu angulos, vnde solet lippitudo exire: mihi vero nullo modo verissimile videtur per globum exire fieri potest, vt aliqui, sed rari admodum, et pauci, putent, longe plures exire per cauitates illas, et simul per os, et nares plurimos et efficatiores, cum ex spiratione, in halari obiecto cui damnum infertur, seu quod contagio afflatur. Nonne putridi vapores longe plus, et citius expeditius q. calidius etiã, & inflammatius ab ore ad cor, per asperam arteriam, quam per oculos solet immitti: fortassis etiam veritati prorsus consentaneum est, quod Valles contendet, ab oculis, nec suffusiones, nec nubes, nec albugines, sed ophthalmias duntaxat, seu lippitudines tantum in alios mitti, minus ergo mittant affectiones, non suas, sed aliorum; certe scabiem non oculus, sed manus, et contactus membrorum affricabit. Pestilitas nunquam aspectu, sed halitu oris solo propagari consueuit. Quare egrorum non aspectum, sed contactum, et propriorem accessum fugimus.

[Richardus, Abulensis.] [Spiritus virulenti qua exeant.] [Vallesius] [Ab oculis nõ nisi ophthalmias in alios immitti.] [Aegrorum non aspectum sed halitum et contactum ...]

Abulensis fascinationis materiam pressius discutiens q. 14. asserit expresse hec verba. Dicendum est quod plurimi eorum, qui catholice veritati valde inhaerent, fascinationem nihil esse dicunt, nullum quoq. animal fascinari .i. oculo percuti, nullumq. malum, aut bonum per oculos causari. 60.

[Abulensis Parad. 4. q. 14.]

Horũ

Horum autem modus sane, ut isti accipiunt, solidam veritatem
habet. Vulgares namque, qui secundum suum nomen insipientes Vulgares reprehensi.
sunt, arbitrantur, et asserunt quosdam homines esse malorum
oculorum, addentes quod si isti oculo furibundo, aut invido,
vel qualitercunque ad malum modo aspicere voluerint, illud
ledent, atque occident, et si begnino oculo illud conspexerint,
nihil nocebunt; Hec autem penitus falsa sunt, et nature
dissona.] Vides sententiam Abulensis de vulgari fascinatio Abulensis.
ne; qui recte ostendit, si qualitas aliqua insit venenata, etiam
cum nolunt obtutu nocituros, ut recte Plutar. et Heliodorus Plutarchus Heliodorus.
censuerunt. Idem q. 18. significat fascinationem ab Ecclesia Idem Abulensis. Parad. 4. Fascinatio damnata ab Ecclesia.
damnari: Nos quoque (scribit) cum tota Ecclesia fascinatio
nem improbamus, quam accipiunt vulgariter intelligentes,
qui enim vulgo loquuntur in pueris teneris, pullis, atque par
vis porcis, fascinationem interdum asserunt evenire simi
liter in alijs domesticis animalibus, nescientes quid fascina
tio sit] hec ille de vulgari; nam de physica, q. 14. docet illam
per coagitationem predictorum vaporum fieri, et q. 15. inquit,
quedam animalia id natura insitum habere, ut queant sic no
cere, quedam omnibus, alia non omnibus, sed ad hoc disposi
tis; et tales esse homines, qui non quando volunt, et quibus
volunt, sed, si non concurrant adquisita ex parte agentis
et patientis, quibus volunt, nequeant. Si vero hec omnia
concurrant, et si nolint, noceant. Quod vero, ait, qui clau
serit oculos semper, neminem fascinabit, ex hypotesi dicit,
si scilicet vapores isti ex oculis solis prodeant. quod si ex
ore, aut aliunde, nihil prohibet etiam ceteris hanc vim as
cribere. Sufficiant hec ad probandum esse aliquam fascina
tionem naturalem et philosophicam, et eos, qui fascina Ronseus epist. 48.
tionem defendunt (ut Roseus, Xuares, Coimbricens. et alij) Xuares Metaph. Disp. 18. Sect. 3.
de hac tantum, non de priore illa poëtica, et vulgari locutos. Coymbricenses in 5. Physic.

61. ¶ Tertia conclusio. Quedam et frequentior fascinatio pendet à Concl. 3.
Demonis malefficio, qui Strigi, vel Sortiario ex pacto nocere Fascinatio a daemone.
volenti coöperatur. Que definiri potest. fascinum est perni
ciosa qualitas Demonum arte illata ob tacitum vel ~~expre~~

expre

expressum hominis cum Dęmone pactum | hęc probatur authoritate
D. Hieronymi, et aliorum Patrum, quos in fra citabimus. D. Tho. [Hieronymus. Thomas. Abulensis. Ferrarienses. Xuarez.]
Abulen. Ferra. Xuarez, et cęterorum Theologorum laudatorum.
Probatur etiam experientia quotidiana, et confessionibus Sor-
tiariorum. Ad hanc opinionem referenda plurima quę varijs scripto-
ribus visa ad alias species referenda. Nam solent [pacisci] nefa-
rij isti homines, vt quos livide vel iracunde aspexerint, ijs
Dęmon perniciem inferat. ignari postea putant hęc ipsa visio-
ne perpessos. Quorum ex numero bonus poëta Hiero. Vida na-
rrat (vt supra retuli) quod suo tempore accidisset. Qui senim
crederent vno humore naturaliter tam diversę speciei res solo
afflatu interemptas? se immiscebat Davus ille cuncta inter-
turbans. Talis etiam fuit Telchinum fascinatio, a quibus invi- [Davus.]
di, et fascinatores vulgo Telchines dicti. B. Greg. Nazianzeno [Telchines.]
et Synesio. Gregorio vero Palamas ~~[illegible]~~ tabes Telchino dicta ideste quod tabes vul- [Gregorius Nazianzenus. Synesius.]
tu fascinante, et insidiose blandosillata.
Ferunt (fabulę) Telchinas fratres nomen ex Actęonis ca- [Telchines fab.] 62.
nibus in homines versos in Rhodo insula, alios comites, et in
varias species se convertere solitos, nunc hominum pedibus, ma-
nibusq. truncorum, nunc piscium, nunc anguium, nunc Dę-
monum: insignes plane veneficos, et prestigiatores credide-
rim, et invidos (vt, ait, Hesichius) fascinatores, vel potius veros [Hesichius]
cacodęmones ad modum maleficos. οὐχ ἐπὶ καλῷ θέλγοντας:
pessimo fine homines, quos perditos vellent, demulcentes, vt
scribit Eustatius in 13 Iliade. Invidos dęmonas indicat fuisse [Eustathius 13. Iliade.]
D. Nazian, et post illum Tzetza, et qui ideo etiam dicti ~~tales~~ παλαμ- [Nazianzenus. Tzetza παλαμναῖοι. Tybij Ponthi.]
ναῖοι, quasi manuum opere exitiosi. Tales etiam Tybios fuisse Pon-
ticos, de quibus Plut. et Plin. in Africa enim esse familias effascinan- [Plutarchus. Plinius l. 7. c. 2.]
tes, quorum laudatione intereant probata, arescant arbo-
res, emoriantur infantes, et in Triballis et Illyrijs esse eius-
dem generis, qui visu quoque fascinent, interimantq. quos
diutius intueantur, iratis presertim oculis. quod eorum ma-
lum facilius sentire puberes. Gellius supra relatus eodem [Gellius. Isidorus]
referendus, vt et B. Isidorus Iunior in Originibus.
¶ Fieri autem hęc pacti cum Dęmonibus initi vi, satis ostendit, 63

quod

quod fascinatorum huius modi notas esse volunt. si in oculis
ambobus, vel eorum altero binæ sint pupillæ, aut in altero effi
gies equi, aut Canis; quæ non dubito esse stigmata, quibus man Stigmata mancipiorum Satanæ
cipium Satanas suum insigniuit. nostris etiam temporibus
deprehensæ, quibus in oculis erat nota catellini, vel buffonis
pedes. quod de gemina pupilla dicitur ita capio, vt videri ge
minam credamus, non esse. obiiciunt ab Arist. Plinio et alijs Aristotel. Plinius.
rutam, gagatem, hyenæ pellem et alia remedia naturalia
præscribi: morbum igitur esse naturalem. Respondeo hoc
argumento probari duntaxat impropriam illam fascina
tionem physicam: deinde etiam hæc valere contra dispos
tiones corporis, quibus Dæmon abutitur, et sic indirecte re
fragari ipsi Dæmonis actioni. Vulgo receptum, vt magi
cæ omnes præstigiæ fascinationes vocentur per metapho
ram. quo sensu liber quidam dictus est flagellum fasci Flagellum fascinatorum.
natorium, et iudicia fascinatos docet Malleus maleficarum Malleus maleficarum
f. 340 et sqq. Hæc sententia P. M. delrio Doctissimi
aeque ac religiosissimi et inprimis eruditi. quæ maximam M. delrij laudatio.
lucem huic affert controversiæ. ex qua facile possumus ad
rationes dubitandi initio expressas respondere.
64. ¶ Aduerte igitur cum eodem authore fascinationem proprie Solutio dubiorum
dictam ita desiniri a Tostato q. 15. Cum aliquis quempiam vi Tostatus
dens ad eum non coniunctus corporaliter, nec in eum qui Definitio fascinationis propria
ppiam agens, eum lædit. Vallesius ita desinit, vt non sit Vallesius.
aliud, quam passio oculis illata, et concepta, profecta ex qua
dam affectione animi maligna eius, qui intuetur. quod Arist. Aristoteles Plutarchus
Plut. Heliod. Plinius, confirmant. In fascinationis no
mine omnes includunt pro instrumento, vel efficiente Plinius.
ipsam visionem, et præterea requirunt animi maligni Visio maligna.
65. tatem. ¶ quæ cum desint in physica fascinatione, quæ con
tagio fit, et ex hoc habet totam efficacitatem, constat hanc
non proprie, sed translate, et per analogiam ita nuncupa Fascinatio physica fit metaphorica Contagium
tam. itaque omne contagium, ore, halitu, naribus, affri
catione membrorum illatum physica dici potest, hoc iure
fascinatio. imo et latius patet hæc nominis fascini

translatio

translatio, ut ad quamvis deceptionem gravem, ut etiam magica
Fascinatio pro magicis illusionibus. prestigia comprehendat, se extenderit. Quin etiam cum fas
Fascinare pro invidere. cinare, ut supra dictum, deductum sit à greco βασκαίνειν quod signi
ficat proprie invidere, hinc fit ut pro invidit, fascinavit ali
quando transferatur ut in eo loco Deut. 28. 56. ubi vulgata ha
Deut. 28. 56. Augustinus. bet invidebit fratri suo, Aug. legit fascinavit. Interpres etiam
2. ratio du bitandi ex[?] inditur. Chrysostomi hic Gal. 3. pro fascinavit reddit invidit. Itaque
nulla SS. loca vel [?] favent fascinationi illi vulgari, ac pôti
us, ut eam asserant, aut ex eis possit utique aliquid confirmari.
Hieronymus. Quare scitè Hieronymus in hunc Pauli locum, Digne Paulo, in 66.
Ad 1. rationé dubitandi re spondetur. quit, debemus exponere, non quod scierit esse fascinum, qui vul
gò putatur nocere; sed usus sermone sit trivij, ut et in ceteris, ita
in hoc quoque loco verbum quotidianae sermocinationis assump
serit. dicitur fascinus infantibus nocere, et aetati parvulae, et
his, qui necdum firmo vestigio figunt gradum. Hoc utrum
verum ne sit Deus viderit, quia potest fieri, ut et daemones huic
peccato serviant, et quicumque in Dei opere, vel cepisse, vel pro
fecisse cognoverint, eos à bonis operibus avertat. Nunc illud
in causa est, quod ex opinione vulgi sumptum putamus exem
plum, ut quomodo tenera aetas laedi dicitur fascino, sic Ga
latae in fide Xpi nuper nati etc.]

Primasius. Theophylactus. Chrysostomus. Hieronymum secutus est Primasius, sicut Theophylactus
Chrysostomum, qui omnino reijcit opinionem existimanti
Quaestioni 38. 4. respondetur. um oculorum conjectum intuentes laedere solere; Invidia
tamen Pseudo Apostolorum, ait, Gallatas ad hoc devenisse.
Caietanus. Caietanus ad magicas ludificationes sensus retulit, melius quam
Catharinus. Catharinus ad physicam fascinationem. Adamus Sasbout, seu Leon.
Adamus. Leon Hasel. Hasel. (cuius sunt commentaria) Caietanum secutus. An
selmus etiam videtur Hieronymum secutus, si attentius
Anselmus. legatur. igitur Paulus metaphoricè ex vulgi sermone locutus. ~~67.~~
Ad 2. rationé ex locis scrip. resp. Sap. 4. 12. ¶ Locus ille Sap. 4. evertit fascinationis vulgaris vim graece 67
sic βασκανία φαυλότητος. i. fascinus vile, nugax
et nihili; phrasi Hebraica. sic enim significat a vilissimis et
minimi pretij quisquilijs terrenis, maxime à nugatoria lau
datione, ita nos prestringi, et ludificari, ut ad vera bona

prorsus

prorsus calcutiamus, ut bona pro malis, mala pro bonis habeamus, terrena cęlestibus, sempiternis interitura pręferamus.

68 ¶ locum vero Prov. 23. 6. recte 70. transtulerunt. nam malus oculus, seu nequam dicitur invidentis, ut Matth. 20. An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum. & Eccles. 30. 25. Nihil oculo nequius creatum i. invidentius. livor enim in oculis maxime se ostendit. unde illud Hora. quod supra posui. Non isthuc obliquo oculo &c. N. 43. Prov. 23. 6. Matth. 20. 15. Eccl. 30. 25. Hora.

TEXTUS.

V. 2. Hoc solum, a vobis volo discere: ex operibus legis, spiritum accepistis, an ex auditu fidei.

Theoria 1. De Intentione Apostoli & connexione sequentium cum precedentibus.

~~Syrus. Hoc tantum velim a vobis scire.~~ ~~Vatin. trs.~~

~~Erasmus. Hoc solum cupio discere a vobis. Utrum ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex predicatione fidei.~~ ~~Erasmus~~

1. Ambrosius. Adhuc, inquit, cum stomacho loquitur. dolet enim valde super errore eorum; quia fabricam suam, qua eos per Evangelium ędificarat, videbat esse destructam.] ~~sic ex Ambrosio Augustino.~~ Ambrosius

Hinc iam incipit, ait, Aug. demonstrare quemadmodum gratia fidei sufficiat ad iustificandum sine operibus legis] Augustinus

quod, inquit, Chrysost. Non ex communibus, cum alijs domi, ~~et quę alibi accide~~~~runt, ut cum loquebatur cum Petro~~ quę alibi acciderunt, sed ex proprijs, quę apud ipsos facta sunt, omnia monstrare intendit. Nec multis agere cum his, qui non prębent multam attentionem, longiori sermone vult, sed uno omnia argumento demonstrare, auditu ad eos externa ingratitudinis ac dementia coarguendos. Chrysostom.

Catharin. vult probare eorum amentiam, primum ab experientia, v. 2 deinde ab ordine, 3. tandem a detrimento. V. 4. Hieron. Lombar. Chatarinus

Caiet. Tres particulas v. 1. explicari dicit sequentibus versibus. Nam. 2. explicatur Christum ante scriptum per Spiritum sanctum Galatis ante ipsorum oculos, per evidentia signa. v. 3. illos esse stultos et fascinatos. 4. in ipsis Christum crucifixum dum pro eo patiebatur. ex 1. igitur v. huius c. 3. qui respondet v. 6. Cap. 1. Dei gratiam commendat. Caietanus Dionysius Ironia Bruno Lomb.

~~respondet s. cq. gram commendat.~~

Lombardus Lomb. iam ostendit legem observandam non esse, quia non ex ea sed ex fide veniant omnia necessaria dona Sancti spiritus, Iustitia, benedictio. Dico autem ego.

Argumento validissimo, quod ab experientia certissima sumptum est, convincit Galatas stultitiae, quam superiori obiecerat versu; simul etiam precipuum confirmat propositum totius epistolae, legis imperfectionem, defectum, insufficientiamque ostendens, ac fidei efficaciam comprobans. Hoc vero argumentum ad 5. usque versum perveniet. Sed mira sapientia Apostoli non tam docendo, quam arguendo increpandoque progreditur, et crebra interrogatione urget instatque; qui mos proprius obiurgationis. Nec tam victoriam querentis, quam de victis, non tam insultantis, quam triumphantis videtur esse. ¶ Hoc solum à vobis volo discere. Er. cupio discere. Syriaca. Hoc tantum velim a vobis scire. Testi omnes + Ubi connexio magis constabit. 2.

Hoc solum non enim multis opus est ad rem certam manifestamque comprobandam; à vobis, quos licet fascinatos appello, non tamen omnino sensum perdidisse crediderim; immo et meis sermonibus recuperasse spero; ut que volo discere, sincerè confiteamini. Vel sic, multa quidem sunt argumenta, quibus potuissem, à vobis vel repugnantibus extorquere veritatem, ad vestram stultitiam cognoscendam, vos urgère; sed supersedeo reliquis, cum unum sufficiat. Hoc unum vos queso ut ingenuè fateamini. 3.

Hieronymus Hieronimus, quia insensati estis, non multa vobis proponam, sed unum dumtaxat, quod in promptu est. et insipientes etiam negare non possunt. immo et stulti queunt docere. Lombardus lomb. et si aliud non esset, hoc solum satis probaret, quod intendo. 4.

Dionysius Dionysius. Velim hoc solum primò et precipuè discere in modum Ironia discipuli. et loquitur ironice.

Bruno. Bruno. licet iam satis probauerim fidem valere, legem irritam esse; et licet vos insensati sitis; tamen vos ipsos faciam confiteri, et probare, quod ex fide sit iustitia, non ex lege.

Hiero. Spiritum sanctum, quem accepistis, Vtrum vobis legis opera, Sabbati obseruatio, circumcisionis, et Neomeniarum superstitio dederint, an auditus fidei, per quam ex gentibus credidistis? Hieronymus

5. ¶ Erasmus non rogat simpliciter vtrum sit ex duobus, sed prius proponit, velut absurdum dictu, deinde per correctionem infert, quod verum est. q. d. ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? hoc probat, illud reiicit.) Erasmus Correctio

Ambrosius. Quod interrogat, ex parte confirmat, ex parte negat, l. reiicit. ~~Ex operibus legis~~ Ambrosius

Spiritum gratiae et adoptionis accepistis, hoc tam certum est, quam certum est vos factos esse christianos. Nemo vestrum id inficiatur, nec inficiari potest. Nunc igitur rogo an per legem, et ritus mosaicos, quos minime cognitos habebatis, per opera legalia, quae nulla antea praestitisse potuistis, an vero per fidem, et euangelium, quod a me audistis, et recepistis, per christi notitiam, et praedicationem fidei illius, istud donum Spiritus Sancti, immo eius apertam praesentiam, ipsumque Spiritum Sanctum, visibili specie, ac forma accepistis?

6. ¶ Breuis ratiocinatio, quam epichirema Rhetores dicunt, expressa per interrogationis vehementiam, multum valet ad Galatas conuincendos; quae sic explicari potest; illud saluti confert, vnde vera Dei signa existunt. Haec in vos non a lege, sed a fide manarunt, vt experti estis; ergo fides vna ad + salutem exigitur, lex minime. ~~Ex auditu fidei. Hebraismus, auditus pro praedicatione Isaias 53. 1. Quis credidit auditui nostro. Santes P. reddidit, ex audita fide. Erasmus vero ex praedicatione fidei.~~ Epichirema

Aug. sic. Si in illis operibus legis esset salus vestra, non vobis Spiritus Sanctus, nisi circumcisis daretur. At datus est ex auditu fidei solum. ergo stulti estis qui circumcisionem capitis.] Lomb. idem, et glosa ordinaria. Prima. Si ex fide Spiritum Sanctum accepistis, quod amplius conferret lex?] Augustinus Lomb. Glosa Prima

Dubitari

Theoria 2.

Dubitari potest quid hic intelligendum per spiritum?

Ambrosius. Ambrosius, Spiritum Sanctum intelligit, quo gloriabantur Galatę; tantum abest ut negarent; quem in xpum credentes acceperant, non ex opere legis. Ad rudimenta enim fidei commendanda, Donum Dei hoc manifestabatur hominibus, ut inter ipsa initia factum est in Apostolis, et cęteris discipulis; nec non et in illis duodecim, quos quia, sub adulterino baptismate, sub nomine baptismi Joannis fuerant non tincti, sed sordidati; Paulus Apostolus in Trinitatis nomine baptisari pręcepit: quibus impositis manibus descendit in eos Spiritus Sanctus, et diversarum linguarum ministrabat eloquia, cum interpretatione earum, ut nullus auderet negare (illo tempore) Spiritum Sanctum inesse eis. 7.

Augustinus. Aug.ni eadem est sententia. Ab Apostolo, inquit, pręcdicata est eis fides, in qua pręcdicatione utique adventum, et pręsentiam Sancti Spiritus senserant; sicut illo tempore in novitate invitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis, pręsentia Sancti Spiritus apparebat, sicut in Actibus Apostolorum legitur. Hoc autem factum erat apud Galatas, antequam falsi ministri ad eos pervertendos, et circumcidendos venissent.] 8.

Hieronymus. Spiritus sine addito, Sanctus intelligitur hic. Hieronymus item, Attendite, inquit, quod hic Spiritus absque ullo additamento Sanctus intelligatur; quem ex dono consequimur, et non hominis; de quo alibi scribitur. Incorruptus spiritus est in omnibus. et ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro. Et in alio loco, Nemo scit ea quę sunt hominis, nisi Spiritus hominis, qui est in eo. et in Daniele Benedicite Spiritus et animę justorum Domino. 9.

Spus hominis Sap. 12.2. Rom. 8.16. 1 Cor. 2.11. Dan. 3.86.

Chrysostomus. Chrysostomus, Accepistis Spiritum Sanctum, edidistis multa miracula, et perfecistis prodigia, mortuos excitando, leprosos mundando, prophetando, linguis loquendo. 10.

Oecumenius Theophylactus Theodoretus Remigius. Chrysostomum sequuntur cęteri Gręci, Oecumenius Theophyl. SS operationē, Theod. S.ti S.ti dona, Remig. Sub nomine autem Spiritus, ut vides, signa etiam Spiritus intelligunt, ut V. 5. mox explicatus, habet. ~~Ita etiam S. Thomas et S. Bruno~~

Thomas Primasius Lombardus Bruno Glossa. Primas. Lomb. Gloss. ordi. Spiritum Sanctum intelligunt 11.

Mariana, Spiritum regenerationis. Serip. Spiritum adoptionis. Mariana Seripandus
Aris, Spiritum Sanctum quo spiritu promissionis Sancto Sig Aris
nati sumus Ephe. 1. 13. Caiet. Acceperant Spiritum Sanctum Ga Eph. 1. 13. Caietanus
latę in dono linguarum, seu prophetię et miraculorum. Da
batur enim Spiritus Sanctus sensibiles faciens effectus
per impositionem manus Apostolorum. Ansel. Spiritus Anselmus
sancti charismata. Lyran. Baptizatis dabatur in primitiua ecclesia Lyran.
per impositionem manuum sub sensibili signo spiritus
sanctus, vt patet Act. 8. 17. et alijs capitibus. Sic datus fuerat Act. 8. 17. SS visibiliter datus
etiam Galatis in fide Xpi baptizatis, non tamen sic daba
tur obseruantibus legalia; Dabatur illis temporibus Eccle
sie primis visibiliter Spiritus Sanctus ad rudimenta fidei
commendanda. Quid verò aliud est accipere Spiritum Sanctum
12 nisi eius signa, virtutes, et dona in hominibus apparere.
Sed aduerte ex Hieronymo has gratias gratis datas inter
dum in malis reperiri, immo et hęreticos eis iactare se solitos Matth. 7. 23
quibus tamen dicitur Mat. 7. 23. Non noui vos etta.
Legion. Spiritum intelligit, Dona, et gratias quę experti in Legionensis
se ipsis fuerant. Nam ex quo fidem Xpi professi sunt, varia
signa, et miracula edita sunt ab eis, quę argumento erant
per fidem accepisse eos Spiritum Sanctum quem quidem
nec prius habuissent, nec deinceps profitentes legem ha
buerunt postquam à fide pura et sincera recessissent.]

Scholia.

13. Hoc solum à vobis volo discere. vt ex vestra respon
sione appareat vestra deceptio, stoliditas, et fascinatio. Aug. at proposi
ex operibus legis, quam ignorabatis; ergo ex fidei profes
sione, quam secutus est manifestus effectus, quem non mo
do negare non potestis, immo ex eo gloriam vobis paratis
eximiam; quid igitur vobis cum lege.
Ex operibus legis, dicit non simpliciter, ex operibus; quoniam
et Cornelius ex operibus Spiritum accepit; sed non ex le
gis operibus, vt scias non omnia opera excludi a iustifi justificatio quomodo omnia opera excludat
catione, nam ad primam iustificationem nulla opera con
currunt, nisi per modum dispositionum; ad augmen
tum iustitię non excluduntur, sed de hoc ~~iam alias~~
iam alias

iam aliàs dixi, et infra dicetur. Ex operibus, inquit Bruno, im 14.
portabilia indicans, ex auditu facilitatem significans. deprimit
legem, cuius opera importabilia, commendat fidem, quę facillimè
ex solo auditu habetur. Bata. agnoscit metalepsin in voce, au
ditu fidei pró prędicatione fidei. + Auditus etiam symbolum est + Alij Hellenismum.
obedientię. igitur ex auditu, i. ex obedientia. ἀκοὴ grecis et famam
et narrationem, et auditum, et obedientiam significat. Erasmus
reddidit ex prędicatione fidei. Sapag. ex audita fide, simile apud
Isaiam, 53. 1. quis credidit auditui nostro, i. narrationi, seu prędi
cationi. Et fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei
Rom. 10. 17. At surdi quomodo audient? num per signa intelligent?
an de auditu interiori est sermo Apostolicus? vide hic Hieronymũ.
Chatha.^mo Amentiam probat, quia illud pro necessario putant,
et quęrunt ad salutem, sine quo eam iam habent, et obtinent.
Salus, et vita á spiritu habetur, qui viuificat, hunc, vt signa
eius ostenderunt, non á lege, sed á fide habent; stulti ergo
qui á lege quęrant.

textus

V 3.º Sic stulti estis, vt cum spiritu cęperitis nunc
carne cõsũmemini. Ari. Sic insensati estis incepti
spiritu.

Erasmus. Adeò stulti estis, cum spiritu cęperitis, nunc car
ne cõnsũmamini.
Syr. itane stulti estis, vt cum in spiritu cęperitis, nunc carne
absoluatis. Scholia.
Altera interrogatio vrgentius premens. hęc verò illatio 1.
est superioris rationis. satis enim apparet eos stultos esse,
qui ex optimis, quę consecuti fuerant, ad deteriora sua
sponte, immo et cum labore descenderent. ab spiritu nimi
um ad carnem deficerent. fidei enim professio, atq obedi
entia spiritu vigebat, spiritualis erat, altissima, et super
cęlestis; at lex carnalibus cęremonijs constans, carnalis
erat, terrena, ac temporalis, igitur qui spiritu cęperant,
hoc est, ab spiritualibus, qualia sunt miracula, et virtu
tes, initium xptianę professionis atq vitę beatę fundamenta

14

iecerant. post modum carne, i. carnalibus legis cęremonijs, qualis est circumcisio consumari atq; perfici volebant. Qui perversus est ordo, atque naturę contrarius (Vide ī Augustinu) quod quid aliud est, quam regem verum deserere, vt latronis fias mancipium rebellantis! Post signa et mirabilia ad circumcisionem, et carnales observationes! Post aprehensam veritatem ad typos et umbras! hoc vero quid est nisi post conspectum solem, lucernam quęrere. post solidum cibum, ad lac recurrere. imo, quasi Xpi desertores, traditos in adversę partis servitutem, in quos sęviat adversarius, et gravissimis pressos oneribus obruat, ac pessum det. merito ergo illos colliges appellatos stultos, qui vt est in proverbio, Ab equis ad asinos, retro acti, á summa dignitate filiorum Dei, á charitatis ingenua libertate, ad miseram legalium servitutem properarent.

Taxantur Religiosi deficientes ab instituto

2. Hos imitantur quicumq; iter virtutis aggressi post modum in vicia pręcipites acti sunt. lunę similes, quę, cum orbem impleuit, mox decrescit, cum tamen solis instar esse debuissent, cuius lux continuo augetur cursu Eccl. 27.12. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol; Nam stultus sicut luna mutatur. Qui vero principia habuerunt egregia, et exitus sinistros, atq; infortunatos, similes sunt statuę illi, quam in somnis videt Nabuchodonosor, Rex, cuius caput cum aurum esset, tamen pedum extrema in lutum desinebant, cabeça de oro, y pies de lodo. in eum cadit, qui virtutem complexus, et spiritualia professus labitur ad terrena; et voluptates carnis, sive ambitionem sęculi, aut cupiditatum lenocinia stultus sequitur. Sal infatuatum dicemus, sive lucem nubibus obscuratam. eius modi sunt, qui ab instituto religiosę vitę defecerunt, qui clericatū ineuntes, et presbyterij honore gaudentes, obliti sui status, et dignitatis vitam luxuriose agunt. Qui confessionis sacramentum sincero exercere affectu cęperunt, mox vero, amore victi sensuali, et quasi philtro immutati in pręcipitia carnis demersi corruerunt.

Peccantes post conversionem. Similitudo. Eccl. 27.12. Daniel. 2.31. Virtutis desertores. Apostatae religionis, Clericatus desertores.

Hoc ait, Hugo Card. indiscretis accidere, concipiunt ardorē i. initio plus equo ferventes, et supra vires sese exercentes,

Hugo Card. in discretis. Isa. 33.11.

tandem

tandem pariunt stipulam, et ad inutilia et terrena se convertunt; Quibus
Luc. 14.30. dicitur Lucae 14. hic homo cepit aedificare, et non potuit consumare
totas vires hic fatuus consumpsit in initio suae conversionis.
Bernardus. Bern. non habet callidus hostis efficatius machinam ad tollen
dam de corde dilectionem, quam, ut efficere possit, ut initio incau
te, et non cum discretione ambuletur. talibus ad carnalem vi
Heb. 10.32. tam reversis improperat Apostolus Heb. 10 Rememorami
ni pristinos dies in quibus illuminati etc. quidam nec spiri
tu incipiunt, nec spiritu consumantur.
His omnibus dici aequo iure liceat, Sic stulti estis qui cum spiri 3.
tu ceperitis, nunc carne consumemini; comencastes por espiritu
y acabastes en carne. contra id quod vel ipsa docet rerum
natura, quae prius embrionem, et carnem, deinde ~~carnem~~ ani
1. Cor. 15.46. mam, et spiritum creat infunditque. 1. Corinth. 15. 46. Non
prius quod spiritale est, sed quod animale; deinde quod spiritale.
Galatarum ... Hieronymus. Quaerit Hierony. quomodo stulti sunt galatae, qui spiritum Sanc 4.
tum acceperunt? Quoniam cum carne consummarentur, Spiritus
Sanctus ab eis fuit sublatus. Unde sine causa passi sunt. Quod ne
sibi post peccatum eveniret, David precabatur: Spiritum Sanctum
Ps. 50.13. Augustinus. tuum ne auferas a me. Sed Aug. ait, Galatas nondum cecidisse
licet inclinarent, ut caderent. Nam adhuc Spiritus Sanctus in
Chrysostomus. eis operabatur. ut 5. v. dicitur. recte etiam Chrysost. fatetur eos
post tam multa et recte facta a gratia cecidisse. Non dubium
quin multi ceciderint, alij minime. Quare intellexerim Aug.
de tota Ecclesia Galatarum, quae lababat sane, sed non cecidit.
At Hiero. et Chrysost. de parte, et de multis qui ceciderant.
Aug. de gratia et libero arbitrio Cap. 13. et refertur in Conc. Araus. Can.
Concilium Arausicanum. 21. Sicut eis, qui volentes in lege iustificari, a gratia exciderunt, dicit
Apostolus, si ex lege iustitia, ergo gratis Xpus mortuus est etc.
ubi etiam Aug. fatetur cecidisse Galatas, et idem sentire cum
Hieronymus Hieronymo et Chrysostomo. Theuris de etiam [illegible] v. 5. n. 4.
Circa v. 3. variae interpretum expositiones. 5.
Hiero. Si negari non potest Spiritum Sanctum, et virtutes,
quae in principio fidei, acceptum Spiritum, sequebantur, non
ex operibus legis, sed ex fide datas, manifestum est

Vos.

vos à melioribus exorsos in peiora corruere.]
idem in Parvis, cum nec fidei aliter spiritum accipiant, quam per fidem xpi; vos è contrario putatis vobis spiritum non sufficere sine lege. Pseudo hieronymus
6 Amb. sic sine intellectu estis. incipientes spiritu, nunc carne consummamini. ex Greco optime ad verbum. Coniungit cum superiori versu illud, sic sine intellectu estis. deinde reliquum huius versus tertij explicat separatum, sic, cum ab inferioribus ad summa fidei ascensus sit, hi contra de summis † in ima delapsi sunt. Per fidem enim spiritales effecti, conversi ad legem perdiderunt gratiam spiritus, quam fuerant consecuti. consummatio enim perditionem significat idest finem. Sa. consummamini, i. desinatis. quod non placet Justiniano. Ambrosius Sa. Justinianus
7. Aug. Hoc est quod superius in exordio dixerat, Nisi aliqui sunt conturbantes vos, et volentes convertere evangelium xpi. Conturbatio enim ordini contraria est. ordo autem est à carnalibus ad spiritualia surgere, non à spiritualibus ad carnalia cadere, sicut istis acciderat, et hec est evangelij conversio retrorsus. quod cum bonum non est, non est Evangelium; cum hoc annunciatur.] Augustinus
8. Ansel. sic colligit, quasi respondérint, ex spu fidei. Prius ex fide percepistis charismata, et nunc ex lege queritis ius titiam; ergo tam stulti estis, cum spirituale inceptum habueritis, nunc carnali conversatione consumemini, i. in nihilum redigamini, dum bona spiritualia vestra per legis custodiam adnullatis. Hiero. et Ambro. videntur eodem modo intelligere. consummare, pro perdere, consumere, finire, seu annihilare, sed non id significat Grecum ἐπιτελεῖσθε. attingunt forsasse sensum, sed non vim exprimunt Greci verbi qui hoc modo explicat. vt etiam notat Justinianus. Anselmus ἐπιτελεῖσθε consummari Justinianus
9. Oecum. ex Theodto. spiritum dixit gratiam, carnem vero conversationem secundum legem. Notat etiam non dictum consummatis, sive perficitis, sed consummamini, seu perficimini; quippe qui more pecudum circumcidi se paterentur. Theodoretus Oecumenius

Primas.

+ in ima

Primas. aduertite quod qui scripturam iuxta literam sequitur con
summari carne dicitur. Hugo cardi. Spiritu, i. spirituali intel
ligentia fidei, et dilectionis, carne, i. carnali intelligentia, vt sine
operibus legis non sit salus.
Lyran. Spiritum, i. doctrinam Euangelij, quę spiritualis est, car
nem, legales obseruationes, quę dicunt iustitiam carnis, Heb. 9.10.
quod tollebant quasdam immunditias ex immundorum tactu
prouenientes, vt morticini, menstruatę etc. ex quibus homo fie
bat inhabilis ad ingressum templi.
Lombardus. Lomb. Spiritu, i. ab spiritu Sancto cepistis, siue initium habue
Thomas. ritis ab spiritu Sancto, ita S. Thomas.
Gagneius. Gagn. cum fides vestra à spiritualibus donis et gratijs ceperit, 10.
nunc carnalibus Ceremonijs legeque carnali consumari et per
Theodoretus. fici vos posse putetis, et ex Theod. appellari dicit Spiritum spi
ritualem gratiam, carnem vero ritum ex pręscripto legis viuen
Adamus. di. Adamus. Spiritum, presidia spiritualia, scilicet fidem, obe
dientiam interpretatur, carnem vero presidia carnalia
vti circumcisionem etc.
Nunc emphasim habet, i. post multos labores, vel progressus: 11.
Heb. 5.12. cum scilicet iam Magistri deberetis esse propter tempus, Heb. 5.
Seripandus. Serip. Estis ne vsque adeò stupidi, ac fatui, vt cum vestrę iustitię
ac salutis fuerit primum initium et fundamentum spiritus
adoptionis quem fide concepistis, perfici nunc putetis et absol
Rom. 8.15. vi ex carne, hoc est (vt alio loco loquitur) ex spiritu seruitu
tis et timore legis; cuius vinculis homines carni deditj, ac spi
ritu Dei omnino vacui comprimi, et constringi solent, vt ex
imperfecta, et inchoata legis iustitia, ad perfectam, et omni
bus partibus absolutam fidei iustitiam perducatur.]
Arias. Arias M. itane amentes estis, vt cum spiritu et inceperitis 12.
Ecclesię vestrę fundamenta iacere, nunc velitis eam consu
mare ceremonijs, et obseruationibus legalibus, quę ad car
nis exercitationem externam, atque ad quandam obser
uantiam, et significationem potius, quam ad internam
animi perfectionem, et mutationem pertinent.
Consummemini, legit Vulgata correcta per Clem. VIII. et ita 13.

ita legendum, cum præcesserit, Vt, quæ tamen particula cum in græco non sit, multi sine illa transferunt, consũmamini ἐπιτελεῖσθε q. d. post consũmamini dissidentes ab institutis, et pristinæ initiationi nouos ritus, et ceremonias addentes, Iustinianus notat, Erasm. ex Chrysost. Addit Cornel. quasi quærentes quintam in curru rotam, .i. actũ agentes, siue potius euertentes spiritualem ædificationem. Mihi placet inprimis quod vidit satis prudenter Iustinianus noster, ironicè locutum Apostolum, vt qui irrideat eorum quæsitam præpostere perfectionem. cui sensui favet Ambrosij textus, qui illam particulam. V. 3. Sic stulti estis, vel vt ipse habet sine intellectu estis. non cum sequentibus, sed cum præcedentibus iungit et exponit.

14. ¶ Itaque Percontatur Apostolus, V. 2. ex operibus legis, spiritum accepistis an ex auditu fidei: Dum autem nos eos contempletur, nec respondere velle, quod ipse volebat, instat magis. Sic stulti estis, vt adhuc in lege hæreatis. Egregie vero incepti spiritu, nunc carne consũmamini, seu perficimini? sic enim græca ad verbum, et sumptum est exemplum ab sculptoribus, qui ex ligno vel alia materia simulachra scalpunt sanctorum; vel certe alludit ad hominis protoplastem, qui eum carne inchoauit, post flatum infundens spiritum perfecit. Hi vero contra spiritu inchoati, carne nunc post spiritum consũmantur. His consonant quæ secuntur secundum sensum V. 4.

TEXTVS

V. 4. Tanta passi estis sine causa. si tamen sine causa.

Variæ Translationes

Erasm. tam multa passi estis frustra? si tamen et frustra.
Arias. tanta passi estis frustra. si modo et frustra.
Syr. et hæc omnia sustinuistis frustra. At vtinam et frustra.

Scholia

1. ¶ Secunda est illatio ex supposita ratione, V. 2. collecta, quæ iterum stultitiæ conuincit Galatas; qui maximum laborem sine vlla vtilitate sponte subierint. Nam si legalibus insistant, frustra fuerint passi pro fide, frustra etiam patiantur onera legis; siquidem neutrum sit illis profuturum. sed adhibet correctionem, ne in desperationem deueniant, nisi forte resipiscant, sincereque adhæreant

Xpo

xpo, eiusque fidem veram retineant Mose cum suis Ceremonijs ac ritibus procul ablegato. ¶ Theoria 1. De his quae passi sunt Galatae. & Varij sensus exponuntur huius V. 4.

Pro fide tuenda varia certamina, contumelias, probra, damna rerum, 2.
honoris iacturam, et vitae discrimina patiebantur xpi fideles. Nam eo illo tempus, cum vel domestici, familiares, et consanguinei Athletas xpi velut furtes, ac perdueles intuebantur, insectabantur, mactabant, quasi acceptas Deo victimas. Sincera (Rom. 5.) patientia spem vitae aeternae dat, et Coronam promittit, qui ab spe decidit, non ne sine causa patitur! frustra et inutiliter patitur.+ Maxime haec tanta iactura pungere poterat, et eam pungere Galatarum animos. Nemo enim quae recte facit, et cum laude, velit sine praemio relinqui, aut oblivione deleri, Chrysost. Hoc multo acerius vulnerat, non enim refricata memoria signorum quae poterat eorum animos mordere atque ostensis certaminum malorum que tolerantia, quae propter Xpum fuerant perpessi: Iacturam vos facere volunt isti omnium quae sustinuistis pro xpo: Coronam vobis student intervertere etc.) Quod evenire necesse erat, si pergerent carne velle consumari et legalibus perficinniterentur. Pungit itaque interrogatione vehementi, sed ad compunctionem vocat correctione subiuncta Si tamen sine causa, q. d. non ominabor; quin ab hoc errore resipiscendum vobis sit. correctio igitur avertit desperationem, cum innuit, locum esse poenitentiae, per quam mortificata opera reuiuiscant. Galatas itaque proposita spe conversionis perquam tot amissa recuperare bona possint, magis ad se allicit ~~[illegible]~~ et impellit. Hic sensus. Amb. Hieron. Chrysost. S. tho. ~~et fere omnium~~ lyrae, Marianae Aug. ex parte Caiet. Lomb. Oecume. Theophi, Adam Claud. Gaon. Trexo, Hug. cardi. Theod. Dyony. Carth. Ansel. Iustin. Corne. Brunonis
Potest et hic esse sensus: Cur fidem xpi, quae cum multo erat = 3.
labore coniuncta, in animum induxistis suscipere, sine causa ne. x
Quis credat! causam certe iustam habuistis, et maximam. Haec vos ergo debet ad xpum reducere. Quod si renuistis, Doleo vicem vram miseram, et infelicem, qui tantorum laborum fructus amittitis. vel sic, tanta passi estis (~~p~~

pro.

Marginal notes (right): + Hoc est quod interrogando ostendit. cum dicit, Tanta passi estis sine causa! — x nulla habita ratione Circumcisionis. — x absque legalibus ceremonijs.

Marginal notes (left): Confusio... — Rom. 5. — Quis praemio nemo vult sua esse. Chrysost. — Passi sine fructu... — Poenitentia... correctione... — Authores... — 2. sensus. — Causa qua ad fidem ... legalibus ...

(pro fide) sine causa (i. temere, et nulla habita ratione fructus inde consequendi, nulla spe iustificationis proposita, si tamen et sine causa passi estis. quod non est credibile. siquidem scientes prudentes q; imo prævio examine ad baptismum admissi estis. si ergo iustam causam habuistis, et non temere laboribus vos obiecistis, ut fidem profiteremini, x quæ nunc vos stultitia premit, ut legem velitis adiungere, et solam fidem non putetis ad salutem sufficere.

x absq; legalibus cæremonijs.

4. 3. etiam sensus sic habet. Dum in manus devenistis adversariorum, Xpi suscepta lege, á quibus more ovium concisi ac circumcisi estis, varijsq; et intolerandis observantiarum oneribus oppressi; incredibile est quantum laboris imbecillæ carnis vestræ humeris tollere volueritis. Quem ergo ex tanto labore fructum colligitis, quæ habetis, aut speratis commoda? Quid inquam? Utinam non plurimis inde incommodis affectis, maximis damnis aucti fuissetis. Vide infra Lyra Mariana, Aux q; expositiones, quæ ab hac non videntur discrepare. 3. Sensus

~~Theoria~~

~~Ex hoc loco colligit Chrysostomus quem multi ac graves secantur interpretes, opera perf~~

5. Potest quis ita exponere. tanta passi estis sine causa. 4 Sensus

~~[illegible] infelices Hebreos quanta superstitione et observationis labore vexant inter cæteras nationes, dicentes. ne tetigeris, ne gustaveris, ne attrectaveris, et probabimus verum esse quod dicitur. tanta passi estis sine causa, sed non statim ad eos sententia temperatur et dubia fit, si tamen sine causa, quia de his dicitur, qui [illegible] post legem ad [illegible]~~

Nullam profecto iustam, vel probabilem habuistis causam, ut onera legis, et labores cum ea coniunctos susciperetis. si tamen et sine causa eos suscepistis. Nam decepti si estis per seudo Apostolorum fraudes, instigante Dæmone: satis ergo fuit causæ ad vos decipiendos et Diaboli invidia et ministrorum eius malitia. Hæc vero explicatio

multũ

multum iuuatur ex Syriaca versione. Utinam, inquit, sine causa
nam causa fuit fraudulenta machinatio Daemonis et Iudaeorum sa-
tellitum. Ergo iustam et rationabilem causam, negat Aposto-
lus, iniustam veteratoriam concedit. Ex quo manifeste
detegitur eorum stultitia.

§. Sensus Si tamen adhuc Apostolus perstat in ironia, quam unum diximus 6.
mus V. antecedenti, sic apte exponas: Tanta passi estis ad
vestram consummationem, sine causa, vel lege enim carnali
eam quaeritis, quae nullam unquam ad perfectionem va-
luit adducere. Si tamen sine causa: sine utilitate, et non
potius cum iactura rerum temporalium, quae pseudo Apos-
tolis largiti estis, et detrimento spiritualium, quae non
solum non estis consequuti per legem sed potius amisistis.
Syra sic exponit hanc posteriorem partem, at priorem
ex Remigio et Catharino sumus mutuati. ~~[illegible]~~
Particulam Si, affirmatiuam putat Remig. non dubi-
tantis, sed confirmantis dicit Primasius. dubiam per-
eam fieri sententiam Hieronymus asserit in prima sua ex-
positione.

Theoria 2. Expositiones a Hieronymo relata expenduntur.

Quinque modis exponit Hieronimus hunc 4 versum. 7.
tanta passi estis sine causa, si tamen et sine causa. 1us
modus et 5us pertinent ad ea quae passi sunt Galatae Iudai-
zantes ex oneribus legis, quae certe sine causa, id est temere ac
sine ulla utilitate, ac fructu passi sunt. Nisi forte resipis-
centes ab errore suo, et omissa lege, sincere adhaereant Christo
et fidem eius teneant, ita enim vel cautiores fient ex
errore praeterito, vel aliquid, cum venia, utilitatis con-
sequentur ex zelo Dei, quo ducebantur ad legem, licet
ignorantes, imprudenterque. Uterque modus Doctoris cultus
est, in correctione interpretanda, ut Sanctus Doctor
fatetur de ultimo. Verba Hieronimi in 1a expone sunt.
Consideremus infelices Iudaeos, qui superstitione, et ob-
servationis labore vivunt inter ceteras nationes, di-
centes, ne tetigeris, ne gustaveris, ne attrectaveris, et
probabimus verum esse quod dicitur: tanta passi estis sine

Sine causa? Sed non statim a Deo sententia temperatur
et dubia fit, si tamen sine causa, quia de his dicitur, qui pos
sunt post legem ad Evangelium reverti. In 5.a Quidam Graecus
ita intelligunt. Considerate pristinam gratiae liberta
tem et praesentis onera observationis in lege, et videbitis,
quam multa casso studio feceritis, licet non penitus fruc
tus erroris istius desperandus sit, dum zelo Dei ad hoc ipsum
estis adducti. ignorantibus enim concedi venia potest. Si
ad meliora conversi, scientiam in vobis doceatis fluctua
sse, non studium.

Reliqui tres modi de iis loquuntur, quae iidem Galatae pas
8. sunt a Judaeis, et gentibus propter Christi fidem, et amorem:
quae sine causa, i. inaniter, et sine fructu, frustra, ac sine
ulla utilitate, aut spe premii pertulisse dicuntur, si vel a gra
exciderint Christi vel circumcisionem putaverint sequendam
post gratiam, vel certe eam sequerentur: tamen si re
deant in gratiam per poenitentiam, non frustra fuisse
eorum labores, qui poenitentia reviviscunt. Quod com
mune est omnibus qui peccatorum egerunt poeniten
tiam, et per eam pristina opera, quae in gratia effecerant,
suum valorem, et premii meritum recuperarunt. Et hic ex
ponitur secundus modus. + Ceterum tertius et quartus aliam
habent expositionem, quod attinet ad illam correctio
nem, si tamen sine causa. In tertio enim ideo additur haec
particula, ut omnino necessitatem legis tollat. Nam si lex
necessaria non est, non fuerint frustra passi pro fide, illam
non curantes. In quarto vero, ut addat poenam quam
meretur, qui adeo stultus fuit ut sequens legem, et pristi
num meritum perdiderit, et Graecatus reatum incurrerit.

9. Ex his expositionibus tertiam probat Gagn. Tantum, in
quit, afflictionum pertulistis frustra; Nam frustra, si sal
vare lex poterat; verum non iam frustra si resipiscitis
et legem omittitis tanquam non necessariam.
Hanc expositionem sic alii efferunt. Si fides non iusti
ficat, quod videmini sentire; ergo inanes fuerunt tot

+ Verba huius secundi modi: leges infra N.13. ut tertii N.9. et quarti N.11. sed primi et secundi 5 N.7.

Particula Non si frustra … 5.a Hieronymi expositio … Ignorantibus venia dari potest. … Hieronymi tres expositiones … 2 mo … opera recuperari poenitentia … 3. mo … 4. mo … Gagneius

tot pro fide à vobis exantlati labores, et frustra suscepti, sed non
certe inanes, quia fides iustificat, lex minime necessaria est. Ita Iustinianus
sed hic author, et precedens, correctionem potius cum Chrysost.
explicant, in quo sequuntur secundam expositionem Hie
ronymi, non tertiam, quia sic habet. Si circumcisionem, inquit, putatis
sequendam esse post gratiam: ergo usque ad presens tempus sine
circumcisione viventes, omnia que passi estis, in irritum sunt de
ducta. Que quidem mihi videmini non frustra sustinuisse, qui
scio legem post Evangelium non valere. [illegible]
Secunde expositionis [illegible] infra referentur.
Hanc expositionem Augustinus videtur exponi quarte 10.
Hieronymi favere, nam quod quod velit explicare Iustinia
nus, non id dicit Augustinus, quod innuit Hieronymus in
quinta expositione cassos fuisse labores perpessos pro lege: aperte
enim loquitur de laboribus pro Christo perpessis, hoc est ex cha
ritate, et non ex timore. Sic enim habet, sine causa ergo tanta
passi estis qui ex charitate, que in vobis tanta sustinuit, ad
timorem relabi vultis, deinde subdens, si tamen sine causa
passi estis, adiungit. Quod enim sine causa factum est dici
tur superfluum, nec prodest, nec nocet. Hoc vero videndum
est, ne ad perniciem valeat. Quomodo ad perniciem?
Non enim, inquit, hoc est non surgere, quod cadere, quam
vis isti nondum cecidissent, sed tamen inclinarentur ut ca
derent. itaque ad perniciem valere poterat, quod titubarent
in fide, ac prope essent, ut caderent. Hoc igitur addebatur no
cumentum Galatis, qui non solum sine causa sustinuerant
multa pro fide Christi, sed incurrerant periculum deserendi
Christum. Est itaque Augustini explicatio, si ad legalia ad
heretis, quasi necessaria putetis ad salutem, quidquid antea
pro Christo pertulistis sine fructu erit, et insuper ex susceptio
ne legis magna vobis pernicies eveniet quam nondum
evenisse iudico, sed prope tamen esse ut eveniat. Grata
sane explicatio et ad rem propositam satis accomodata
non est certe, quarta expositio Hieronymi, sed illi non
parum assimilatur. Nicolaus.

11. Nicolaus de Lyra omnino videtur secutus quartam exponem
Hieronymi. Sine causa, inquit, i. sine utilitate proveniente, Lyra
imo cum detrimento. Nimis enim dicendo plus significat. Emphasis.
per deceptionem Pseudo Apostolorum sufferentiæ perdide
rant meritum, et cum hoc incurrerant peccatum. Non 4 Hieronymi expo.
leue erat (inquit Hieronymus) damnum, si circumcisionem sequentes tan
tum pristinæ fidei perdidissetis laborem; nunc vero ad hoc
detrimentum et prævaricationis pœna sociatur, ut et præ
terita sine causa perpessi sitis, et in futuro cruciemini.
Hæc expositio videtur placuisse Patri Marianæ, qui Mariana
secundum Syriacam translationem ita explicat, Vti
nam tantum sine causa passi fuissetis, sed sunt maio
ra mala. Similis est expositio Ariæ M. sed non Arias Montan.
meminit nisi eorum quæ secundum legem perpessi fue
rant Galatæ, ut supra explicatum est in tertio sensu.
Dionys. Carthu. Tanta, inquit, passi estis, i. tam vehemen Dionysius
ter decepti et fascinati à falsis Apostolis sine causa?
si tamen sine causa, et non propter peccata vestra
vel nisi forte ob melius aliquod bonum Deus permisit.

Theoria 3. Opera mortificata reuiuiscere ex hoc loco, qui eruant.

12. Ex hoc loco colligit Chrysostomus (quem multi ac graues Chrysost.
secuntur interpretes) opera per peccatum mortificata
seu mortua per penitentiam reuiuiscere ac recuperari
eorum meritum. Verba sunt Chrysostomi. Vbi nunc
sunt, qui tollunt penitentiam, hi spiritum accepe
rant, signa fecerant, confessores fuerant, innume
rabilia pericula, varias persecutiones Xpi causa
perpessi fuerant, et post tam multa recte facta à
gratia exciderant, et tamen dicitur, si volueritis
potestis vos ipsos revocare. Hanc doctrinam secuntur
Amb. Hierony. S. Thomas. Lomb. Lyran. Oecum. Theoph. Aut.
Theodo. Adam. Claud. Gaon, Caiet. Irex. Legion, Hugo Card.
Justinianus Corn. Diony. Carthu. Ansel. Bruno;
13. Hieronymus in secunda expone sic ait, melius Hier. in 2
autem sic intelligi potest, quod primum credentes Gala

galatæ

Oalare incrucifixerunt, et a Judeis, et ab omnibus opprobria mult[a]
perpessi sint, et persecutiones non minimas sustinuerint.
Quas frustra arguuntur fuisse perpessi, si a gratia xpi recedant,
propter quam tanta perpessi sunt. Simul et illa spes, quod qui
cunque ob xpi fidem laborauerit, et postea lapsus fuerit in
peccatum, sicut priora sine causa dicitur passus fuisse dum pe
ccat: sic rursum non perdat ea, si ad pristinam fidem, et antiqu
um studium reuertatur.]

7056

Textus.

V. 5. Qui ergo tribuit vobis spiritum, et operatur virtutes in vobis ex operibus legis an ex auditu fidei?

Aliæ translationes

Ari.

Cras. Qui igitur subministrat vobis spiritum, et operatur virtutes in vobis Utrum ex operibus legis, an ex predicatione fidei?

~~Syr~~

Scholia.

1. Repetit eandem sententiam, quam supra V. 2. posuerat. Et quia maximam vim habeat, et quia sit mollior transitus ad ea, quę secuntur. Repetit verò non nihil immutatam, magisque explicatam, et auctam, Ut fere novum faciat argumentum. Nam prius ab ijs, qui acceperant, nunc ab eo, qui largitur spiritum, argumentum desumpsit. Pręterea etiam spiritus signa, et miracula adiungit, quibus presentia Spiritus Sancti confirmata fuerat. Mihi verisimile fit hanc sententiam esse, quasi certissimum propositum, seu thema, quod probandum est ab Apostolo: ex accepta fide diuinitus, non ex seruata lege Mosaica, iustitiam, et gratiam, atque adeò dona gratię hominibus à Deo donari. Quam propositionem primum ex manifesta experientia probauit, V. 2. mox ex duplici incōmodo, seu absurdo, quod ex contraria credulitate, et ex legis professione, sequebatur, ita eam confirmauit, Ut tamen irridendos ostenderet, qui illa absurda, vel non cernerent, vel non vitarent, ideò per amarulentam ironiam, seu sarcasmon eos acriter obiurgatos in odium legis vocauit, ac impulit, et hęc V. 3. et 4. peracta sunt. Quare hoc V. 5.

Connexio

Propositum Apostoli in hac epistola

Sensus precedentium versuum 2. 3. 4.

Sarcasmus

eandem

eandem propositionem resumes, cum eadem experientiae proba
tione magis aperte confirmatam, et simul diuina auctoritate
corroboratam, immo et ipsius met Beati Pauli testimonio po
tius insinuato, quam manifeste expresso, exornatam, gra
dum facit, et occasionem accipit, ut eam, vel potioribus argu
mentis, vel Scripturae Sacrae exemplis oraculisque et typis, luce
clariorem efficiat.
Qui ergo) illatiua particula vel iterat, vel resumit quod prius 2.
fuerat interruptum, vel id dici per modum conclusionis
ex dictis collectae. Quid in praesenti certius sit, ipse iudicato.
Qui tribuit et operatur) Sanctus Tho. S. Bruno. Glo. Lomb.
horum verborum suppositum existimant esse Apostolum
Paulum, cuius ministerio per manus impositionem, seu
per Sacramentum, vel Baptismi, vel confirmationis, tri
butus sit Galatis Spiritus Sanctus, gratia, et reliqua dona,
habitusque supernaturales, patrataque miracula; sed certe
omnium fere consensu suppositum est Deus, qui origo est
et author dandi Spiritus Sancti, gratiae, et charismatum
omnium, similiter et miraculorum primus, ac princi
palis operator. Quare non videtur, in re, hic versus quan
tus differre a v. 2. nisi quod hic ab eo, qui dat Spiritum, ibi
ab ijs qui acceperunt, ducta sententia, siue experientia est,
quia magis conveniebat illud ad similitudinem v. 6.
sequentis. Ubi dicitur, datam a Deo ex fide iustitiam, hoc
est Spiritum gratiae, seu Spiritum Sanctum. Quovis autem
modo eadem vis est argumenti; nec enim qui acceperunt
Spiritum Sanctum, acceperunt propter opera Legis quae
nec fecerant, nec pene nouerant; nec, qui dedit, intuitu
eorum operum dedit, siquidem, nec in Iudaismo perma
nentibus dat, nec illum ~~[illegible]~~ relinquentibus
negat, ut manifestum est, et tamen, qui fidem Xpi
colunt, ij accipiunt, ijs datur, ut passim apparet. Si
militer et apud eos vera miracula Deus edit, qui fidei
aures praebuerunt. ¶ Non tamen inficior ijsdem ver 3.
bis ministerium Beati Apostoli Pauli insinuari

ut Catharinus indicauit. Ex qua insinuatione illud colli Catharin.
gitur, quod D. Thom. asseruit, nempe licet Galatę renuissent Thomas.
fateri, quod experientia conuincebat, ipsos non ex legis
operibus, sed ex auditu fidei accepisse Spiritum, tamen
oculato teste D. Paulo redargui, qui minister fuerat
sacramentorum, per quę illi receperant Spiritum
Sanctum, et miraculorum quibus prędicata apud ipsos
fides confirmata est, qui sciebat se accepisse (illos etiam) Spiritum
Sanctum ex fide, et non ex lege. ~~[illegible]~~

4\. ¶ Tribuit ἐπιχορηγῶν. idest, subministrat, suggerit, indit. Opera
tur ἐνεργῶν. id est intus operatur vel per intimam suam, ac di
uinam vim, potentiam, energiam, seu efficacitatem.
1\. Cor. 12. 6. Et diuisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. 1. Cor. 12. 6.

Hęc verba pręsentis temporis esse constat, et ita in
priori notat D. Hieronym. qui inde colligit nullum esse SS. doni continuę.
momentum, quo non subministret nobis Deus Spiri
tum Sanctum, et gratię dona; quod satis constat ex
illo Concilij Tridentini: sicut vitem in palmites, ita Xpum Concilium Tridant.
in iustificatos, iugiter suam virtutem influere. Sed
alij volunt Enallage esse, ut pręsens, pro pręterito po Enallage temporis.
situm fuerit, et certe participia illa Gręca quę per pręs
sens reddita sunt, communia sunt etiam pręterito im
perfecto. Unde posset verti, ut etiam Caietanus anno Caietanus.
tauit, Qui tribuebat, et operabatur. Nihilominus reij
cienda non est Augustini annotatio, qui ex hoc verbo Augustinus.
pręsenti tribuit, colligit Galatas non decidisse omnino, Galatas non cecidisse. supra 3.
licet prope fuerint, ut caderent; siquidem vox Gręca
ambiguitatem habet, et Latinus interpres fauet
magis

5\. Virtutes. Diony. Carthu. opera ex virtute edita, et Dionysius.
ea quę supra naturam sunt admiranda; sed hęc poste
riora propriè significantur voce Gręca δυνάμεις =
i. potentias, opera, potentia diuina effecta, ut mira
cula et prodigia, quę sine fide non fiunt, atque adeo Insignia fidelium.
sunt insignia fidelium, el blason de los fieles, y la

diuisa

diuisa y armas con que estan señalados para la etencia del cielo.

Quaestio 1.

Queritur cur fidei attribuantur miracula ut patet Math. 17. 19 6.
Si habueritis fidem sicut granum sinapis. Et Heb. XI. fide Enoch
translatus est. fide transierunt mare rubrum sicut per aridam
terram.

Rt. S. Tho. quoniam fides facit, ut credamus, quę sunt supra
naturam. Et propterea datur ei, ut operetur miracula, quę
sunt supra naturam. Itaque, cum fidei prędicatores debe
ant ostendere se missos á Deo, quod ratio humana non attin
git, cum eius vires excedat, oportet, ut ea faciant, quę su
pra rationis vires sunt, ut quę dicunt, vera esse confir
ment. Duo autem signa habent á Deo, per quę eis credatur;
alterum, quo ostendunt Xpum esse dominum omnis
creaturę, ut cum per eos fiunt res mirabiles, et supra na
turam; alterum, quo declarant Xpum esse iustificatorem
et saluatorem omnium, nimirum cum administri sunt Sa
cramentorum; Utrumque constat ex illo Heb. 2. Contestante
Deo signis, et prodigijs, et varijs virtutibus (ecce 1um) et Spi
ritus Sancti distributionibus, secundum suam volunta
tem. ecce 2^m^ vide aliam rationem apud Hug. Cardi. hic expo
nentem Glosam. ex Bern. Tria facit Deus miracula
1um est Deus homo. 2. Mater virgo, 3. homo fidelis, in 1º na
turę, in 2. proprietates, in 3. idem sibi, inuicem repugnat
et aduersatur.

Quaestio 2.

Queritur iterum cuius sit dare Spiritum Sanctum. Rt. 7.
idem S. Doctor, si Spiritus Sanctus pro ipso spiritu inha
bitante sumitur, tantum dari secundum authoritatem
á Patre et filio, sicut et ab utroque procedit; si pro donis
Spiritus Sancti causaliter dari ab ipsa persona Spiri
tus Sancti; si vero pro Sacramento, ministeri aliter dari
ab eius ministro; sed, qui dat primum, etiam dat eodem
modo reliqua, qui dat secundum, similiter dare tertium;
non tamen fit contra. Sic igitur intelligenda Glosa,
cum dicitur à Paulo datum Spiritum Sanctum, scili
cet quoad ministerium Sacramenti, seu impositionis

manuum, per quę descendebat in fideles Spiritus Sanctus.
~~Vtrum Galatę habuerint notitiam legis Mosaicę~~

Quęstio 13.

8. Queritur Vtrum Galatę habuerint notitiam legis Mosaicę antequam ad illos Pseudo prędicatores venissent. Deinde, Vtrum legem naturalem Seruare potuerint, prius quam legem Xpi recepissent.

Ar. credibile est nullam certam notitiam ad Galatas peruenisse, Donec per illos deceptores veros, et Judaismi assertores ementitos instructi sunt. Legis verò naturalis pręcepta, quę quidem Decalogo continentur, ante fidem receptam, eos minime potuisse obseruare. Quę ergo ista opera legis, quę negat Paulus profuisse ad Spiritum Sanctum recipiendum! Ergo stat firma ratio, non ex operibus, sed ex fide eis Spiritum sanctum datum fuisse.

Textus.

V. 6. Sicut scriptum est, Abraham credidit Deo, et reputatum est illi ad Justitiam.

Syr. Quemadmodum credidit Abraham Deo, et imputatum est ei ad iustitiam.

Scholia.

1. Sicut scriptum est] ita legitur in vulgata correcta, licet in plerisque antiquioribus codicibus non legatur, neque in Syriaco, neque in Gręco illud Scriptum est, unde sunt qui ex margine in textum putent irrepsisse. Non tamen magni refert vtrouis modo legas. Constat enim idem semper sensus. Particulam verò similitudinis sicut, licet quidam cum sequenti versu septimo coniungant, (Vt noster Justinianus, et Legion.) tamen communius (et melius meo Judicio) connectitur, cum superiori versu quinto. In hoc enim instandi causa, per vehementem interro Variȧ lectio Justinianus Legionensis

gationis

gationis affectum, quæsiuit à Galatis Apostolus, utrum eis tribu
tus fuisset Spiritus gratiæ, quo iustificati fuerant, ex operi
bus legis, an ex auditu fidei: rem certam petijt, nec dubium
erat, quid responderent. necesse enim erat, ut hoc respon
sum subijcerent, utique ex auditu fidei. Sed quasi hoc audi
sset, progreditur, ut hoc confirmat, vel exemplo, vel
typo scripturæ sacræ, q. d. ex fide, quam audistis, à me prædica
tioni habuistis, ex fide, qua Evangelium credidistis Christi
Domini, factum est ut daretur vobis gratia, siue iustitia,
qua ex carnalibus spirituales euasistis, ex impijs iusti, ex
Ethnicis Christiani redditi. Quod ita fieri necessarium con
fuit. Sicut scriptum est: ut ostendit typus, et figura Abra
hami, qui per fidem, siue ex fide iustificatus, omnium, qui
iustificantur, expressit formam. quomodo enim ipsi Jus
titia fuit tributa ex eo, quod credidit Deo: ita præmonstra
vit suo exemplo futurum, ut tribueretur omnibus ho
minibus credentibus Deo Justitia et gratia.

Credentibus Deo datur Justitia.

2. Potest etiam sic explanatio procedere. Sic enim vobis data
est gratia Spiritus Sancti, qua iusti estis, non ex operibus
legis, sed ex auditu fidei, ut quæ percepta, ut quondam
Abrahamo præstantissimo viro, et ut constat, Judaicæ
nationis celeberrimo Patriarchæ, non ex operibus legis,
quæ illius tempore lata non fuerat, imo nec ex cir
cumcisione, quæ nedum præcepta ei erat, sed ex fide, quam
Deo habuit de Christo venturo in mundum. exemplum
hoc magnam habet authoritatem, ac vim eximiam
propter tanti viri gloriam, non modo apud Hebræos,
qui Patrem agnoscebant, et venerabantur totius suæ
gentis, verum apud universas nationes, ad quas eius
nominis celebritas pervenerat.

Abrahami: laus, fama, et authoritas.

3. Et autem hæc vis huius exempli. non aliquid noui vo
bis dicimus, siquidem id prædicamus, quod factum alias
constat exemplo Abrahami, vel quod ex fide det gra
tiam Deus, non est in vobis singulare, ita enim dedit
Abrahamo: imo quod in typo præcessit in illo, in vobis

Vis argumenti ab exemplo, seu præiudicio.

Typus fidei in Abrahamo.

impletum est, atque in omnibus, qui Xpo adherent, eiusque
V. 7. fidem sincere profitentur. Ut iam iam dicam, singula ver-
ba huius sententiae expendamus operae precium est, ac non
nulla dubia quae circa illam occurrunt, et difficilem habent
intelligentiam, diligentius explicare properemus.
4. Credidit Deo etc. Paraphrasis Cald. sic Gen. 15. et credi- Gen. 15. 6. Chaldaeus paraphrastes. Caietanus
dit in verbo domini, et reputavit hoc illi in iustitiam,
Caiet. iuxta Hebreum sic et fecit credere de Iehova. et
est sensus, inquit, quod Abraham fecit seipsum cre-
dere in summo Deo. Ut significetur voluntarie eum
credidisse Deo, tale enim credere est donum Dei, non
autem credere ex sola evidentia testimoniorum, sic
enim daemones quoque credunt, et contremiscunt. Non
dicit autem Moses credidisse Abraham Deo, sed in Deo, hoc Credere Deo et in Deo quomodo differant.
enim plus est. Nam credere Deo est fidem habere verbis
eius, ut veracibus. credere autem in Deo, addit fiduciam
in Deo. Itaque non solum credidit Abraham, vera fore
Dei promissa sibi data, sed etiam innixus est Deo, et se to-
tum proiecit in eum, certissime sperans adimpleturum
eum, quaecumque promiserat. Hanc distinctionem non
5. posse elici ex proprietate Hebraici idiomatis, cum Ribera Ribera Pererius.
nostro contendit noster Pererius Gen. 15. 6. Nam pro eodem Gen. 15. 6.
Hebraei usurpant credere alicui, et credere in aliquo,
l. in aliquem, l. in nomine, seu nomen alicuius. Exem-
pla sunt multa. Exod. 14. crediderunt domino et Moysi Exo. 14. 31. et 19. 9.
servo eius. Heb. in Domino et in Moyse, et c. 19. ut audiat
me populus loquentem ad te, et credat tibi in perpetuum.
Heb. credat in te. Ps. 105. Non crediderunt verbo eius. Heb. Ps. 105. 24.
in verbum. Isaias c. 53. Quis credidit auditui nostro. Heb. in Isa. 53. 1.
auditum. Hebreos videntur imitari Hispani apud quos idem
6. est no te creo, y no creo en ti. Nihilominus Scholastici
Theologi Augustini authoritatem secuti hanc loquendi
differentiam observari volunt, ut melius declarent Augustinus Schola Theologorum.
actum fidei. quando enim est informis, dicunt cre-
dere Deo; cum est charitate formatus, credere in Deum.

ille

ille enim mere speculatiuus est, carens effectu, et motu volunta tis per charitatem in Deum. Hic autem coniunctus est cum vo luntatis per dilectionem motu, et tendentia in Deum; ideo que est actus fidei viuidus, perfectus, et meritum habens eterne vite. Notat vero Pererius, apud Joannem, non seruatam hanc differentiam. Joannis 12. Multi ex principibus crediderunt in Jesum; sed propter Phariseos non confitebantur.] et c. 5. Qui verbum meum audit, et credit ei, qui me misit.] Ecce datiuus fidei formate, et accusatiuus informis. 1. epi. 5. Idem Joannes in eadem significatione ponit credere, in filium Dei, et filio Dei.

7. Ad iustitiam] non est hec vna ex quatuor cardinalibus vir tutibus, sed probitatem, integritatem, virtutem denique omnibus numeris absolutam significat. Quam legalem iustitiam dicunt: quippe que legem equet, omnes virtutes, (Arist. teste) contineat, a qua boni nuncupamur, vt ait Cicero. Philo in li. Quis rerum diuinarum sit heres? Nihil enim tam iustum, quam sincera fide credere Deo.] Dixerat credi dit Abraham etc. idem li. de Abraham ait, quia crediderat, iustum ob eam rem habitum esse. S. Hilarius, li. 10. de Trinit. fide igitur nihil iustius est. Nam cum equitas, et modera tio in humanis actibus sit probabilis, nihil tamen iustius homini est, quam omnipotentiam Dei indefinite potestatis intelligentia credidisse.]

8. Credidit Deo.] Per fidem mentem subdidit Deo, qui primus videtur esse iustitie actus, ac potissimus. quippe cum homo debeat Deo, debeat etiam sibi, atque proximo; sed propter Deum; hinc fit, vt si iustitie ordinem tenere vult, Deo pri mum suum debitum rependat, imo si sibi, aut alteri debi tum solueret, et ibi sisteret, nec propter Deum faceret, in iustitie reatu teneretur, quia in homine finem statuis set. Ex his vero, que Deo debes, potissimum est, et caput ipsa hominis mens, Nam exteriora ad interiora, infe riora ad superiora ordinantur, et corpus ad animam; in qua primas tenent intellectus et voluntas, que mentis nomine comprehendi solent, licet plerumque

Solus

Joan. 12. Joan. 5. 1. Joan. 5. Iustitia legalis. Aristoteles. Cicero. Philo. Hilarius. Iustitie actus primus ac potissimus. Debitum Deo, sibi ac proximo.

solus intellectus comprehendatur. Igitur cum homo Deo subdit
mentem per fidem secundum illud 2. Corinth. 10. In captiui 2. Cor. 10
tatem redigentes omnem intellectum in obsequium Xpi;
perfecte iustus est; cum summum, quod in ipso est, i. men
tem, Dei obsequio subiecerit, sponteque, ac voluntarie red
diderit. Dum igitur Abrahamus credit Deo, iustitiæ actum pres
tantissimum exercet, atque adeò iustus fit.
¶ Et reputatum est ei ad iustitiam, hoc est, ille credendi actus
9. iustitiæ datus est, Se le tuuo a iusticia, ó se le tomo en cuenta,
de iusticia y por paga de la deuda que a Dios deuia. ipsum
credidisse iustitiæ tributum illi est. S. Tho. sic exponit. Vt Actus fidei præparans ad iustitiam interiorem
asserere velit scriptor sacer Abrahamum actu hoc fidei
sese ad iustitiam sufficienter præparasse, ut hac disposi
tione aptus omnino redderetur, qui non solum exterius
ab hominibus iustus existimaretur, sed interius efficie
retur à Deo, donata gratia, et remisso peccato; in quo stat
ratio iustitiæ, quam Deus tribuit ijs, qui fidem habent per
charitatem operantem.
10 ¶ Cardinalis Toletus Rom. 4. Reputari, inquit, significat tale Toletus.
haberi quod tale non est, ut Num. 18. Reputabitur vobis Num. 18.
in oblationem primitiuorum, i. habebitur eo loco ac si fui Reputari quam bonum habeat.
sset oblatio primitiuorum, q. d. pro ea oblatione habebi
tur, quæ non erat. item Ps. 105. dicitur Phineæ sacerdoti re Ps. 105. 31. Phinees sacerdos.
putatum ad iustitiam, quod occidisset, quos priuata autho
ritate minimè licebat, i. habitam illam occisionem pro ius
ta, quæ iusta non erat. Vnde et fides Abrahami, si actus Fides æstimata pro idonea
ille credendi ex se consideretur, quatenus scilicet actus
hominis erat, iustitiæ non erat, sed habitus est pro ido
neo, et sufficienti ad acquirendam iustitiam, quam
tamen ei Deus gratis conferebat; verumtamen non
sine ea conditione, seu præparatione credendi; sicut
aspectus in serpentem à Moyse sublatum in deserto, Serpentis aspectus
quamuis ex se non erat potens efficiendæ sanitatis,
verumtamen Deo ita acceptante reputatus est, et
habitus pro idoneo ad efficiendam sanitatem.